

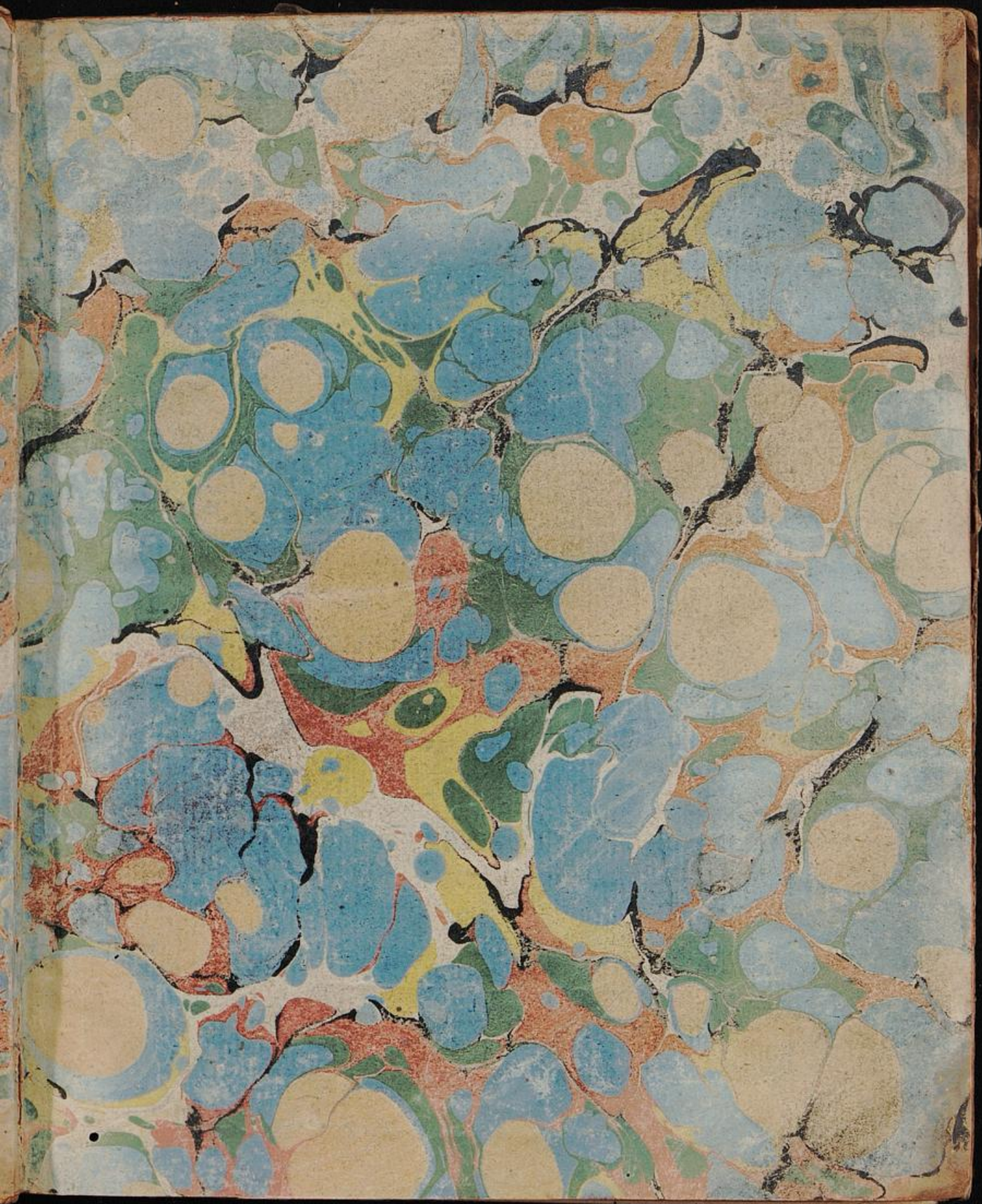
680

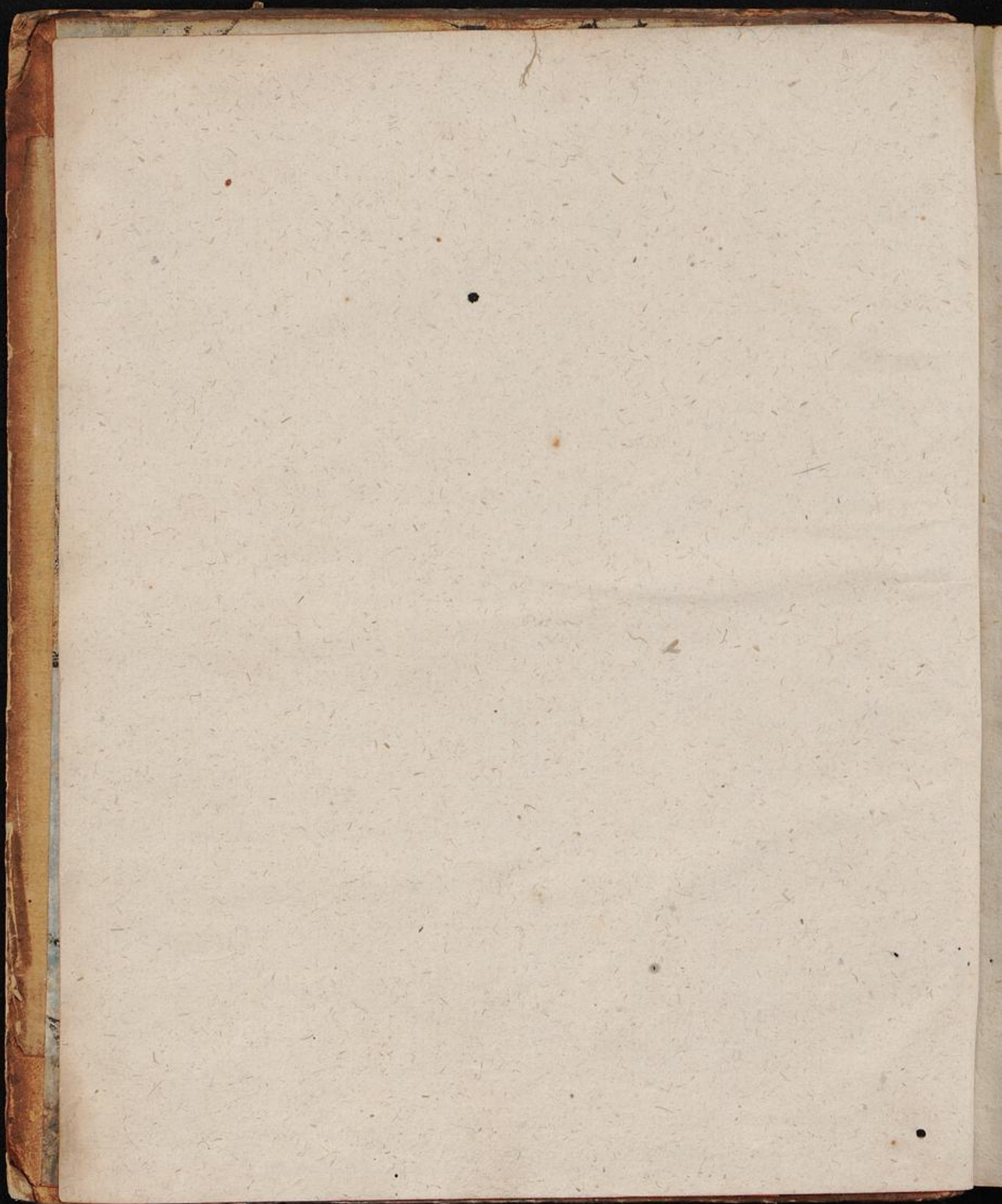
ULB Düsseldorf

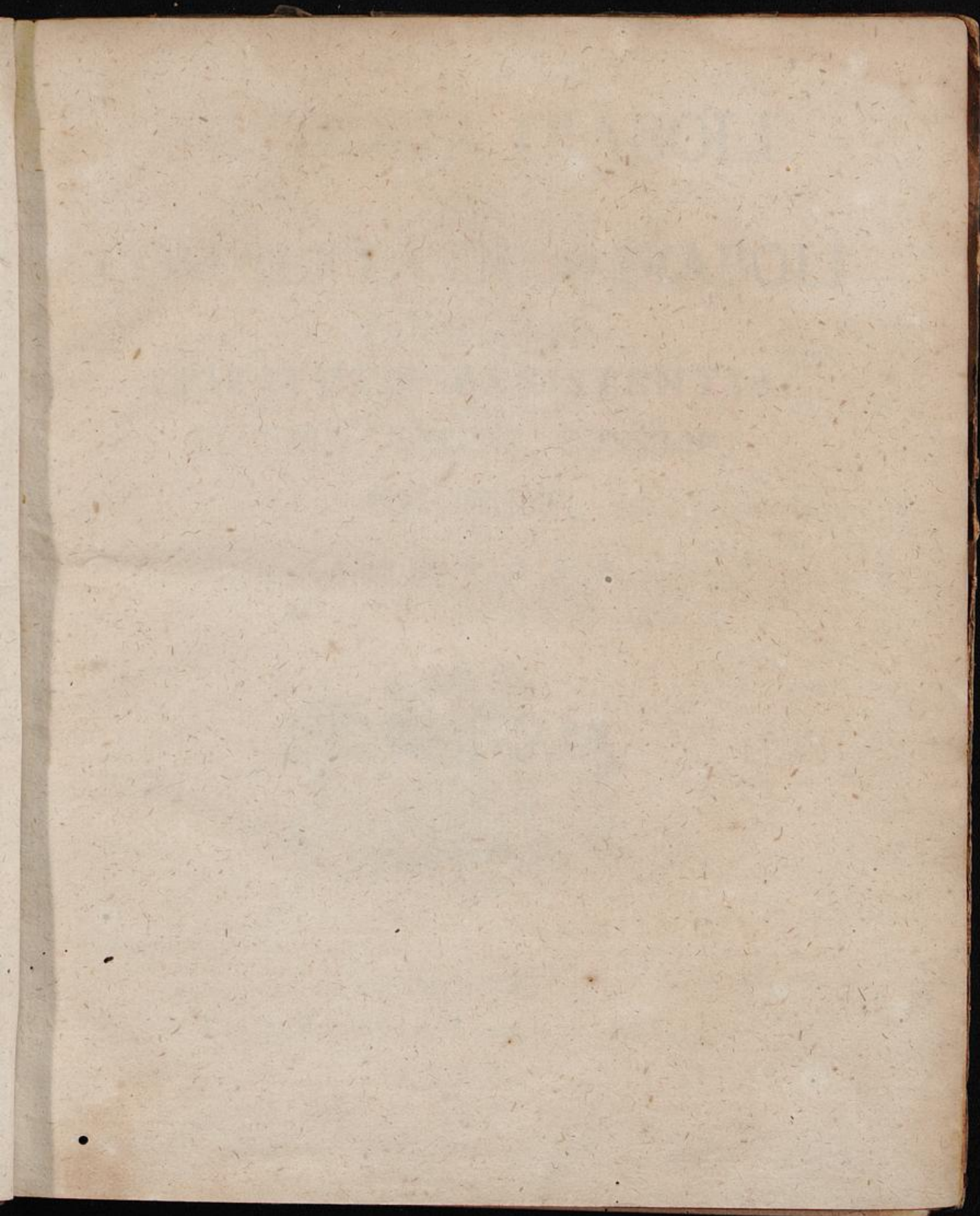


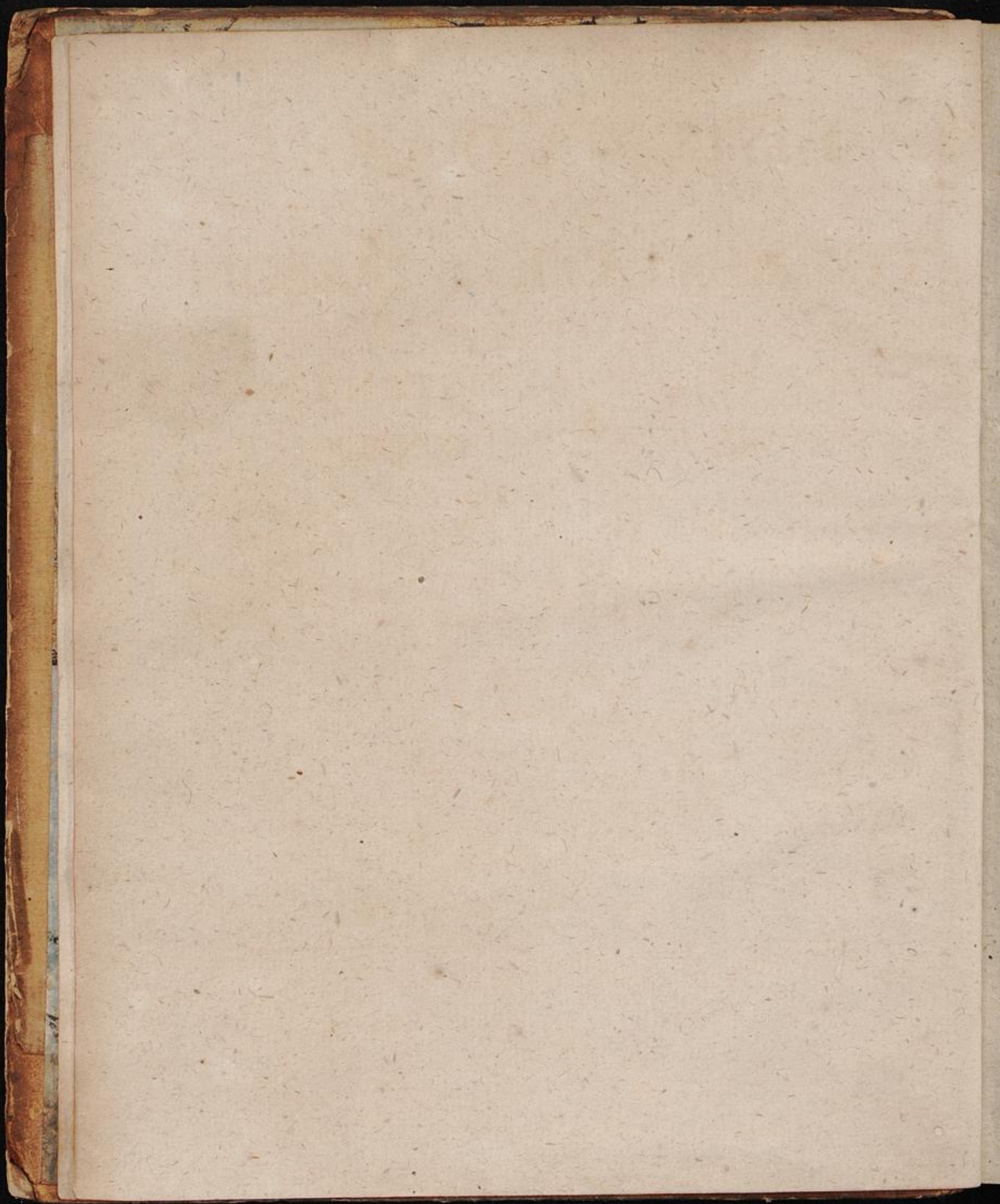
+4174 238 01

Nicht ausleihbar









HISTORIA DIABOLI
SEU
COMMENTATIO DE DIABOLI
MALORUMQUE
SPIRITUUM EXSISTENTIA,
STATIBUS, IUDICIIS, CONSILIIIS,
POTESTATE,

AUCTORE
M. J. G. MAYER.



TUBINGÆ,
TYPIS GEORGII HENRICII REISII,
1777.

Ev. J. 689

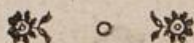
Per.



P R A E F A T I O.



Pauca sunt, de quibus Lectorem in limine huius commentationis admonitum volo. — In *consilio*, doctrinam de Diabolo malisque spiritibus scripturariam, orthodoxam, veram, è libris sacris eruendi, contra recentiores dissentientes defendendi, dicta vtriusque testamenti de hac materia, multa, plana, euidencia colligendi, & illustrandi, à multis, quibus omniae uero onerata est, opinionibus, hypothefibus, superstitionibus, purgandi defaecandique, haud facile quicquam reprehendi iure poterit. Et temporum nostrorum ratio, & mo-



mentum causae pro illo instituto, quod satis sit, dicent. Id vero quo effectu praestitum sit & peractum, non meum est, sed aliorum, ab causae huius & difficultatum, eam prementium, cognitione recte instructorum iudicare. Si quis meliora, defaecatiora, solidiora, dabit, & docilem me & gratum habebit. — Interior Oeconomia spirituum, natura humana sublimiorum, & bonorum & malorum, cum nobis maximam partem in praesenti infantia, (1 Cor. XIII. 11. f.) inexplorata sit, argutis, coniecturis parum, conuiciis erga dissentientes nihil dedi, (haec enim Spiritum euangelii plane non redolent,) quamuis illud intolerabile videatur, omnem hanc doctrinam, etiam ubi Christi Apostolorumque sententiis, & eidentissimis oraculis sustentata & confirmata est, gentilibus & iudaeis, a quibus hausta sit, reddi, tamquam ad indole Christiana & natua vi euangelii, illiusque fructuosa cognitione, abhorrentem & longe alienissimam. Excessum id sapit, nulla ὁμολογία, nullo humano artificio, nullo artis hermeneuticae praesidio excusabilem. Reliqua *Praecognoscenda* dabunt. — Hunc igitur laborem, uti optimo animo suscepimus, & Scripturae, verborumque Domini, in ea contentorum, irrefragabilis & inconcussa auctoritas, quam pro viribus tueamur, nobis vnice spectata est, ita eiusdem Domini providentiae, gratiae, benedictionique demisse commendatum esse volumus.

Dab. d. 20. Febr. 1777.

SERIES ET ORDO EORUM, QUAE IN COMMEN-
TATIONE TRADUNTUR.

In praecognoscendis ostenditur, ad ea, quae nostra aetate in contro-
uersiam veniant, § 1. pertinere etiam locum de Diabolo, malis-
que spiritibus, § 2. ratio instituti, § 3. 4. momentum, § 5.

C. I. agitur de *existentia* Diaboli, nec è ratione, nec traditione
§ 1. nec ex *Judaeorum* scriptis, § 2. sed ex sola reuelatione di-
uina, demonstrabili, § 3. contra adæmonistas § 4. *crassiores*,
§ 5. *Sadducaeos*, § 6. & *subtiliores*, § 7. in p. Cel. D. TEL-
LERUM § 8. 9. 10. De principio hermeneutico, quo recen-
tiores nituntur, *oeconomico* dicendi genere, § 11.

C. II. De *statu* Diaboli ante, in, & post lapsum, § 1. *ante* lapsum,
§ 2-4. *in* lapsu, § 5-8. *post* lapsum, § 9. 10. peccatum
Diaboli seductione protoplastorum auctum, § 11. 12.

C. III. De variis *periodis iudicii* diuini, in Diabolum statuti § 1.

1) in *proteuangelio*, § 2.

2) in plena *Christi* victoria, § 3. 4. *speciatim*

a) in *tentatione*, § 5. 6.

b) in *morte* Christi, § 7. 8. 9.

c) in *descensu* ad inferos, § 10. 11. 12.

3) per pugnam illam *apocalypticam*, § 13.

4) per captiuitatem mille annorum in *abyssu*, § 14.

5) per *iudicium vltimum*, § 15.

His annectitur quaestio de *restitutione* Diaboli § 16. & de *rationi-*
bus longanimitatis diuinæ in tolerando hoc hoste. § 17.

C. IV. De *consiliis* Satanæ; *generatim* § 1. 2. *speciatim* in *peccatis*
§ 3. in *erroribus*, § 4. in *Enthusiasmo*, § 5. in *Deismo*, § 6.
in *superstitionibus*, § 7.

Artium harum diabolicarum theatrum maxime conspicitur in
gentilismo.

- 1) quoad idololatriam § 8.
- 2) varia divinationum genera, § 9. speciatim
- 3) oracula. § 10.

Ex his deducuntur criteria quædam actionum Diaboli § 11.

C. V. De potestate Satanæ, insigni, § 1. 2. limitata, § 3.

Sect. I. in animam, quæ probatur, § 1. modus declaratur, § 2.
circa animas a corpore separatas. § 3.

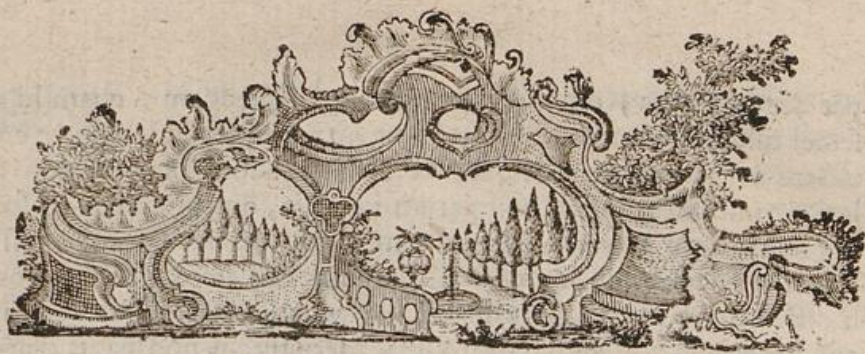
Sect. II. in corpus, quam multi non admittunt § 1. 2. probatur
ex daemonicis N. T. § 3. cur rariora sint hodie obsessio-
rum exempla § 4. quid de exorcismis Gafnerianis sentien-
dum sit. § 5.

Sect. III. in naturam, quæ exponitur § 1. probatur ex *Magia*,
non naturali § 2. sed supernaturali, de cuius existentia
agitur § 3. & natura, § 4. quænam sint in illa partes Dæmo-
num, § 5. gravitas huius criminis exponitur, § 6. num
miracula facere possit Diabolus, § 7. superstitiones quæ-
dam, circa hoc genus operationum Diabolicarum, tanguntur,
§ 8.

Sect. IV. in hominem naturalem; quis sit homo naturalis § 1.
num Diaboli potestati sublit, § 2. & quomodo? § 3. Cur
princeps huius mundi dicatur, § 4.

Sect. V. in hominem spirituales; quis sit, § 1. quid in ipso ten-
tet hostis, & quomodo, § 2. quid in singulis cætibus, § 3.
quænam sint fidelitatis Dei in his tentationibus specimina,
§ 6.

Sect. VI. de armis, quibus pugnandum sit, § 1. non spuria
sint, § 2. sed vera & genuina. § 3. 4.



PRAECOGNOSCENDA.

Ad signa sui temporis animum adtendenti, quemadmodum id officii unicuique, qui recte animatus esse vult, incumbit, (Matth. XVI. 3.) inter multa facile occurrit & illud, hominum τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων (Rom. I. 18.) ingentem quotidie crescere numerum, nec esse fere vllum dogma, religioni christianae peculiare, quod vel leuiter conuellere, vel ad rationis placita refingere, vel ex veritatum salutarium choro expungere non audeat nostrorum hominum, pro ea, quae in ipsis est, & rationis & voluntatis ad verbi diuini normam attemperandarum, impatientia, nouarum rerum studium. Nec vero nos ii sumus, qui temporum nostrorum luci quicquam derogemus, & ab illis egregiis adiumentis, sacras literas plenius intelligendi, dogmata fidei solidius probandi, veritatum salutarium fundamenta firmiter stabiliendi, abhorreamus, quae ipsis propria sunt, vt potius nostrae aetati, nobismet ipsis, in ea natis, sincera mente congratulemur. Non itaque sub censuram S. R. *Semleri* ne cadam, verendum mihi videtur, quando τῶν πολλῶν, ad temporum nostrorum lucem caecutientium, vel malignitatem vel caecitatem perstringit, idque pluribus in locis, e. g. in *Wetstenii Libellis ad crisi N. T.* praef. p. 2. ,, est illud commune & quasi epidemicum in theologica republica vitium, quod, si qua semel sunt recepta aut obseruata, iis aeternitatis sacram maiestatem fere adiungamus, quasi ius & fas quidem sit, aliis in rebus & in cunctis humanae vitae adiumentis emendationi & perfectionis successibus sem-

Ad ea, quae nostra aetate in contro- uersiam veniunt, --

„ per dare operam, minime autem liceat, sententiam, quam hi illi
 „ semel tulerint, de rebus, ad religionem pertinentibus, leuiter con-
 „ uellere aut immutare. Atque ista in statuendo malignitas non so-
 „ lum cognitionem ipsam non parum impedit, quam semper crescere
 „ oportebat cum mutatis humanarum rerum & intelligendi caussis,
 „ sed etiam segnitiem & foedam hominum indolem & perpetuas qua-
 „ si dissensiones alit; his postulantibus, vt omnes sic statuant, ut ipsi
 „ consueuerunt, aliis autem turpissimam seruitutem non patientibus.,
 „ At longe aliter statui debet, vbi haec ipsa maioris nostro tempore ob-
 „ ortae lucis iactatio in veritatis, diuinitus reuelatae, obfuscationem
 „ vertitur; vbi ea sacrarum litterarum notitia adfectatur, quam ne an-
 „ tiquissimi quidem patrum, aeuo apostolico proximi, adsecuti sunt;
 „ vbi principes veritates doctrinae caelestis ad rationis infirmae & in suis
 „ ipsius praeceptis rite exsequendis, languescens decempedam exigun-
 „ tur; vbi ea conscientiae, superbo liberalitatis titulo tumescens & vul-
 „ gus theologorum, veluti mancipia, multis parasangis post se relin-
 „ quentis libertas venditur, quae non nisi in effutiendis quibuscunque
 „ doctrinis, veritati vel non necessariis, vel plane noxiis exercetur.
 „ Huiusmodi homines nihil prohibet, inquit b. WEISMANNUS in diss. in-
 „ aug. I. de *praeiudicio, quod adcreuit* &c. p. 5. „ in certis maxime
 „ periodis temporum & reuolutionum spiritualium, in campum liber-
 „ tatis effrenis latissimum excurrere, iustoque tunc Dei iudicio per-
 „ mittitur, vt optimarum aequae, (immo forte adhuc magis) quam
 „ minutarum doctrinarum contemptus, negligentia ac taedium apud
 „ ipsos inualescat, & locum tandem reperiat in istis ruinis animo-
 „ rum, quod diuinus psaltes dixit: fundamenta subruunt, iustus quid
 „ fecerit? (Ps. XI. 3.) „ Hanc quidem libertatem, vel potius licen-
 „ tiam, veritati salutari noxiam esse & periculi plenam, quis non videat?
 „ Vbi grauissimae doctrinae, quae *proverbialium sententiarum* auctori-
 „ tatem inconcussam possidere inter Christianos debebant, in discrimen
 „ adducuntur; vbi fastidiosa & indiscreta auersio animi ab omni eo,
 „ quod tritum est & notum multis abhinc saeculis, inualescit, vt vel so-
 „ lo hoc nomine odiosum sit & suspectum, quicquid a pluribus recipitur,
 „ & probatur, placeat contra atque arripiatur auide, quod lenocinium
 „ nouitatis habet: Vbi fidelissima quaeuis sancti depositi custodia (1 Tim.
 „ VI. 3. 2 Tim. I. 13. 14.) caeci & inoliti praeiudicii nomine excipitur,
 „ exagi.

exagitur, illuditer. Habet quidem [nostra aetas cum omnibus antegressis id commune, ut veritas euangelica varios experta sit hostes, antagonistas, cauillatores, & inter tot fluctus, inter tot rerum discrimina, inter plaustra calumniarum, quibus impetita fuit, quas nullo non tempore contra eam infernalis genii & hoc insligante, hominum vires euomuere, immota steterit, inuicta vicerit, & contra orci portas insuperabilis visa fuerit: (Matth. XVI. 18.) at hi aduersarii, quibuscum conflictabatur ecclesia, vel extranei erant, quoad maximam partem, extra pomeria ciuitatis nostrae constituti, vel alio vitae & disciplinae genere impliciti: nullam vero aetatem, internorum hostium feraciorem, & cum nostra comparandam, cognitum habeo, ubi doctores eruditionis theologicae & pietatis latius propagandae & promouendae studio, dicam, an fucio, in pretiosissima religionis christianae cimelia, in doctrinas capitales tam aperte grassati fuissent, tam manifestis cuniculis fundamenta religionis subruere tentauissent, & veritates principes, ad carnis & rationis sensum reformandas & adcommodandas, tam infelici omine, tanto doctrinae adparatu, detorsissent. Vidit id certe & sagaci suo in theologicis iudicio praesagiit b. WEISMANNUS, in cuius scriptis ubicunque conquisitis veram & salutarem medicinam contra tot insultus veritati perniciosos inueni: (Vtinam eorum lectio inter nostros frequentaretur!) quando in diss. I. cit. p. 58. stultis *Hobbefii, Petri Baelii, Spinofae, Collini* opinionum portentis recensitis haec subiungit verba: „*Inter christianos, talia proferri non dicam, sed etiam tolerari, immo etiam laudari, aeternum christiani nominis opprobrium est. Ut taceam, de praeteriti ipsa hodie inualefcente peruersae planae in rebus sapientiae & religionis petulantiae, quam certo certius nouo iudicio decus est puniturus, nisi nos omnia fallant indicia atque praesagia: quae ratio est, cur tenui nostro iudicio, numquam a prudentibus & recti cordis hominibus conscientiae libertas, (quae utique per se est cimum longe pretiosissimum) laudari & commendari debeat, nisi cum protestatione cordata aduersus frequentes abusus nostri temporis, & cum sincera significatione odii in pestem illam, qua deteriorem nunquam, dum est, orbis vidit christianus: Sicut contra nunquam de his abusibus tam acerbe, aut tam imprudenter querendum, ut in libertatem conscientiae rebus & legitimam pericu-*

„lum aliquod vel damnum possit inde redundare.“ Memorabile hinc mihi videtur, in iis praecipue locis, quae alias verae pietatis & solidae eruditionis theologicae seminaria erant, ea spargi & disseminari dogmata, quae ipsa religionis christianae fundamenta ex imis radicibus subruunt; ea loca, quae SPENERI, BREITHAUPTII, LANGII ANTONII, FRANCKII vestigiis nobilitata erant, iam rationalismi, soci-nismi, indifferentismi, adaemonismi scholas esse (Apoc. II. 5.) Sed salua res est: veritas, quanto maiorem ab hostibus suis a multis retro annis, immo ab incunabulis suis, passa est obtenebrationem, tanto maiore vi & splendore semper emicuit, & ipsis aduersariorum telis aucta, ornata, amplificata dilucidius innotuit. Quemadmodum enim ea est regni caelorum ratio, vt per contraria ad finem suum principem, auctoris sui optimi maximi gloriam tendat; ita & veritas, qua colligitur, alitur, sustentatur, prouidente ipsius sapientissimo fonte & architecto, e singulis triumphis, quos de hostibus suis egit, ornator, defaecator, tersior adparuit. Lucrabitur igitur, vt solet, veritas, tantum abest, vt perditura sit quicquam, a recentissimis controuersis, in maiorem ipsius illustrationem, in regni caelestis amplificationem, ipsiusque finium, latius prouehendorum dilatarionem, in optimi saluatoris, ecclesiae suae sollicitissime prospicientis, gloriam terminandis.

§. 2.

— pertinet
etiam locus
de diabolo,
malisque an-
gelis.

In multis vero, quae nostra aetate agitantur, controuersis locus de *angelis*, praecipue *malis*, multum teritur, iam dudum πολυ-
θρόνητος, iam vero è systemate veritatum salutarium ex mente no-
uaturientium tantum non proferendus. Quia a multis accessoriis & sordibus, ab humanae mentis & luxuriantis Φαντασίας ludibriis ipsi temere illatis, repurgari debeat, nullum est dubium, quod vero etiam nostra & superiori aetate factum esse vidimus: vbi vero doctrinae accessoriae, minus necessariae, incertae, saepe etiam falsae cum veritatibus primariis eliminantur & plane e medio tolluntur, modus is quidem est, terminandi religionis controuersias, omnium, facillimus, sed in ipsam veritatem, diuinitus reuelatam, maxime iniurius, inque illius auctorem doctoremque longe ingratissimus. Quare & nos, ne in communi hoc certamine ἀσύμβολοι discedamus, virium nostrarum tenuitatem experiri volumus, *historiam diaboli* daturi, inque in-
tensis-

fenfiffimi huius Dei hominumque hostis existentiam, ortum, consilia, potentiam, poenas, prae lucente sacrarum litterarum lumine, optimo eodemque vnico in hac quidem re cognitionis fonte, inquisitioni. Agemus rem *serio*, nec, quod nostra aetate factum est, stilo ludicro & comico, nesc. b. WEISMANNI iudicium in *diff. reuiuifcentia peccatorum praeteritorum* &c. p. 40. n. 7. causas habeam cauendi mihi, ne aliquando partem notabilem huius historiae constituam. Verfabimur in hac re *sobrie* & solo sacrarum litterarum testimonio nixi, cauebimus ab omnibus quaestionibus ac tricis inutiliter curiosis, quibus homines, vt alias multas, ita & doctrinam de angelis malis praeter verbum Dei onerarunt & foedarunt ad nauseam vsque.

§. 3.

Historia vero *diaboli*, cuius potiores lineas dare animus est, Ratio insti-
tuti (nec enim plura & humana, & nostra imprimis, infirmitas patitur,) id praestare debet, vt infensiffimi huius Dei hominumque aduersarii artes, studia, stragemata, inde ab origine eius vsque ad detrusionem in stagnum, ignis ardens sulphure, iusto ordine describantur, & concatenata eius molimina, quibus ciuitatem Dei inter homines mox clam, mox aperto Marte, mox leonina, mox vulpina pelle subruere tentauit adhucque tentat, per omnia saecula varie inflexa, euidentius cognoscantur, quibus subinde recte cognitis dilucidius de omni ipsius opere censeatur, & vnusquisque cunctas eius actiones dilucido mentis oculo introspicere, & posthac minus impedita penitusque peruidere queat.

§. 4.

Ne vero cum laruis & hostibus, in pariete depictis, pugnare videamur, *ὡς ἀεὶ ἀπορρεῖς*, praemittere placet doctrinam de diabolo, malisque spiritibus scripturariam, quae generatim spectata disputationibus de existentia, ortu, consiliis, potestate diaboli eiusque regni absolvitur. Et antiquiores & recentiores adaemonistae fundamento huic recte & sollicite ponendo, plane non supersedendi necessitatem imponunt odiofissimam. Horum enim dubiis, quibus receptam inter nos doctrinam & sacrae scripturae omnino consentaneam, fatigare non desinunt, non recte submotis, vix consilii successus sperari potest optimus. In

duas igitur partes, alteram dogmaticam, historicam alteram, aut si inscriptioni satisfaciendum sit, in historiam generalem & specialem, dispescenda erit, quae de malis spiritibus instituitur, disputatio. In qua id imprimis spectatum nobis esse contendimus, vt sanam nostram & orthodoxam doctrinam asseramus, recentiorum daemouistarum sententias profligemus, multa scripturae loca illustremus in eorumque sensum inquiramus, imperiti vulgi praeiudicia grauitur & cordate perstringere & mentes ab inanibus terculamentis auocare valeamus, librorum symbolicorum, precum nostrarum publicarum, ecclesiasticarum, liturgicarum fidem, auctoritatem, dignitatem vindicemus. In medio igitur rutissimis inter *ἀπιστίας* & superstitionis deuia, incedendum nobis erit, in quo quidem itinere rite persequendo, ne vlla ex parte delectamur, sanctioris Spiritus auxilium, in omnem veritatem nos ducturi, e fonte salutis & gratiae inexhausto, pie subinde deriuabimus.

S. 5.

Momentum.

Et ea quidem est haec doctrinae caelestis pars, vt *momentum* habeat longe maximum. Nam diuinarum nobis reuelatarum doctrinarum ambitum ita peruadit, vt per varias *παρασκευαίας* & vitilitiones submota hac doctrina, vbi tuto consistamus vix reperiri possit ratio. Otia vero in his momentis recensendis nobis fecit longe iucundissima Reuerendiss. D. D. FABER in disq. academica, *an daemouismus cum fide & pietate christiana conciliari possit*, Tub. 1763. ex qua, plene quidem heic inferenda, pauca delibabimus. Illud omnino maximum est & praecipuum, quod hoste hoc eiusque viribus non recte cognitis, liberationis a Christo nobis praestitae amplitudo & dignitas infringatur, & iustum illi pretium plane non statui possit. Quemadmodum enim *gratiae*, per Christum partae, summa vis, excellentia, potestas, efficacitas & remedii huius praestantissimi vsus ac dignitas non melius perspicitur atque intelligitur, quam cognito recte & accurate *morbo*, quicum conflictabamur omnes, ita nec iustum redemptionis ab hoc infensissimo hoste pretium, nisi cognita prius illius vi & malitia, statuemus vquam. Profundissima sub illius imperio hominum miseria arguit ereptionis ab huius titannide magnitudinem, gratiam atque excellentiam. Pro eo, ac potentior vel imbecillior

cillior fuit hostis, crescit vel decrescit virtus atque gloria victoris. Qua porro *reuerentia*, excipitur verbum Dei, de hoc hoste grauissime & saepissime nos docentis & commonefacientis? qui honos habetur testimoniis S. Scripturae, quibus prouidentia Dei singularis in dirigendo & destruendo Satanae imperio occupata exponitur? quam elumbes erunt admonitiones ad feriam resipiscentiam, (2 Tim. II. 25. 20.) ad vigilantiam, (2 Pet. V. 8.) ad indulgentiam erga lapsos, (2 Cor. II. 11.) ad studium humanitatis & precum, (2 Cor. XII. 8.) ad prudentiam spiritualem aduersus eius & ministrorum imposturas (2 Cor. XI. 14.) ad sobrietatem & castitatem? (1 Tim. V. 15.) Qua remissione animi contra regnum diaboli pugnabimus, illud aut plane è natura rerum tollentes, aut non recte de ipso sentientes? quam vanum terriculamentum & inane *μορμολύκειον*, ne puerulis quidem iniiciendum, suis obiecit Petrus, quando aduersarium, quicum decertandum ipsis sit, nonnisi sobrietate, vigilantia, precum studio vincibilem, *ὡς λέοντα ὠρυόμενον* pinxit? (2 Pet. V. 8.) Quid denique in theologia remanebit saluum, quid incolume, quid ingenii humani proteruitas non ausura est, quid temporis nostri iniuria & hominum nostrorum infidelitas non proculcatura sunt, si nobis vnā alteramque partem veritatum, nec sensibus facile obuiarum, nec intelligentiae rationis peruiarum, sed diuinitus reuelatarum, sereniori vultu patiemur eripi?

Cap. I.

De Existentia Diaboli.

Iam vt ab eo, quod in hac quaestione primum est & fere praecipuum, ordiamur, esse diabolum, spiritum malignum, malorum angelorum principem, euincendum est. Hac enim veritate non recte adstructa, historiam illius, quod non esset, describeremus, mere *σκιαμαχῶντες*. Sunt enim plures & antiquioris & recentioris aevi, qui animum ab omni eo, quod vel rationis vi vel sensuum adminiculo assequi nequeunt, alienum declarant, suisque praecipue opinionibus seruiunt, si vel singulis sacrarum literarum paginis falsitatis earum arguantur. Absit vero, vt *rationi* heic, quicquam asseramus, in hac re *μυωπαζέση*. Sensus quidem communis, sed nonnisi sacrarum

Existentia diaboli non ex ratione, nec ex traditione --

crarum litterarum lumine irradiatus, respiciens ad simplicissimum, utilissimum & necessarium in bono, & ad multiplex genus rerum noxiarum, & diuinis finibus maxime peregrinarum, colligere posse videtur, visibilia, ab inuisibilibus progenerata, habere similia boni & mali discrimina in inuisibilibus; sed rationis cultissimae vis, quod in gentiliam Philosophis videre est, numquam eo valuit, vt ad angelorum, vel spirituum nobis sublimiorum existentiam adscenderet, sed quicquid de illis intellexit, coniecturae subobscurae gradum sustineret, ex lege gradationis & varietatis in vniuerso mundo a sapientissimo illius conditore obseruari solita, oriundae. Sed quid factum, vt inter gentiliam philosophorum familiam de daemonibus in vtramque partem disputaretur, ut essent, qui illorum in rerum natura existentiam negarent, vt *Aristoteles*, & qui cum eo facerent, peripatetici; essent vero etiam, qui eandem mordicus adfirmarent, vt *Plato*, Academici? Certe haec, de sublimioribus spiritibus, quos daemonum nomine insigniebant, notitia, quaecumque sit, aliunde derivari nequit, quam ex *traditione* patriarcharum, quae ad omnes eorum posteros, variis subinde accessionibus & imminutionibus aucta & deprauata transiit. Prisci enim fideles, de quibus historia mosaica lineas tantum quasdam ducit, per viam reuelationis, traditionis fidelis, communionis cum Deo & institutionem viae vocis, rectissime sciuerunt, quaenam esset religio, quam diuinum Numen ab ipsis requireret, quinam visibilium & inuisibilium nexus? Praecipuae hinc veritates, quae in sapientissimis extra ecclesiam hominibus reperiuntur, traditionem potius & reliquias veritatis, olim a Deo reuelatae, qualitercunque retentas & propagatas sapere mihi videntur, quam quicquam aliud. Ex hoc igitur cognitionis fonte, non depurato quidem illo, sed vt fit, ingenii humani additamentis aucto & inquinato, originem sacrificiorum, dierum festorum, diluuii daemonumque notitiae, ducere non dubitem, & inde omnia, quae de his idolorum cultoribus innotuissent, repetere. Consentit Reuerendiss. D. D. FABER in diss. cit. p. 2. n. r. „ Vestustissima illa gentium opinio, quae daemones inter Deum & homines quasi medios collocavit, e fontibus diuinis in omnes nationes videtur dimanasse. „ Nec abnuat WEISMANNUS in orat. acad. p. 85. fs. inquit. „ Testimonium traditionis orientalis ostendit, inter omnes reliquas corruptiones religionis primitivae, conseruatam „ fuisse

„ fuisse cum admiratione ideam trium mundi statuum, primitiui, de-
 „ prauati, restaurandi. Has veritates primitiuas in Oriente, tanquam
 „ sede originali veneratio & memoria antiquae reuelationis & do-
 „ ctrinae traditae conseruauit: posteriorum vero temporum tenebrae,
 „ mixturae, corruptelae deprauarunt. „ Recentiorum quoque suffra-
 „ gia facile colligas; S. R. JERUSALEM & VEN. HERDER multa eru-
 „ ditione, religionem patriarchalem traditionum omnium fontem esse &
 „ originem, ostendunt, mythologiae & hieroglyphicae disciplinae myste-
 „ ria peruadentem, ille quidem in *Betrachtungen der vornehmsten*
Wahrheiten, hic in *den ältesten Urkunden des Menschengeschlechts*.
 Hinc quoque JUSTINUS MARTYR in fabulis Homeri, Hesiodi aliorum-
 „ que graecorum, aliquam veri umbram quaesuit, cum nihil facile in
 „ sacris scripturis, praesertim de Christo, promitteretur, cuius imple-
 „ tionem non aliqua imitatione praeuerterint daemones, idololatriae
 „ auctores, Deique simiae. Traxit huc fabulas de *filiis Deorum*, de
 „ Aesculapii arte salutari, de Herculis robore atque exultatione, de
 „ Persei ex Danaë susceptione, ac Mineruae ex cerebro Jouis natiuitate;
 „ baptismum lotionibus variis, eucharistiam Mitrae sacris, imitatos eos
 „ esse, ratus est philosophus christianus. Ad vltima igitur, quae de gen-
 „ tilium philosophorum placitis supersunt, si retrogrediamur documen-
 „ ta, de Daemonum vi, eorumque in res humanas potestate, multa
 „ garriunt, multa praecipunt; eaque fuit huius doctrinae ratio, vt ad
 „ mysteria, vel disciplinam gentilium arcanam & philosophiam esoteri-
 „ cam referretur. Antiquissimi certe philosophi, quos vesana plebis
 „ inscitia vel vatum, diuinitus inspiratorum, loco habuit, vel Deorum
 „ honore coluit, multa de Daemonibus habent, nonnisi ex traditionis
 „ obscurae fontibus hausta, quae quo propius loca illa, vbi vera de an-
 „ gelis bonis malisque sententia viguit, & tempora primaeva attingunt,
 „ eo puriora & defaecatiora videntur. ZOROASTRAE apud Persas.
 „ CONFUCII apud Chineses, PYTHAGORAE apud Aegyptios
 „ scripta, & quae supersunt, documenta, de Daemonibus plena sunt.
 „ Thom. HYDE in hist. religionis veterum persarum eorumque mago-
 „ rum copiosus est in recensendis angelorum officiis & praefecturis ex
 „ veterum persarum sententia, conf. b. CLEMMII *Einl.* p. 188. fs.
 „ De PYTHAGORA constat ex PORPHYRIO, illum rerum recondi-
 „ tarum & obscurarum causas retulisse ad Daemonas, morbosque si
 „ B non

non omnes, certe multos, a Daemonibus corpora incolentibus deriuasse, quos ipse & discipuli incantationibus curauerint: & quantum Platonismus, cuius auctor ex his ipsis fontibus maxime sapuit, veram de Daemonibus doctrinam in ecclesia peruerterit, in aprico est. Et quid quaeso vniuersalem illam persuasionem de Deo bono & malo apud Magos, Persas, Chaldaeos, Aegyptios magis peperit, quid Manichaeismi ante Manetem, omnes terras ad ortum solis litas peruadentis, causa exstitit, quam deprauata illa de auctore mali traditio? quid potius totius philosophiae orientalis systema coagmentauit, cuius mixtura cum doctrinae christianae capitibus *Gnosticismi* infelicem partum genuit, & cuius de variis Aeonum emanationibus disciplina non nisi peruersa nititur de angelis bonis malisque traditione? res ipsa quomodo acciderit, coniectura facile assequi possumus. Postquam nimirum patriarchae, quique hos infecuti erant, aetatum priscarum homines, qui magna Dei opera, benefacta, poenas, praecepta & promissa & vaticinia per omnes rerum classes, vel suis viderant oculis audituque ipsimet acceperant, vel per traditionem fideissimam ad sese derivata, fide non minore conseruauerant, defuncti iam essent, nouae plane generationes, rerum praeteritarum & antiquarum non aequae consciae, vel etiam propria sua culpa ignatae, surrexerunt. Hae veritatis reliquiae & scintillulae superstitis, cum additamenti ingenii humani, & luxuriantis phantasiae figmentis, mixtae, religionis priscorum temporum partem maximam constituunt. Etsi enim Deus illis, quemadmodum omnium temporum hominibus, qui in ipso vivebant, mouebantur & erant, palpandum sese offerebat, non tamen ipsum & res ab illo profectas, quaerebant, sed suas ab ingenio suo & imaginationis vi praescriptas vias, quas tererent, sibi eligebant, & cum in suamet ipsorum rationis vi, de ipsius impotentia & toties frustrata ab omni erroris periculo immunitate, commonefacti, non considerent, diuinae reuelationis auctoritas, vt accederet, necesse erat, quam quouis modo fingere & veri aliqua specie & similitudine ornare allaborarunt. Hinc nulla vnumquam natio sub sole vixit, quae religionem mere naturalem statuisset, nec diuina reuelatione innotuisse sibi persuasa fuisset. Hoc omnino praetextu gratiam, suisque inuentis auctoritatem, apud plebem imperitam conciliare tentarunt non legislatores tantum, sed & ii, qui religionis informandae prouinciam sibi sumserunt, sacerdotes, qui lon-

gis

gis saepe & difficillimis peregrinationibus susceptis, veri videndi & apud omnes gentes, quae cultiores audiebant, conquirendi studio nec inhonesto desiderio detinebantur, vnde tot & a se inuicem dissitas religiones confarcinarunt, & in vnum aliquod systema coagmentarunt. Nec inanis est illorum labor, qui vestigia priscae & primaeuae religionis, vel ex abditis & fumis idololatriae tenebris emicantia, eruunt, & in originem suam, vnde orta sunt, deriuant.

§. 2.

Ex his igitur impuris fontibus nil lucrabimur, pro asserenda, quod — nec ex *Judaeorum* conscientiae satisfaciatur, Diaboli existentia. Nec ex *Judaeorum* scriptis, penes quos veritatis huius fixam sedem quaesueris, quibuscunque lacunis & Rabbiorum somniis, stabilem & firmam in hac re sententiam inuenias. Constat enim, *Judaeos* si in vlla re, certe in doctrina de angelis, ingenio nimium tribuisse. Singulis omnino vitis malum genium praefecere; in vino quatuor impuros spiritus inuenere, vt in Spicilegio Grabiano legere est T. I. p. 183. ἔστι γὰρ ἐν αὐτῷ (ὀίνῳ) τεσσαρα πνεύματα πονηρὰ, ἐπιθυμίας, πρηώσεως, ἀσωτίας, ἀχρηστείας, quatuor haec contineri in vino, testamentum *Judae* afflictum §. 16. (inter testamenta XII. patriarch. apud Fabricium Cod. Pseudepigraph. V. T. T. I. p. 607.) septemque alios spiritus vitae, visus, auditus, obfactus, loquelae, gustus & coniunctionis obscenae, qui ad errorem peccatumque deducant, testamentum *Rubenis* §. 2. coll. §. 3. (ib. p. 521.) docet. De *Philone* certum est exploratumque, illum in doctrina de angelis quam maxime iudaizare; vt *Pharisaeorum* secta in excessu heic peccat, ita *Sadducaeorum*, & qui cum ipsis fecere, *Cabalistarum* familia in defectu, qui quidem naturâ malos non dari putant angelos, sed Deum angelorum in se & sua natura bonorum opera vti, ad inferenda hominibus mala. Legi meretur & expendi Ill. MICHAELIS in *Erklär. des Briefs an die Hebr. I. Th. p. 84-97.* WARBURTONUS, episcopus anglus, vt hypothese de auctore & tempore scriptionis libri *Hiobi* patrocinium creet, aliam non minus precariam hypothese in subsidium vocat, iudaeos nimirum doctrinam de Satana in captiuitate *babylonica* demum accepisse; *Göttliche Sendung Moses III. Th. p. 240. fs.* Sed directa si respiciamus

testimonia, nos quidem cum fiducia asseri posse existimamus, notitiam malorum angelorum, non potuisse omnibus omnium temporum hominibus, & primae adeo generis humani aetati deficere, cum iam satis constet, lapsus protoplastorum historiam, quam Moses tradit, absque hac hypothese explicari non posse. Bonorum angelorum notitiam iudaeos ante captiuitatem babilonicam habuisse, vel sole clarius Genesis demonstrat, quis igitur dubiret, quin, intelligentias etiam malignas existere, antiquissima fuerit iudaeorum opinio? falsus ille & mendax Spiritus, qui ad Ahabum seducendum exiuit, quis quaeso fuit? (1 Reg. XXII. 21. fs.) quis numerandi populi consilium Davidi inspirauit? (1 Chron. XXII. 1.) Vt praetereamus, quae SCHERLOCKIUS vestigia de lapsu adami, de seductore generis humani collegit, vnde iudaeorum antiquissimos originem mali cognouisse dubium non est, multo minus nesciuit prisca aetas, quod tantis a malis vindicem misericordia Dei constituerit: *Abhandl. vom Zweck und Gebrauch der Weissagungen I. Th. p. 70 fs.* Et quis quaeso in medio Satanae regno, i. e. dominio idololatriae vniuersalis, ne quicquam de nequitiiis spiritualibus regni satanici & malorum Spirituum, praeorum temporum simplicitati in mentem venisse adferret? Constat etiam de Iudaeis, malos angelos sibi praesentasse sub hirsutis, macilentis & terribilibus speciebus, quas variis nominibus, שָׂרִיִּים, אֲתִיִּים, אֲשֵׁרִיִּים insigniebant, quamvis longe aliud denotent; credidisse igitur reuera malorum angelorum existentiam, & operationes, sed iusto latius extensas, ita vt quosuis malos homines, aut quasuis creaturas, malitiae hominum vindices, quaeuis phaenomena, humanis mentibus horrorem incutientia, δαιμόνια adpellarent, sic LXX. Pl. XCI. 6. מִקְטֵב יֵשׁוּר צְהָרִיִּים, vertunt per δαιμόνια ἐν νεσηυβρία, adeoque pestem δαιμονίων cuidam adsignabant. Quam inique igitur nobiscum agunt omnes, qui in hoc doctrinae Christianae capite è iudaeorum lacunis nos tantummodo sapere, & ingenium iudaeorum in Christianis reuiuiscere tam confidenter asserunt. Ex his vero, quae iam dicta sunt, perspicitur atque intelligitur id, credo, nullum ab omni aeuo gentem principii cuiusdam noxii & mali notitia caruisse, quin omnium gentium consensus id manifeste declarat, conuenisse omnes populos, vt principium bonum malumque crederent. In omnibus igitur orbis terrarum partibus

tibus semper angelos, minorum aut validiorum Deorum nomine, cultos esse, profana historia docet, & Ill. MICHAELIS *Erklär. des Briefs an die Hebr. p. 112.* fatetur, latinorum Deos nonnisi nostros esse angelos. Theologiam gentilem de daemonibus, eorumque variis speciebus, quorum aquei voluptuosae vitae, aërei actiuae, ignei contemplatiuae dominantur, distincte exposuit MARSILIUS FICINUS in argumento, quod *Platonis* apologiae Socratis praemisit p. m. 466 fs. Quemadmodum igitur argumentum theologorum, pro existentia Dei, a consensu omnium gentium petitur, non plane contemnendum videtur, ita etiam in hac re, quam probandam nobis sumimus, vniuersalis ille omnium gentium omniumque temporum consensus, existere malos genios, non prorsus omitti debet.

§. 3.

Ex his omnibus, quam inestimabile sit beneficium, *diuina reuelatio*, scripto verbo nobiscum communicata, clarissime patet. Haec nimirum ex impuris, hac in re, gentilismi & iudaismi fontibus reuersis optime sapit, haec è tenebricoso opinionum variarum labyrintho eluciantibus viam planam atque facilem ostendit, vt firma possit & stabilis inueniri sententia, in qua conscientiae vnicuique, amore veritatis ductae, acquiescendum sit. Percurrentibus nimirum totius reuelationis ambitum, sub diuersis œconomis, per diuersorum hominum, & locis & temporibus & opinionibus dissitorum, ministeria administratae, tot subinde, tam clara, tam perspicua veritatis huius, existere diabolum malosque angelos, inuenire datur testimonia, vt si oculorum aciem subterfugiant, talpâ sint caeciores, necesse sit. Et in hac quidem re, quae tamquam certissima & euicta, supponenda magis, quam probanda visa fuisset, recte demonstranda, primam argumentum classem, cetera quoque luce sua irradiantium, constituunt dicta Christi, qui in grauissima sua obiurgatione, in iudaeorum ἀπιστίαν inexpugnabilem & odium sui implacabile inuecta, coram ipsis declarat, Joh. VIII. 44. ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τῆ διαβόλης ἐστέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν, ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔσηκεν, ὅτι ἐκ ἐστὶν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, ὅταν λαλήῃ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ. ὅτι ψεύστης ἐστὶ

ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτῆ. Ex multis, quae in hac Christi sententia continentur, ut consilio nostro satisfaciamus, hoc unum annotabimus: fac, haec locutum esse Christum, nec tamen vere existere diabolum, personam, malorum angelorum principem, quae, qualis, quanta obiurgationis inanitas! fac, ad pravas iudaeorum ἐννοίας de daemonibus se adcommodasse Christum, de qua regula hermeneutica postea erit dicendi locus, quae agendi, dicendi, obiurgandi ratio erit illius, qui de se praedicat, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια (Joh. XIV. 5.) Carnalem genituram ex Abrahamo sine Abrahami operibus ψ. 39. & spiritualis generationis gloriam ex Deo ψ. 41. 42. obfuscare dicit veram generationis diabolicae indolem ψ. 44. quemadmodum igitur Abrahamus & Deus in iis, quae antecedunt, verum personalitatis characterem gestant, ita etiam diabolus gestet, necesse est. Et quid quaeso est & dici, & esse patrem, ab illo patre esse, quid est, illius patris cupiditates explere, quid est, homicidam esse, idque ab initio, in veritate non perstitisse, quid est, loqui mendacium, fontem, architectum, primum auctorem esse mendacii, si is, de quo haec praedicantur, non personae characterem sustineat? quid porro clarius illa sententia Christi, in impios die παντοκρητικῶ ferenda, ubi oratio eius minime figurata dici potest? (Math. XXV. 41.) quid Salomo N. T. Johannes, & mentis Domini & dictorum eius tenacissimus discipulus, in ἐποφθέγμασι suis ponderosissimis, de hoc hoste docet? 1 Ep. III. 8. cf. diss. Ill. Canc. D. REUSSII de recta ratione interpretandi dicta N. T. de malis spiritibus p. 15 - 45. Nec minori euidencia, Christus inter frustratos & interuersos verbi diuini fructus, diaboli artes refert (Luc. VIII. 12.) εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσι. Satis aperte, personam esse & vere existere diabolum, his quidem verbis ostendit Christus, multa retagens, ὃ ἐκ τῆ ἑρανῆ καταβάς, ingenii humani acumini plane imperuestigabilia. Quid enim est, venire ad concionem, loca, ecclesiam, in qua verbi diuini praedicatio viget, christianorum conuentibus interesse, auferre semen verbi ab animo, ne ingrediatur, multis fibris radiceatur, efflorescat, idque pestilentissimo & vere diabolico consilio, ut fides, quae ex auditione (Rom. X. 14.) & illis salutaris fructus, aeterna beatitudo interuertatur? Sed fortasse & haec de concupiscentiis

tiis pravi & peruersi animi intelligenda sunt? quid verò absurdus di-
 ci excogitarique potest, idque imprimis, cum has diaboli artes pri-
 mam frustrati verbi causam faciat, & tertiam in curis diuitiis vitæ-
 que voluptatibus, quibus semen verbi diuini suffocetur, vt fructum
 non perferat, sapientissime constituat? Et quid nomen illud denotat,
 quod Christus diabolo peculiariter vindicat, quando ter illum ἀρ-
 χοντα τῆ αἰῶνος τέτυ nominat? (Joh. XII. 31. XIV. 30. XVI. 11.)
 Nonne est, is, qui Paulo 2 Cor. IV. 4. ὁ Θεὸς τῆ αἰῶνος τέτυ au-
 dit? Si ad alia iam progredimur loca, ex quibus, vere existere pote-
 statem talem inuisibilem, euincitur, illorum multitudine magis obruimur,
 quam desitumur. Insignem huic veritati lucem suppeditat totius
 Scripturae V. Nque T. consensus, omniumque, quos diuinus Spiri-
 tus ad eam exarandam impulit, scriptorum & locis & temporibus, &
 ingeniis & institutionibus maxime dissitorum, harmonia, ita, vt
 si haec euidentissima veritas eliminari, eradi, variis ingenii hu-
 mani moliminibus obliterari possit, nil firmo stet talo, nulla
 doctrina tam in aprico posita censerit possit, cui non tristes quaedam
 induci possint tenebrae, & funestissima mentis humanae arte, his ipsis
 radiis veritatis, sole clarioribus, occaecatae, infausto omnine tentata
 caligo. Expediemus fortasse, quicquid heic probatum imus, enu-
 meratione variorum nominum & operationum, quibus in S. S. noui
 praesertim foederis insignitur, ex quorum collatione neminem, nisi
 spiritum quendam malignum intelligi posse, adparebit. Dicitur διά-
 βολⓄ Matth. IV. 5. ἰσὺ σατανᾶς Matth. IV. 10. &c. ὁ πειρά-
 ζων ib. 10. ἀρχων τῶν δαιμονίων Matth. IX. 34. ὁ δράκων ὁ μέ-
 γας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖⓄ, ὁ καλέμενⓄ διάβολⓄ, ὁ σατανᾶς A-
 poc. XII. 9. ὁ ἀντίδικⓄ διάβολⓄ, ὡς λέων ὠρυόμενⓄ 1 Petr. V. 8.
 ὁ ἰχυρὸς Matth. XII. 29. τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα Matth. XII. 43.
 ὁ πονηρὸς Matth. XIII. 19. ὁ ἐχθρὸς ib. 25. ὁ Θεὸς τῆ αἰῶνⓄ τέτυ
 2 Cor. IV. 4. ὁ ἀρχων τῆς ἐξουσίας τῆ αἰῶνⓄ princeps potestatis
 aëris Eph. II. 2. πατὴρ ψεύδους Joh. VIII. 44. ἀνθρωποκτόνⓄ ib.
 Multo magis ex operationibus intelligitur, personam esse, quae talia
 perpetret, qualia sunt, tentatio protoplastorum, (Gen. III. 1. ἰs.
 2 Cor. XI. 3.) Christi (Matth. IV. 1. ἰs.) persecutio piorum (Luc.
 XXII. 36. Rom. XVI. 20. Apoc. II. 10.) Seductio Phariseorum (Joh.
 VIII. 44.) Judae proditoris (Joh. VI. 70.) Ananiae & Sapphirae,
 (Act.

(Act. V. 3.) afflictiones Hiobo immiffae (Hiob I. II.) directio idololatriae, quae nisi potestate, plusquam humana, suffulta fuiffet, numquam totum fere terrarum orbem inundaffet (Leu. XVII. 7. Deut. XXXII. 17. 2 Chron. XI. 15. Pl. CVI. 36. f. coll. 1 Cor. X. 20.) Quibus fi nominibus & descriptionibus non persona quaedam intelligens & ad omnia malorum genera prona intelligenda fit, nescio sane, qui vllius personae exiftentia tuto probari & demonstrari poffit? Et filii vnigeniti & inprimis Spir. S. personalitas non minori proteruita & calumnia conculcari & ad profopopoeiae figuram redigi poterit. „ Rabulifimo „ opus fuerit, inquit Reuerendis. D. D. FABER difs. I. cit. p. 25. „ cui fimilem haftenus orbis non vidit, fi quis omnia fcripturae testi- „ monia in allegorias, figuras, profopopoeias, vifiones, notiones vulgi „ conuertere vellet, quibus memoratur cacodaemon. „

Not. quae de operationibus dicenda effent, infra occurrent. In nominibus quaedam funt, quae hoc loco explicare non pœnitebit. Inter omnia frequentiffimum est nomen διαβόλος, quod, fi ἔτυμον fpectes, calumniatorem denotat, quo fenfu Paullus diaconiffas non vult effe διαβόλος, calumniatrices (Tit II. 3. 1 Tim. III. 3.) Et hoc illi nomen κατ' ἐξοχήν competit, nam id agit fagaciffimus ille veterator, vt homines apud Deum & Deum apud homines criminetur, (Gen. III. 1. fs.) piorum & fidelium ὁ κατήγορος, ὁ κατηγορῶν (Apoc. XII. 9. 10.) audit. Nec occurrunt διαβόλοι, fed δαιμόνια, nam illud fingulare est & de individuo dicitur. Hebraicum nomen שָׂטָן (Zach. III. 1. 2.) LXX. vertunt διάβολος, his terue exprimunt σατάν, & ne de pluribus personis intelligantur, fed de vno aliquo individuo, coniunguntur haec duo nomina; (Apoc. XII. 9.) adpellatiue quoque fumitur 1 Reg. V. 17. XI. 14. coll. ψ. 23. & Chriftus Petrum adpellat Satanam, quod ei in via paffionis fe obiiceret, Matth. XVI. 23. (proprie,) & Judam, Joh. VI. 70. διάβολον; in genere notatur διαβόλος & σατανᾶ nomine aduerfarius, gentes, vt διάβολος, Iudaeos, vt σατανᾶς, infestans; & hanc duplicitatem, inquit b. BENGELIUS, ad Apoc. XII. 9. „ ad iudaeos & gentes, ne „ ego nimiae subtilitatis arceffar, refert GROTIUS. „ Aliud nomen serpentis est, & quidem antiqui, fed non aeterni & originalis, (Apoc. XII. 9.) qua voce aperte refpicitur ad feductionem protoplaftorum,

florum, de qua nobis infra erit dicendi locus. *Draco* in genus & rufus, inimicus horribilis, virulentus, potentissimus ad nocendum, ardens invidia & ira. Quod vero plurimum negotii facessit, nomen δαίμωνος, δαίμωνος est; quod, si ἔτυμον spectes, a δαίω scio, disco, descendit, & δαίμων, quasi δαίμων dicas, rerum peritus est; quam multiplici sensu apud graecos haec vox sumta sit, Reuerendiss. D. D. FABER ostendit, diss. II. de daemonicis aduersus Wetstenium, p. 23. n. 5. Nimirum de Deo ipso, de geniis, de animabus defunctorum, (cum viuentibus aliquid commercii habentibus & corpusculis suis subtilioribus in viuentes operari valentibus,) de aliis spiritibus, Diis vsurpatur, vt ex significatione huius vocis πολυσήμια, nil certi ad mentem diuinorum scriptorum eruendam, in vsu illius, applicari possit, sed Scriptura Scripturam hac maxime in voce explanare debeat; apud profanos, mox in bono mox in malo, accipiebarur sensu, quemadmodum δεισιδαιμονία religionem, pietatem, & superstitionem denotabat. Propria igitur huius vocis significatio est, si & philosophica, & medica & historica testimonia euoluas, ut substantias spirituales, indiuiduales, veras denotet, homini modo proficuas, modo noxias, improprie morbum insolentiorum, maniam, epilepsiam, & quicquid insoliti occurreret, cuius causae detegendae impares se sentirent homines. Vsitata igitur vocis δαίμωνος, δαίμωνος significatio non est deferenda in N. T., ob similem vsu in optimis profanorum auctorum scriptis, cui tantum veras & menti diuinae & veritati conformes determinationes addi oportebat, conf. S. Ven. ERNESTI theol. bibl. band III. p. 799. fs. quem etiam locum Reuerendiss. D. D. FABER allegavit, & toti huic causae ex asse satisfacit. De notione vocis δαίμωνος, confer, quae BENGELIUS docet *Erkl. Offenb.* p. 480. *Reden* p. 461. f. Quemadmodum angelorum nomen ad res quoque inanimatas traductum est, vt phrasi poëtica aqua, ignis, aër, turbines, procellae, metaphorice angeli, voluntatem supremi iudicis exsequentes, nuncuparentur, quod Ill. MICHAELIS ad Ps. XXXV. 5. 6. docet, *Uebersetz. des A. T. Anmerk.* p. 65. ita voci δαίμωνος idem accidit, qui vero metaphoricus significatus proprium plane non evertit atque eliminat, sed supponit magis eundemque confirmat. Apud LXX. & apostolos δαίμων, δαιμόνιον semper de malis spiritibus accipitur, numquam de Deo, vt apud Athenienses Act.

XVII. 18. conf. MICHAELIS *Erkl. der Hebr. Ep.* p. 113. & dis. S. R. D. NOESSELT ad Matth. XVIII. 6. *fs. de offendendo contemnendoque nullo minimorum, qui credunt in Christum*, Halae Magdeb. 1770. p. 19. Judaei singulare nomen Diabolo dant *βεελζεβὴλ*, quod in V. T. nomen erat Idoli, 2 Reg. I: 2. 6. Deus habitationis, quod exulibus habitationem & domicilium indulgere crederetur; aut Beelzebub vocarunt, quod domicilium, in quod semel immigrauisset, non facile relinqueret: & Beelzebub, quod per omnia vegetur loca, (Hiob II. 2.) conf. HILLERI *Onom.* S. p. 759. & b. BENGELII *Gnom.* ad Matth. X. 25. XII. 24. Nomen *βελίαρ* (2 Cor. VI. 15.) aperte diabolo tribuitur, ab hebr. *בְּלִיָּא*, quod pro varia etymologia, vnde philologi id deducunt, vertitur sine iugo, *ἀποσάτης*, germ. *meisterlos*, vid. HILLERI *Onom.* Sacr. p. 293. vel sine ascensu, i. e. infimae conditionis, humillimi & obsecuri loci, vel ita depressi & ad omnia vitiorum genera proiecti animi, vt inde, tamquam summa profunditate, nullo modo emergere & ad altiora & meliora adspirare possit & velit, nequissimus, *Erzbüfswicht*. Hic postremus sensus arridet quoque Ven. TELLER *Lehrbuch des christlichen Glaubens* p. 82. Sunt & alia nomina, quibus Diabolus in S. S. insignitur, a nobis in medium allata, princeps e. g. & Deus mundi huius, princeps potestatis aëris, de his vero disputandi locus tum erit, cum de potestate diaboli commentabimur. Illud iam ad oculos patet, tot & tanta nomina nonnisi personae, indiuiduo, malorum Spirituum principi tribui, ita vt si quis ea omnia ad malorum hominum adfectiones, personae specie repraesentatas, ad praua hominis studia, concupiscentias, voluntates adplicare ausit, interpretem agat, *τῇ ὑποθέσει* mere *δελείοντα*.

S. 4.

De adaemomismo —

Quamuis vero haec, si sacrae scripturae sua fides constet & auctoritas, sine insigni vitiligandi studio, negari nequeant, fuere tamen semper, quos antiquior & re entior aetas tulit, scriptores, qui in hac quidem veritate maxime alucinarentur; eo acutius se sentire ac perspicacius videre arbitrati, quo longius a communi omnium sententia, in hac quidem re, secessissent, suumque ingenium & praecipuas opi-

opinionones, normam doctrinae salutaris, sacras litteras, praeteruecti, secuti essent. Non dicam de *philosophis*, qui idolum suae perspicaciae, tam arctis certe limitibus definitae, adorantes, in cognitione & inuelligatione caussarum naturalium toties haesitant, quoties ad primas rerum origines descendunt & hypotheses hypothesis cumulant, qui, ut est ingenii humani fastus & altioris principii, nimirum veritatum reuelatarum, amplectendi, suaeque phantasiae in gyrum rectae rationis deducendae impotentia, omnia eliminant, resellunt, nec admittunt, supra cognitionis suae naturalis sphaeram posita. Nil itaque de *Aristotele* & sequacibus, nil de *Epicureis*, qui, cum non nisi materiam & vacuum admisissent, & suamet ipsorum animae immaterialitatem, spiritualitatem, adeoque & immortalitatem negauissent, non poterant non Daemonum spirituumque explodere existentiam, in medium adferam. Nil de aliis incredulis, Deistis, Naturalistis dicam, qui ut omnem veritatum reuelatarum ambitum conculcant, ita & crassioris adaeomonismi propugnatores se sistunt omnium acerrimos, saepe etiam ineptissimos. In horum censum referas HOBBIUM in *Leuiath.* C. XXXIV. p. 186. & in adpendice C. III. p. 362. SPINOSAM, opp. posth. ep. LV. p. 364. & Ep. LIII. p. 560. EDELMANNUM qui in *Glaubensbekänntniß* p. 273. „*Engel* „*bedeutet wirkliche Menschen, wenn sie als Gesandten und Boten* „*gebraucht werden; wenigstens bedeutet dieses Wort menschliche* „*Gedanken, Leidenschaften, Affecten und Beschaffenheiten.*“ Succenturiari his, si opus esset, multo plures possent, e. g. DAVID GEORGI, s. Joris, qui non esse peculiare creaturas, quae vocentur angeli, contendit, sed si quando Deus suam exserat potentiam ad nocendum, vel puniendum, hoc malum angelum, è contrario bonum adpellari, si quando Deus nos custodiat & conseruet; in aliorum quoque fanaticorum, immo in anabaptistarum antiquiorum caetibus recepta haec fuit sententia. De his aliisque crassioris adaeomonismi fautoribus ac defensoribus, e. g. GUIL. NAUDAEU, WEBBER, JOH. WAGSTAAFF, REICH, VANINO conf. S. R. D. D. COTTA in diss. I. & II. *hist. succincta dogmatis de angelis*, & Reverendis. D. D. FABR in diss. I. cit. p. 2 - 4.

— crassiori,

Crassio rem adaemonismum nostra aetate acerrime defendendum in se suscepit CHRISTIANUS TOBIAS DAMMIUS, gymnasii Colonienfis Rector Berolinensis, in noua versione N. T. qui praeter ea loca, quae iam S. R. D. D. COTTA diss. II. cit. p. 39. fs. (§. 6. in nota) in medium attulit, alibi diaboli malorumque angelorum praesentiam & existentiam praefraete negat: „Die jüdische Fabel-
 „krämer hatten, aus den buchstäblich-verstandenen Ausdrücken des
 „poetischen Buchs Hiob, und andern verblühten Stellen, ein besonde-
 „res Reich der bösen Geister gestiftet.“ Longius vero procedit DAMMIUS, & quod haectenus, quantum memini, pauci fecere, dari posse diabolum malosque angelos, demonstrandum sibi sumfit, hoc potissimum argumento vsus, quod illi philosophia Leibnitiana subministrasse videtur: Vix fieri potest, vt Spiritus, humana natura illiusque dotibus, vel summo gradu sumtis, multo excellentior tam prauus sit, tam nefarius, quam vulgo diabolus existimatur. Tantum iudicii acumen, tanta intellectus vis & perspicacia, humano ingenio multum superior, & summa animi malitia in vna eademque persona sibi repugnant, cum ex sanis philosophiae principiis, adperitus mali, ex animi impotentia & confusarum perceptionum turbine, oriatur, quibus subinde fit, vt ex idearum confusione & ignorantia verum bonum deseratur & adparens eligatur; diabolo itaque plurimum iudicii & plurimum ignorantiae simul adfingitur, id quod in notionibus implicat. — Quam infinitis vero instantiis infringi potest haec sententia? Et omnino disputari potest, vtrum intellectus maior vis in voluntatem existat, an voluntatis, propensionum, adfectuum in intellectum. Si experientiam consulamus, parum abest, quin in posteriorem sententiam propensiores simus, quoties enim πολυθρόλλητον illud ingeminandum est? — Video meliora proboque
 Deteriora sequor. —

Libertatis abusus, non rerum solum ignorantio, gignere potest peccatum. Intelligentissimi saepe pessimi, vel in hominibus. Sic graeci Romanique, cultissimi gentium, simul etiam ad omnia, vel abominabilissima vitiorum genera, proiectos se praebuere. (Rom. I. 25 - 31.) Vim & naturam peccati plane ignorat, illiusque in omnes vires pestiferum

ferum influxum nescit, qui his quidem ratiociniis vel minimum tribuit. Alia adaemonistarum, qui summum temeritatis & impudentiae gradum conscenderunt, argumenta, quibus non operationes tantum, sed etiam existentiam & possibilitatem Diaboli infringere tentarunt; adhucque crambe bis vel centies recocta, tentant, huc redeunt: Nul- lam creaturam absque essentiali praesentia Dei aliquid esse, aut crea- turam vocari posse. Itaque si Diabolus creatura sit, nec ipsum ta- lem esse, nisi per essentialem Dei praesentiam. Quodsi autem esset spiritus, qui non modo a Deo separari, sed etiam in aeternum a Deo separatus manere potest, Deum non fore amplius unicum, quin potius diuisum, a se ipso, in causas duas contrarias, contra aduersa- rios suamque praesentiam propriam pugnaturum, id quod Deum in prodigiosum, & sibi ipsi hostile, conuertat monstrum. Nec bonitatem Dei permittere, vt existat Diabolus. Si malam istam & contrariam essentiam a se ipso habeat, tunc duos fore Deos, re ipsa nullum. Si vero natura bonus fuit & essentialia bonum in ipso erat, vnde er- go malum, quod vocant, in eo oriri coeperit? Ex bono nihil ma- li potuisse gigni: multo minus Deum ipsum id potuisse indere. Cum igitur hoc malum sit imaginarium, ipsum quoque diabolum esse ima- ginarium. Non potuisse fieri, vt huiusmodi malum, quod praeui- dit Deus, omnibus suis finibus aduersaturum, & maximam partem suarum creaturarum perditurum, non modo crearet, sed etiam in sua duratione & essentia conseruaret: talia enim faciendo Deum sibi ipsi fore contrarium. — Leuitas vero & inanitas intolerabilium horum thrafonismorum & ingenii, sibi sapientis & deliri abortuum, tum ad- parebit, cum C. II. in ortum diaboli inquiremus. Talia vero nostrae quoque aetati & nostris hominibus arridere, ad eorumque gustum accommodata esse & talia deliramenta concoquere posse, recentis- sime videre est ex libro: *Untersuchung über die Bedeutung des Worts Teufel und Satan in der Bibel*, c. praef. J. C. F. SCHULZII Gies- fae 1774. ex angl. Id nimirum agit Anonymus, vt quaevis S. S. dicta de diabolo ad homines, prauas cupiditates, absurda hominum de illo commenta torqueat, & illum tamquam spiritum & personam è systemate rerum existentium proscribat. Idem fecit magna audacia recentissimus adaemonista, auctor anonymus libelli: *Versuch einer biblischen Daemonologie*, Halle 1776. cuius temeritatem & gla- diato-

diatoriam artem detexit profligauitque Magn. Dn. Canc. D. REUSS
 diff. cit. Quid iam de his nostri temporis *Φαιουένοις* sentiendum?
 Non possum non, quin b. WEISMANNI iudicio sincera mente
 manuque subscribam: „ Characterem reprobationis, inquit, in
 „ fronte gerunt, qui in tanta luce scripturarum, seu diuinae reue-
 „ lationis, nostra aetate adaemonismum, seu abnegationem praesentia-
 „ tiae & operationis hostilis malorum spirituum in hoc mundo, fo-
 „ vere, confirmare & maxime cum insultatione & ferocia defen-
 „ dere audent. „ diff. *Varia sacra* p. 31. n. 15. Idem in diff.
 „ *priuilegium populi christiani & iudaici contra vexationes Satanae &*
 „ *fideliū aduersus tentationes illius internas* p. 28. n. 5. „ Qui ho-
 „ die, inter tot monstrosos nostri temporis diabolismos, serio potest
 „ esse adaemonista, is nescit adhuc, cuius spiritus sit filius & quod
 „ nosse debebat, crasse ignorat. „ Similia his iam in *Instit. theol.*
 „ p. 433. aphor. 5. docuerat: „ quod adaemonismus, nostra aetate, stu-
 „ pendum adeo in modum, inualuerit inter christianos, signum est
 „ grauissimi Dei iudicii in homines, & extremae horum maliciae
 „ non minus, quam excaecationis. Doctrina enim de spiritibus quae-
 „ vis sapientiae & religionis praeiudicia pro se habet stantia, aph. 6.
 „ Huc pertinet tortura totius sacrae scripturae, ad quam coguntur
 „ per suam incredulitatem, certum enim, tutiorem esse sententiam
 „ adfirmantem, quam negantem. Nemo unquam illuminatus,
 „ (sensu huius vocis vere scripturario & theologico) adaemonista
 „ fuit: patriarchae potius & auctores primi systematis adaemonistici
 „ fuerunt homines suspectissimi. „ Ipse certe Diabolus existentiae
 „ suae, praesentiae & operationum abnegationem non inuidet, in his
 „ tenebris opus suum eo felicius perfecturus. (Apoc. XII. 12.) Quī ve-
 „ ro is, qui verbum Dei normam credendorum & agendorum agnos-
 „ cit, doctrinam de regno cacodaemonis tuto posse negligi & proscribi,
 „ sine summa in ipsum illud verbum contumelia, sine summa in ipsam
 „ fidem & pietatem iniuria, sine proterua calumniandi libidine & au-
 „ dacia, existimare possit, plane non video.

§. 6.

Mirum fortasse est, praeluisse his crassioris adaemonismi patronis iam *Sadducaeos*, scripta Mosis, in quibus tot angelorum adparitiones recensentur, pro diuinis agnoscentes. De his enim testatur Lucas (Act. XXIII. 8.) *σαδδουκαῖοι μὲν λέγουσι, μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον, μήτε πνεῦμα* Quemadmodum pharisaei orbem daemonum plenum finxere, adeoque in excessu peccauere, ita Sadducaei pro ea, quae est ingenii humani vertigo, in defectu, feruore disputandi sine dubio eo abrepti. Traditiuncula enim illa, quam RICH. SIMON, & ex eo GUIL. SALDENUS in Ot. Theol. L. III. Exerc. IX. in medium adferunt, Sadducaeos concessisse quidem, creatos fuisse angelos, sed post completam pentateuchi historiam, eos in nihilum euanuisse, & post Mosen non fuisse vel spiritum, vel prophetiam, incertis nititur documentis. Posito, b. WEISMANNI *ἐπίκρισις* est, Instit. theol. p. 269. „ hanc traditionem veram esse, „ illud tantum certum est, quod Sadducaei isto tempore, nullum ex „ sistere angelum vel spiritum, crediderint. Sed reuera huiusmodi „ traditiunculae solent esse incertissimae. Notanda vero est foecordia „ ecclesiae iudaicae, in tolerandis tantis erroribus, quales l. c. com- „ memorantur: reuera enim fundamentum diuinae reuelationis & re- „ ligionis subruunt. Quamnis hac parte nihil habeant christiani, quod „ Iudaeis obiiciant dum apud eos quoque Sadducaei & Epicurei, theo- „ retici & practici, non modo passim ciuilitate tolerantur, sed etiam „ partem habeant in communionem ipsorum ecclesiastica, dum ipsis „ libuerit. „ Nec indignum illud etiam est, quod notetur, Saddu- „ caeos nec angelos, nec spiritus, nec mortuorum resurrectionem ad- „ misisse, adeoque circa ea, quae sunt fidei proprie, inuisibilia aluci- „ natos, (Hebr. XI. 1.) sine dubio ex rationis, verbi diuini reuerentia & obsequio non subactae, studio. Sollemne enim fuit, apud iudaeos, credere spiritum hominis defuncti (Luc. XXIV. 37.) & *μετεμψύχωσιν* (Matth. XVI. 14.) cui contradicendi studio abrepti Sadducaei eo usque, vt fit, progressi sunt, vt angelorum, spirituum existentiam & resurrectionis veritatem negarent, adeoque in incredulitatem, vt pharisaei in superstitionem, delaberentur. Commune illud vitium, quod toties in controuersis de religionis capitibus videre est.

— Saddu-
caeorum.

§. 7.

—subtiliore,

Mitius omnino sentiendum est de iis, qui adæmonifinum *subtiliorem* defendunt, & religioni quidem sibi ducunt, diabolum malosque angelos rerum existentium numero eximere, sed *operationes* eius vel omnes vel aliquas restringunt, extenuant, vel plane negant. Varias illius formas & species ea, qua eruditionis copia & iudicii *ἀρετὴ* floret, recensuit Reuerendiss. D. D. FABER diff. I. cit. p. 4 - 10. In hanc classem recte referas PETRUM POMPONATUM in libro de incantationibus, seu de effectuum naturalium causis, Basil. 1567. qui, vt præiudiciis sui temporis strenue occurreret, operationes diaboli admodum restrinxit; WILH. STOSCH, Bero-
linensem, in libro de Concordia rationis & fidei; famigeratissimum BALTH. BEKKERUM, quem in libro, qui Mundus fascinatus inscribitur, falsitas aut falsitatis suspicio, in rebus quibusdam accessoriis, audacem reddidit, ad negandam omnem præsentiam & operationem spirituum, inter homines atque in mundo visibili. Nam inter argumenta eius saepe adparent ineptæ conclusiones ab incertitudine vel falsitate doctrinarum & factorum particularium ad incertitudinem & falsitatem causæ principalis ipsius, quæ nullibi, omnium vero minime in tam arduo negotio fieri debent. Vt vero huic hyporhesi inferuiret, ea, quæ Deus aut immediate aut per causas naturales operatus esset, in sacris litteris angelis tribui contendit, unde per angelos vel homines vel alias creaturas, quarum opera Deus usus sit, vt tonitrua, fulgura, nubes, & per malos angelos, diabolum, homines prauos, cupiditates, morbos intelligit. Auctores, qui virum refutauere, dedit b. C. M. PFAFFIUS ad calcem diss. de operationibus diabolicis in hoc mundo p. 21. f. ANTON. VAN DALEN, celebrem illum & eruditum medicum Harlemensem, qui erudite quidem probauit, innumeras imposturas potuisse intercedere, ac reuera intercessisse in famosis veterum oraculis: sed quod numquam vis quaedam spiritalis & humanâ superior, nulla operatio daemonum sese rebus illis miscuerit, quod ille tam operose molitus est adstruere, atque ex illius penu multi etiam alii, id excessum sapit, nimis audacem, & obfirmatum animum, tuendi opinionem iam ante præiudicatam, de nullitate operationum daemoniacarum in genere, quam
tueri

tueri non potuisset, nisi obiectionem ab oraculis illis, ex historia amplissima idololatriae gentilium petitam, extremo conatu voluisset destruere. „ In horum Duumvirorum rationes, inquit b. WEISSMANNUS diss. I. inaug. p. 70. f. referri posse existimo, quod in Belgio & Germania venenum illud hodie tam late grassetur & contraria doctrina de malorum Spirituum existentia, potentia & influxu efficaci in res huius mundi spiritualis & corporei, quæ tamen verissima & in sacris litteris fundatissima, prope in ludibrium cesserit, usque adeo, vt sollemne sit, gentiles, iudeos & christianos sacerdotes seu theologos, eiusdem figmenti & imposturae in hoc genere damnare. „ *Wetstenii & Semleri* adaemonismum optime noueris ex iis, quae a Reuerendiss. D. D. FABRO diss. I. & II. cit. copiose, solidissimeque disputata sunt. Id vnum in scriptis huius deprehendisse mihi videor, eum in sententiis suis & cogitatis de daemonibus aperiendis, cum *οὐνοπομικὸν* scribendi genus in interpretatione sacrorum librorum toties vrgeat & ipse sequatur, semper longius processisse, & cum ab initio non tantum existentiam cacodaemonum, sed & infaustum illorum in nos dominium & insanam animorum nostrorum cum illis coniunctionem concedere videretur, iam audaciorum factum, omnemque illum miserum, vt loquitur, locum de diabolo è systemate veritatum salutarium expungere, & ad iudaicas *εὐνοίας*, ad stulta gentis superstitiosae deliria & commenta ablegare. Conf. *Ej. Unters. des Canons II. Th. p. 96.* Nec hodie, inquit, diss. de discrimine notionum vulgarium & christianarum §. X. 16. „ desinit theologia iudaico-christiana, cuius insignem facit partem ille de diabolo malisque angelis locus. Ille locus de Diabolo bonis improbisque doctoribus solet opportunitatem quasi multorum verborum, iraeque vanae & furoris inanis suggerere, vt plerique latam illam viam sequantur, & fortissime loquantur, ne homines audeant & christianam mentis ingenique indolem experiri longe felicis, quam talium phrasium crudi atque rudes inventores. Illa iudaica diabolologia impedit atque obscurat lucem & benignum splendorem perfectioris cognitionis. „ Hanc ipsam gradationem docet & obseruat Ill. Canc. REUSS, diss. cit. p. 4. 13. § I - VI. Conf. etiam quae collegit in diss. de Oeconomia p. 32. 40. vbi Viri Celeberrimi principia, quoad hunc locum, quatuor absol-

uuntur sententiis, iusto ordine propositis, quas non possum non huc transferre: nimirum complecti, inquit,

- 1) SEMLERUM rerum physicarum nomine etiam *angelos* eorumque operationes: arbitrari eum,
- 2) non exstare in sermonibus Christi & Apostolorum aut euangelistarum scriptis de angelorum, malorum certe, operationibus certum aliquod & firmum testimonium aut documentum, pertineantne ad *causas, mutationum in rebus corporeis, an minus?*
- 3) De his aliisque rebus physicis earumque causis loqui Christum & apostolos *ex opinione vulgari*; h. e. verba ista, phrasisque eorum non significare atque indicare, quid ipsi de rebus eiusmodi earumque causis senserint, sed quid illorum temporum & locorum homines, (qui imperiti & in causis potissimum ac rationibus rerum inuestigandis ac cognoscendis minus exercitati fuerint,) sint *opinati*, eamque ob causam
- 4) istis *in rebus liberum nobis esse arbitrium*; uti nos iure nostro, si adhibitis nouis nostri temporis, ad res eiusmodi physicas earumque causas melius cognoscendas, adiumentis, aliam iam de iis sententiam amplectamur, quam quae verborum, ab ipso etiam Christo & apostolis usurpatorum, sensu contineatur.

Ex his ipsis fundamentis factum est, ut Vir Cel. omnem *Apocalypseos* librum, tanquam eiusmodi iudaicarum *ἐννοίων* plenissimum & IChristianana cognitione perfectiore indignissimum reuerteret, conf. in WERTSTENII Libellis ad crisin N. T. p. 217 - 246. cum tamen hic ipse liber pretiosissimum sit cimelium, ecclesiae pie custodiendum, in quo visibilium & inuisibilium nexus accurate describitur, & thronus (Apoc. IV. 2.) veluti centrum sistitur, vnde omnium euentuum fontes aperiuntur, vnde exeunt & continuo remeant. Apocalypsis, inquit Dign. GRIESINGER de commodis angelorum bonorum ex opere redemptionis p. 40. euentuum qua laetorum, qua tragicorum catenam lassissime protensam explicat, regnum Dei cum fontibus & effluuiis, *πολυποικίλα* sapientiae plenissimis, aperit, velum rebus inuisibilibus & arcanis & novissimis obtentum reducit, & in totam spirituum ciuitatem, in viuorum mortuorumque, in caelitem inferorumque oras patentissimum prospectum pandit. „ Et lege ac perlege, quae b. BENNELIUS *Erkl. Off.* p. 299. aliisque locis plurimis docet, e. g. in Gnom.

Gnom. ad C. VI. 9., non modo ecclesia sub Christo & mundus sub Sarana militans, sed etiam ecclesia consummata & regnum tenebrarum, describuntur hoc libro. Quin piarum juxta atque impiarum copiarum in terra actiones & ex hac in statum beatiorem miserioremue translationes, diuersis temporibus inter se succedentes, per varios gradus distinctae, per plausus varios celebratae, atque ipsius expectationis tripudiique caelestis, ipsiusque terroris ac poenae infernalis incrementa commonstrantur. „ Supposita igitur diuina & canonica libri huius auctoritate, & nos ad illius testimonia cum fiducia prouocabimus, nec recentiorum contumeliosas de eo sententias, quibus nihil magis quam iusta & idonea probatio deest, admodum morabimur. Non enim probamus nouarum rerum studiosorum conatus, qui omni orthodoxia proscrip̄ta & proculcata, nefanda quaeuis veterum haeresiarcharum somnia, (e. g. Manichaeorum de V. T. quorum patrocinium in haere aperte suscipit Cel. SEMLERUS *Untersf. des Canons II. Th. p. 154. fs.*) ex orco quasi reuocant, eidemque nouam speciem inducere laborant. Sunt tamen alia, de quibus multum nostrae aetati debemus, dum illa haud exiguam ex studio philologico lucem foenerata est, diuersis ac fere innumeris scripturae locis *δυσνόητοις*, ac cum laude versatur circa difficultates hinc inde reliquas è medio tollendas. Quare de diuina prouidentia, ecclesiae sollicitissime inuigilante, certus, non possum non, quin de futuris optime sperem, & quamuis doctrinas graues & arduas docere & maxime post ruinas veritatis restituere, magnum sit opus & singularia saepe dona postulet, haec tamen ipsa liberalissime indulgebit Deus, iusto ordine deriuanda, & quemadmodum sua in parte Heroes quoque suos adplicat regnum tenebrarum, cum stabilitas & regnantes veritates primarias & salutare adgredi necesse sit, sua etiam organa instruet Deus, quae per *ἀντιπείρασιν* hos ipsos fines depriment & euertent. Multum enim, imo plurimum interest, nosse tenebrarum vires, nondum plene exhaustas, vt aures & animi eo minus seductionibus vel mirabilibus illis adhuc futuris pateant (Apoc. XIII. 15. XI. 7. XVIII. 6.) Arduum igitur est pensum, in quo pertexendo iam laboramus, & multa circumsp̄ctione in eo versandum, partim quod interior reipublicae diabolicae constitutio, quoad maximam partem, sit inexplorata, partim quod medium, inter quod hac in re veritas duos scopulos incredulitatis &

superstitionis praeteruehitur, quarum altera iusto tenuius, altera iusto amplius de diabolo sentit, & ad quos scopulos nullo non tempore tam vehementer allisum est, recte & accurate tenendum sit. „ Nemi-
 „ nem enim magis decet, inquit b. WEISMANNUS c. diss. II.
 „ inaug. p. 75. quam theologum aut ministrum ecclesiae, vt dili-
 „ genter & religiose expendat, quam necessarium sit in graui & ad
 „ conscientias hominum directa scripturae sacrae explicatione, sum-
 „ mam rei probe distinguere a cogitatis accessoriis, atque ab arbi-
 „ traria, quamuis animo non malo facta, amplificatione circumstan-
 „ tiarum, prudenter se continere, nostro maxime tempore, quo nec
 „ expresse atque irrefragabili verbo Dei amplius credunt homines,
 „ nedum consequentiis aut conclusionibus longius petitis, non ne-
 „ cessariis, dubiis, saepe etiam falsis. „

§. 8.

Speciatim Recensuimus hactenus duas adaemonismi species, alteram cras-
 Cel. TELLERi fioris, alteram subtilioris. De utraque & superiori & initio praesentis
 de diabolo saeculi, in periodo maxime BEKKERIANA, tam multa disputata
 malisque an- sunt, vt argumentum hoc ad puluisculos vsque excussum videri po-
 gelis doctri- tuisset; sedimenta vero errorum, post inundationem subsidentium, ne-
 na examinan- quaquam contemnenda aut innoxia esse, nostra inprimis aetas sua
 da proponi- experientia comprobat. Quod de adaemonismi sedimentis dixit
 tur. WEISMANNUS in diss. 1743. hoc titulo ventilata p. 11 - 13. id
 iam nostris temporibus sole clarius videre est. Noua subinde forma,
 nouo habitu reuiuiscere utramque adaemonismi speciem, omnibus
 constat, in iis, quae intra ecclesiae euangelicae pomeria geruntur,
 non plane hospitibus. Condonari fortasse posset philosophis, nonnisi
 in eruendis causis, e natura rerum intelligendis, & quidem adminicu-
 lo sensuum & rationis, occupatis, si hoc vel illud praecudicium de
 his vel illis operationibus diabolicis, in Scriptura non fundatis,
 sphaerae suae subiicerent, & in eo eradicando laborarent, sed quid de
 Theologis sentiendum est, hoc tam arduum & toti veritatum reuela-
 tarum compagi arctissime innexum argumentum vellicantibus, immo
 e ciuitate doctrinarum caelestium proterue proscibentibus? Accenseri
 his iure meritoque S. R. TELLERUM, virum omnino eruditissi-
 mum,

mun, sed ad Socinianorum partes pronum, nemo mirabitur, qui ea, quae in *Wörterbuch des N. T. zur Erklärung der christlichen Lehre*, tradidit, cognita habet perspectaque. Agnita & concessa angelorum, spirituum nobis sublimiorum, existentia, inquit p. 110. *Nur, dünkt mich, sollte man keinen besondern Lehrsatz in dem Unterrichte der Religion daraus machen, weil nie in eigentlichen Vorschriften weder gefordert wird, daß man die Menschen davon unterrichten soll, noch das bestimmt, was von ihnen geglaubt werden soll, noch von den Aposteln selbst etwas als ein nothwendiges Bekenntnißstück davon vorgetragen.* Ueberdem scheinen Jesus und die Apostel auch das, was sie nur gelegentlich davon sagen, mehr aus der jüdischen höhern Philosophie vorauszusetzen, ohne es zum Wesen der Religion rechnen zu wollen. Haec de angelis in genere docet; concedi omnino potest, locum de angelis non directe causam fidei & salutis, aut articulos fundamentales tangere; sed ea de causa è typo salutaris doctrinae omittendum esse, plane non sequitur. Omni, quaquam patet, veritatum reuelatarum nexui ita inuoluta est haec de angelis doctrina, vt sine hac nec de perfectione rerum creatarum, nec de gloria Dei, nec de opere redemptionis, in quo inchoando & perficiendo numquam non tot subiere ministeria, de diuinitate Christi Hebr. I. II. plene & accurate statui possit. Omnem vero hanc causam solide, pulchre & pie perorauit Digniss. Dn. GRIESINGER, in commentatione de commodis angelorum bonorum ex opere redemptionis, Ulmae 1766. vt dignitas loci de angelis in systemate veritatum salutarium retinendi & tradendi, luculentissime pateat.

§. 9.

Quid iam de Diabolo malisque angelis sentiat S. R. TELLE-Continuatur.
RUS, videndum est. Vt vero sententiam illius hac in re recte stabiliamus, verba illis propria vt adponamus oportebit: *Satan, Teufel: WB. p. 328. s. beide Wörter werden mit einander verwechselt — Eins wie das andere bedeutet einen Verleumder, einen nicht schlechtweg Ankläger, sondern falschen im gerichtlichen Verstande — Diese ursprüngliche Bedeutung hatten die Juden im Sinn, wenn sie Jesu den Vorwurf machten, du hast den Teufel Joh. VIII. 48. bistu nicht*

nicht wirklich ein Erzverleumder? wollten sie sagen, in Beziehung auf den gleich vorher erhaltenen Verweis, ihr höret nicht, widersetzet euch der Wahrheit v. 47. Nach eben derselben antwortet Jesus, ich habe keinen Teufel, ich verleumde nicht. Eben so liegt derselbe in der Geschichte Hiobs C. I. 7. ff. und der Umschreibung Offenb. XII. 10. zum Grunde. Weil nun falsche Anklage und Verleumdung die Lügen in sich schliessen, so bedeutet es auch einen Lügner Joh. VIII. 44. und in einem noch weitläuftigern Verstande, Widersacher 1 Pet. V. 8. Nach der höhern speculativen Philosophie der Juden gibt es nun gewisse geistige den Menschen an Kräften überlegene Substanzen, den sie mit einem allgemeinen Namen den Satan, oder den Teufel, den allgemeinen Menschenfeind nannten, Marc. I. 13. 2 Cor. II. 11. Ihnen schrieben sie alles Unglück in der Welt und nicht nur das ganze Sittenverderben der Menschen Off. XII. 9. sondern auch alle leibliche Uebel und Krankheiten zu. Weil dann dieser Lehrsatz sehr gemisbräucht wurde, so machen ihn weder Jesus noch seine Apostel zu einem Erkenntnißstück der allgemeinen Religion, Matth. V. 6. 7. ApostGesch. XVII. 24. ff. weisen geradezu die Menschen auf Gott, als die Quelle alles Guten, und verweisen eben so einen jeden unmittelbar auf sich selbst, als seinen eignen Feind. Jac. I. 13. 14. daß es also auch recht eigentlich christliche Weise ist, alle hieher gehörige Untersuchungen und Entscheidungen den Philosophen zu überlassen. Ich bemerke nur noch, daß wohl Rom. XVI. 20. 1 Pet. V. 8. Eph. VI. 11, nach der dritten Bedeutung die damaligen Verfolger der Christen unter Satan und Teufel zu verstehen sind; und Luc. XXII. 3. Joh. XIII. 27. der Satan als ein Verführer zu falschen Anklagen, v. 31. aber und ApstGesch. V. 3. als ein Eingeber der Lügen nach der zweiten Bedeutung vorgestellt wird. Cf. in den Zusätzen p. 89. s. Haec si recte intelligo, de Diabolo ita sentit Vir doctissimus, vt illius cognitionem ex philosophia iudaeorum speculatiua deriuat & ad philosophiam amittat, tamquam ad veritatum salutarium systema recte perspiciendum minus necessarium, immo fere omnia loca, in quibus de Diabolo sermo fit, ad alia omnia detorqueat, vt dubitari iure possit, num vere credat, esse Diabolum. Qua fide totam hanc doctrinam tractet, adparet inde, quod primariis dictis, existentiam, personalitatem, operationes Diaboli probantibus, plane omissis, ad ca-

tantum, quae fucum facere & speciem habere videntur, deflectat; in hac quoque doctrina sibi constans, & ad idem vitium, quod in euincenda & ad oculos vsque demonstranda diuinitate Spir. S. commisit, recurrens. Haec enim ea praetermisit, quae nec critica temeritas, nec vitiligandi studium vellere potest, & ea tantum tractanda sibi sumit, quae vel minimam elabendi & neruum probationis eludendi rimam ostenderent; quod merito alii ipsi viri iam dudum exprobrarunt, vid. *Zeichen dieser Zeit* p. 105. In ipsa vero huius doctrinae forma, quam TELLERUS illi indit, perplexam vbique & confusam regnare disciplinam, latis cuique adparer, qui omnibus praepudicatis opinionibus emancipatus veri videndi & eruendi honesto desiderio ducitur. Quam indigne haec doctrina ad philosophorum scepticismum detruditur, philosophorum, qui ultra ea, quae sensus & ratio non docent, plane non sapiunt; ad quam absurdos iudices omnis haec controuersia deuoluitur, vbi plane ignoratur, & legitimo foro, nimirum theologico defraudatur! Christum in oratione sua montana (Matth. V-VII.) & Paulum (Act. XVII. 24. ss.) apud athenienses, & Jac. C. I. 13. l. vbi ἀμαρτυρίαν ostendit, Satanae non meminisse, nil probat contra necessitatem huius hostis recte dignoscendi, nec notitiam illius in veritatem diuinarum systemate superuacaneam demonstrat. Si vel his locis mentio illius sit praeterita, eo amplior in aliis fit, & alterius positio non est alterius exclusio. Sic mox soli verbo, mox soli Spiritui S. operationes gratiosae in anima adscribuntur, ex quibus concursus horum duorum principiorum ad regenerationem, conuersionem, sanctificationem euincimus, non separatam eorum in animos hominum actionem, sed inseparabilem conjunctionem. In oratione montana Christi scopus est, veram iustitiam vitae, a lege praeceptam, docere, & promissionibus insignis eorum beatitudinis excitare, qui vitam, mentem, actiones sincere & serio ad eam conformare in omnibus annuntur. Haec omnino, salvis reliquis veritatibus, in ea non contentis, & mentio Diaboli praeteriri poterat, nec tamen silentio hoc negatâ eius existentiam, aut illius recte cognoscendi necessitate. Ceterum, quam multae sunt doctrinae, veritates principes, in oratione montana non contentae, quis vero inde superfluas illas esse, & cognitu & creditu non necessarias, existimauerit? Paulus in praedicatione apud Athenienses, & loco & tempore

pori & audientibus convenienter, a natura ducit ad gratiam, idque sapientissime: nec hoc loco Diaboli mentio necessaria erat, & quis omnia verba, quibus apostoli euangelium apud gentiles & iudaeos annuntiarunt, litteris sacris consignata, nec plura nec pauciora locutos esse, probauerit? Ab harum igitur silentio ad silentium apostolorum, euangelium copiose, cum ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως & plene annuntiantium, inepte concluderis. Quare Jacobus l. c. in ostendendo vera tentationum origine Satanae mentionem praetermiserit, non male resoluit iam PRZIPCOWIUS, quem b. WEISMANN excitat in diss. *Deus tentari & tentare nescius*: „ In eo, inquit, „ Spiritus S. sapientia notanda est: cum enim pravae istius doctrinae „ ex mente Satanae scopus esset, ut homines, coniecti in alium peccati culpa, sibi viderentur in conspectu Dei excusabiles, atque in „ peccato essent securiores, non expediebat proposito apostoli, culpam Deo inique attributam in Satanam transferre; sed potius in „ ipsos peccatores reicienda erat, tamquam ipsorum propria, obquam „ debitum supplicium merito formidare deberent. — Deinde quamquam Satanas permissu Dei homines frequentissime tentare solet, „ eas tamen hominibus vires dedit Deus, ac dare promisit, ut nisi „ latissima eorum culpa interueniat, Satanam vincere & profligare „ possint. Nihil est igitur, quod in Satanam peccatorum suorum „ culpam coniciant, qui neminem ad peccandum violenter trahit, „ sed nonnisi sponte & voluntarie ad se accedentes recipit. — Non „ igitur proposito apostoli consentaneum erat, h. l. Satanam eius „ culpae arguere, quae solis hominibus attribui merebatur. „ Causam peccati debemus in nobis quaerere, non extra nos. — Ne ea quidem, inquit BENGELIUS, ad h. l. „ quae diabolus iniicit, periculum facessunt, antequam fiant *ἴδια* nostra. „ Propriam quisque concupiscentiam habet, ex ingenio, temperamento, more, *ῥυθμῷ*. Sit igitur in his aliisque plurimis locis praetermissa Satanae mentio, plurimis ea compensatur aliis, & quidem euentissimis, ut de omni ipsius opere recte statui possit. Inprimis vero haec de Diabolo sententia iniuria est, in ipsam redemptionis a Christo praestitae amplitudinem, qui venit in mundum, *ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου* (1 Joh. III. 8.) — *ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τῆς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου* (Ebr. II. 14.) quae quidem benefici-

neficia tanta sunt, vt salua fide & religionis christiana acropoli abnegari, detorqueri, obliterari nequeant. (*) Quid? quod Christus, in ipso maiestatis diuinae summo fastigio, Paullum, Damascum in Christianos fauendi causa profectum, & caelesti lumine percussum, ita alloquitur? (Act. XXVI. 16. coll. ψ. 18.) εἰς τὸ γὰρ ὤφθην σοι — ἀνοίξει ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τὰ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκοτῆρος εἰς Φῶς, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν. Egregia vero instructio, si haec vel adcommodate ad prauas iudaeorum de Diabolo opiniones, vel sub hypothese nullius diaboli, in natura rerum existentis, dicta fuissent! Qui vero iam salua veritate dici potest: *Jesus*

(*) Noua est & inaudita ab omni aeuo horum locum interpretatio, quam recentiores quidam in gratiam hypotheseos excogitarunt, per opera Satanae intelligi praua illa iudaeorum commenta & absurdas opiniones de diabolo malisque spiritibus, conf. *Versuch einer biblischen Daemonologie* p. 150. ss. inueterata eiusmodi praeiudicia, & superstitiones nefandas, Christum luce euangelii & doctrinae suae caelestis, abrogasse, & quod absurdae sint & merae nugae, declarasse, illas ex animis suorum eradicando, illorumque mentes a vano metu & inanibus terriculamentis, à diaboli potestate exaggerata iniectis, liberasse. Ecquis vero per *ἔργα διαβόλου* à Christo destructa & dissoluta tale quid intelligat? Commenta, prauas opiniones iudaeorum & gentilium de diabolo eiusque potestate? Inspicienti τὴν συνάφειαν textus, adparebit, per opera Satanae peccatum cum variis suis speciebus, quibus & menti & actionibus Satanae assimilatur, proprie intelligi. Hoc certe Christus morte sua expiatoria dissoluit, & à captiuitate, qua detinebamur, peccati diabolique in libertatem filiorum Dei asseruit. Equidem in omni hac disciplina recentiorum adaemonistarum quid micae rationis subsit, non video, ita argumentantium: Judaei gentilesque doctrinae de angelis malis quaedam admiscuerunt peregrina, in scripturis non fundata, mere commentitia, ergo omnis de malis spiritibus doctrina falsa, erronea, absurda, etiam a Christo apostolisque proposita, ad iudaeorum tantum erroneos conceptus adcommodata est. Quae, qualis, quanta ratiocinandi ratio! Nomen diaboli nonnumquam delatorem, calumniatorem, aduersarium denotat, ergo in omnibus locis, quibus occurrit, & apertissime malorum angelorum principem significat, haec notio substituenda est. Declamationibus, petitionibus principii, torturis scripturae, rabulismis ita scatet iste liber, vt nil supra.

*sus und seine Apostel machen diesen Lehrsatz (vom Teufel) in ihren eigentlichen Anweisungen zu keinem Erkenntnißstück der allgemeinen Religion ! Egregie Anonymus : Schreiben an den Herrn Probst und Ober - Consistorial - Rath D. WILH. ABRAH. TELLER in Berlin wegen seines Wörterbuchs , von einem öffentlichen Lehrer der H. Schr. Leipz. 1773. „ Ihr Herr Vatter sagte , wer einen Christus „ glaube , der müsse auch den Teufel glauben , und wer das Evan- „ gelium von Christo rein und lauter lehren wolle , der könne die Leh- „ re vom Teufel nicht entbehren. Ja ! er nannte den einen Irrlehrer , „ der sie aus der Theologie weglassen wollte. Und Sie nennen es „ recht eigentlich christliche Weise. „ conf. Ven. D. HIRTII Orient. und Exeget. Bibl. P. III. p. 168 fs. Si quid video , omnibus illis , quae supra rationis sphaeram S. Scriptura docet , sublati , ad id tendere Virum doctissimum , sibi vero in *Lehrbuch und Wörterbuch* dissimillimum , vt religionem mere naturalem , i. e. vniuersalem coagmentet , me intelligere putem.*

§. 10.

Continuatur. Vt vero mens S. R. TELLERI eo luculentius pateat , agendum ! ad dicta quaedam specialiora , in quibus Satanae fit mentio , descendamus , & qua ratione neruum probationis incidat , videamus. Job. VIII. 48. Judaeorum ad Christum : *δαμόνιον ἔχεις* , vertit : *bistu nicht wirklich ein Erzverleumder* ; sed heic sibi non constat , nam ex ipsa TELLERI sententia Judaei credidere Satanam , cuius vi ac efficacia ea faciat , dicat , perpetret , de quibus tum sermo erat , & manifeste id , quod Christus ipsis vere induxit , ψ. 44. *ὁμοίως ἐν τῷ διαβόλῳ ἐστὲν* , in ipsum Dominum retorquent , quod pro more suo nefando & sacrilego alibi quoque fecere , (Luc. XI. 15. Matth. XII. 24.) Num Hiobi I. II. Satanas vel quiuis obrectator , calumniator subit , qui dramatice in scenam producat , non aperte , nec ea , quam toties nouarum rerum studiosi depraedicant , liberalitate , definit *Wörterbuch*. Nec hominem , quamuis malignum , nec vllum alium hinc intelligi posse , nisi malorum spirituum principem & coryphaeum , facile patet ex analogia textus , & actionum ceterarum , quibus dignoscitur ,

tur, similitudine, nam κατήγορος τῶν ἀδελφῶν adpellatur. (Apoc. XII. 10.) Posito, non vero concessio, adparitionem Satanae coram Deo, & ipsius colloquium poëtica & figurate describi, id tamen verum sit, necesse est, Deum esse & Satanam, alioquin omnis figura & repraesentatio absurda esset & plane incommoda. Rom. XVI. 20. ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης συντρίψει τὸν σατανάν ὑπὸ τὰς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει de persecutoribus quam insulse intelligat, omnes vident. Habuere forsitan Christiani romani vnicum tantum aduersarium, ipsos persecutum, nec plures nec pauciores, cuius si interitum deprecatus esset Paullus, inter gentiles nulla vnquam vexatio, nulla persecutio superfuisset? Nonne potius certa spe victoriae ad fortiter debellandum communem hunc hostem exstimulat suos? Et quid sobrietate & vigilantia opus est, si sec. TELLERUM 1 Petr. V. 8. de persecutoribus hominibus sermo sit; hac certe illorum vexationes non effugient. Sed quid euidentius & primo statim obtutu clarius, crudelitatem Satanae in omnes occasiones piorum deuorandorum intenti describi? Nonne in merum fumum grauissima haec aliaeque plures, e. g. Eph. VI. 11. ἐνδύσαθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς εἶναι πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, hortationes, exstimulationes, admonitiones abibunt, si de persecutoribus hominibus sermo sit apostolo? Luc. XXII. 3. Joh. XIII. 27. Satanas ingressus Judam Iscariotem dicitur, Luc. XXII. 31. Christus Petrum de tentatione ipsi a Diabolo intenta commonefacit, Act. V. 3. Ananiae & Sapphirae mendacium patri mendaciorum adscribitur, quid TELLERUS: *Das erstemal wird er als ein Verführer zu falschen Anklagen, das zweitemal als ein Eingeber der Lügen NB. vorgestellt, nimirum οἰκονομικῶς, ad prauas iudaeorum opiniones accommodate, de qua methodo inferius quaedam monebimus. Singularis & Christo propria denominatio, quam Diabolo indit, illa est, qua eum ter (Joh. XII. 31. XIV. 30. XVI. 11.) ἄρχοντα τοῦ κόσμου τούτου nominat. Quid TELLERUS? WB. p. 164. Hier ist es genug zu bemerken, daß die ganze Verbindung der Rede, besonders in der ersten Stelle diese Erklärung erfordert: „Nun ist das Verdammungs-Urtheil über die Juden, die jetzt auf meine Gefangennehmung bedacht sind, gesprochen, wie mich die göttliche Stimme versichert hat.“* Quid iam hac ipsa explicatione absurdius fingi excogitarique potest?

facta erat Christo vox è caelo demissa, καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω ὧ. 28. obstupefactam multitudinem, tonitru audiuisset ratam, vel angelum ei locutum esse, veram huius vocis rationem docet, non factam esse propter se, sed propter auditores, ut hoc diuino testimonio ad fidem, Christo habendam, erigerentur, additque illud, iam iudicium esse huius mundi, agi de illius possessione & imperio coram throno Dei, & illius principem, nimirum Diabolum, qui (2 Cor. IV. 4.) ὁ Θεὸς τῆ ἀϊωνοῦ τῆς τέτῃς audit, eiectum iri ex totius ipsius regni, diuinitus ipsi a patre dati, terminis, quaque in caelis & in terra patent. Morte nimirum Christi, ut mox videbimus, potestas huius in mundo, tamquam diabolicarum iuarum artium teatro, grassantis hostis & vsurpatoris, eo vehementiori ira, quo nil boni animo suo de Christo praesagiisset, faeuientis, circumscripta est & limitata, immo plane abrogata, i. e. iudicata & condemnata, ut variis temporum periodis, liberrime & sapientissime constitutis, penitus ex possessione sua extirpandus sit. Jam de magistratu iudaeorum civili & ecclesiastico, qui salua verbi divini & illius nexus reuerentia, intelligi haec omnia possunt, de huius iudicio, in caelis hoc ipso momento lato, ita commonefactum esse Christum, ut caelesti allocutione opus esset, quasi Christus horum condemnationem in diuino iudicio non ex natura iniuriarum, pessimo ipsi animo illatarum, exploratam habuisset: *Nun wird die jüdische Obrigkeit, indem sie mich auszurotten denket, aus meinem Reich ausgestossen.* Haec si per principia id genus hermeneutica ex verbis Christi erui possunt, nescio sane, an vlla veritas reuelata firmo stet talo, nec his principiis è S. Scriptura exculpi & eradicari possit. Joh. XVI. 11. πρὸς κρίσεως dicit Christus, a Spir. S. argatum iri mundum, ὅτι ὁ ἀρχὼν τῆς τέτῃς τῆ κόσμου κέκεται, quid TELLERUS? *Er wird die Juden von dem über sie ergangenen Urtheil überzeugen, daß sie, nämlich ihre Obrigkeit, sich selbst verdammet hat, indem sie mich zu verdammen dachte, oder, daß sie nichts an mir haben können.* Nescio, quo vsu linguae sanctae notio mundi, toties in libris N. T. occurrens, ad solum iudaeorum populum restringatur, quod alibi quoque facit TELLERUS ad Joh. XIV. 19. 27. XV. 18. 19. An hi soli iudaei a Spir. S. edocendi erant iustitiam a Christo partam, de peccato & de iudicio conuincendi, soline iudaei (Joh. XV. 27.)

erga

erga apostolos infensos se praebuere, nec gentilium furor pari vehementia in praeconium euangelii & illius ministros grassatus deprehenditur? Quid porro magis mirere, quum versionem Eph. VI. 11-17. *Wörterb. p. 240. Wir haben nicht mit gemeinen Menschen zu kämpfen, sondern mit Obrigkeiten, mit den ungläubigen Beherrschern des gegenwärtigen Zeitalters, mit den boshafte Menschen in der jüdischen Kirche: de telis ignitis S. tanae ψ. 16. Das sind die Lästerungen und Verfolgungen der damaligen Feinde des Christentums. αἷμα καὶ σὰρξ* vertit gemeine Leute: πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἑπηρεαίοις: boshafte Menschen in der jüdischen Kirche: Ecquis vero ὁ πονηρὸς, qui tela haec ignita vibrat? nonne Diabolus, qui ψ. 11. expresse nominatur: plura infra occurrent. Quis quaeso talia pronunciet, nisi qui nouam linguam, praeiudicatis opinionibus feruientem, in S. Scripturam introducat, non veterem usum loquendi renovet? quae, qualis, quanta evidentissimorum verborum S. Scripturae detorsio, quae si in Auctore profano tentaretur, risu forsitan vel commiseratione exciperetur? Porro Col. II. 15. ἀπεκδυσάμενοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ, *Wörterb. p. 165. Er hat die jüdischen Obrigkeiten, die durch ihre Gewalt und Ansehen iene Satzungen aufrecht erhalten wollten, zu schanden gemacht. Jeiune vero haec de potestate iudaeorum ciuili & ecclesiastica intelliguntur; quod dicti huius, quod infra plenius enucleabimus, solius nexus habita ratio docebit. In eo nimirum est Apostolus, ut suis primaria gratiae diuinae, in ipsos largissime profusae, munera & beneficia enumeret; quid Deus in ipsis operatus sit, & ad ipsorum salutem contulerit: Omnem mundum sibi ipsi reconciliasse, Colossenses cum Christo in resurrectione suscitatos viuificasse, omnia quot & quanta fuissent, peccatorum genera ipsis condonasse, legis intolerabile onus ab ipsis sustulisse, immo hostes, a quibus plurimum metuendum fuisset, omni potestate in membra Christi spoliasse, & publice in inuisibilibus triumphasse, ut iustorum domus victoriae cantu personarent, ob dextram Jehouae, fortiter facientem (Pl. CVIII. 15.) Triplicem ipsis libertatem & immunitatem recuperasse per Christum, τὴν κεφαλὴν πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας ψ. 10. libertatem a peccato, ψ. 13. a lege, ψ. 14. a potestate tenebrarum, ψ. 15. & consecraria huius immunitatis amplissima persequitur Apo-*

solus, *ψ.* 16 — III. 4. Equis vero heic de magistratu iudaeorum cogitet, nisi qui ea, quae ad mundum inuisibilem spectant, indicia scripturae alium in sensum torquenda sibi esse in animum praecoccupatum induxerit (*) — Plura fortassis non desideres, asserto meo fidem habiturus, TELLERUM in eo infeliciter desudasse, ut doctrinam de Diabolo omnem ex typo salutis doctrinae expungeret, omniaque dicta ita torquerentur, ut assumtae precario hypothesei velificari viderentur. Haec si Scripturam ex Scriptura explicandi methodus, quam toties vrget & praedicat, valet, quam lubrica sunt omnia, quae per tot hucusque saecula de diuinitate Christi, de peccato originali, de satisfactione Christi expiatoria, de potestate Christi in vniuersum rerum creatarum, qua in caelis terrisque patet, ambitum, tam mordicus

(*) De magistratu iudaeorum legis tenacissimo, per crucem Christi, qua ipse scita nobis contraria è medio sustulit, *ψ.* 14. & gloriosam resurrectionem pudefacto, interpretantur quidem S. Ven. ERNESTI *Neueste Bibl.* T. II. p. 411. & qui cum ipso facit, Ven. D. MOSCHÉ *Bibelfreund* L. II. Pace vero tantorum virorum annotauerim, pauca aut fere nulla inueniri loca, in quibus primores populi iudaici & politici & ecclesiastici status, in abstracto *ἀρχαί* & *ἐξουσίαι* nominentur, sed *ἀρχοντας* Joh. VII. 48. Act. IV. 8. III. 17. I Cor. II. 8. Paulus quidem de *ἐξουσίαις ὑπερχούσαις* Rom. XIII. loquitur, sed iis praedictis additis, quae non nisi de summo imperii romani capite, Nerone, Imperatore, & magistratibus subordinatis intelligi possunt. — Quemadmodum Christus v. 10. *κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας* dicitur, & hae voces aperte illas potestates caelestes, super quas in adscensione euectus est, (Eph. I. 21.) denotant, nec facile quis de magistratu in inter homines cogitauerit, ita illas potestates principatusque, ipsi regnoque per euangelium stabiliendo, aduersos expoliasse & triumphasse dicitur, quo minus fructibus mortis Christi expiatoriae, cum vniuerso orbe communicandis, aliquid impedimenti remoraque iniicere possent. Nec video, quomodo cæcus Colossensium, ex iudaeis, gentilibusque coactus, inter amplissima illa munera, v. 9 - 14. recensita, de primoribus populi iudaici, morte & resurrectione Christi deuictis & pudefactis, v. 15. tum temporis valde laetari potuisset? De potestate tenebrarum explicant GROTIUS in annot. T. II. p. 680 & BEN- GELIUS in gnom. ad h. l. & plerique nostrum. Etiam his nominibus insigniuntur (Rom. VIII. 38. I Cor. XV. 24.) varii malorum spirituum ordines.

cus defensa sunt, & fortunarum, honorum, vitae dispendio agitata ab antecessoribus! Quam exiles passus, quam tenuia incrementa in inuestigando vero & diuinitus intento S. Scripturae sensu fecimus, clauis TELLERIANA deficiente. Infelicissima certe noua linguae eiusque vsus, sacris scriptoribus certo incogniti, notitia, si veritates in vita & morte, in aduersis & secundis rebus tam necessariae, tam fecundae, tam salutes, infinite multis fidelibus viuidissimo gustu & experientia comprobatae è manibus & animis extorquentur, vel admonitiones, cautelae, adhortationes contra regnum diaboli in & extra se strenue & fortiter debellandi eneruantur, prorsus superfluae, & nostris temporibus, quibus, si vlli vmquam aetati, accommodatissimae sunt, inutiles redduntur. Quam parua veritatum caelestium pars nobis relinquetur salua, immo, si dicamus, quod res est, fere nulla, si haec quidem interpretandi ratio inualuerit, quam ieiuna, quam macilenta, quam prauum minutos vbique & frigidos sensus confectandi studium, qui denique candor animi & integritas Viri, omnino sua laude non defraudandi, elucescit, qui, quae in dem christlichen Lehrbuch docuit, toties resorbet, vt TELLERUM TELLERO optime quis opposuisset! *Gottlob!* inquit in praef. ad *WB.* p. XIII. *daß ich den Einschränkungen des menschlichen Verstandes nicht unterworfen bin, die man sich nach hergebrachten Landesverfassungen gefallen lassen muß.* Quae quidem libertas ne in licentiam, & quaeuis animi senta, sine iusto examine & ad normam scripturarum collatione, in vulgus effutiendi pruritus degeneret, & verendum & prouidendum est, cum inde a primis rei christianae incunabulis, ad tuendum veritatem, ad infinitarum controuersiarum farraginem in ipso ortu sopiendarum amoliendam ad dissentientium errores confutandos, ad publicae doctrinae typum recte constituendum, ad amoris vinculum firmandum & *Φιλadelphίας* studium acuendum, confessionibus publicis, libris symbolicis nil fingi potuisset accommodatius, nil excogitari solidius. (*)

§. II.

(*) In pariete hoc intergerino, religioni illi vniuersali, cui coagmentandae omnibus viribus operam dant recentiores, tam aduerso tamque contrario, penitus è medio tollendo & remouendo nil faciunt reliqui. Conf. S. R. SEMLERI adparatus ad libros Symbb. Ecclesiae Lutheranae.
Hinc

De oecono-
mico dicendi
genere, quod
Christo Apo-
stolisque ad-
fingitur.

Cum vero haec interpretandi ratio, quam haecenus in S. R. TELLERO vidimus, nec a grammatica, nec primis, omnium consensu probatis, artis hermeneuticae praeceptis praesidium habeat, sed omnium, qui vim & efficaciam verbi diuini gustarunt & norunt, scientiae, experientiae, conscientiae refragetur, aliam excogitarunt, aut potius a BALTH. BEKKERO, BURNETO adpositam, recoxerunt hypothesein, qui nostra aetate rei theologiae reformationem sibi sumere, interpretes. Loqui nimirum Christum & apostolos, uti in aliis grauissimis doctrinis, ita in primis etiam in loco de Diabolo malisque angelis κατ' ἀνθρώπων, οἰκονομικῶς, adcommodate ad falsas & commentitias Iudaeorum illius temporis opiniones, λόγους & ἐννοίας iudaicas, non proponi dogmata καθολικά, quae christiani homines omni tempore & loco amplecti debeant. Ut vero expeditius in tractatione nostra progredi nobis liceat, & inoffenso pede viam, quam ingressi sumus, persequi, de hac quoque hypothese pauca monenda sunt. Principiis, iam ab aliis, inpr. Ill. ac Reuerendis, Canc. REUSSIO, praeceptore summa pietate colendissimo, in diss. de *Oeconomia, qua in docendo ipse etiam Dominus usus esse dicitur*, & ab Ven. ROOSIO in *Ueberzeugenden Beweis von dem göttlichen Ursprung und Ansehen der Bibel*, & in praef. ad librum, qui inscribitur: *Einleitung in die bibl. Geschichte von der Schöpfung an bis auf die Zeit Abrahams* p. XXIV - XLVIII. a b. RAMBACHIO in diss. de *Scriptura sacra ad erroneos vulgi conceptus non accommodata*, contra BEKKERUM, in p. 17 ss. 36. 54. principiis his, inquam, optime stabilitis superstruimus & nostras responsiones, ad causam nostram spectantes. Loquitur Dominus de Diabolo malisque angelis, cum docet & reteggit ὁ ἐκ τῆ ἑρανῆ καταβάς, ingenii humani acumini imperuestigabilia, quae aliis ne in mentem quidem incidissent, (Joh. XII. 31.) cum fontes interuersorum verbi diuini fructuum aperit,

Hinc tot praecones tolerantiae, saepius intolerantissimi, id quod ex conuiciis insaniae, stupiditatis, iudaici ingenii, fanaticismi, caeci auitarum opinionum amoris, ignauiae sacrae, inueterati torporis, & cuius non satis videre est, in illos languissime fufis, qui sua quoque parte libertate cogitandi, iudicandi, sentiendi recta & legitima vtuntur.

rit, (Luc. VIII. 12.) cum de sua functione in terris peragenda dicit, se nimirum in potentis huius domum ingressum esse, ut illius supellectilem diriperet, illo potente prius victo, ut diripiendae eius domus fient copia (Matth. XII. 29.) quid? quod in sollemni sua & sacerdotali deprecatione atque intercessione, a patre caelesti id orat & ardentissimis precibus efflagitat, non ut suos ex mundo tollat, sed *ἐκ τῆς πονηρῆς* tueatur (Joh. XVII. 15.) quis vero est *ὁ πονηρὸς κατ' ἐξοχὴν*? is, qui alibi ita audit & insignitur, (Matth. XIII. 38. coll. v. 39. Eph. VI. 16.) Quis vero, in hac quoque intercessione, *κατ' ἀνθρώπων*, coram throno caelesti locutum esse Christum, asserere audeat? Loquitur cum *suis* saepius de Diabolo, loquitur, cum eos ad fidem, ad vigilantiam excitat, cum de sua erga ipsos fidelitate, in intercessione pro ipsis praestita, certiores facit, (Luc. XXII. 31.) cum periculosissima ipsis consilia Satanae ostendit, (ib. & v. 53.) Et Apostoli quidem, quando & ad quos, qua mente de Diabolo loquantur, recogitandum est, nimirum quando redemptionis ab infernali hoc genio pretium docent, (1 Joh. III. 8. Hebr. II. 14 s. Col. I. 13. II. 15.) cum minantur (1 Cor. V. 5.) cum fidei *πληροφορίαν* testantur, (Rom. VIII. 38.) cum ad *πανοπλίαν* spiritualem & induendam & tenendam exstimulant, (Eph. VI. 10 - 17.) quando rationes infidelium mentium excaecatarum dant, (2 Cor. IV. 4.) cum nouissimae *ἀποστασίας* auctorem & architectum declarant, (2 Thes. II. 9. 10. Apoc. XIII. 2.) cum fidei mortuae naturam docent. (Jac. II. 17.) Apostolorum erat, non falsis iudaeorum opinionibus velificari, sed easdem refellere, veras notiones substituere, ut is, qui aliter de ipsis statuat, hos vniuersi humani generis doctores, donis Spiritus Sancti extraordinariis & ordinariis mirifice delibutos, infra infimam doctorum, vel modica rerum diuinarum notitia praedictorum, sortem & fidem deprimat. Quis enim nostra aetate in suis ad populum orationibus, in proponendis grauissimis doctrinis, in exhortationibus ad virtutem & pietatem, in consolationibus, comminationibus, exprobrationibus, ferret doctorem mere *λαοδογματίζοντα*, quaeuis vulgi praeiudicia, commenta, falsas opiniones, aniles fabulas sermonibus suis, argumentis & incitamentis inferentem? Mira omnino *συγκατάβασις*, quae Christo Apostolisque adfingitur, quae de illis, vbi inprimis de tam magnis, & veritatem salutarem eui-

dentissime ingredientibus, rebus ipsis sermo est, ne cogitari quidem, multo minus de illorum veri dicendi faciendique studio expectari potest. Sic modo latebrae & effugia conquiruntur a falsae sapientiae τύφω inflatis, & patribus, ecclesiae, libris Symbolicis, Compendiis & Systematibus illudendi, *illiberali* cupiditate detentis. Christus & apostoli in redarguendis iudaeorum erroribus plane non otiosi erant, (Matth. XV. 1-20. XXIII. XX. 23-33.) exprobarunt ipsis multa avita praeiudicia, gloriationem in Abrahamo, (Joh. VIII. 39.) cultum ex mero opere operato praeslitum (Matth. XV. 8.) legis mosaicae nimiam venerationem (Act. XV. 1-31.) traditionum studium amoremque cum iniuria in irrefragabile versum, Dei coniunctum, (Matth. XV. 3. 9.) Immo testatur Dominus, (Joh. XVII. 8.) nihil se docuisse suos, nisi quae a patre accepisset, ea se discipulis tradidisse, & eos illa amplexos fuisse, & se a patre missum esse credidisse. Sine dubio haec ad omnem Christi, discipulis traditam, doctrinam pertinent, cuius illustrem aliquem locum etiam occupant sententiae Christi de diabolo malisque angelis defaecatiores. (Joh. VIII. 44. Matth. XXV. 41: Luc. VIII. 12. Matth. XIII. 19. 28. 39. Matth. IV. 1-11. Joh. XIV. 30. XV. 11. XII. 31.) Denique fateor, me nescire, quomodo ista cohaereant. Christus & Apostoli exagitare, euellere, e-radicare voluerunt opiniones iudaeorum ineptas, de daemonum potestate; ergo suam docendi & agendi rationem adcommodarunt his opinionibus, qua potius avita illa praeiudicia & inueterata commenta stabiliuissent & auctoritate sua muniuissent.

Cap. II.

De Statu Diaboli ante lapsum, in lapsu,
& post lapsum.

§. I.

Ordo, **E**sse diabolum, & Spiritus immundos plures, haecenus, ut spero, evicimus. Sed qui ortus sit, iam disquirendum est. Habet hic quidem ingenii humani vis & imaginatio plurimum, in quo se exerceat, & laxatis vinculis, quae S. Scriptura in hoc doctrinae genere iniicit, per

per amplissimum campum exspatiandi potestatem. Nos & híc, animum reuerentia in verbum Dei subactum, offensuri, iustis limitibus, quos vel sacra scriptura, vel sana ratio, vel analogia, & conformitas viarum Dei definit, circumscripti, intra angustias subsidiorum, in hac re diligenrer adhibendorum continebimus, omnem hanc causam meditationibus de statu diaboli ante lapsum, in lapsu & post lapsum absoluturi,

§. 2.

Diabolum *angelum* fuisse, spiritum specie a nobis differentem, Status ante
nostraque humana natura multo excellentiorem, eundemque inter an-
gelos eximii ordinis, declarant nomina & operationes (conf. C. I. §. 3.)
Dicitur cum suis ἀγγελῶν (Jud. v. 6.) & quidem ἀμαρτίας
(2 Petr. II. 4.) πνεῦμα ἀνάθαρτον (Matth. XII. 43.) & diabolus
cum angelis suis ab ipso Christo coniungitur, (Matth. XXV. 41.)
& in quibusdam locis angelorum sit mentio, nonnisi de malis intelligen-
da, (1 Cor. VI. 3.) quidam etiam loca (1 Cor. IV. 9. XI. 10.
1 Tim. III. 16.) huc referunt, & de bonis malisque angelis intelli-
gunt. Quemadmodum ex ipsa doctrina christiana & scripturaria de
bonis angelis constat, esse substantias intelligentes, easque varii ordi-
nis, θρόνους, κρείττητας, ἀρχὰς, ἐξουσίας, (Col. I. 16.) sic Chri-
stus exaltatus dicitur ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς ἢ ἐξουσίας ἢ δυνάμεως
ἢ κρείττητος, (Eph. I. 21.) nec maius potest dici quicquam aut
excellentiùs de Christo, quam quod horum omnium, quotquot sunt,
ordinum caput sit & Dominus, (Col. II. 10.) cuius mandata susci-
piunt, exsequuntur, quem pie adorant; (Ebr. I. 6. Pl. XCVII. 7.
1 Pet. III. 22.) ita eadem fere nomina malis quoque angelis compe-
tunt, vt in ipsa quoque malorum angelorum societate esse eiusmodi
ordines colligi possit, (Rom. VIII. 38. Col. II. 15.) & contextus satis
perspicue docet, ipsorum apostolorum notiones & sententias illis con-
tineri, nec vt S. R. SEMLERUS in paraphr. ad Rom. VIII. 38. au-
tumat, Paulum haec nomina ex moré & vulgari Judaeorum opinio-
ne vsurpare, a quibus alii fingerentur angeli, qui terrestribus rebus
procurandis praesentent, alii horum quasi magistri & praesides. Quibus
addit etiam haec, hunc de angelis locum minus aptum & salubrem esse

aliis hominibus aliorum locorum & temporum, etiam nostram aetatem ab isto *fanatico contagio* non alienam esse. Equidem sapientiae diuinae, Deo ordinis, naturae societatis, tales ordines statuere, conuenientissimum putauerim, tantum abest, ut indignum. Non enim dicuntur ob dominium in terram, *Θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί, ἐξουσίαι, δυνάμεις*, sed ob excellentiam & praestantiam naturae, maiorem vel minorem, nec video, si haec credantur, quomodo theologia vera, scripturaria, corrumpatur, modo abstineatur ab illa *Dionysii Areopagitae*, quae illi falso tribuitur, hierarchia, de qua conf. b. CLEMENSII *Einl. T. III. p. 179.* ne ultra id, quod scriptum est, sapere videamur, in ea, *ἀ μὴ ἐωράκαμεν, ἐμβατεύοντες* (Col. II. 18,) sed ea nos modestia contineamus, quam Augustinus contra Priscillianum C. II. adhibuit; „ esse sedes, inquit, dominationes, principatus, „ potestates in caelestibus, firmissime credo, & differre inter se ali- „ quid, indubia fide teneo; sed quo me contempnas, quem magnum „ putas esse doctorem, quatenam ista sint & quid inter se differant, „ nescio. „ Idem in Enchiridio C. 58, „ quid inter se distent haec „ vocabula, dicant, qui possunt, si tamen possunt probare, quae „ dicunt, ego me ista ignorare profiteor. „ Suo igitur loco b. BENGELII notam ad Rom. VIII. 38. relinquimus, qui per *ἀρχας* angelos adpellari autumat, qui saepius reliquis mittuntur. Gradua- lem, fortassis & specificam harum vocum differentiam determinandi copiam suppeditabit theologia patriae. De hac republica malorum angelorum cum fiducia asseri potest & illud, eam constare ingenti ciuium numero, si enim in vno homine tota legio inesse potuit, quot sint in vniuersum necesse est? (Marc. V. 9.) Communem porro inter se causam habere, ex Matth. XII. 26. constat, vnde factum, ut Christo, in initio operum diaboli dissoluendorum occupato acclamarent: *ἔα τί ἡμῶν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρενῆ; ἡ ἄλθεις ἀπολέσαι ἡμᾶς.* (Marc. I. 24) Differre porro inter se viribus & malitia, historia euangelica omnes praecudiciis non fascinosos docet. (Matth. XVII. 21.) occurrunt tales, quibus eiiciendis discipuli Christi impares erant, vbi b. BENGELII nota in Gnom. ad h. l. huc redit „ Non dicitur hoc loco, daemoniorum genus, vniuerse; sed hoc „ genus, determinate. Ergo non vnum est genus daemoniorum, „ eiecerant discipuli antea etiam sine precibus & ieiunio: at hoc ge-
nus

nus indolem habet, precibus & ieiuniis maxime contrariam & cedentem. Ieiunio non assueverant discipuli, (C. VIII. 14.) & sobrietatem, absente Domino, tum videntur, minus servasse. Porro (Matth. XII. 45.) septem alii peiores spiritus memorantur, qui ab vno illo, qui egressus erat, differebant malitia, fortassis etiam inter se. Sunt ergo impuri spiritus, qui tamen minus mali sunt, sunt item spiritus valde maligni alii, sunt, qui subtilius operantur, sunt qui crassius, per vehementiores paroxysmos. Aliud discrimen malorum angelorum b. BENNELIUS ad Eph. VI. 12. (quamvis ob id ipsum τοῖς νεωτεροῖς vapulet,) annotat: „Videntur alia esse genera malorum spirituum, quae magis domi, in arce regni tenebrarum, manent, *imperia, potestates*; aliud, hoc tertium (*κοσμοκρατόρων*) quod foris mundanas quasi prouincias obtinet. „ Jam si ἀρχαί, ἐξουσίαι, δυνάμεις in republica daemoniorum dantur, si alius alium viribus & naturae praestantia vincit, si malorum spirituum ingens est numerus, si eorum, quibus omnibus praest, potentia tam magna, tam formidabilis sistitur; quanta sit principis tenebrarum, coryphaei, ducis defectionis & facis, naturae excellentia, oportet, cui etiam regnum adscribitur, (Matth. XII. 26.) quo in tenebris non est vllus maior, quamvis regis titulo non cohonestetur, est enim merus vsurpator; quis sit & qualis ἀρχὼν τῶν δαιμονίων ex Matth. XII. 24. intelligi potest; conf. inp. (Apoc. XII. 9. 10.) Miror igitur, S. R. TELLERUM in *WB.* p. 319. *Reich des Teufels; davon wird nur gelegentlich nichts in der Schrift geredet*: cum tamen Christus ipse asserat, (Matth. XII. 26.) πῶς ἔν σαθρήσεται ἡ βασιλεία αὐτῶν; quod omnino regnum constituunt daemonia & qui cum ipsis Deo aduersantur, homines mali. (*)

F 3

S. 3.

(*) In dictis his, quae allegauimus, in alia omnia abit Anonymus, *Versuch einer biblischen Dämonologie*. Videamus aliquot interpretationes locorum maxime illustrium: (Matth XII 22-32. 43-45. offerebatur Christo homo daemonicus, caecus & mutus, quem sanauit, vt loqueretur ac videret. ψ. 22. Attonitum hoc miraculo vulgus, pharisaei, inuidia & ira commoti ita alloquebantur, auctoritatem, fidem, dignitatemque Jesu Christi indies maiorem infracturi: Non nisi per Beelzebubem, daemoniorum principem eicit daemones ψ 23. Cogitationibus his a Christo intellectis ita respondet, vt absurditatem huius conuicti

&

Continuatur.

Quae haecenus (§. 2.) in medium attulimus, eo spectant, ut statum Diaboli ante lapsum nobis aliquo modo declarent, radiis prioris dignitatis atque excellentiae, concreataeque lucis vel è spissis illis tenebris, quibus iam inuolutus est, re percussis. Haec ipsa eminentia

& contumeliae ostendat, omne regnum a sese dissidens desolari & omnem ciuitatem aut familiam, secum ipsam dissidentem, non stare: Satanam, Satanam expulsum sibi ipsi aduersari, nec regnum eius perstiturum esse. *ψ. 25. Is.* Innuit itaque Christus, daemones melius sapere, & hoc agere, ut res suas stabiliant, quod, nisi concordia, fieri non possit. Fatetur aperte, se etiam hac vice daemonium reuera eiecisse, sed non nisi diuina vi & spiritu Dei: Etiam filios eorum eicere daemonia, in exorcismis suis & inuocationibus creatoris caeli terraeque, Dei Zebaoth, Jehouae, Dei Abrahami, Isaaci & Jacobi, nomine Jesu ipsius. (*Marc. IX. 38. Matth. VII. 22. Act. XIX. 13.*) (Varias horum formas & usus explicat GROTIUS in annot. ad. h. l. nec euentu semper caruisse docet, non quod vis vlla in syllabarum pronuntiatione esset sita, sed quod verus Deus iis potissimum nominibus nosci adpellarique vellet, atque ideo vim suam tum demum exsereret, quum apertissima locutione constaret ipsum, non aliquem gentilium deorum esse inuocatum,) quare hos ipsos iudaeorum filios extremae animi eorum malitiae fore testes, & iudices, ab his ipsis eos conuincendos & condemnandos esse. Pergit Jesus, & ex hac sua daemonii expulsionem criterium desumit, ex quo tempus Messiae, regnum caelorum aduentans, coniectare possint. *ψ. 28.* Nam characterem & gnorisma huius regni in eo constitui, ut Satanam cum suis rebus expellatur, id esse reseruatum Messiae; neminem in alicuius potentis domum ingredi, supellectilis eius diripiendae causa, nisi potente illo prius victo, adeoque se nec mundum nec functionem, a patre demandatam ingressum esse, nisi hoste hoc, tot praesidiis vndique cincto, in tentatione, *Matth. IV.* & aliis triumphis victo. In bello illo internecino, quod inter Dei seruos & daemones intercedat, nemini licere, neutrarum esse partium, medios pro hostibus haberi, & quemque non collecturum, Deo Christoque animas, dissipaturum esse. Jam grauissimam cominationem addit Dominus, metuendum esse omnino, si operationes Spiritus S. in ipso Messia manifestissimas, his conuiciis, blasphemis & contra ipsorum met conscientiae testimonia, matitiosis id genus contumeliis proscindere pergant, ne in peccatum illud atrocissimum, blasphemiam Spiritus Sancti incurrant, nec in hoc nec in altero saeculo remissibilem. *ψ. 32.* Refutata interpellatione iudaeorum, prosequitur Jesus sermonem de daemoni-

bus

ria & admirabiles dotes, quibus Creatoris benignitas Diabolum, in statu instituto, ornare voluit, ex aliis quoque locis recte evincitur. Sine dubio eximia illius dignitas & naturae praestantia honori fuit & admirationi MICHAELI, ἀρχαγγέλω, vt inter alia argumenta, quae ad

bus V. 43-45. Egressum impurum spiritum ex homine, peragrare loca sicutulosa, tamquam inimicum humanorum coetuum ac ciuitatum ἀφρήτερα, ἀδέμιστον & ἀνέστιον, & quærere domicilium, in quo requiescat, hoc non inuento regredi illum in domum prius inhabitatam, quam si inueniat purgatam à malis, bonisque ornatam, nec recuperare valeat, assumere illum septem alios spiritus, se peiores & nequiores, & recuperatam hoc modo sequi illud, vt posterior illius hominis conditio priore fiat deterior. Sic futurum esse etiam huic malæ nationi, cui tum conuersaretur Dominus. Generali huic enunciato Christi, non facile alium sensum sebesse aliquis existimet, quam hunc: eos, qui inquinamenta mundi semel effugissent, iisque denuo inuoluantur, grauius quam antea labi, contemptum gratiæ, infidelitate excussæ, hac ratione Deo puniente, conf. 2 Petr. II 20. Joh. V. 14, id quod non modo in apostatis, sed in singulis relapsis videre contingat, immo in generatione illa iudaica, e peccatis in atrociora subinde & malitiosiora ruente, a dicitariis in Dominum in conuicia, a conuiciis in blasphemiam, a blasphemiam in necem prouolante, palam & perspicuum futurum sit. Hoc modo differuit Dominus de Diabolo, daemionibus, de eorum vi, voluntate, potestate, de fine, cuius gratia mundum intrauerit; loquitur sine vilo, ad praua iudeorum commenta, condescensus iudicio, serio rem agit; suas animi sententias aperit, docet, monet, hortatur, ne sui cultores quicquam commercii cum his aduersariis in quocunque statu, etiam gratiæ, habeant, alant, domum a malis purgatam ornatamque, quibuscunque praesidiis muniant, protegant, tueantur, numquam ferari malos spiritus & illius obtinendæ recuperandæque studio indefesso vnitisque viribus laborare. Hæc plana sunt & perspicua, hæc aliis locis, quibus, ad gratiam custodiendam pie & fideliter, excitamur, consentanea. Quid iam Auctor: *Versuch einer biblischen Dæmouologie?* p. 87. *Diese Stelle, inquit, verdienet vorzügliche Aufmerksamkeit, weil sie nicht allein die herrschende Meinung der Juden und den Sprachgebrauch derselben aufkläret, sondern auch auf das allerdeutlichste beweist, daß sich Christus in seinen Unterredungen mit den Juden recht geistlich zu ihren Meinungen und Begriffen herabgelassen, und nach denselben gerichtet habe, ohne selbige auf eine Art zu billigen — Hier liegt die abergläubische Meinung der Juden und Pharisäer klar am Tag. Sie schrieben alle ungewöhnliche und ausserordentliche physische Uebel bösen Geistern zu, und diesen gaben sie Vorsteher, die ihr Geschäfte förderten und hinderten — Wann ich, als ein wahrer Prophet und Gesandter Gottes, durch seinen Geist, die dem Teufel zugeschriebene Macht zu Grunde richte,* da-

ad Deum illiusque gloriam spectant, etiam illâ impediretur, quo minus auderet κρίσιν ἐπιτελεῖν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν, ἐπιτιμῆσαι σοι κύριος. (Jud. v. 9.) Quicquid sit de hoc certamine, & illius obiecto, corpore Molis, proprie, vel improprie de ecclesia iudaica

dadurch sein gefürchtetes Ansehen und das Böse, das er bewirket haben soll, aufhebe, so ist ia offenbar, daß Gott durch mich sein Reich unter euch aufrichte, sich durch mich verherrliche und als den wahren Gott offenbare, der die Welt regieret — Daraus, daß ich die dem Teufel zugeschriebene Wirkungen und Macht zu Grunde richte und zerstöre, könnt ihr leicht abnehmen, daß ich der wahre Messias sei, der euch von der abergläubischen Verehrung des Teufels befreie, und zur Verehrung des wahren Gottes und seiner Regierung zurückführen soll — — Ihr haltet den Teufel für einen mächtigen und starken Geist, den menschliche Kräfte in seiner Bosheit nicht hindern können, und die Erde und kranke Menschen vor die Wohnung desselben. Krankheiten, alles Uebel und Böse haltet ihr für seine Werkzeuge und Waffen, wodurch er an dem Ort seines Aufenthalts wüthet. Kann man aber wohl in die Wohnung eines starken Gegners eindringen — — Könnte ich denn wohl auf der Erde und in den unglücklichen Menschen, die nach eurer Meinung, die Wohnung des Satans, als eines sehr mächtigen Feindes, sind, die Krankheiten und alles Böse, das er anrichtet, und dadurch er seine fürchtbare Macht erweisen soll, aufheben und so leicht weggeschaffen, wie ihr sehet, daß ich es kann, wenn ich nicht über die ganze Macht, und über das ganze fürchterliche Ansehen dieses vermeinten Feindes der Menschen erhaben wäre? Und so kann ich denn auch sein ganzes Ansehen und seine so sehr gefürchtete Macht zernichten, ich kann seine Wohnung unter den Menschen, und den Aberglauben, nach welchem er so lange, theils auf der ganzen Erde, theils in einzelnen Menschen, als in seiner eigenthümlichen Wohnung, so mächtig war, gänzlich zerstören. Jam loco iustæ & legitimæ probationis in hac scripturæ tortura, mirifice sibi placet, & tamquam ex tripode dictis assentitur. Das alles hat Christus in seiner Verantwortung den Juden gesagt. Von der wirklichen Macht des Teufels hat er nichts gesagt. Von der wirklichen Herrschaft des Teufels über die Erde und Menschen auch nichts. Christus zeigte den Juden das Falsche, Unsinnige und Widersprechende in ihren Vorstellungen. Kann er sie wohl auf irgend eine Art gebilliget und für wahr gehalten haben? Und nun mag ein ieder Vernünftiger selbst richten, ob man wohl noch auf Vorstellungen, die Christus so nachdrücklich und einleuchtend als ungeräumt dargestellt, beweise von der Macht des Teufels bauen dürfe? Wer bei dieser Rede Christi nicht sehen will, daß er die jüdische Begriffe vom Teufel und seiner Macht verworffen hat, der muß von Vorurtheilen verblendet seyn. Quid est facere, lectorum oculis pulverem obicere, scripturam torquere, Christum

daica eiusque religione sumendo, quicquid sit de fonte, unde Judas notitiam illius acciperet, utrum ex sola reuelatione, an ex traditione maiorum, illud certo constat, archangelum id sibi non sumsisse, ut de Diabolo maledicam ferret sententiam, sed illius iudicium, ceu referuatum diuinum, Deo relinqueret. Varia interpretum diuortia, in quae ad h. l. abeunt, vid. in b. IMMAN. HOFFMANNI diss. in 2 Petr. II. 9 - 13. coll. Jud. 7. 8 - 10. quibus adde S. R. NOESSELT diss. de discernenda tropica & propria dictione p. 43. & b. BENGELII Gnom. ad h. l. Nec illud, quod notemus, indignum videtur, cum de Christo dicitur, quod Daemonibus ἐπετίμησεν (Marc. I. 25. III. 12.) occultam esse excellentiam Jesu, in statu exinanitionis

stum suae hypothese, precario assumtae, seruientem facere, si hoc non est. Hypothese illa, de oeconomico dicendi genere, quo Christus hac in re vsus esse dicitur, nec probata, nec probabilis, cadente (§. 11. C. 1.) totum illud aedificium, lubrico huic fundamento innixum, vna ruit. Matth. XVII. 14 - 21. Marc. IX. 14 - 29. Luc. IX. 38 - 43. de filio patris cuiusdam vnigenito, spiritum mutum habente, sermo est, cui eiciendo discipuli impares erant. Tres Euangelistae in eo consentiunt, morbo illi subfuisse Daemonem; Christus ipse confirmat, spiritum alloquitur, obiurgat discipulos ob ἀπιστίαν, hoc genus daemoniorum non nisi ieiunio & precibus expelli ψ. 29. contendit. Morbusne, praecise hic vel ille, cogitari potest, sit epilepsia, quod anonymus vult, sitne aliud malum, non nisi ieiunio & precibus cedens?

Lege iam & expende: *Versuch einer biblischen Dämonologie* p. 233 - 239. *Hier ist doch sonnenklar, daß Dämon und Krankheit mit einander verwechselt werden, und daß ein schweres Leiden und einen Dämon haben, gleich viel bedeute.* Cur vero Christus hunc ipsum δαίμονα alloquitur, cur praua iudaeorum commenta de vi potestateque Daemonum, auctoritate sua munit confirmatque? ψ. 25. τὸ πνεῦμα τὸ ἄκαλον καὶ κωφόν, ἐγὼ σοὶ ἐπιτάσσω, ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. Καὶ κρᾶζαν καὶ πολλὰ σπαράζαν αὐτόν, ἐξῆλθε. *Das alles heißt nichts anders, als, sei auf immer von deiner Krankheit befreiet. Selbst aus den Worten Christi ist klar, daß er eine Krankheit und keinen bösen Geist verstehe. Dann ein sprachloser und tauber Geist läßt sich wohl eigentlich nicht denken, und wie hätte denn auch ein tauber Geist Jesum hören und verstehen können? Die Anekdote geschah um der umstehenden willen. Morbum subfuisse, quis negauerit? sed quis illum excitauerit, quaeritur? Et quis quaeso Spiritum ipsum mutum dixerit, & surdum, nec per Metonym. talem intelligat, qui filium mutum surdumque fecerit?*

nis & longe maiorem, quam Sociniani volunt. Domini enim est, increpare. (h. l. coll. Zach. III. 2.) (*) Fortasse & illud pristinae dignitatis *τεκμήριον* satis evidens est, quod in Apocalypsi non solum cum splendido angelorum, qui ab ipsius partibus starent, satellitio adpareat, sed etiam ipsi cum Michaële, Archangelo, res sit, quicum reciprocare ferram & contentionem ausus est. (Apoc. XII. 7 - 9.) Quam splendido porro adparatu, quanta magnificentia visus est Johanni? Drucro erat ingens, rufus, habens septem capita & decem cornua, & in capitibus diademata septem, cuius cauda tertiam caelestium siderum partem detraxit, ad terramque deiecit. (Apoc. XII. 3. 4.) Nescio, num ipsa illa commoratio, quam in ipso caelo eiusque regionibus amplissimis spatiosissimisque obtineret per longum tempus, non tamquam excellentis eius naturae argumentum, adferri in medium mereatur? (Hiob. I. II. Apoc. XII. 7 - 13.) His vero suo loco relictis, natura certe angelica, tam eximie ornata est dotibus, ut una illa excellentem Diaboli statum antelapsum manifestissime prodat. Egregia enim sunt, & supra nostrum captum, qui in caelestibus *μωπαζει*, posita, quae in sacris litteris de intellectus angelorum, generatim spectatorum *ἀκριβεία*, & potentia insigni & admirabili praedicantur, testimonia, & cum ex analogia viarum Dei, in intelligentibus rebus obuiarum, colligere sit, non, ut loquuntur Scholastici, in statu purorum naturalium, creatos esse angelos, sed eorum naturam illiusque insignes vires, gratiae, (non generalis illius, qua & naturae dona comprehenduntur, sed specialis,) praestantissimis dotibus nobilitatam esse, in Diabolo recte & necessatio naturae dona, & gratiae distinguuntur, *Φυσικόν & πνευματικόν*. In Deo haec insunt *ἀκαταλύτως*, in creatura vero, vel praestantissima, *ἐγκαταλύτως*. Ad illa referuntur intellectus acumen, idearum perspicacia, summa agilitas, insignis potentia, ad hanc gratiosa SS. Trinitatis inhabitatio, conscientiae pax & tranquillitas, firmum in Deo solo confidendi propositum, filiationis diuinae certissima persuasio, in officiis quibuscunque, a Deo sancte & salutariter demandatis, pie obeundis, summa promptitudo & alacritas, sanctissima voluntatis ad legem diuinam conformatio.

(*) Ampla est & difficilis disputatio, quae non facile ad liquidum perducitur, de contentione Michaëlis cum Diabolo, de corpore Moïsis. De fonte, ex quo Judas hanc narrationem hauserit, plane non liquet; illud

matio, naturae & gratiae in omnibus suis adfectionibus consentiens harmonia, & qui eam comitantur, iucundissimi fructus; & sexcenta id genus alia, quae Christus vna *veritatis*, in qua non perstitisse Satanam pronunciat, voce complectitur. (Joh. VIII. 44.) Quae ipsa veritas, non nisi est primaeua rectitudo, & ad gloriam Dei promouendam & dilatandam composita animi constitutio, dona reliqua gratiae praestantissima, excellentissima. Quemadmodum enim quilibet ordo spirituum, suum gestat characterem, a donis gratiae & naturae limitatum, ita spiritibus cuiuscunque ordinis fixus est a Deo terminus, quem salua sua primaeua rectitudine transcendere non possunt. Prima igitur & praecipua, quam praestare tenentur spiritus cuiuscunque ordinis, fidelitas in eo sita est, vt eam bonitatem physicam, moralem & spiritualem tueantur, quam a creatore suo acceperunt, nec tamen acceperunt, vt partem naturae suae seu essentiae, sed vt perfectionem, quae, ni sollicitissime custodiatur, amitti potest. Quid igitur Scholasticorum quidam, quos vide in diss. I. S. R. D. D. COTTAE, historia succincta dogmatis de Angelis p. 39. (n. 1.) commento suo de statu purorum naturalium velint, non video. Nec enim cum natura entis intelligentis, cum libertate concreata, cum statu probationis, cum fidelitati rite praestanda, conciliari potest. Cf. quae de hoc discrimine donorum in primo homine docet Reuerendiss. D. D. FABER in *der Einleitung in die H. Geschichte* p. 312. & in p. locum, quem in diss. de Daemoniacis contra Wetstenium, ex HIERON. JORDANO excitat p. 11. (not. g.) „ quum diabolus, inquit, donorum naturalium peccando nullum amiserit, vti loquitur Dionysius „ Atheniensis, adeoque angelica eius essentia non omnino interierit, „ malae tantum propriae voluntatis adfectu degenerauerit, accreueritque tam diutino tempore eximia & multiplex rerum obseruatio „ & vsus insignis: magnae illum constat esse virtutis, virium valentissimarum, calliditatis incredibilis, sapientiae plus quam humanae, perspicacitatis acutissimae, vigilantiae summae, artificii, „ technas struendi perniciosissimas, fucos speciosissimos, incomparabilis,

G 2

bilis,

lud affirmare ausim, ex illa scriptione, quae פטירת משה dicitur, aetate epistolae Iudae posteriore, & iudaicarum ἐπιστολῶν plenissima, non esse defunctam. Nec constat, vtrum epistola Iudae, an illa ἀνάκλησις τῶν Μαυσέως, rem-

„ bilis, malitiae infinitae: vno verbo, odii erga genus humanum,
 „ quod perpetua confectatur invidia, ἀσπόνδῃ καὶ δκινίτῃ. „ Re-
 tinuit igitur Satanus dona sua naturalia, quamuis per lapsum debilitata,
 peruersa, & diuino iudicio obtenebrata.

§. 4.

— quoad
 scientiam.

Inter ceteras virtutes, quae in Diaboli primo statu effulgerent,
 eximiam quoque rerum naturalium & diuinarum scientiam iure po-
 fueris. Retenta enim natura angelica, nec illius scientiam, nec
 sciendi cupiditatem, aut capacitatem exiit. De angelis in genere con-
 flat,

tempore prior sit, ex qua *Origenes*, quamuis κριτικώτατος, & *Oecume-
 nius*, Judam hanc narrationem mutuam accepisse putant. Singulare
 quid Mosis tam in morte, quam sepultura contigisse, ex Deut. XXXIV.
 5. 6. coniectare possumus. Diabolum vero sepulturam Mosis, Michaëli,
 ἀρχαγγέλω demandatam, impediturum, eadem Aegyptii caussatum esse,
 quam rationem *Oecumenius*, Opp. T. II. p. 629. ex illa ἀναλήψει adfert,
 non existimem. ἡ δὲ περὶ τῆ Μωυσεως σμάματος κρίσις ἐστὶν αὐτῆ λέγεται,
 τὸν Μιχαήλ τὸν ἀρχάγγελον τῆ τῆ Μωυσεως ταφῆ δεικνυμένον. τῆ δὲ
 διαβολῆ τῆτο μὴ καταδεχομένη, ἀλλ' ἐπιφέροντος ἔγκλημα διὰ τὸν τῆ
 Αἰγυπτίῃ φόνον, ὡς διὰ τῆτο ἐνόχη ὄντος Μωυσεως, καὶ μὴ συγχωρεῖσθαι
 ταφῆ τῆς ἐντίμας ταφῆς. Conf. III. MICHAELIS Einl. N. T. p. 1686-
 1733. Quamuis vero hæc incerta sint, auctoritatem tamen canonicam
 ep. Judæ inde temerare nollẽm, a *Clemente Alexandr.* *Tertulliano*, *Ori-
 gene*, testatam, quamuis cum secunda Petri, Jacobi, duabus Johannis
 posterioribus, inter ἐμολογόμενα non reperiatur, & in antiquissima ver-
 sione Syriaca, quod omnino mirum est, hæc Judæ, s. Thaddæi, Sy-
 rorum apostoli, epistola non exstet. — Canonicam Paulli epistolarum au-
 ctoritatem, in quibus Arati, Epimēnidis sententias, suas fecit, nemo
 eapropter vellicauerit. Multo minus hanc ipsam narrationem huius
 contentionis inter fabulas iudaicas numerauerim, quod III. MICHELIS
 l. c. nec sine formidine oppositi, fecisse video, ab Anonymo *Versuch ei-
 ner bibl. Dæmonologie*, cupide arreptum: p. 165. s. Diesen Schwärmern
 hält Judas, zu ihrer Beschämung, ein jüdische Fabel vor, vom Verhalten
 des Erzengels Michaels gegen den Satan, aus einer solchen für göttlich aus-
 gegebenen und für göttlich gehaltenen Schrift, die freilich nur gar zu deut-
 lich als eine jüdische Fabel in die Augen fällt, wenn sie auch nicht mit un-
 ter den Träumereien der Rabbinen vorkäme. Da sie aber unter den Juden
 sehr bekannt ist, so wird es wohl keinem Vernünftigen einfallen, die reelle
 Wahr-

stat, vti *ἰσὺς & δυνάμεις μείζονες*, (2 Petr. II. 11.) nobis sunt, ita etiam scientia praepollere. Quanta enim sint celeritate in cogitando, quanta in iudicando subtilitate, quanta in scrutando sagacitate, quanta in sentiendo acie, nos qui tarde, qui impeditur intelligimus & volumus, qui nulla luce sine tenebris, nulla cognitione sine errore, nullo gaudio sine admixto taedio fruimur, nulla virtute sine vitio, in hac iam infirmitate non capimus. Quicquid sit de corporibus angelorum, utrum nonnullis aetherea, quibusdam ignea, aliis aërea, aliis aquae, aut terrena, aut neque haec neque alia vlla competant, de quo multa & antiquiori & recentiori aeuo disputata sunt, (cf. diss. I. cit. S. R. D. COTTAE p. 26 - 36.) nullo certe, quod in regnum lucis ac veritatis prospectum in hominibus impedit, corpori mortali ac crasso circumpositi clarius vident, longius prospiciunt, profundius meditantur, seriem idearum maiore ordine, maiore celeritate connectunt, & cum ad nullum planetam alligati sint, disiunctasque huius vniuersi oras perniciosissime peruolent, neque iis fessa sint vquam alarum remigia, (Hiobi I. II. 2 Petr. V. 8.) & mundum

G 3

hunc

Wahrheit derselben im Ernste zu behaupten. Quis vero in delirorum Rabinorum scriptis, fictionibus, commentis, in hoc sterquilinio ne vllam quidem margaritam inueniri posse contendat, qualem h. l. Judas inuenit, detexerit & priori suo nitore restituerit. Et quid quæso *fabula* ad redarguendos illos *ἑμπαίχτας*, & veros Christianos ab illis deterrendos, valuisse? Quis in dictione breui, concisa, neruosa, quali Judas vritur, tam infirma & quæ facile eluderentur, apta argumenta adhibuisse Apostolum putet? Quicquid vero sit de his omnibus, id, quod nos inde deduximus, firmo stabit talo, naturæ diabolicæ præstantiam, vel ab ipso Archangelo secundum Judam, Apostolum honori fuisse habitam. Consentit b. BENGELIUS in Gnom. ad 2 Petr. II. 10. (Quamuis illas *δόξας & κυριότητας*, non de diabolo malisque spiritibus explicauerim,) „ Angeli, qui peccarunt, tamen, vt creaturæ Dei, habent bonitatem, „ vt ait GERHARDUS ad h. l. & in sua natura præstantissima quam „ a Creatore acceperunt, characterem retinent indelebilem maiestatis; „ conf. Luc. X. 18. 19. Matth. XII. 26. 29. Joh. XIV. 30. 2 Cor. IV. 4. „ quam non ipsorum, sed Dei causâ, reuerenter habere debemus. conf. „ Jac. III. 9. Etenim hoc magnificentissimum est diuini iudicii refer. „ uatum, quod in angelos exercetur. huc nullus angelus, nullus ho. „ mo, nedum impius, (Sir. XXI. 27. *ἐν τῷ καταβάσει αἰεθῆ τὸν σατανᾶν, αὐτὸς καταβάται τὴν ψυχὴν αὐτῆ;*) sua auctoritate, se inge. „ rere debet. „

hunc ex omnibus plagis lustrare possint, adde, quod experient à sex millenniorum edocti, sua longaeuitate, infinita experimenta fecerint, quid longo rerum usu intelligant, cognouerint, didicerint, facile est videre. Haec ipsa vero scientia, quae in statu primo pura, limpida, spiritualis erat, iam in mere naturalem commutata est, & degenerauit in eam, quam toties in doctore irrogenito, amisso statu gratiae, videre contigit, vt Diabolus patriarcha ministrorum irrogenitorum recte audiat. Quamuis vero excellens sit & eximia rerum naturalium & diuinarum in Diabolo scientia, multa tamen nescit, & ea inprimis, quae ad liberrimum Dei arbitrium, & ex eo constitutam *οικονομίαν* euangelicam spectant, quae nimirum sunt eiusmodi, vt de iis Petrus I Ep. I. 12. pronunciet, *εις α επιθυμῶσιν ἄγγελοι παραύψαι*, quemadmodum etiam Paullus de varia Dei sapientia loquitur, quae declaratur principatibus & potestatibus, in caelestibus, per ecclesiam (Eph. III. 10.) Quae si bonis angelis non a principio & ante euentum innotuere, multo id minus de malis existimari potest. Hoc quidem sensu non male fecissent patres, si Daemonibus adscripsissent cognitionem, non modo non superiorem humanam, sed ne parem quidem. e. g. AUGUSTINUS L. I. contra Acad. C. VI. ab huius aëris animalibus quibusdam vilissimis, quos daemones vocant, „ nos superari acumine ac subtilitate „ sensuum posse, concedo, ratione autem, nego: & alio loco: ab „ sit, vt ista considerans, animus veraciter religiosus, & vero Deo „ subditus, ideo arbitretur, daemones se ipso esse meliores, quod „ habeant corpora meliora - - sed sicut his omnibus animalibus ratio „ ciando & intelligendo meliores sumus; ita etiam daemonibus be „ ne atque honeste viuendo meliores esse debemus. „ In statu igitur primo diaboli scientiam excellentissimam, diuinam, spirituales fuisse, nullum est dubium, iam vero, vt optima per abusum fieri possunt pessima, vere diabolicam.

§. 5.

Status in
lapfu

Jam qui factum sit, vt è statu tam beato & multiplici bonorum copia adfluenti exciderit Diabolus, quaeritur? MANICHAEI certe, & qui postea cum ipsis fecere, PRISCILLIANISTAE non audien-
di

di sunt, qui Saec. III. ecclesiam Dei turbantes, angelos quosdam non lapsu, sed ortu, i. e. a primo existentiae suae momento, seu ab ipsa natura sua, semper fuisse malos, contenderent, cum tamen Christus (Joh. VIII. 44.) asseueret, ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἔχ' ἔσπεν, adeoque veritatem in ipso aliquando fuisse necesse sit: nec minus *Reformatorum* quidam rigidiores, qui absoluto suo decreto, quod comminiscuntur, lapsum esse Diabolum, autumant, ad idem praedestinatum, praedeterminatum, praemotum. Nec minus quaestioni huic lucis aliquid adfunditur, per id, quod Eliphaz nocturna sibi visione, quam alii diuinam, alii diabolicam, alii mere humanam & commentitiam putant, reuelatam esse contendit, quando Hiob IV. 18. vocem sibi factam ita describit: :הַהֵלֵל שִׁי וְנִמְלֵאכֵי וְנִמְלֵאכֵי quae verba Ven. Abbas OBTINGERUS ita vertit: *Und an seinen Engeln wird er gewahr eines Hangs zum Fall*, ex Arab. Ill. MICHAELIS Uebers. vertit: *Und findet an seinen Engeln Thorheit*; quae verba in Anmerk. p. 14 ita dilucidat: *Ich glaube nicht, daß hier die Engel als Sünder und Verbrecher vorgestellt werden sollen: wenigstens wissen wir sonst nichts von Sünden der guten Engel, und von den abgefallenen ist hier offenbar nicht die Rede — vielmehr ist die Meinung des Orakels: Gott verläßt sich auf seine Engel nicht dergestalt, daß er ihnen, wie der abergläubische Orient wollte, und davon Gelegenheit zur Abgötterey nahm, die Regierung der Unterwelt anvertraue, und sie gleichsam zu seinen bevollmächtigten Amtleuten seze. Die Regierung der Welt ist viel zu schwer und verworren für sie, und selbst bey diesen erfahrenen Geistern findet die vündliche Weisheit Gottes Thorheit, die sie zu einem solchen Geschäfte untüchtig macht — Verstehen aber diese höhere Wesen nicht einmal, warum Gott die Welt so, und nicht anderst regieret, wie viel weniger werden dann wir niedrige Sterbliche über die Austheilung von Glück und Unglück urtheilen können.* Ex his itaque non multum proficiemus, quod ad enodationem quaestionis propositae faciat. Natura potius entis intelligentis, & analogia visum Domini, & communis lex, omni spirituum classi sapientissime constituta, qua habenti datur, experimentum aliquod virtutis, fidei & pietatis, gratique animi, in ipsis etiam angelis, poscere videbantur. Nec enim quis, nisi victoriâ legitime partâ, coronatur, & nonnisi libentissimum obsequium, amor certis specimenibus declaratus,

ratus, fides variis tentaminibus explorata remunerantur. Quae ipsa ratio, cur singulos angelorum ordines statui cuidam probationis subiecerit Deus, satis aperte ostendit. Vbi enim intelligentia est & libertas, animae donum excellentissimum, sine quo truncis & stiptibus assimilarentur spiritus, ibi exercitium huius virtutis fit, oportet, nec gloriam, nec laudem, nec fidelitatem, nec amorem, vi extortum, sed spontanea & liberrima voluntate oblatum, amat Deus. Fuit igitur tempus & status, in quo etiam angeli suae a Deo dependentiae specimen, suae fidelitatis experimentum, sui obsequii argumentum darent. Fuit aliquando status, in quo de virtutibus suis vel perdendis vel minuendis, vel etiam, fidelitate rite praestita, augendis periclitarentur. Anceps quidem erat hic status, sed necessarius & gloriae diuinae illustrandae & exercitio fidei praecipue consentaneus. Sed quae quidem occasio exercendae hoc modo virtutis & pietatis angelicae a diuino arbitrio posita fuerit & suppeditata, determinare non est hominis, ultra id, quod scriptum est, non sapientis. Fuit certe occasio, naturae angelicae & statui probationis adcommodata, si vel primo intuitu parua & nullius momenti adparuisset. Praeuisio igitur futurae, eiusque maximae, hostilitatis non debuit impedire Deum, quo minus angelum crearet lapsurum, aut in ipsa etiam apostasia sua voluntarie perseueraturum. Id enim argumentum, si valeret, Deum ab omni entium intelligentium ciuitate constituenda & creanda deterrere debuisset, quoniam omnes spiritus statui cuidam probationis exponendi erant. Et hac quidem ratione mundus pneumaticus, adeoque etiam mundus corporeus, cuius gratia factus est, numquam exsistisset. Quot quaeſo diuinae bonitatis documenta, quot diuinae potentiae artificia, quot sapientiae infinitae τέκνημα, vna litura delere non dubitant, quotquot se tales viarum Domini imperitos censores & ineptos consiliarios sistunt? Labi potuisse Satanam & angelos malos, qui naturae, quamuis praestantissimae, sed finitae, limites, ab infinita perfectione infinite distantes, recte considerauerit, non dubitabit vllus. „ Dieu, inquit LEIBNITIUS Theod. §. 31. ne „ pouoit pas à la creature donner tout, sans en faire un Dieu; il „ falloit donc, qu'il y eût des differens degrés dans la perfection „ des choses, & qu' il y eût de limitations de toute sorte. „ Accedit & illud, sine hac fidelitate rite praestita, virtutem angelorum ne imputari

putari quidem, multo minus remunerari potuisse, prouti omnem hanc causam solide & pulchre perorauit Reuerendiss. D. D. FABER *Einleit. in die H. Geschichte* p. 293-384. His rite expensis non est, vt eorum insaniam moremur, qui plane non dari peccatum autumant, adeoque & lapsum angelorum sannis & ludibrio excipiunt. conf. b. WEISMANNI *dis. horrenda insania docendi apud christianos, inter Deum & hominem non dari peccatum*, 1746. in p. 10. 20. f. p. 23. n. 15. 16. Nec minus inepta est eorum ratio, qui ex eo, quod angeli in statu suo primitiuo in caelis essent, adeoque visione Dei beatifica fruerentur, impossibilitatem lapsus inde inferunt. Nil dicam de caeli immensa latitudine & infinitis regionibus, in accessu ad Deum vel remotioribus vel propinquieribus, facile distingui potest, quod & b. WEISMANNUM *Instit. theol. dogm.* p. 280. & 300. & in *dis. Confirmatio bonorum angelorum in N. T. & sine mundi non demum futura*, fecisse video, inter visionem Dei tempore probationis nonnunquam discontinuatam, & in gradu remissiore dispensatam, atque inter eandem, vt perpetuam & coniunctam, ex parte subiecti, Deum videntis, cum exercitata & confirmata consuetudine cum Deo conuersandi. (*)

§ 6.

(*) *Rationi quoque, non scripturæ tantum, & analogiæ viarum Domini, consentaneam esse hanc primæ mali originis expositionem, pro eo, quod ipsi proprium est, acumine vidit & confirmauit Excell. PLOUQUET, dis. de viribus primitiuis §§ LXXXVIII. LXXXIX. p. 35. f. „nostra sententiâ, non nisi vnum intelligi potest principium, „idemque summe-bonum. Hoc produxit Spiritus veræ felicitatis capaces. Capacitas autem hæc supponit statum, quo sentiri potest, „quid sit amor verus. Sed, quid sit amor verus, Spirituum limitatorum nullus sentire & experiri potest, nisi norit suas vires, nosse „autem eandem non potest sine sui exploratione, exploratio autem „sui sine aduersitate fieri non potest. Necessarium igitur est moraliter, „vt quilibet Spiritus aduersitati exponatur. Quæ aduersitas ponitur „in vincendis iis, quæ a vero & sincero Dei amore spiritum auocare possunt. Deus autem tantum unicuique Spirituum largitur virium, „vt aduersitatem, siue in voluptate, siue in dolore, siue in alia re & „alio statu eadem ponatur, vincere possit. Qui vincunt, felicitatem acquirunt; qui non vincunt, sibi met ipsis imperfectionem & miseriam, imperfectionis sequelam, inferunt, ita tamen, vt ab hisce „sequelis funestis amore, quo mundus dirigitur, summo liberari possint „*

H

Continuatur. Ad peccatum ipsum, per quod è statu gratiae exciderent, ubi iam accedimus, fatendum omnino est, sacram scripturam generatim agere de lapsu angelorum malorum, nec in quo praecise constiterit, inde elici posse. In veritate non perstitisse Satanam, asseuerat Christus, (Joh. VIII. 44.) ubi per veritatem sine dubio intelligenda est primitiui status reatitudo, sanctitas & iustitia, totiusque naturae suae cum mente & consilio creatoris conformitas, status sinceritatis & puritatis in colendo, amandoque Deo, quem seruare, tueri, immo huic fundamento, recte & sancte posito, inniti & superstruere quaeuis recte & pie cogitata & facta debuisset. Peruersam & prorsus iniquam huius euidentissimi dicti explicationem, immo ad hypothesin suam impudentem adplicationem Anonymi: *Versuch einer bibl. Daemonologie*, vid. in diss. Ill. Canc. D. REUSSII p. 44. f. Quae Petrus (2 Ep. II. 4.) ad summam exponit, ubi eos nominat ἀγγέλους ἀμαρτήσαντας, nimirum angelos, a recto tramite & via diuinitus proposita deflectentes, & voluntati diuinae repugnantes, a certitudine internae seu externae actionis declinantes, a scopo aberrantes, praescriptasque lineas, (ut Cicero naturam peccati definit,) migrantes & transilientes, praecepta Dei hoc modo violantes & actibus, suo statui & officio contrariis, Deum grauiter offendentes, ingens denique & inexpiabile crimen apud Deum ceu iustum iudicem incurrentes, id Judas ψ. 6. paullo plenius enunciat: ἀγγέλους τε τὰς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κείσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφου τετήρηκεν. Quae ad praelens institutum, cum de peccato malorum angelorum agimus, pertinent, in ea iam inquiremus. Quaeritur, quid per ἀρχὴν, quam non seruasse dicuntur, intelligendum sit, statum nimirum primum & imperium denotat? Duplici hoc significato in sacris litteris occurrit. Nos utrumque h. l. coniungimus, quod & b. BENIGLIUM fecisse video, imperium, inquentem, statum semel eis assignatum, sub filio Dei, qui angelorum caput dicitur, (Col. I. 16. II. 10. coll. Eph. I. 10.) Excessere igitur ex ordine, in quo inter infinitas creaturarum nobilissimarum myriadas constituti erant, & regno Dei, rebellione facta, relicto suae ditionis, suae potestatis esse cœpere, quam defectio.

fectionem secuta est domicili proprii, conuenientis naturae suae, & lucidi derelictio & fuga lucis, Dei, filii, omniumque, quae in veritate perstitissent, angelorum cohortum (*). Porro (1 Joh. III. 8.) dicitur, ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει, ex quo non sine veritatis specie coniecimus, non diu tenuisse statum suum primitiuum & primae fortassis tentationi, ipsi in animo obortae, succubuisse. Sed qui factum sit, fortassis non immerito aliquis quaerat, vt creatura nobilissima, excellentissima, & tam insigni bonorum & gratiae diuinae documentorum copia ornata, sine externa insligatione, sine stimulis & sollicitationibus aliunde superuenientibus, e statu suo pri-

H 2

miti-

(*) Loca haec, 2 Petr. II. 4. Jud. ψ. 6. nemine contradicente, parallela, qui de exploratoribus terrae Canaanitica explicari possint, mihi non constat. Inuenta haec expositio à Balth. BEKKERO, ab recentioribus adæmonistis auide arrepta est, & ab Anonymo: *Untersuchung über die Bedeutung des Worts Teufel und Satan, recantata; Gott hat die Botten, die die Israeliten voraus nach Canaan geschickt, mit fürchterlichen Strafen für ihre Treulosigkeit belegt*, immo a nonnullis librorum censoribus, e. g. Francofurtano, publico adplausu cohonestata est; *daß noch niemanden diese so leichte natjrlliche Uebersetzung beigefallen, ist mir unbegreiflich*. Concedi potest, exploratores istos dici posse angelos, & quidem ἁμαρτήσαντας, sed reliqua non quadrant. Qui de solemnī illa legatione (Num. XIII. XIV.) nutu diuino suscepta & nobilissima dici potest, eam non seruasse ἀρχῆν, dereliquisse proprium domicilium, & cum morte naturali, sed diuinitus inflictā, fato præmaturo obirent isti exploratores, si a Josua & Caleb discefferis, omnes, (Num. XIV. 36. 38.) ad magni diei iudicium æternis vinculis sub tenebris seruandos curatos esse? Sensus certe huius insignis iudicii, quem paullo post videbimus, cum illa clade non consentire videtur, ni valde deprimatur, eundemque minutim interpretemur. Præconceptis iam opinionibus seruiant, necesse est, qui his gustandis pares se profiteantur. Et in his hominibus sæpius vsu venit, quod b. WEIS-MANNUS dixit: „malunt totam scripturam, quam conceptulos suos „philosophicos, quibus toti innituntur, prostituere.“ Nec serio rem egissa putem censorem Francofurtanum, quando ita: *Nun hab ich ihr endlich auch, wie einen Blitz vom Himmel, wie den Vulkan aus dem Olymp, stürzen sehen! Das A. T. weiß nichts von einem Teufel, und das N. T. dem man sogern eine Geschichte seiner Entstehung hat andichten, ankommen-tiren wollen, weiß von allem diesem Vorgeben — Nichts. Schwäb. Magaz. 1775. 2 St. S. 150.*

mitiuo excideret, & tam enorme peccatum, vti ex iis, quae id consecuta sunt, videre est, committeret? Si quidem statum probationis, animae, quamuis praestantissimae, finitas vires, voluntatem, nullo fidelitatis testimonio confirmatam, & sanctitatem, quamvis congenitam, sed variis subinde speciminibus augendam & comprobandam, in animum, vt par est, recte induxerimus, liquido patebit, peccatum ex sese elicuisse, oboriri potuisse repraesentationum confusionem, ad aliena adpetenda prauam inclinationem, aliarum nouarumque rerum experientiarum adpetitum, a voluntate diuina dissensionem, φιλαυτίας inordinatae & amoris Dei contrariae generationem, virtutum suarum, sine plenariae suae a Deo dependentiae viua recordatione, intuitum quam maxime perniciosum, aliarum creaturarum, fortassis nobiliorum, cum suis viribus collationem & qui inde sequitur, in dignitatis, potestatis & gloriae suae mensura, diuinitus concessa, non contentum animi statum, & sublimiorem gradum conscendendi propositum. Hanc ipsam mentem postea protoplastis ingenerauit infelicissime, & ipsi Christo implantare non erubuit. Quod quidem peccatum, vt fit, ex insita sua vi & ἀπάτη (Hebr. III. 13.) a paruis initiis ortum, nec in prima origine suppressum & suffocatum, fouendo, eundo & longius progrediendo vires sumsit & in plenam a Deo, creatore optimo & sapientissimo, defectionem erupit, quae cum aliis spiritibus, inferioris ordinis & dignitatis & minorum virium communicata, exemplo tam eminentis & praestantissimi Ducis, variis speciosissimisque sollicitationibus propagata, ad multos transit & latius serpsit, & communione, quae adhuc inter Deum & angelos obtinuisset, soluta, statum peccati induxit. Quia in statu probationis constitutos angelos Deus variis gratiae auxiliis adiuuaret, nullus dubito, cum id a bonitate & sanctitate Dei facile quiuisset, viarum Domini conscius, expectauerit. Imaginatio igitur, seu fons peccati, consideranda est, quae legem internam, qua omnes facultates colligatae erant & ad vnum finem tendebant, disturbauit, & vt primum extra orbitam euagarentur, fecit. Non abluant ab his, quae Ven. Abbas OETINGERUS tradit in Comp. p. 192. „ Vt primum, inquit, aliquis principatus hoc „ crimen commisit, vt noluerit ἀρχὴν vitae in principali suo tenere, „ sed gerere se, ac si vitam haberet in se ipso, zelus pro vita, toti
 „ Tri-

Trinitati communis, decentiis Dei consuluit, excussit a systemate rerum hanc rebellionem. — —

§. 7.

His quidem generalioribus rite intellectis & expensis, non opus *Continuatur*, est, ut aliorum de peccato Diaboli malorumque angelorum diuersas sententias vel recenseamus, vel diiudicemus. Ageremus heic egregie actum a S. R. D. D. COTTA in *diff. II. historia succincta dogmatis theologici de angelis* pag. 8 - 42. Mira sunt & inficera, quae patrum plerique ob hebraei fontis ignorantiam commenti sunt, & testimonio inferiunt, quantum in doctrina de Daemonibus ingenio indulserint. Condito nimirum mundo, cum terrena & sidera ad frugum prouentum & temporum vicissitudines condita, hominibus subiecisset Deus, angelis hominum ipsorum, rerumque, quae sub caelo sunt, cura cessit. At hi, amore uicti mulierum, Daemones procrearunt, & hominum genus reliquum magiae, suppliciorum aliorumque terriculamentorum fraudibus sibi subiecere. Namque ipsi concupiscentiarum serui effecti victimarum, suffimentorum atque libaminum indiguerunt. Vnde inter mortales caedes, bella, adulteria, libidines & mala denique omnia secuta sunt, quod idololatriae ac poetarum commentis originem dedit. Mire in hoc commentum consensere veteres, *Irenaeus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Lactantius*, alii, quorum loca vid. in *diff. II. cit. S. R. D. D. COTTAE* p. 8 ss. Hic ipse vero error pudendam habet originem, nimirum crassam ignorantiam loci *Gen. VI. 1 - 4.* ubi LXX. angelos habent. Vel ipse *JOSEPHUS* illum fouit *Antiq. Jud. L. I. c. 14.* Loca patrum exhibet *PETAVIUS* *Theol. dogm. T. III. Loc. de angelis III. 2. p. 23.* Nostrâ quidem aetate vix recenseri mereretur, nisi alio fecundus fuisset, nimirum inficeto illo & nostris temporibus iure exploso commento de Daemonibus incubis & succubis, quorum etiam b. *BENIGLIUS* mentionem facere videtur in vexatissimo illo loco, (*1 Cor. XI. 10.*) quem ea propter male excipit *S. R. D. SEMLERUS* in *paraph. ad h. l. conf. Ven. ERNESTI Neueste Bibl. T. I. p. 522 f.* Nec porro primum Diaboli peccatum in seductione protoplastorum constitit, nam omnis illa tragica historia arguit seductionem,

rem, pessima mente praeditum, conf. diss. II. S. R. COTTAE p. 24 - 29. & WEISMANNI diss. II. Inaug. p. 68 fs. Diabolum & protoplastos bona mente & per ἑθελοθρησκείαν primo peccasse, inanis subtilitas est, a nonnullis ideo excogitata, ut ordinem peccandi & possibilitatem in statu integro, ipsorum opinione eo facilius possint digerere. Omnium minime peccatum Diaboli maiorumque angelorum in eo situm erat, quod hominem πρωτόπλαστον adorare detrectarent, quod multi ex populis, ad orientem sitis, communi consensu existimarunt, unde haec falsa opinio in Koranum transit, conf. III. MICHAELIS *Erklär. des Briefs an die Hebr.* p. 107 fs. (n. 14.) His recte subductis rationibus eorum sententia ad veri similitudinem quam proxime accedit, qui per superbiam, quae maxime in spiritum cadit, lapsum esse Diabolum autumant, non tamen eo gradu & audacia intumescens, ut aequalitatem cum Deo & independentiam adfectaret, uti b. SCHUBERTUS & D. HEBENSTREIT contendunt, sed maiorem dignitatem, dotes, gloriam, potestatem indecenter ambiret, conf. S. R. COTTAE diss. II, cit. p. 29 fs. & S. R. ERNESTI *N. Bibl.* T. VIII. p. 501. HOCHSTETTERI Colleg. pufend. p. 283. (*)

§. 8.

Continuatur. Peccatum Diaboli, in animo ortum & propagatum, comitata est derelictio *domicilii* proprii. Hypothesis est, multis & nostra & superiori aetate adamata, quae vero ultra coniecturae haud admodum probabilis gradum non ascendit, domicilium hoc fuisse terram nostram, aut systema planetarium. Gen. I. II. III. non tam institutionem siue creationem primam mundi describi, quam illius restitutionem

(*) Hier. ZANCHIUS, in *Lib. de operibus Dei inter spatium sex dierum creatis*, Neostadii MDXCI. p. 155. thes. IV. peccatum angelorum in eo constituisse asserit, quod in veritate evangelii de Christo, iam inde ab initio ipsis proposita, acquiescere noluerunt: atque ita noluerunt, ut maluerint potius suam primam originem suamque domicilium deferre, quam illi veritati subscribere. Cum absoluto decreto praedestinationis, ZANCHII aliorumque reformationum πρώτη ψεύδει, etiam haec sententia, illi superstructa, sponte cadit.

nen ex lapsu angelico. Mystici imprimis, quantum sibi hac hypothese placeant, dici non potest, apud quos passim profundae & mirifice connexae cogitationes de hac re reperiuntur. LEIBNITIUS quoque plenius eam proponere, ornare & tamquam ad testem harmoniae regni naturae & gratiae prouocare non dubitauit Theod. §§. 18. 244. 245. Hypothesis huc redit: Gen. I. 1. describi rerum vniuersitatis creationem; & quidem multo ante tempore factam, quam nostrae telluris, quam nunc incolimus, delineationem, a Mose descriptam. Ante iam habitatam fuisse, & post lapsum angelorum in chaos mutatam, vnde illud רבוני תורו quod in hexaemero nouis colonis, hominibus, coaptatum, ipsisque conueniens domicilium concessum sit. Cel. BURNETUS, WHISTONUS, PATRICK comment. in Gen. ex anglis, J. G. KRÜGER, *Geschichte der Erden in den ältesten Zeiten*, 1746. Auc. anonymus, *Essai sur cette question, quand & comment l'Amérique a-t-elle été peuplée d'animaux* T. I - V, ad hanc sententiam stabiliendam omnes ingenii vires contulere. Et ob hanc ipsam rationem inuidiam Diaboli in protoplastos, in ipsius locum surrogatos, exarsisse, dicunt, (Sap. II. 24.) quod ferre non posset, novos hos colonos inhabitare terram, ipsi in domicilium concessam, e lapsu suo nouis diuinæ bonitatis & potentiae documentis restitutam, mirifice ornata, & infinitis sapientiae diuinæ vestigiis nobilitata, multo magis intolerabile ipsi visum esse, homines ipsius locum in caelestibus, praestita recte fidelitate, aliquando occupaturos & supremum in caelis Numer iacturae horum ciuium decentissime, & sapientissime refarciendae ita prouidisse. Antiqua est haec hypothesis, nec demum nostra aetate orta; Saec. X. iam rex Angliae *Edgar* Legem *Oswaldi* sua auctoritate muniit, in cuius initio asseritur, loco angelorum lapsorum homines substitutos velle Deum in caelis, conf. S. R. ERNESTI *N. Bibl.* T. IV. p. 45. STACKHOUSE quoque in hanc sententiam concedit, *Betrachtungen über das apostolische Glaubensbekenntniß*, vid. *Ej. N. Bibl.* T. VI. p. 327. Nostrae quoque aetate hanc ipsam sententiam patrocinio suo dignatus est Clar. SEMBECKIUS in *Versuch, die Versetzung der begnadigten Menschen an die Stelle der gefallenen Engel, schriftmäßig zu beweisen*, qui, vt omnes huic hypothese fauentes, vapulat S. R. ERNESTI *N. Bibl.* T. I. p. 457. Denique nostra quoque si dicenda

dicenda sit sententia, hypothesein esse, eandemque haud valde probabilem, adfirmare non dubitem. Excideremus quidem, hac sententia stante, argumento quodam pro diuinitate J. C. contra socinianos, ex *προυπάρχει* ipsius ante iacta mundi fundamenta desumpto. Doctrina vero in se certissima, & nube testium corroborata & confirmata, hoc argumentorum genere non indiget, & lubrico & multis aliis dubiis patente, nec directe a Scriptura usurpari solito. Est omnino moderationis theologicae, in his rebus ita statuere, ut vnicuique sua constet vis iudicandi statuendique facultas & libertas, nec in his accessoriis simus iusto tenaciores, nec aliis, qui aliter sentiunt, iusto infensiores ac seueriores. Accedit, quod graues quoque theologi non alienos se ab hac hypothese professi sint, SIMON EPISCOPUS, Remonstrantium doctor, in *Instit. theol. L. IV. C. I. p. 346.* principium Gen. I. 1. ita intelligit, ut creationem caeli ac terrae multo ante tempore factam esse contendat, quam ordinatio mundi dispositio, propter hominem a supremo Numine fuerit suscepta. Hisce praesuppositis admodum probabile esse arbitratur, Deum, cum caelum hoc condidit, angelos etiam condidisse, non ut angeli statim essent ministri, sed caeli istius incolae & domestici quasi sui ac contubernales. Angelos autem istos non breui aut exiguo tempore in isto domicilio fuisse, sed diu admodum in eo versatos, tandem siue superbia, siue alia aliqua libertatis suae nimia, ut putabant, circumscriptioe & limitatione adductos, magnam partem, veluti conspiratione facta, a Deo defecisse; b. WEISMANNI *Instit. theol. exeget. dogm. p. 372.* „Communiter creditur, homines fuisse in „locum lapsorum angelorum surrogatos, hincque caussa tantae invidiae & odii solet repeti; quo supposito iterum certum est, invidiam erga primum hominem adhuc creandum, primum angelorum peccatum esse non potuisse. „Cogitandum tandem & illud, vero non absimile videri, si bonis angelis cum iis, qui mali nunc sunt, societas olim communitasque fuit, ex horum defectione bonos detrimentum cepisse, ex restabilitione gentis humanae reconcinnandum.

§. 9.

Atque ita in amplissimo Dei regno, quod quam latissime patet, orta est res antea plane incognita, nulli visa, nulli audita; nouum aliquid & inauditum, *peccatum*, tristissima ab optimo bono discessio, & propriae voluntatis in locum diuinorum mandatorum constitutio & erectio, quae quam tristissimis rerum mutationibus foecunda fuerit, dici non potest. Consecuta est regni diuini in duas partes, sibi contrarias, scissio & diuisio, status peccati in statum sanctitatis & iustitiae congenitae successio, voluntatis semel a recto tramite deflectentis plenaria corruptio, profundissima deprauatio & summa vitiolitas, donorum gratiae, quae amplissima tenuit, (§. 3.) amissio, & donorum naturae, quae, sine existentiae radice extirpanda, exui non potuissent, ad prauos actus, ad peccaminosa mere molimina inuersio, veritatis abiuratio, mendacii ex se & phantasiae luxuriantis & foecundissimae ludibriis elicitum inuentio, summa denique omnium animae facultatum, e gyro sanae rationis & superiorum virium deturbatarum, peruersitas, & ad actus, Deo ipsiusque regno contrarios, applicatio, & quae optimo Creatori debuisset, honoris & gloriae, quouis modo significandae, documentorum in se suamque gloriam inducta & inuersa detorsio. Quemadmodum perseverantes in sua erga Deum fidelitate angeli, vltiorem mensuram gratiae ac diuinas remunerationes inde acceperunt, adeoque per fortes & generosos illos actus suae fidelitatis, creuerunt in habitu concreatae sanctitatis, eumque gratiae gloriaeque gradum diuinitus sunt consecuti, vt non modo numquam actu peccauerint, seu per totalem lapsum, seu per peccata infirmitatis, sed etiam, (impossibilitate morali summi gradus,) ne labi quidem & statu suo beato & sancto excidere possint; ita mali angeli sua infidelitate a communionem Dei bonorumque angelorum abalienati, adfectuum vehementiorum turbine abrepti, omni bene agendi, & studia sua in honorem Dei conuertendi, facultate infelicissime exciderunt. Peccatum enim pro ea, quae ipsi naturam inest, vi pestifera & mortali, id operatum est, vt spiritualibus amissis, naturalia quidem retinerentur, sed cum his ipsis connexus esset status vanitatis, mendacii & praetextuum, status tenebrarum vsque ad orbem perennandarum, & iudicii diuini pungens & excrucians, acer-

Status Dia-
boli post
lapsum.

bissima conscientia, quo Diabolus adiudicabitur illuc, quo per naturam suam pertinet, in extremas tenebras, locum irae Dei iustissime & vehementissime exardescens. Statum peccati in Diabolo Christus accurate descripsit, (Joh. VIII. 44.) quem locum vide, semel iterumque expende. Faciem certe huius mendaciorum patris, videre est in genuinis illis prolibus, quae in terris versantur, & patris sui imaginem exacte referunt, in hominibus, gradum altiore in malitia, odio erga veritatem, & illius confessores, mendacis, *παραφύλας*, hypocriti consecutis, qui *γενήματα ἔχιδνῶν* audiunt, (Matth. III. 7. Luc. III. 7.) quae quidem adpellatio peruersitatem a malis maioribus in ipsos & quidem cum augmento deriuatam indigitat, nec tamen, uti (Matth. XXIII. 33.) ὄφεις, *γενήματα ἔχιδνῶν* adpellantur, generationem quandam diabolicam excludi patet, sicuti alio loco eos accusat Christus, (Joh. VIII. 44.) & facere dicit ex profelytis suis, terra marique conquisitis, filios gehennae duplo se peiores. (Matth. XXIII. 15.) Quid status praeteriti memoria, tot bonorum gratiae, nefario ausu decoctorum, recordatio, status praesentis intuitio & futuri horrenda expectatio, veritatis, quam penitus eiurare non potest (Jac. II. 19,) vis & summa potestas in eo torquendo, excruciendoque valeant, dici excogitarique non potest. Pulche MILTON: *verlohrnes Paradies*:

— — Die verwirrten Gedanken

*Werden von Grausen und Zweifel zerrissen, die in ihm die Hölle
In sich und rund um sich her; und durch die Veränderung des Ortes
Kann er der Hölle so wenig, als wie von sich selber entfliehen,
Das Gewissen weckt jetzt die Verzweiflung, die in ihm geschlummert,
Weckt in ihm die bittere Erinnerung des vorigen Zustands,
Was er war, was er ist, und was ihm noch schlimmers bevorsteht,
Denn auf schlimmere Thaten erfolgen noch schlimmere Strafen.*

Nec minus recte Jll. HALLER Gedichte p. m. 160. f.

*Die Wahrheit, deren Kraft der Welt Gewühl verhindert,
Findt nichts, das ihr Gefühl in dieser Wüste mindert;*

Ihr

Ihr fressend Feuer durchwöhlt das Innre der Natur,
 Und sucht im tiefsten Mark des Uebels mindste Spur,
 Das Gute, das versäumt, das Böse, so begangen,
 Die Mittel, die verscherzt, sind eitel Folterzangen,
 Von steter Nachreu heiß. Er leidet ohne Frist,
 Weil er gepeiniget, und auch der Henker ist.

His quoque consentanea sunt, quae J O U N G Nachtged. IV. p. m. 337, mira ingenii fecunditate canit: Schwarze Plagegeister und stehende Hydern sollen ihres Amtes entlassen seyn; die durchdringenden Blitze der hellen Wahrheit — sind die Hölle; eine vollkommen richtige Beschreibung, wenn sie gleich von keinen Schulen gelehret wird: Wiederum: Sage mir: Mein kleiner Philosoph! Was ist die Hölle? Sie ist nichts anderst, als die völlige Erkenntniß der Wahrheit, wenn die lange bestrittene Wahrheit sich für unsern Feind erklärt, und die Ewigkeit um Rache ansieht. Internam hoc modo nemescio, qua quisque suos patitur manes, sentit, & conscientia teste simul & iudice, poenas luit, pro ratione sui sceleris *αυτοκατάκειται*.

§. 10.

Gravia sunt & nostra attentione dignissima, quae de statu peccati Angelorum malorum nos docent, sacrarum litterarum testimonia. Lapsum angelorum fidelibus proponit Petrus 2 Ep. II. 4. & inde grauissimam a via recta, quam semel ingressi essent, ne unquam deflectant, adhortationem elicit, ut fevero illo iudicio, in angelos peccatores decreto, edocti sanioerem mentem induant & alienis periculis ac damnis cauti sapiant. Angelis, inquit, peccantibus (quamuis nobilissimis creaturis,) non pepercit Deus, *ἀλλὰ σειραῖς ζόφου τάρταρώσας παρέδωκεν εἰς κείσιν (μεγάλης ἡμέρας) τρημένους*. quam ipsam poenam Judas ψ. 6. fere iisdem verbis sic enunciat: *εἰς κείσιν μεγάλης ἡμέρας δεσμοῖς αἰδίοις ὑπὸ ζόφου τετόρηκεν*. Ante omnia quaeritur, 1) quid sint *σειραῖς ζόφου*, siue *δεσμοὶ αἰδίοι* ὑπὸ ζόφου? Sine dubio status densissimae caliginis, & a Deo, ceu lucidissima & purissima luce, (1 Joh. I. 5.) abalienationis, cum

omnibus, quae huic statum arctissimo nexu consequuntur, malis, nimirum verae libertatis, quae in bonis maxime rebus exerceri potest, amissione, & ad male agendum, ad prava semper molimina venditione, & mancipii loco, a peccati insita vi & ἐνεργεία πλάνης, ad continua peccata extimulatione, quibus districtus Diabolus & socii, ut Johannes (1 Ep. III. 8.) rem exprimit, ἀπ' ἀρχῆς ἀμαρτάνει, nimirum ab initio, ut b. BENGELIUS annotat ad h. l. peccavit, & omnium peccatorum causa est, & adhuc peccat: peccat, cumulatione indies reatu, & ad peccandum inducit. Numquam fatiatur. Quemadmodum tenebrae, si usum verbi scripturarium spectes, statum animi inordinatum, animae vires turbatas, e subordinatione deiectas, veritatis salutaris, quae tamquam diuina lux in mente radiat, & ignorantiam, & abnegationem, & peruertendae illius studium, ad omnia vitiorum genera procliuatatem, ad omnem peccatorum atrocitatem proiecitur animi statum denotant, & σιγαὶ ζόφου sunt caliginis huius densissimae effectus, libertatis verae ademptio & ad peccaminosos actus necessitans quaedam determinatio, a Deo eiusque luce remotissima secessio, ita, ut qui his vinculis, his nexibus districtus sit, ad peccandum venditus, peccati mancipium omni merito mereatur dici, ita hic status in Diabolo & sociis angelis summus est & pessimus, continuis actibus corroboratus & peccandi consuetudine, nunquam intermissa, ita auctus, ut quaeuis cogitationes, molimina, actus ad rebellionem contra summum bonum, contra Deum & Salvatorem optimum tendant. Σιγαὶ ζόφου si per ignorantiam invincibilem modo explicentur, non exhauriri vim vocum potestatemque, aliquoties agnoscit S. R. ERNESTI, Vir in hoc doctrinae genere prorsus eximius. Nos de tenebris maxime spiritualibus, cum malitia & perversissimo animi statu coniunctis, intelligimus, simulque omnia, quae illas comitari solent, vitia, illa voce comprehendi statuimus. Distinguuntur hac adpellatione ab angelis lucis, a quorum beatitate longissime distant, quibus resistunt, quorum Regi, cui ministrant, cuius auctoritate militant, infensissimos se praebent. Hinc ἐξουσία τῶ σκότους audit Diabolus (Luc. XXII. 53. Col. I. 13.), id agens, in id incumbens, ut tenebris omnia inuoluat, pugna in iis eo difficiliore futura.

2) Quid *ταρταρώσας* sibi vult? Vox *τάρταρος*, in plur. *τάρταρα*, inter *ἀπαξ λεγόμενα* N. T. referenda est, significatio igitur illius aliunde petenda. In HOMERO, PLATONE, HESIODUS saepius occurrit, & denotat locum infimum in rerum natura, caligine & frigore horridissimum. S. Ven. ERNESTI aliquoties quidem monet, indigitari per vocem *τάρταρος* nonnisi locum caliginosum, tenebricosum, horridum, quales carceres, in terram profundius effossi, esse solent, & 2 Petr. II. 4. nonnisi contineri ideam carceris & pœnae, malis angelis inflictae, vnde sui suorumque extricandorum, Diabolo nulla suppetat copia, nec scripturarie dici, angelos malos in infima terrae loca detrusos esse, in vocabulis *τάρταρος*, *ἀδης*, *ζόφος*, *σκότος* nonnisi pœnas intelligendas esse, eademque continuas, nec vinqum intermissas, nec vllum locum, cf. N. Bibl. T. IV. p. 718. *Neueste Bibl. T. II. p. 777.* Pace vero Viri S. V. dixerim, omnes prope auctores per vocem *τάρταρος* infimum locum subterraneum describere, nec aliam notionem, quam vocis *ἀβύσσω*, illi substituendam videri. *Καταχθόνιοι* illi, (Phil. II. 10.) omne genu ad nomen J. C. aliquando incurvaturi, iustamque illius dominationem agnitori & venerabundi confessuri, fortasse cum hominibus erunt mali angeli, qui iam in terris versanti acclamant: *σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.* (Marc. III. 11.) Graphice quoque hunc ipsum locum describit Hiob. Cap. XXVI. 34. *וְהַיָּמִים לְחַסְדֵּי יְהוָה וְהַיָּמִים לְחַסְדֵּי יְהוָה* Communitè quidem hi *כַּתְּוֹנִים* & *καταχθόνιοι* mortuos denotare existimantur; hos vero iam *ἐπιγείων* nomine comprehensos aliquis existimet. Recentissimus Hiobi interpres, CUBE nobiscum facit, *כַּתְּוֹנִים* vertens: *Höllische Geister*, cf. etiam SEB. SCHMIDTUM in Comment. ad Hiob, h. l. p. m. 1037 fs. Vera quoque vocis *τάρταρος*, *ταρταρώω*, in *τάρταρον* detruo, significatio non melius addisci poterit, quam ex locis quibusdam, è profanis autoribus excitatis. Iuvabit igitur, aliqua in medium adducere: HESIODUS in Theogon. p. m. 130. ed. Basil. 1564.

Ἦτοι μὲν πρῶτις αὖ χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
 Γαί' ἐυρύσερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ

Ἄθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος ὀλύμπου
 Τάρταρά τ' ἠερόεντα, μυχῶ χθονὸς εὐρυοδείης.

Primo omnium Chaos fuit; at deinde
 Tellus lato pectore praedita, omnium fundamentum solidum
 Immortalium, qui tenent iuga niuosi Olympi (semper
 Tartaraque tenebricosa, in recessu terrae spatiosa.

Ampla porro descriptio tartari occurrit in HESIOD. Theogon.
 p. m. 174. vbi praelium illud gigantum cum effectibus describitur.

— Καὶ τὰς μὲν ὑπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
 Πέμψαν καὶ δεσμοῖσιν ἐν ἀργαλείοισιν ἔδησαν,
 Νικήσαντες χερσὶν ὑπερδύμεις περ' ἰόντας,
 Τύσσον ἔνεργ' ὑπὸ γῆς, ὅσον ἕρανος ἔσ' ἀπὸ γαίης.
 Ἴσον γάρ θ' ὑπὸ γῆς ἐς τάρταρον ἠερόεντα.
 Ἐννέα γὰρ νύκτας καὶ ἡμέατα χάλκεος ἄκμων
 Ὀυρανόθεν κατιῶν δεκάτη ἐς γαίαν ἵκοιτο.
 Ἐννέα δ' αὖ νύκτας τε καὶ ἡμέατα χάλκεος ἄκμων
 Ἐκ γαίης κατιῶν, δεκάτη δ' ἐς τάρταρον ἵκει,
 Τὸν περὶ χάλκεος ἔρκος ἐλήλαται. ἀμφὶ δέ μιν νύξ,
 Τριστοιχεὶ κέχυται περὶ δειρὶν. αὐτὰρ ὑπερθεὶν
 Γῆς ρίζαι πιφύκασιν, καὶ ἀπρυγέτοιο θαλάσσης.
 Ἐνθα θεοὶ τιτῆνες ὑπὸ ζόφῳ ἠερόεντι
 Κεκρύφαται, βεβλήσι διὸς γεφελιγερέταο
 Χώρῳ ἐν εὐρώεντι, πελώρης ἔχατα γαίης.
 Τοῖς, ἐκ ἕξιτόν ἐσι. πύλας δ' ἐπέθηκε ποσειδῶν
 Χαλκείας. Τεῖχος δέ περ οἴχεται ἀμφοτέρωθεν.
 Ἐνθα γύγης, Κόττος τε, καὶ ὁ βριάρεως μεγάθυμος,
 Ναιΐσιν, φύλακες πισοὶ διὸς αἰγιόχοιο.
 Ἐνθάδε γῆς δυοφερῆς, κατὰ τάρταρον ἠερόεντος,

Ἡέντα

Πόντις τ' ἀτροχέτοιο, καὶ ἔραν' ἀσερβέντος,
 Ἐξείης πάντων πηγῶν καὶ πείρατ' ἕασσιν
 Ἀργελέ', ἐυρώεντα, τάτε συγέσσι θεοίπερ,
 Χάσμα μέγ' ἔδεκε πάντα τελεσφόρον εἰς ἑκαυτὸν
 Ὅυδας ἰκοιτ', εἰ πρῶτα πυλῶν ἔντοσδε γένοιτο.
 Ἀλλὰ κεν ἔνθα, καὶ ἔνθα φέροι προθύελλα θυέλλη
 Ἀργαλέη. δεινὸν τε καὶ ἀθανάτοισι θεοῖσι
 Τῆτο τέρας. καὶ νυκτὸς ἑρεμνῆς οἰκία δεινὰ
 Ἔσκηεν, νεφέλης κεκαλυμμένα κυανέησι.

Atque hos sub terram longe patentem
 Miserunt, & vinculis molellis alligarunt,
 Vincentes manibus magnanimos licet exsistentes:
 Tantum infra sub terram, quantum caelum distat a terra:
 Par enim spatium à terra in Tartarum caliginosum;
 Nouem enim noctes ac dies ferreus Aëmon
 Caelitus delapsus, decimo die ad terram venit:
 Nouem rursus noctes & dies aereus Aëmon
 Ex terra descendens, decimo die ad Tartarum venit.
 Quem circa ferreum septum ductum est, circum vero ipsum non
 Triplici ordine fufum est circa collum, sed superne,
 Terrae radices creuerunt, & infructuosi maris.
 Vbi Dii Titanes sub caligine opaca
 Absconditi sunt, consiliis Jouis nubicogi,
 Regione squalida, vastae vltima terrae.
 His non exitus patet: portas vero imposuit Neptunus
 Ferreas. Murus etiam circumdatus vtrinque.
 Illic Gyges, Cottusque & Briateus magnanimus
 Habitant, custodes fidi Jouis aegida habentis.
 Ibidem terrae tenebricosae, & tartari opaci,
 Pontique infructuosi & caeli stelligeri,
 Ex ordine omnium fontes & fines sunt,
 Molesti, squalidi, quos oderunt Dii,
 Hiatus ingens, nec vero integro anno

Solum

Solum attinget, vbi primum portas intra venerit:
 Sed sane huc & illuc fert impetuosa procella,
 Molesta, horrendumque etiam immortalibus Diis
 Hoc monstrum: & noctis obscurae domus horrendae
 Stant, nubibus obtectae nigris.

Ex hac quidem descriptione Tartari, iusto fortassis liberaliore mensura impertita, sed *Φιλέωννι* condonanda, illud, puto, facile intelligitur & perspicitur, (né plura inde coniciamus, fortassis non admodum incongrua,) tartarum esse, vt *ΕΥΣΤΑΘΙΟΥΣ* ad II. Hom. annotat, τὸν ὑπὸ τῆς γῆς κατώτατον τόπον, ὃς φερωνύμως τετάρκται, ἀπὸ ὑπόγειος, καὶ ἀνήλιος καὶ διὰ τῆτο καὶ ψυχρὸς, locum squalidum, luce carentem, horridum, carcerem subterraneum, caliginosum. Jam si Deus angelos peccatores *ταρταρώσας* dicitur, grauissima illa vindicta intelligitur, qua rebelles hos regni sui ciues, è superis regionibus lucis & domicilio sponte relicto, ob nefariam illam in aliena inuolandi cupiditatem, ad haec horrida & squalida loca vel actu detrudit, vel suo tempore detrudi decreuit, a communione sua longissime remouit, & in ea domicilia amisit, quae tenebricosa & malitioso animi eorum statui consentanea essent & admodum commodata. Sic obstare huic explicationi insignes illae operationes non possunt, quas in terris inter homines suscipiunt daemones, immo inmensae illae vexationes, quibus regnum Dei quouis modo impedire & turbare audent. Nam haec ipsa captiuitas cum quadam extensione videtur accipienda esse, paulatim & successiue intensior futura, vt alii in arce domi manere videantur, aliis foras exspatianti, regionesque exteras visitandi copia suppetat, vt Apoc. IX. 11. ἄγγελος ἀβύσσου, occurrit, de quo vid. *Erklär. Offenb.* b. *BENGELE* p. 460. Nec illud fortasse ἀπροσδιόνυσον est, varios poenarum maiorum angelorum statuere gradus & intensiores & remissiores, pro gradu reatus & culpae in lapsu dispensatos. Certe alter altero peior dicitur, (Luc. XI. 29.) adeoque alter altero magis vel minus plebitur. Fuerunt quidem inter patres, e. g. *Justinus Martyr* in Apolog. I. *Irenaeus* L. V. quod ex *Justino* didicisse profitetur, *Oecumenius* in Comment. in 1 Pet. V. *Epiphanius* in haereli Sethianorum, qui daemones hoc iam tempore ab omnibus poenis immunes esse statuerent,

tuerent, quia olim demum iudicandi sint. Sed sine dubio eadem est ratio damnationis angelorum malorum, quae hominum. Hos vero statim a morte cruciatibus infernalibus tradi, (Luc. XVI. 23) nec tamen consummatis, quorum complementum diei extremo refeructur, nemo facile negauerit. Meliorem Daemonum sortem, qui grauius peccarunt, quis augurabitur? Lapsus angelorum, in se spectatus, non potest non inferre statum eorum miserrimum, qui poenae *σχέσι* nunquam exiit. BEDA in Comment. ad Iac. II. Daemones, inquit, quocunque abeunt, semper secum ferunt suum infernum. Patribus patres facile opponuntur. De tota controuersia plura legas ap. GERHARDUM in LL. theol. de iudic. extremo §. 46. pag. 40. Horrent certe mali angeli haec abyssi profundissimae & caliginosissimae loca, nam Luc. VIII. 31. *τὰ πολλὰ δαιμόνια*, quae hominem obledere, & quorum nomen Legio adpellabatur, *παρκάλει τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἀβυσσὸν ἀπελθεῖν*. Nam in abyflo, inquit b. BENIGLIUS in Gnom. ad h. l. non adorantur a malis hominibus, nec illis nocere possunt, pro pabulo miseriam habent, nec dum tamen cruciari in custodia illa videntur. Potestas J. C. etiam super animalia, daemones, abyffum porrigitur. Interim locum hunc supplicii sui bene nosse videntur, cui ex iustissimo Dei decreto dicati sunt, & in quem variis subinde gradibus, mensura plene exsuperante, detrusum se iri, persuasissimum habent. Sicut bello captus, inquit BENIGLIUS extra locum captiuitatis potest ambulare, ita etiam mali angeli in terram exspatiari, diuina permissione possunt. (Luc. XI. 24.) Gradatim igitur angeli, qui peccarunt, ad *τάρα* dantur, & horrida aeterni supplicii expectatione ita tenentur, vt ad Dei, ceu iudicis iustissimi, & loci futuri, squalidissimi domicilii, memoriam toto pectore contremiscant, & ea propter odio habeant Deum, resque diuinas omnes, (Iac. II. 19.) nam sentiunt & intelligunt & meminerunt, Deum esse & vnum esse, terribili expectatione aeternorum cruciatuum. Vsque adeo fides illa, quam *σοφία δαιμονιώδης* iactat, nec iustificat, nec saluat, & tamen efficaciam aliquam habet, sed in contrarium. Ad hoc *βάθος*, s. abyffum respicit Paullus, (Rom. VIII. 38) nec inde auulsionem sui ab amore Dei timens, cuius vel secura cogitatio mentem humanam extirpare posset: *ὑψος* contra altissimus Dei thronus dicitur, (Luc. II. 14.)

ita, vt duabus his vocibus a suprema omnium ora ad profundissima terrae descendat, nec sibi quicquam infesti metuat, nec a maiestatico Dei throno C. VIII. 1. 33. 34. nec ab illa profunditate, vnde tot abaddones, (Apoc. IX. 11.) tanquam emissarii regni infernalis propullulant, potestates tenebrarum, aduersus nos horribiliter se effertes. In hanc abyssum, in hunc tartarum, horribilissimam voraginem conicietur Satanas, & concludetur, & insuper obsignabitur, ne deinceps gentes decipiat, (Apoc. XX. 1 - 4.) de his receptaculis regni inuisibilis vid. BENGELII *Erkl. Offenb.* p. 447 fs. 982 fs. Jam haec loca (2 Petr. II. 4. & Judae 5. 6.) breui paraphrasi illustrabimus: Litteris vos cohortari vtile duxi & necessarium, vt in ea fide, quae semel sanctis est tradita, strenue certetis, 5. nec ab iis hominibus, qui irrepperunt, & Dominum nostrum J. C. abnegarunt, è statu tam beato dimoueamini, 5. 4. intuentes tot diuinæ iustitiae exempla, tam in populo Dei, quam alibi statuta 5. 5. Eminent in his grauissimum illud & insigne iudicium, in angelos apostatas quondam multa seueritate exercitum. Hos enim extra orbitam vagantes, in statu probationis fidelitatem non praestantes, phantasiae fortioris impulsibus abreptos, originem, dona, principatum non retinentes, immo domicilium ipsis liberalissime concessum relinquentes, è superioribus lucis regionibus deturbauit Deus, ab aspectu & fruitione sui longissime remouit, & inextricabilibus tenebris, plena amissione donorum gratiae, animi flatu inordinato, ita inuoluit, vt nil boni gustare, desiderare, perficere valeant, sed peccati facti mancipia Deo Christique regno omnibus viribus repugnent, peccatorumque mensuram indies augeant, vt praeter internam peccati poenam, omnis praeuarcationis pedissequam, ad diei vltimi memoriam & iudicii nouissimi, cui tanquam in carcere & custodia asseruantur, recordationem toto pectore contremiscant. His vinculis inextricabilibus & aeternis detentos ad maximi illius diei iudicium sub tenebris seruandos curauit Deus, iudex iustissimus, vel in angelis ἀπρωπολήπτης. (*)

§ 11.

(*) Amplum illum & philologis late patentem locum de variis significationibus scripturariis vocum, ἄδης, ἄβύσσοι, τάρταρος, nostrum iam non facimus. Peculiarem haec disquisitio operam postulat, quam in se nuper suscepit S. R. D. COTTA in triga dissertationum, de inferno,

§. 11.

Primum angelorum peccatum non constitisse in eo, quod pri-
mos parentes ab obedientia erga Deum deflexissent, vidimus. (§. 7.)
Animum vero suum erga Deum hominesque primo eodemque eiden-
tissimo

peccatumDia-
boli seductio-
ne protopla-
storum au-
ctum.

ferno, eiusque sede, 1775, 1776. ventilatarum, Potiora illarum
momenta in compendio heic exhibebimus.

I) חַיִּיִם denotat,

a) locum quendam infra superficiem terræ, seu profundiorē
terræ partem, siue suapte natura talis sit, siue labore huma-
no fuerit excauata, (Deut. XXXII. 22.) fundamenta mon-
tium, (Hiobi XXVI. 6.)

b) sepulcrum, (Hiobi XIV. 13. XVII. 13, 16. X. 21. fs.)

c) Statum aut conditionem mortuorum, cuiuscunque sint ge-
neris, in quo quiescere, & colloqui poëtice finguntur mor-
tui, (Jes. XIV. 19. 9. fs.) huic dabant portas, (Matth. XVI.
18. Jes. XXXVIII. 10.) & חַיִּיִם generis, duas esse species,
paradisum & gehennam, aut Elysium & Tartarum.

d) locum, vel $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma$, in quo animæ impiorum torquentur, (Num.
XVI. 33. Pf. XLIX. 15. f.)

e) metaphorice afflictiones gravissimas, (1 Sam. II. 6. Pf. XXX.
4. LXXVI. 13. 2 Sam. XXII. 6.)

2) $\alpha\delta\eta\varsigma$, vel $\alpha\iota\delta\eta\varsigma$ invisibilis locus, renebricosus, vel $\alpha\delta\eta\varsigma$ ab $\alpha\delta\omega$,
 $\eta\delta\omega$, delecto, κατ' ἀντίφρασιν, quod minime delectet; hæc vox cum
illa Hebræorum חַיִּיִם communes sustinet significationes, sumitur
enim

a) pro statu animarum post mortem corporis, tam piarum
quam impiarum,

b) pro sepulcro,

c) pro peculiari damnatorum conditione, (Hos. XIII. 14
Luc. XVI. 23.)

3) Locum inferni posuere

a) in meditullio terræ, TERTULLIANUS sc. II. BASI-
LIUS

tissimo documento demonstasse, indubium est; homicida ab initio, (Joh. VIII. 44.) & vastator operum diuinorum hac ipsa seductione nouam culpam & reatum contraxit, pœnasque iusto Dei iudicio illatas valde exasperauit. In ampliorem loci huius disputationem, cum valde πολυθρύλληται sit, non descendamus, vna alteraque obseruatione contenti.

a) Homo

LIUS M, Jac. ODE, qui tartarum dixit infimum inferni, atque tenebricosum sub terra locum,

b) in superficie ipsa terræ, b. J. E. SCHUBERTUS, Guil. WHISTONUS,

a) in aëre caliginoso, quo circumcingimur, *sede demonum*, quos TERTULLIANUS *aëris incolæ* dixit, AUGUSTINUS, quorum loca vid. in cit. diss. III. p. 7. CHRYSOSTOMUS, THEODORETUS, qui tartarum aërem caliginosum & crassum dixit, BEDA, venerabilis dictus. His se opposuere alii, in p. CALOBIUS, qui tartarum interpretatur per imam & profundissimam sedem inferni, ἄβυσσον,

d) BURNETI sententia excutitur p. 10-32.

e) in Sole infernum posuere SWENDENUS, cui assensu sunt Guil. DERHAMUS, Guil. WALLIUS.

Ἐπίκρισιν Viri S. R. quam proxime expectamus, non occupabimus. Illud certum est exploratumque, locum, πᾶν esse aliquod, in quo Dæmones, relicto δικητηρίῳ proprio, subsistant, idque esse illo priore longe prius horribiliusque. In qua vero regione vniuersitatis rerum illud quærendum sit, adhuc non satis liquet. Ex omnibus scripturæ indicis probabilissimum videtur, esse tartarum, abyssum, vt cum BENGELIO in Gnom. ad Rom. X. 6. loquar, ingentem quandam cauitatem in globo terraqueo, sub mari simul & sub terra. (Hiob XXVIII 14. 22. XXVI. 5. 6. Apoc XX. 3.) Stagnum illud, ignis ardens sulphure, si proprie intelligendum sit, vti vix aliter fieri potest, in globo terraqueo futurum esse, vix dubium esse videtur. (Apoc. XX. 10. XIX. 20.) ibi referuatur caligo sempiterna tenebrarum (Jud. 5. 13) ibi fumus tormenti exhalabit in omnem perpetuitatem, nec vllam die nocteque requietem habebunt. (Apoc. XIV. 11.)

a) Homo, ens intelligens & liberum, naturae & gratiae muneribus insigniter dotatus, statui cuidam probationis exponendus erat. (§. 5.) Nam nisi periculo huic relinquendus fuisset, Deus facile eum producere potuisset, cum habitu sapientiae ac sanctitatis perfecto, omnibus mali genii impressionibus inexpugnabili, quod non magis difficile fuisset, quam cum adulta corporis statura condere adamum: potuisset homini suggerere incitamenta ad bonum morale, in omnitentionis paroxysmo non sufficientia solum, sed plane insuperabilia, potuissent vel boni angeli, aut externe hostem in protoplastorum tentatione arcere, aut interne hominem sollicitarum aliter disponere; quemadmodum redemptoris analogam huic & vicariam cum Diabolo monomachiam eminus spectasse videntur angeli, (Matth. IV. 11. Marc. I. 13.) sed sibi relinquendus homo athleta erat, non obscure praemonitus, (Gen. II. 15.) Ut de rationibus obiectivis, in natura arboris cognitionis boni malique sine dubio sitis, nil dicam, quibus motus Deus protoplastis eius frustum interdixit. Coniectura enim haec multis probabilis visa est, ipsam arborem, aliis fortasse consiliis diuinis inferuituram, vi quadam, humano corpori noxia, praeditam fuisse, conf. Reuerendiss. D. D. FABRI *Einleitung in die H. Gesch.* p. 377. Ven. CRAMER, Ven. ERNESTI *N. Bibl.* T. IX. p. 286. S. R. TELLERUS *christliches Lehrbuch* p. 66. LEIBNITIUS *Theod.* §. 112. D. MEINTEL in *bibl. polyglott. crit.* Nec vero necesse est, hanc coniecturam in subsidium vocare, cum vel maxime praeceptum arbitrarium & voluntarium experiendae hominis obedientiae & probandae fidelitati aptum esset & consentaneum, conf. quae de hac re docet S. Ven. ERNESTI in *Vindiciis arbitrii diuini* p. 41. fs. §. 33. Varia cogitata medici Angli, SAM. PYLE, qui the *moral System* os Moses scripsit, de hac arbore recenset Ill. MICHAELIS *Orient. und Exeget. Bibl.* T. I. p. 43.

b) Crambem illam, toties recoctam, de serpente seductore, denuo adponere nec placet nec necesse est. Varias variorum sententias exposuit & sua *ἐπιμειραι* diiudicauit Joh. Reinh. RUSIUS in comment. philologica de serpente seductore, non naturali, sed solo diabolo, ad Gen. III. 1 - 15. Jenae 1728. Idem quoque sibi demonstrandum sum-
 • sit b. D. KLEMM, in *diss. von dem protoplastorum deceptor, non fuit ser-*

pens naturalis obsessus, Tub. 1738. Nos illi sententiae, tamquam optimae, subscribimus, quam Reuerendiss. D. FABER *Einl.* pag. 586 - 608. proposuit, serpentem hunc non fuisse naturalem, sed Satanam, sub serpentina aut potius Seraphica specie adparentis, & in angelum lucis transformati. (2 Cor. XI. 14.) Rationes non prolixè allegabimus, sufficiet, pro instituti ratione, fontes solutionum aperire, quibus dubia remoueri possint. Dicunt e. g. cur Satanam Moses non adpellat suo nomine? cur symbolico sermone serpentem dicit, & Orientalibus talis stilus symbolicus, hieroglyphicus, quem fortasse Moses in Aegypto, eorum hominum sapientiam edoctus, (Act. VII. 22) imbibit, admodum familiaris fuit, nec cum hætenus visibiles tantum creaturas recensuisset, ex abrupto poterat de spiritu maligno, inuisibili, verba facere, eundemque tamquam Deum ex machina in scenam producere. Nec hoc modo imperfecta dici potest descriptio Mosaica de lapsu protoplastorum, sufficit enim ad salutarem peccati adamitici cognitionem, scire, qualis fuerit homo primus & quomodo gloria illa exciderit, seductus ab aliqua causa astuta, fraudulenta, maligna, cui non debuisset aures præbere. Non primario Diaboli culpa, sed hominum docetur. Nec hoc modo inepta est comparatio cum bestiis agri, (Gen. III. 1.) Nam Moses, cum adpellatione Satanae symbolica semel uti cœpisset, recte omnino in eodem genere perrexit, ut nil dicam, de iis, qui accentuationem hæc in subsidium vocant, & ita vertunt: Serpens erat versutissimus, versutior, inquam, omnibus agri bestiis, dum itaque peior sua calliditate omnibus animantibus conspicuis dicitur, hoc ipso lector deduci videtur ad aliquid sublimius cogitandum, quod non sit ex ordine animantium terrestrium. Nec pœna, serpenti v. 14. irrogata, huic sententiae obstat; Satanas enim, ut mox videbinus, intra sortem brutorum deiiciendus iisque multo infeliciores futurus est, accedit & illud, quod maledictio intentata ipsa etiam animantia tetigisset. Solide hanc ipsam sententiam adstruxit COLLIER, *Einleit. zum richtigen Verstande der H. Schrift, Rostock 1763* vbi p. 146. ita: *vermuthlich war die Schlange, deren Gestalt oder Körper der Teufel annahm, eine Art fliegender Schlangen, die im Morgenlande, und sonderlich in Arabien angetroffen werden, und die in der Luft feurig aussehen, und daher den Seraphim ähnlich waren, wodurch denn die Eva desto leichter betrogen werden konnte, weil*
fe

ſie denſelben für einen Engel von der Begleitung Gottes hielt, als derſelbe ihr und Adam erſchienen. Und weil ihr nacher der Fluch angekündigt wurde, wuf dem Bauche wirſtu gehen, ſo wird damit angezeigt, daß ſie nacher die vorige Art der Bewegung nicht behalten. Man darff ſich auch um ſo weniger wundern, daß ſich der Teufel bey Verführung unſerer erſten Eltern einer ſolchen fligenden Schlange oder Seraphs als ſeines Werkzeuges bedienet, da er nacher in den älteren und neuern Zeiten die Menſchen zur Abgötterey verführet und ſich unter dem Bilde einer Schlange anbethen laſſen.

c) Cum Serpens Euam aſtutia ſua deceperit, (2 Cor. XI. 3.) operae pretium eſt, ad τῆς χυρῆς adtendere, quibus ſeducor in funeſto hoc conſilio, fraudulentè perficiendo, uſus eſt Hoc enim i ſo ſpecimine opus ſuum, mentem, conſilia, aſtutiam malitiam que euidentiffime prodidit, & quid poſthac moliturus ſit, comprobauit. De ſpecioſa illa forma ſeraphica, qua n mentitus eſt Satanæ, diximus. Primum hoc ſatanitatis, vt ita dicam, documentum ſiſtit, quod transformatione in angelum lucis, hominibus pia, iſtis amica, ſpecie imponat. Alloquitur Euam, ὡς ἀδελφεῶν οὐκ εἶπεν (1 Pet. III. 7.) quam, cognita naturæ quadam volubilitate & ſenſuum teneritate, facilius a mente, ratione, obſequio erga præceptum Dei dimoueri poſſe, argute ſatis auguratus eſt. Hanc ipſam fraudem notauit Paulus (1 Tim. II. 14.) ἀδελφεὲν ἐκ ἡπατρίδου, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβίσει γέγονε. Et cum ſola falſa ad circumueniendum non viderentur idonea, curioſe in legem Dei & problematicè inquiſiuit, & addubitatione ſua fidem firmam, certam, loco mouere ſaregit, ἤρῃς ἡ γυνὴ ἡ ἀδελφεῶν οὐκ εἶπεν. Hac ipſa interpellatione dubitationem, diffidentiam erga optimū creatorem, illiusque beneuolam erga protoplastos voluntatem, docilitatem quandam de vero illius præcepti ſenſu adſecutauit, & cum ἀμαρτία ἀφομὴν λαβῆτα διὰ τῆς ἐντολῆς decipere ſoleat, (Rom. VII. 11.) ſecundum tritum illud:

Nitimur in vetitum ſemper, cupimusque negata,

naturalem hanc curioſitatem ciere, & tam fecundam peccatorum ſcaturiginem aperire, omni opera ſtudioque anniſus eſt. Et hac ipſa

ipsa arte Eva cribro Satanae inuoluta fuisse videtur. Respondit quidem animose, & verbo Dei innixa, fide quadam heroica, infallibili scuto & propugnaculo, haec βελι τὸ πονηρὸν πεπυρωμένα excepit. Ipse vero Satanas semel in colloquium admissus, audacior & animosior factus, se ψεύστην & πατέρα τῶν ψεύδων (Joh. VIII. 44.) falsorum Prophetarum coryphaeum facit, directe comminationi divinae contradicit, πικρῆ νόῳ ἔχων, invidiae Deum insimulat, maioris ipsorum perfectionis invidum lillit, ex fructu arboris vetitae redundatura bona multa & illustria promittit, maioris cum ipso supremo numine conformitatis spe allicit, insitam quandam naturaliter gloriae cupiditatem excitat, maioris sapientiae & cognitionis, inde experientia duce adipiscendae, expectatione imponit, immo fortasse etiam suo exemplo innocuum arboris vetitae usum fructumque docet. Haec aliaque plura artificia, quibus callidissimus Spiritus usus est, sunt σοφία illa δαιμονιώδης digna, (Jac. III. 15) si nil de amphiboliis, quas interpretes illi anglicani ingeniose detexerunt, & a Reverendis. D. D. FABRO in compendio exhibentur, *Einl. I. Th.* p. 631. in medium adferendum sit. Egregias observationes, quibus lapsum protoplastorum illustravit Ven. ROOSIUS, vid. in *Einl. in die biblische Geschichte* Tub. 1747. p. 136 - 233. (*)

(*) Cum actor anonymus, *Versuch einer biblischen Demonologie*, Diabolum in clarissimis Christi testimoniis, ut supra annotavimus, non viderit, mirum non est, illum nec in lapsu protoplastorum, uti in omni V. T. ab ipso visum esse. *Die Schlange*, inquit p. 17 *wird als eine Verföhlerin zur Sünde, und als die Veranlassung des Falles der ersten Menschen vorgestellt. Moses meldet gar nicht, ob die Schlange der Teufel selbst, oder das Werkzeug eines bösen Geistes gewesen sei.* — p. 27. *Der Fall der ersten Menschen ist völlig begreiflich und die Erzählung desselben bleibt für alle Menschen sehr lehrreich. sie stimmt mit allen Umständen genau zusammen, die Wahrheit der Geschichte wird nicht verdächtig, alle Worte Moses können leichter und eigentlicher verstanden werden, wenn man annimmt, daß die Worte, die der Schlange von Mose in den Mund gelegt werden, keine wirkliche eigentliche Worte der Schlange waren, sondern nur Vorstellungen der Eva, die die Schlange durch ihre Gestalt, Gegenwart, Stellung und Bewegung veranlassete. Freilich fällt alsdann der Teufel weg, der hat auch bei dem Sündenfalle der Menschen wirklich nichts zu thun gehabt. Es ist blosses Vorurtheil, daß der Sündenfall ohne Teufel, nicht möglich und begreiflich sei.* Diaboli praesentiam, operationes, antes in lapsu adam non excludi posse, quod quidem Anonymo & b. V. O. GELIO

GELIO in nott. ad GROTIJ Annott. in V. T. p. 3. ss. videtur, probat vel vnum nomen serpentis, & quidem antiqui, quod hinc contraxit, (Apoc. XII. 9. XX. 2.) & respectus, quem satis euidenter & perspicue ad Diabolum, serpentem habet Paullus, (2 Cor. XI. 3.) qui locus si recte inspiciatur, omnem fictionem poetiicam, qualem hoc loco statuunt, excludit, nec facile Eux, soli, sine externo duce & face, sine sublimiori spiritu, in sua natiua simplicitate & rectitudine cordis talia in mentem venissent, quæ diffidentiam, auersionem a Deo, cupiditatem superbam internam, appetitum subtrahendi se dependentiæ a Deo, amorem sui inordinatum arguerent. Diaboli artes & machinationes, tamquam homicidæ ab initio, mendaciorumque patris (Joh. VIII. 44.) nescit, qui in hoc tristi lapsu vaferrimum ipsius ministerium non agnoscit. Satis quoque probabile est, in ipso hoc cardinali dicto Christum, Diabolum homicidam ab initio & mendaciorum patrem nuncupantem, ad primæuum hoc stratagematum ipsius artiumque specimen, satis manifestum, respexisse. Denique si serpens solo adpectu, esu arboris vetitæ, figura & hilari quadam forma, quam præ se ferebat, Euam illexit, illiusque cupiditatem incendit, nil tale meditans animal, ratione haud præditum, cur ipsius astutiæ calliditatisque tam expressa fit mentio? (Gen. III. 1. 2 Cor. XI. 3.) quæ ea maledictio, quæ ipsi a Deo annunciat, *ψ. 14. 15.* in serpentem mere naturalem quadrat? Hæc nemo existimabit, nisi qui Mosén in breui & concisa dictione, inter summi ponderis momenta & narrationem, rem omnium leuissimam, e. g. serpentum incessus super ventrem originem, naturalem hominum, quo erga serpentes feruntur, horrorem & odium, exposuisse putauerit. Mirum hinc, b. VOGELIUM l. c. ad *ψ. 15.* sententiam ita enunciaffe: „ Quod ferioribus temporibus serpens de Diabolo fit explicatus, id nos quidem non cogit, eum hinc vere agnosce- re, & huic loco quasi inferre. „ Cui vero Christi (Joh. VIII. 44.) Paullique auctoritas, (2 Cor. XI. 3. coll. *ψ. 14.*) & Apocalypseos testimonia (C. XII. 9. XX. 2.) curæ sunt cordique, non potest non Diabolum in seductione protoplastorum agnoscere. Quid quæso mulieri, illiusque posteris inde redundaturum fuisset vtilitatis, aut damni, si serpentis naturalis caput contritum esset, & hic vel ille morsu in talo a serpente læsus?

Cap. III.

De variis periodis iudicii diuini,
in Diabolum statuti.

§. I.

His iam artificiiis id effecit Diabolus, antiquus Serpens, ut denuo in mundum admisus, homines suae naturae peccatricis participes, occuparet, suae potestati adiceret, & quouis modo suam inter illos vim & imperium firmare adgrederetur, vt in Caino, qui erat ἐκ τῆς πονηρῆς, (1 Joh. III. 12.) homicidae primæ genuina prole videri potest. ὃ γὰρ τις ἠττηται, τέτω ἢ δεδλωται. (1 Pet. II. 19.) Admirabilem vero agendi rationem, qua iustissimus iudex aduersus hunc refractarium & contumacem hostem vitur, qui recte contemplatus fuerit, aliisque proposuerit, scenam meditationum aperit iucundissimam, nec vbiq; obuiam. Nos vero ii non sumus, qui vniuersum ambitum occultarum Dei viarum ab hominibus capi & perspicere posse autamemus. Multa enim in hoc quoque genere pertinent ad βίβη τῆς Θεῆς, imprimis, quae ad insignem illam longanimitatem spectant, qua hunc aduersarium, vt omnes suas artes, vires, studia experiatur, profundat & quasi exhauriat, tolerat, & vt legitime tandem omni potestate in mundum illiusque incolas excidat, sapientissime prouidet. Nos enim τὰ ἐπιγεια vix admittimus, ad credenda τὰ ἐπεράνια multo tardiores. Et mysteria mundi inuisibilis quis paucis verbis edisseri potuisse credat, cum, vt b. CRUSIUS annotat in *Comment. de vera notione pietatis Christianae*, p. XXI. ne terrenorum quidem imperiorum & vnius splendidae aulae apparatus, molimina & ratio status, sine magnae molis voluminibus, ordine describi possint? Illud vero facile intelligitur, in hac quoque re conspici legem illam comatunem, ad quam omnia opera Dei factaque attemperata sunt, vt per gradus ab imis ad summa deueniat, & omnia intermedia iusto ordine, & ea, qua par est, sapientia emeriat. Grauissimas subinde concussiones passum est regnum diabolicum, quae futuram illius destructionem, omnibus numeris absolutam, tamquam praenunciae facti omnium nobilissimi, certo & plena fide significant, si sapientiae diuinae lubitum fuerit, pugnam

pugnam hanc per tot saecula continuatam, victoria nomini suo maiestatico gloriosissima, in conspectu omnium civium regni sollempniter terminare. Notabiles igitur aliquas periodos, quibus potestas Diaboli admodum infracta & limitata, nobis sistitur, annotare non abs re futurum esse puto.

§. 2.

Vix contagio peccati, a cacodaemone in protoplastos propagata, animos eorum infecit, vix novos hos colonos in ditionem suam, tamquam naturae suae, peccato depravatae, participes & a se victos, veluti mancipia, redactos putabat, cum plenam in ipsos potestatem exercere, & civibus suis associare vellet, sed gravissima promissione & regno diabolico funestissima comminatione a Deo interpellaretur Saranas: Gen. III. 15. וַיִּבְרָךְ אֱשֵׁר בְּיַד וְיָן הָאִשָּׁרָה וְיָן זְרַעָהּ: Innumerabiles sunt, qui hoc dictum illustrarunt. Inprimis vero GLASSIUS in *χειρολογία* Mosaica in eo explanando multus est & copiosus, diss. II — IV. b. CANZIUS in triga diss. de semine benedicto Tub. 1747. Reuerendiss. D. FABER *Einl. II. Th.* p. 92 - 234. Nobis igitur brevioribus esse licebit. In luce N. T. considerata haec verba plana sunt & perspicua, in Veteri fortassis paullo obscuriora & tantum non aenigmatica. Qui totius euangelii summam in verbis his contentam, inuenerit, sine dubio optimum huius dicti interpretem se praestiterit. In verbis non multum morabimur: *Semen mulieris*, inusitata alias loquendi ratio, singulare quid denotat, hominem extra ordinem naturae natum, Christum, qui ex virgine natus est, (Jes. VII. 14.) nec tamen fideles, qui cum ipso, tamquam capite, vnum corpus, vnam ecclesiam constituunt, prorsus excludendi sunt; in his enim victoria, de serpente reportata, continuatur, executioni datur & plane consummabitur. Euentus certe vaticinii veram illi lucem adfundit. Monadice igitur & collectiue h. l. semen accipi potest, nam vtraque significatione saepius occurrit, nec vna alteri repugnat. Quid *semen serpentis* sit, non difficile est visu: phrasi enim scripturae, filius, semen, aliquis est eius, ad cuius imitationem animus, moresque componuntur; semen serpentis sunt igitur illi, qui serpentis indolem habent.

bent, qui naturam, a seductore principe peccati vi & efficacia infectam vitiatamque retinent, nam ὁ ποιών τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τῆς διαβόλου ἐστίν, (1 Joh. III. 8.) Angeli mali, homines improbi, cum Satana in deliberatam prave agendi consuetudinem proclives, qui alias γεννήματα ἐχιδνῶν (Matth. III. 7.) audiunt. רַבִּיִּם inimicitia non naturalis quidem ille horror, quem homines ad aspectum serpentis concipiunt, vti CLERICUS, & quos in not. ad §. 11. C. II. vidimus, hic sensum λεπτόνισσι, sed cum protoplasti Diabolo, decerpto de arbore vetita fructu, obtemperarent & actum conspirationis cum cacodaemone & inclinationem pro se & posteris conciperent, haec conspirandi propensio per nouiter introductam inimicitiam delenda erat. Verbum ἤψω significatum habet conterendi, contundendi, qui etiam in loco Hiobi C. IX. 17. בְּשַׁעֲרַי יִשְׁפָּןִי in turbine me conteret Deus, sensum fundit optimum. Jll. MICHAELIS ex arabica verbī significatione vertit: nachstellen, ex Hiob. C. IX. 17. *Er, der aus dem Sturmwetter auf mich zielel: Versio illius huc redit: Ich will Feindschaft zwischen dir und der Frau, zwischen deinem und ihrem Samen festsetzen; dieser wird deinem Kopfe, und du wirfst seinen Fersen nachstellen.* In annotatis p. 22. mentem suam ita explicat: *Der Sinn der ganzen Anrede an die Schlange ist: Der Verföhler solte dem äussersten Abscheu und Verachtung ausgesetzt seyn, und der Schlange vollkommen gleich werden, deren Gestalt er angenommen hätte. Sie ist gleichsam das natürliche Sinnbild der Niedrigkeit, weil sie auf der Erde kriecht, und dabei Menschen und Thieren verhasst und abscheulich. So soll auch der Verföhler seyn: Er soll dabei seines Entzwecks gegen die Menschen verfehlt und ihnen keine tödliche Wunde beigebracht haben, sondern nur eine eben so heilbare, als die sind, wenn die Schlangen unsere Ferse verletzen: wie hingegen die Menschen nach dem Kopf der Schlangen zielen und ihnen da tödliche Wunden beybringen, so soll einmal iemand aus den Nachkommen der verführten Eva, (denn alle ihre Nachkommen thun es doch wohl nicht) die angethane Beleidigung rächen, und dem Verföhler wirklich das volle Uebel anthun, das er uns zugedacht hatte.* Nos in expositione huius proteuangelii iusto ordine vt procedamus, ita verfabimur, vt 1) consideremus mala, a summo iudice serpenti in-

tentata, 2) auctorem horum malorum, homini vero bonorum, 3) modum, quo infliguntur Diabolo haec mala, & hominibus acquiruntur bona.

a) Primum malum, homini verum bonum, adeoque euangelium est *maledictio* serpentis: אָרֹר אֶתְּהָ מִכָּל - הַבְּרֵמָה וּמִכָּל חַיֵּי הַשָּׂדֶה Minatur his verbis Deus Diabolo summam deiectionem, infra animalia, rationes expertia & ab eminenti suo statu profundissimam humiliationem, qua omnibus animalibus vilior, miserior, inferior futurus sit, qua is, qui dominium per peccatum in homines acquisivisset sibi videbatur, infra brutorum sortem deiciendus sit, & ei maledictioni obnoxius futurus, cuius participes homines infelicissime fecisset. Haec ipsa vero maledictio omni sua vi in Diabolo adimpletur, & in fine omnium diabolicarum suarum artium infauste exantlatarum multo magis adimplebitur, cum omnes eius conatus, consilia, artificia, machinationes in gloriam Dei Christique, & tentatorum salutem felicissime terminata videbuntur. Ne vilius quidem creaturae fors tum infeliciores conspicitur.

b) Minatur illi Deus destructionem potestatis, qua dicitur in ventre ambulaturus: אֶל - גְּחֹנֶךָ תֵּלֵךְ i. e. humi repturus eris, e superis illis regionibus lucis & gloriae detrusus inferiora terrae inhabitabis: porro: וְעָפַר תֹּאכַל בָּל - יְמֵי חַיֶּיךָ i. e. superaberis & plena de te victoria parta, triumphaberis, nam triumphati hostes, dicuntur pulverem lingere, e. g. Pf. LXX. 9. : וְאֹיְבָיו עָפַר יֹאכְלוּ Insigne hoc vaticinium de Christo agit & victoriam ab hostibus reportandam praenunciat, depressio igitur illorum ad pedes Domini dominantium praedicitur. Mich. VII. 17. : יֹאכְלוּ עָפַר פְּנֵחֹשׁ de gentibus ad Christum conuersis & ferociam suam naturalem & acquisitam sub iugo eius facili ac iucundo deponentibus dicitur. Jes. XLIX. 23. de Regibus, futuris ecclesiae nutriciis & de feminis principibus, ecclesiae nutricibus praedicitur: אֲפִים אֶרֶץ יִשְׁתַּחֲוּ לָךְ וְעָפַר רַגְלֶיךָ יֹאכְלוּ nimirum vultu in terram demisso incuruabunt se habentes honorem tibi, pulveremque pedum tuorum lingent, ecclesiae, vere apostolicae, & lapidi angulari Christo, & fundamento prophetarum & apostolorum

inaedificatae honorem habebunt summum, majestatem suam non in contumeliam, sed decus, amplitudinem, propagationem adhibitori. Serpens igitur, si vorare pulverem dicitur, quoad potestatem valde restringetur, in homines glebae tantum addictos eam exerciturus, in reliquos plane nil habiturus iuris. Ornat hanc expositionem WITSIUS Oecon. fœd. p. 450. testimoniis FAGII & PAREI, lectu dignissimis; ad infimam igitur hominum partem restringetur, immo ut sequens phrasis innuit, plane illa potestate exuetur. Nam

c) ψ. 15. Serpenti praedicitur *contritio capitis*: In capite veneni virus, astutia, robur & vita sita sunt, quod si contritum fuerit, omnem amittit potestatem, omnem nocendi vim, *καταργήσει πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν* (1 Cor. XV. 24.) Successiva haec contritio capitis serpentis consummabitur in fine dierum & plenario diaboli interitu & exitio terminabitur: per varios gradus ira deprimitur, ut amissa omni vi & potestate, ad incitas redactus, nil possit moliri novi, nil tentare amplius. Initium huius contritionis fit in positione

d) illa *inimicitiae* inter serpentem & mulierem & utriusque semen. Quae verba primo innuunt, non totum mortalium genus in potestatem Diaboli cessurum esse, sed in duas potissimum abituram factiones, sibi infensissimas, & omni commercii genere a se abalienatas, quae divisio mox inualuit inter בני הארץ & בני האלהים Gen. VI. 2. & inimicitiae hae omni tempore vigere & omne hominum genus in duas has partes distraxere, ut vel semen mulieris vel semen serpentis essent; quotiescunque homo per veram animi mutationem e regno diaboli egreditur, toties odium diaboli, fuga illis commercii, detestatio illius operum, conatus illius regni in se & aliis destruendi incipit, & gloriosissima illa victoria consummatur, quae fecundissimis in omnem aeternitatem fructibus superabundabit. Ingeniose haec annotat WITSIUS, l. c. „ non solum ponit mulieri legem, „ ne deinceps Satanae colloquium vel amicitiam admittat, nec quicquam cum iurato hoste commercii habeat, neque solum sanctione „ hac hinc ianuam resipiscentiae parentibus iterum aperit, sed & pro- „ mittit,

„ mittit, se insuperabili virtutis suae efficacitate id praestitutum,
 „ facturumque, ut existat tale odium. „

2) *auſtor* horum malorum, quae Diabolo intentata sunt & tot bonorum, quae inde in homines redundant, Deus est, qui cum serpente loquitur, & qui eam inimicitiam, quae inter mulierem & serpentem & vtriusque semen intercessura sit, positurum esse declarat. Vitiositati illi per serpentem introductae obuiam it supremum in caelis Numen, eamque omnibus mediis, sapientiae & omnium virtutum Dei complexui convenientissimis infringit & salutem prope amissam in nominis sui gloriam & lapsi mortalium generis felicitatem restauraturum esse promittit; non habere itaque serpentem, vnde infelicitate hominum admodum laetur, futurum enim esse, ut omnis haec causa in maius ipsius opprobrium, & iudicii acerbioris & grauioris caelum, eualitura sit.

3) *Modum* tot malorum diabolo inferendorum & tot bonorum, cum hominibus communicandorum, non praetermittit textus: semen serpentis contriturum esse *calcaneum* seminis mulieris, & semen mulieris contriturum esse *caput* serpentis. Admirabilem hanc & ingenio hominum prorsus imperuestigabilem viam quis non obstupescat! Quid semen serpentis sit, diximus: semen mulieris monadice & collectiue sumi posse, monuimus, quemadmodum illud nomen in adpellatione seminis abrahamitici mox de omnibus illius posteris, (Gen. XIII. 8.) mox de illis, qui vestigia fidei patris credentium premunt, (Rom. IV. 12. 13.) mox de semine Abrahami monadico, (Gal. III. 16.) κατ' ἐξοχὴν dicitur, ita semen mulieris, primario denotat Christum, caput ecclesiae (Eph. I. 22.) ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας (Hebr. II. 10.) τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν (C. XII. 2.) πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς (Rom. VIII. 29.) Nam hic vere caput serpentis contriuit, (1 Joh. III. 8.) accusationes continuas in cruce pudefaciendo, λύτρον soluendo, poenas satisfactorias sufferendo, legem & χειρόγραφον e medio tollendo, gratiam Dei & forensem & medicinalem conciliando, efficacia Spiritus S. in animabus omnem potestatem Diaboli frangendo, pro morte vitam & incorruptibilitatem recuperando, (2 Tim. I. 10.) καταργήσας τὸν τῷ θανάτῳ κράτος ἔχοντα (Hebr. II. 14.) & se ἰχυρότερον τῷ
 ἰχυ-

ἰχθυὸς vbiuis ostendendo (Luc. XI. 22. 23.) Cuius victoriae societatem omnes vere fideles ineunt, & per omnes vitae dies ornant, victoriam plenam in se non adimplendam, sed persequendam rati. Nec vero semen mulieris sine vulnere ex hac pugna, totius humani generis salutem decernente, abibit, vulnere vero, non in laesionem tantum, verum in plenam omnis potestatis diabolicae destructionem retorquendo. *וְהָיָה תְּשַׁבֵּנוּ עָקֶב* Denunciantur hic sine dubio passiones Christo, fidelium capiti, & ecclesiae, sub hoc capite militanti, per Diabolum illiusque instrumenta infligendae: nec enim Christus tacitas instigationes, quibus hostes ad tantam rabiem & irae vehementiam acti essent, dissimulavit, *αὐτὴ ὑμῶν ἐστὶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τῆς σκότους* (Joh. XXII. 53.) Mira omnino res, quod, cum in eo sit sospitator vere optimus & maximus, ut caput serpentis conterat, omnique eum potestate, adhuc summa vi per omnem terrarum orbem diffusa, exuat, serpens relictis viribus venenato morsu calcaneum pedis fauciauerit, & ad aliquot momenta deiecerit, sed sine suo & consilio non potius Satanas, leuiculam hanc laesionem, quae sub nomine calcanei sapientissime indigitatur, capitis contritione, ipsi funesta & lethali luerit. Nec quicquam in capitis huius membra & omnem fidelium chorum aliud potest, si fides sit salua & mansio perpetua in vite Christo, (Joh. XV. 1-8.) quam ut vulneretur calcaneus, minima pars humani corporis, quae venenatum morsum sanguinis massae non facile impertitur, ut Ill. MICHAELIS annotat, vid. p. 84. nec enim ad caput aut cor, aut animam aut spiritum attingit, eisque vulnus facile, si quidem vigilant, precibus & sobrietati studeant, infligit. Nec per instrumenta, utcunque conquisita, plus valet, quam ut aliquid in famam, bona externa, corpus & vitam fidelium possit, (Matth. V. 11. 12. X. 28.) quae vel centies in vita aeterna retribuentur, (Matth. XIX. 29.) Ad hanc igitur calcanei contritionem Domini passiones, quae semper primum locum tenent, & fidelium contumelias, a mundo illiusque principe illatas, recte referas. Hinc odium mundi, (Joh. XV. 18.) hinc persecutiones, (2 Tim. III. 12.) quae directe Satanae adscribuntur, (Apoc. II. 10.) hinc tot rerum catastrophae, quibus ciuitatem Dei inter homines vexare, quibuscunque inodis adfligere, immo excindere volupe esset, quae ve-

ro ipsae in maiorem & pleniorum fatanicarum prauitatum mensuram, adeoque & grauius & funestius iudicium, in piorum vero salutem, & ampliorem gratiam & gloriam desinent. Atque sic sub initiis mundi potestatem Diaboli, iure victoris per peccatum in homines partam, infregit & grauissima interpellatione ad ipsius semen restrinxit Deus: qua ipsa re regnum Diaboli contusionem passum est plane notabilem, & concussionem, ad fundamenta vsque, vt vacillarent & loco suo dimouerentur, pertingentem. Magnam igitur partem consilio suo in seductione protoplastorum frustratus tantum absuit, vt animo motus id abiicisset, vt potius variis fraudibus pedem in mundo firmare, & de plenaria mundi possessione, & in regni sui societatem maxima parte hominum trahenda validissime certare cœpisset. (*)

§. 3

Alteram, eamque funestissimam plagam, qua ima regni diaboli fundamenta conuassata sunt, perpeffus est Satanas *tempore* *Christi* ^{2) per victoriam Christi.}

(*) Qui, exclusa cooperatione Satanae in lapsu Adami, rem toti humano generi maxime tragicam, explicare tentant, non possunt non in hoc *πρωτευαγγελίῳ* hallucinari. CLERICI aliorumque minutas interpretationes supra vidimus. Mirum est, lucem huius proteuangelii oculos Anonymi, *Versuch einer biblischen Demonologie*, p. 31. ita perstrinxisse, vt Christum in semine muliebri agnosceret, atque ita inferret: *Des Weibes Same ist der Erlöser, der darzu von einem Weibe geboren wurde, daß er der Sünde und ihren Folgen steuren, die Macht des Irrthums und der Sünden besiegen und ihre Herrschaft zerstören sollte.* Sed quid de semine serpentino sentiat, ex sequentibus constat. *Dem, inquit, würde sich die Sünde mit allen Kindern des Irrthums widersetzen, ihn in seinem wohlthätigen Geschäfte zu hindern suchen, und ihm selbst schmerzliche Leiden verursachen.* Phrasi scripturae, pro continuo ipsius usu, semen denotat vel vnum aliquem præcipuum ex posteris alicuius, vel omnem posteritatem, vel eam indolam & ingenium, quo ad alicuius mores, virtutem, fidem, e. g. Abrahami assimilamur. Innocens ex hypothese Anonymi serpens, in lapsu & præuaricatione Euae, qui a Deo, iusto iudice, maledictioni subiici potuisset, ni aliud quid, sublimior spiritus, in deliberato isto prae agendi seducendique protoplastos consilio latuisset?

Christi, cuius euentus maxime salutaris, & toti terrarum orbi longe iucundissimi, euidenter aliquot exstant prophetiae V. T. Absit, vt Hiobi caput XLI. in quo magna descriptio Leuiathanis, siue Crocodili occurrit, huc trahamus, quod tamen a nonnullis factum esse video: nec illud cum plena fiducia asserere ausim, Ies. XLIX. 24. 25. fortem illum iustumque, a quo vindicaturum se esse praedam & captiuos, promittit Deus, Satanam esse, Christo gentes, inter quas, tamquam diabolicarum suarum artium theatrum, adhucdum per multa saecula grassatus fuerit, inuitissime cessurum; cum insignis haec prophetia de praedonibus, ecclesiam expilantibus & duobus argumentis, partim a valentioribus suis viribus, partim iusto bello & iure victoriae desumptis, contra eam insurgentibus, optime explicari possit, immo nexus antecedentium & consequentium hanc explicationem suadeat, vrgeatque. Neque huc transferri potest, quae Ies. LI. 9. occurrit, ad brachium Jehouae exclamatio, vt induat potentiam, antiquis praeiorum temporum saeculis in excisione Rahabi, i. e. Aegypti & trucidatione Draconis, i. e. Pharaonis demonstratam. Ingentem vero cladem Diabolo praedici, Ies. XXIV. 21. 22. veri quam maxime simillimum videtur, & Apocalypsis, quae huius vaticinii complementum exhibet, (C. XIX. 21. XX. 1 - 3. 12.) fere indubium reddit:

בְּיָוֶם הַהוּא יִפְקֹד יְהוָה עַל-צְבָא הַקְּרֹדִים בְּמִרוֹם וְעַל-מַלְכֵי הָאֲרָמָה
עַל-הָאֲרָמָה: וְאֶסְפֹּן אֶסְפָּה אֶסְפִּיר עַל-בוֹר וְסִגְרוּ עַל-מִסְגֵּר וּמִרְבַּע יָמִים יִפְקְרוּ:

Junii certe & Tremellii annotata mihi non satisfaciunt, qui in Bibl. P. IV. p. 40. reges & subditos, summos & infimos puniendos esse explicant: & foueam claustrumque spiritualiter sumenda esse conendunt, de viribus debilitatis, potentiae regnoque Dei aduersandi. Nec SNEFFII paraphrasis sensum prophetae assequi videtur, qui in scholis in vaticinia Iesaiæ p. 371. ita παραφραζει: Sunt sane ista tristissima, verum non perturbentur pii, nam inter illas reipublicae iudaeae ruinas, regnum Christi, iam praeiis temporibus promissum, ita florebit, vt Messias dominetur in caelo & in terra: Tum omnes homines, etiam reges, cogentur subditi esse Messiae: quos, si volet, carceri mancipabit, & quando volet, soluet: nam omne iudicium traditum est filio: itaque quos a peccatis absoluet, liberi erunt; quorum e contra retinere delicta voluerit, constricti, & quasi, inclusi perpetuis

petuis carceribus peccati, denique aeternis illis erunt. Postremo tanta dignitas, sanctimonia Messiae erit, ut nec stellae nec hic clarissimus sol, si cum ipsius puritate conferantur, splendorem puritatemque suam tueri possint: ipse enim rex sanctissimus & innocentissimus, praeclare & magnifice omnia in conspectu omnium hominum, per suos legatos & seniores apostolos acturus est. Incipit, ut vindicias nostrae explicationis paucis absoluamus, propheta ab expugnatione Hierosolymorum & lamentabili terrae israhelicae deuastatione; v. 1 - 12. progreditur deinde ad vocacionem gentium earumque ad Christum conversionem, maxime in insulis maris, ad terminos mundi futuram v. 13 - 16. miserabilis tum temporis terrae sanctae facies describitur v. 17 - 20. & quid tandem ultimis temporibus futurum sit, praedicat propheta, Deum in exercitum sublimem in sublimi, & in reges terrae, (qui manifeste sibi contradistinguuntur,) animaduersurum esse, victosque coactum iri in barathrum, & claustro concludendos tradi, multo post tempore visitatum iri; parallelismus Apocalypseos C. XIX. XX. huic explicationi, quemadmodum diximus, egregie fauet; omnis alia coacta vim verborum & potestatem, proprietatemque non exhaurit. In magnifica illa descriptione, quae de Regis babilonici Jes. C. XIV. interitu datur, subinde occurrere videntur formulae loquendi & phrasae, ab ingenti Cacodaemonis lapsu defumptae, v. 12 - 16. salvo ceteroquin meliori iudicio. Quis vero est ps. VIII. 3. אֵיךְ יִתְקַדֵּם אֱלֹהִים? nisi hostis ille capitalis, qui pudore suffunditur robore illo, siue praedicatione potentiae & brachii extensi Dei, ex ore infantum & lactantium praeparato, cum superbiam illam & inflatos spiritus, quos sibi sumsit infernalis genius, non magis deprimere & omnium opprobrio exponere potuisset Deus, quam parvulos illi opponendo, tanto robore, tanta vi instructos, ut hosti, tantam arrogantiam, tantos sibi spiritus fumenti, semper superiores essent. Atque omnis oeconomia salutis eo spectat, ut pauperes spiritu, (Matth. V. 2.) fatigati & onerati (C. XI. 28.) & quos stultos putat sapientia mundi, quos impotentes spernit & tamquam ignobiles & plebeios despicit floccique pendet, (1 Cor. I. 26 - 29.) עַיִן אֲרָאָה Hiob C. XXIV. 4. וְהָיִינוּ, וְאֵין אֲפֵלֶדֶשׁ, praeteritis sapientibus & prudentibus (Matth. XI. 25.) qui proxime ad infantum simpli-

citatem reſtitutionemque accedunt, (Matth. XVIII. 3.) ad my-
 ſteria regni Dei & victoriam, de arrogantiffimo huius mundi princi-
 per eportandam, admittantur, illiusque fructibus vberrimis, inde
 pullulantibus, in omnem aeternitatem laeti fruuntur. Equidem non
 ignoro, pſalmum hunc a quibusdam interpretibus de praeflantia ho-
 minis illiusque dominio in res creatas exponi, & per hoſtem intelli-
 gi omnes, Deum nec e naturae operibus, nec e reuelatione agnoſcen-
 tes. e. g. Ill. MICHAELIS *Ueberſ. des A. T.* Vol. VI. p. 10. c. annot. Re-
 fragatur vero Paulus Θεόπνευτος, qui pſalmum de Chriſto *ὁ γὰρ τὸ ἐν θρω-
 τος*, illiusque in omnes res creatas imperio absoluto & plena potesta-
 te, omnia quae in caelis terraque ſunt, complectente, explicat,
 (Hebr. II. 6 - 9.) quem quidem locum, vt plenam Chriſti in omnia,
 non eccleſiam ſaltem ac ſuos, poteſtatem contra S. R. TELLERI
Lehrbuch des chriſtlichen Glaubens, adſtrueret, egregie vindicauit
 Clar. M. KOESTLIN diſſ. ſub praef. Ill. Canc. REUSSII de Chriſti
 Domini in omnia imperio, A. 1767. p. 16 - 27. quae quidem diſpu-
 tatio ſenſum, quem nos verſui 3. tribuimus, mirifice confirmat. cf.
 GEIERI Comment. in pſalmos T. I. p. 125. Aliud teſtimonium
 de inſigni illo vulnere, quod Chriſtus regno diabolico in aſcenſione
 infixit, pſalmus LXXVIII. continere videtur *פְּיָי שְׁבִית מִיְּמֵי תְּלִיף*
 quae verba LXX. & ex his Paulus Eph. IV. 8. vertunt *ἠχμαλώτευσας*
αἰχμαλωσίαν. Pſalmum hunc paullo difficiliorem varii varie interpretan-
 tur. *Chaldaeus paraphr. Rabbin.* in primis ABEN ESRA, KIMCHIUS,
 GROTIUS, CALMETUS, VENEMA, Ill. MICHAELIS in
Ueberſ. des A. T. in den Anmerk. p. 136. ſs. & in paraphraſi und
Anmerk. über die Briefe Pauli p. 105. ſs. de oeconomia V. T. inter-
 pretantur, & quidem vel de educatione iſraëlitarum ex Aegypto, &
 de rogata lege Sinaitica; vel de inſigni illa victoria, de Syris & Idu-
 maeis reportata; vel de admirabili illa victoria, quam Ezechias de
 Aſſyriis reportauiffet, vna nocte ab angelo Domini de illorum exer-
 citu 185 millibus militum percuffis; vel de inſigni victoria de Jabin
 a Debora & Barac relata; vel de celebritate translationis Arcae in mon-
 tem Sionis; vel de futuris fatiſ populi iſraëlitici praenuncium & pro-
 pheticum faciunt, vt Herm. VENEMA, qui fata laeta & proſpera
 eccleſiae V. T. primo & directo ſenſu repraeſentari, adeoque ad po-
 pulum

pulum Israëlitis referendum esse contendit. Inprimis digna sunt, quae pro argumento huius psalmi dedit, Ill. MICHAELIS verba, quae adponamus, *Gottes Heiligtümer, oder heilige Tempel, Wohnungen und Berge, Sinai, Zion, und sein wahrer Tempel im Himmel, werden besungen, dabei der Zug Gottes vor dem israelitischen Volk durch Arabien, sein Einzug in Palaestina, die Siege, die er da selbst den Israeliten über die Cananiter geschenkt hat, und am Ende noch einiges, das vielleicht aus Mangel der Geschichtskunde dunkel ist. Th. VI. Uebers. p. 100.* In Messianis psalmis primi ordinis, ad quos nimirum Christus & Apostoli tamquam de Messia agentes provocauissent, collocat Cel. J. A. CRAMER in *poëtischen Uebersetz. der Psalmen mit Abhandlungen über dieselben. Th. III. p. 130. f. b.* Joh. Gottlob PFEIFFER in *Comment. exeg. theol. psalms omnium difficillimi LXVIII. Lips. 1728.* Seb. SCHMID, Camp. VINTRINGA in *Typo doctr. proph. p. 187.* Martinus GEIER in *Pl. p. 1344. f. b.* D. BAUER in *diss. in h. Pl. 1775.* Qui admodum scite psalmum integrum per Messiano agnoscit, ea lege, ut priora psalmi verba referat ad Messiam ἀναγωγόν, ducem populi sui ex Aegypto, media ad eundem in tabernaculo, & templo sui populi gloriosissime habitantem, & posteriora ad Messiam ἐναγωγόν, grande opus suum perficientem, ecclesiam suam gubernantem, & protegentem, donec sit quae militans, euadat triumphans. Hac sententia stante, *ψ. 18. 19.* de gloriosissima Christi exaltatione & ascensione in caelos, iisque rebus, quae eam consecutae sunt, agunt, & Pauli auctoritas, illam de Christo (Eph. IV. 8. 9. 10.) explicantis, ita vindicatur, ut nec ad commodationem, nec allusionem opus sit. Quae si admittantur, inter hostes, de quibus triumphum Messias in ascensione celebrauit, non possunt non referri Satanas, cum omnibus suis organis & ministeriis, & quilibet aduersarii, qui regi Messiae quam acerrime se opposuere. Futurus igitur Messias captiuorum turbam & multitudinem; quae per ²⁷ intelligitur, omnes salutis nostrae hostes, quorum agmen ducit Satanas, triumphabundus, & secum ducturus, (Col. II. 15.) & sanctuarium tam incomparabili maiestatis verae & diuinae pompa introiturus praedicatur.

§. 4.

Continuatur.

Haec iam vaticinia, aliaque forassis plura, (e. g. Ies. LIII. 12.) si curatius inspiciantur, è luce Nov. Test. & euentu, exacte verbis respondente, multam fœnerantur perspicuitatem. Iesus ex natalium opportunitate verus Messias sistitur, quod eo tempore aduenerit, vbi regnum Diaboli suum maximum videtur nactum fuisse, & quibus incrementis adhuc per omnem terrarum orbem creuisset, paribus iam decrementis decretere oporteret. Videntur certe daemones, insolitos bonorum angelorum motus subsentientes, & interitum regno suo intendi, & hominibus prœmissam salutem exhiberi suspicantes, inuidia impleri, sibilare, furere, nervos extremæ malitiæ exserere, homines corporaliter obsidere, discruciare, rebus suis labantibus & diffluentibus quouis modo subuenire, & Christo resistere, iam metuere & tremere; ἠλθεῖς, inquit (Matth. VIII. 29) πρὸ καιρῆ βασιλεῖσαι ἡμᾶς. Adulto mundi tempore venit Iesus, & tamen citius, quam hostis vellet. Huic nimirum numquam opportunus fuisset Christi aduentus. Consilium enim diuinum de restabilitatione humani generis prope habuit cognitum & ex proteuangelio, promissionibus, vaticiniis, typis, perspectum Satanæ, per mortem vero crucis illam perfectum iri, sine dubio nesciebat, alias illam non per instrumenta sua ipse adstruxisset. Inter alias enim rationes maxime sublimes, & huic æoni fortasse inexplicabiles, hoc modo Deo etiam in decernenda redemptione hominum obuerferam esse elusionem machinationum Diabolicarum, haud temere coniectare licet. Hac quidem ratione cognitionis Diabolicæ de oeconomia salutis iustos definiri limites putem, vt sint nec iusto latiores, nec iusto strictiores. Hoc quoque medium tenuit S. R. D. WERNSDORFF in progr. natal. in verba Ignatii, qui in ep. ad Ephes. natiuitatem Christi nominat *μυστήριον κραυγῆς ἐν ἰσυχίᾳ Θεοῦ πραχθέν*, quod Diabolo incognitum esset & imperuium, antequam perfectum & euclatum esset. Risit quidem hanc rationem Frid SPANHEMIUS, ab aliis quoque patribus allatam, quod omnium Diabolicarum machinationum, hoc propositum impediendum aut euertentium, illudenda-

dendarum & abolendarum Deo satis fuisset copiae potestatisque. WERNSDORFFIUS rem ita decedit, ut illud in pseudo - Ignatio carpat, quod Diabolum in rebus, Christum illiusque redemptionem spectantibus, nimis faciat ignorantem, in VSSERIO vero illud, quod Diabolo iusto plus tribuat de Christo illiusque opere cognitionis. Hoc ipsum argumentum de mensura cognitionis Satanae de opere redemptionis pluribus persecutus est Dign. Diac. M. GRIESINGER in comment. de commodis angelorum ex opere redemptionis p. 26 - 36.

Ceterum necessitatem humanae naturae praeter illas rationes, quae eo desumuntur, ut peccata humana ab homine expiantur & promeritae poenae ab homine luantur, recte euincunt etiam haec, quod conueniens fuerit, insolentiam Satanae in eadem carne, quam vicit, vincendi, hoc modo deprimere, humanitatem in inuidiam Satanae in familiam diuinitatis extollere, & ausus principis saeculi, humanam sibi naturam subiugare conati, eludere. Neque enim, inquit IRENAEUS L. IV. c. 78. ad Gal. IV. iuste victus fuisset inimicus, nisi ex mulierere homo esset, qui vicit eum. Per mulierem enim homini dominatus est, ab initio semet ipsum contrarium statuens homini: propter hoc & Dominus semet ipsum filium hominis confitetur, principalem nomen illum, ex quo ea, quae secundum mulierem est, plasmatio facta, in semet ipso recapitulans, ut quemadmodum per hominem victum descendit in mortem genus nostrum, sic iterum per hominem victorem ascendamus in vitam. Ad superbiam Satanae deprimendam, ipsiusque ausus eludendos, nil aptius, nil commodius fieri potuisset, quam ut natura humana, in quam dominium usurpasset, suaeque titannidi subiecisset, supra vniuersos angelorum ordines in primogenito ex fratribus, in Θεω-
δωτῶ exaltaretur.

§ 5.

Iam si vitam Christi inde ab illius natiuitate vsque ad sessionem in throno patris maiestaticam percurrerimus, multa tentationum, huic secundo Adamo a Satana, illiusque satellitibus, quorum insigni-
tum

a) in tenta-
tione.

tum copia instructus erat, intentatarum specimina, indice sacra scriptura, videas, quae singula in pudorem hostis, in gloriam saluatoris, in restrictionem & limitationem potestatis Satanae, & amplitudinem regni caelorum desere, vt de grauissimis tum acceptis vulneribus numquam conualiturus sit. Primariae illi & omnium, vt videtur, grauissimae tentationi, quae post 40. dierum ieiunium Christo inferebatur, haec annexit Lucas C. IV. 13. *Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτῶν ἄχρι καιρῶν.* Vnde vitam Christi tentationum diabolicarum plenam fuisse, recte concluderis, (Luc. XXII. 28.) per has nimirum intrauit in gloriam, sed hac insigni victoria, tum temporis a Christo impetrata, faucius per aliquod temporis spatium, a Christo discessisse & abstinuisse intelligitur. Tentatio haec, inquit b. BENGELIUS ad h. l. in Gnom. specimen est totius status exinanitionis Christi, omniumque tentationum non solum moralium, sed spiritualium maxime, epitome, quas machinatus est Diabolus ab initio. „ De ipsa vero hac prima & praecipua tentatione pauca generatim monebimus:

1) Non in *visione*, sed vere & externe factam esse, haud obscura textus indicia probant: & quidem mutatio loci, ter facta, in deserto, in sancta vrbe & templi pinnaculo, in monte praealto, ψ. 1. 5. 8. hinc quam vere fuit in deserto, quod apud omnes in confessio est, tam vere fuit Jesus in pinnaculo & monte. Stilus quoque historicus ita formatus est ab euangelistis, vt ne vestigium quidem visionis adpareat, verba potius παραλαμβάνειν & εἶσαι proprie sumenda esse, quis non videat? Plures & nostra & superiori aetate fuerunt, qui hanc tentationem Christi in deserto, pinnaculo templi, & monte, in *visione*, κατὰ φαντασίαν, factam esse existimarent. Iam in ecclesia veteri hanc sententiam quibusdam probatam esse GROTIUS in annot. ad N. T. Matth. IV. 1. docet; fouunt eam Joh. CALUINUS, Abrah. SCULTETUS, Thom. HOBBSIUS, Balth. BEKKER, Zach. WEBBER, Joh. CLERICUS in annot. ad Hammondum, qui tamen Godof. OLEARIi communis sententiae repetitione & assertionem lecta, retractauit, Christ. THOMASIIUS in thes. de crimine magiae Halae 1701, Hug. FARMER, Anglus, quem pecu-

peculiari diss. refutavit b. D. SCHOTT de tentatione Christi, verum vere & externe, an in visione facta, maxime aduersus Hug. FARMERUM, Anglum. Tub. 1768. Cel. BASEDOW, qui in dem Vermächtniß für die Gewissen ita: Die Versuchung Jesu kann im Gesichte geschehen seyn, da Jesus, der in der Jugend, und also auch im Alter, an Weisheit zunehmen konnte, über die Sache der Teufel noch nicht Offenbarungen gehabt hatte. Ex his fontibus sapuit Anonymus; Versuch einer bibl. Daemonologie p. 80-86. Jesus wurde in einer übernatürlichen bewirkten Vorstellung, in einem Gesichte, in die Wüste versetzt. Marcus sagt: Der Geist habe ihn in die Wüste hingeworfen (sic vertit Marc. I. 12. Καὶ ἐνέθεος τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐξβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.) und das scheint schon näher zu bestimmen, daß er in einer besondern Begeisterung, und in einem Gesichte, in die Wüste versetzt sei. Quam misere vero causam suam agit adaemonista! ad quas sophrasticas cauillationes descendunt, quorum oculi ex gratia hypotheseos ad lucem scripturae caligant! Christus sagt zu dem Verführer: hebe dich weg von mir, Satan, v. 10. gerade so sprach er auch zu Petro, (Matth. XVI. 23.) so konnte auch hier Satan ein Mensch sein, wie Petrus Satan war. Cum tandem ad pharisaeum quendam aut legis doctorem hanc tentationem, quod Christus alibi quoque tentatus, sed a nemine nisi his hominibus, dicatur, detorsisset, subiungit: Wer unter dem Teufel durchaus einen bösen Geist versteht, der muß annehmen, daß Christus gewußt und nicht gewußt habe, daß der Teufel der Teufel war, daß der Teufel den Sohn Gottes gekannt, und auch nicht gekannt, daß er einen menschlichen Körper gehabt, und auch nicht gehabt habe, und daß er bei aller ihm zugeschriebenen List, im höchsten Grad tumm, und bei aller Bosheit und Verderbniß, aus der H. Schrift leicht zu recht zu weisen sei. Warum mag er noch nicht behehret werden? — Es ist in der That recht sehr zu bedauern, daß diese dunkle und schwere Stelle, mit zu den sonntäglichen Texten gewählt, und dadurch so sehr vielen Misdeutungen ausgesetzt ist. Johannes hat der Versuchung Christi gar nicht gedacht, daraus folget wenigstens so viel, daß er sie für keinen wesentlichen Glaubens-Artikel muß gehalten haben. De vera & communiori sententia imprimis bene meruerunt Joh. WINKLERUS, God. OLEARIUS

in Obs. sacris, Obs. XI- XIV. Zach. GRABIUS, Sal. DEYLINGIUS in obs. Sacr. P. II. Obs. XXVII. p. 354. Frid. SPANHEMIUS, sen. in dubiis euangelicis P. III. Dub. LV. & b. D. SCHOTT in diss. cit. nos ad diluendas obiectiones fontes tantum solutionum attingemus, & verae sententiae praesidia indigabimus. Diaboli sagacitati & astutiae tantum abest, ut haec tentatio refragetur, tamquam Dei filio, Deoque ipsi illata, ut potius inuerti possit, & quidem hac ratione, qua experiri voluisse dicitur veritatem vocis in baptismo audita, (Matth. III. 17.) mysterii vnionis hypostaticae & modi redemptionis non plene gnarus. Nec gloriae Christi illustrandae minus adcommodata dici potest, si ea, quae Paullus docet, (Phil. II. 6-9.) recte ad animum reuocaueris, & eorum, quae n. 4. attigimus, memineris. Nec opus est, in praesidium communis & verae sententiae cacodaemoni maximorum miraculorum confectionem, rerumque non naturae tantum vires excedentium, sed & plane absurdarum & fieri nesciarum tribui; illud enim παραλαμβάνειν & εἶναι actum aliquem violentum plane in notione sua non inuoluunt, & corpus parastaticum assumendi potestas bonis angelis competit, (Gen. XVIII.) quidni malis quoque? Ἰησοῦς ἀνήχθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος longe alium sensum fundit, quam illud (Apoc. I. 10.) ἐγενόμην ἐν πνεύματι, (C. XVII. 3. ἀπένευχέ με εἰς ἔρημον ἐν πνεύματι, coll. C. XXI. 10, Ezech. XI. 24. XXXVIII. 1.) & illud Lucae: C. IV. 1. ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ab illo Matthaei ὑπὸ illustratur, quare CASTELLIO bene vertit: Spiritus instinctu actus in solitudinem. Innumera allegari possunt loca, in quibus ἐν vsurpatur pro ὑπὸ, nec facile vllus, vbi ὑπὸ denotat ἐν. Commoda illa, quae contrariam sententiam comitentur, imaginaria sunt, & cum iis non comparanda, quae communis & vera praeseferunt, nec tot illius difficultates, quot illam premunt. Abductus est a Spiritu in desertum, & quidem eo consilio, ut tentaretur: qui vero visionis natura cum tentationis explorationisque indole conciliari potest? Num vlla visio, ad tentandum facta, allegari potest in V. & N. T? & quam indignum id est, quam absurdum, si Satanas illiusque ministerium ab hac tentatione excluditur, quod adaemonistae faciunt, illas ideas, cogitationes, imagines, in visione Christo obortas, tribuere Spiritui S. tamquam harum auctori? Vel ipsi Christi animae sanctissimae?

Visionis alicuius nec volam, nec vestigium textus habet, immo historica trium euangelistarum narratio huius rei, communem sententiam omnium optime firmat munitque. Nec quisquam, nisi praepraeiudiciis seruiens, ad hunc textum accedens eundemque primo intuitu legens de visione aliqua cogitauerit. Multo minus *allegorice* explicanda est haec tentatio, ut a nonnullis factum est, quos vide in diss. C. M. PFAFFII de reſta theol. parabol. & allegoricae conformatione p. 33. cui id vnum addimus; allegoristas in tentatione protoplastorum male excipimus, cf. RUSII comment. cit. de serpente ſeductore p. 7 f. 17 ſs. quidni etiam in tentatione Christi?

2) Obseruamus, hanc ipsam tentationem multa habere primae illi, protoplastis intentatae, cui infelicissimo fato succubere, conformia, id quod alii iam ante nos solide obseruarunt, e. g. J. A. MAJER prolixiorem vtriusque tentationis comparisonem instituit, quam per XVI. momenta profecutus est, vid. b. ANTONII *Harm. Erkl. der 4 Euang.* T. II. p. 4. 5. quam de primo Adamo nactus erat victoriam, in altero perſecutus erat Satanas.

3) Speciosa fuiſſe argumenta, quibus Christum ſollicitaret, nemo diſſitebitur, & eo ſpecioſiora, quo magis tempus captaret tentator, virium in Baptiſmo Christi conſeſſarum meſuram experiri vellet, ſine dubio forma ſpecioſiore vel religioſi cuiuſdam incolae deſerti Sinaitici, quod Ill. MICHAELIS coniectura eſt in *Comp. Theol. dogm.* p. 185. vel Legis doctoris, quod τὸ γέγραπται toties ingeminaret, ut b. BENGELIUS in *Gnom.* ad h. l. ſuſpicatur, vel viri grauis & opulenti, ut J. R. RUS in *harm. euangelistarum* p. 372, vel alia forma, in ſingulis congreſſibus ſubinde mutata, in primo ſpecie eremitaе, in ſecundo angeli, in tertio regis, quod *Salmeroni* viſum eſt, adpareret. Sine dubio magis aculeatae erant hae tentationes, quam nos quidem in noſtra infirmitate capimus. Credibile enim eſt, hoſtem valde attente obſeruaſſe, quid Jeſus ageret, & ad omnes circumſtantias tentationes ſuas accommodaſſe.

4) Tentatio ipsa quæ in Christo locum habuerit, recte quaeritur, cum a peccato immunis, & illius admittendi ob naturæ sanctitatem ne capax quidem esset? Non omnis tentatio vitiositatem & remotam peccandi aptitudinem supponit, nam ipsum Deum, optimum, maximum ab hominibus infidelibus tentari posse, plura loca ostendunt (Deut. VI. 16. Matth. IV. 7.) ὁ γὰρ Θεὸς ἀπειραστός ἐστὶ κακῶν (Jac. I. 13.) conf. WEISM. diss. Deus tentari & tentare nescius, p. 10 ss. Sapientiæ diuinæ conueniebat, talem nobis pontificem sistere & exhibere, qui nostris infirmitatibus adfici possit, in omnibus similiter periclitatus, citra peccatum. (Hebr. IV. 15.) & hac quoque diabolicarum fraudum experientia efformabat se optimus seruator in fidum pontificem, nostris infirmitatibus, in sua ipsius carne expertis, facile tangendum & adficiendum. Quomodo autem, inquit b. BENGELIUS ad l. c. sine peccato tentatus, compati potest tentatis cum peccato? In intellectu, multo acrius anima saluatoris percepit imagines tentantes, quam nos infirmi: in voluntate, tam celeriter incursum earum retudit, quam ignis aquæ guttulam sibi obiectam. Expertus est igitur, qua virtute sit opus ad tentationes vincendas. Compati potest, nam & sine peccato & tamen vere est tentatus. Nec minus igitur secundo Adamo aptum erat & consentaneum, ut ea, quæ prima tentatione male gessissent protoplasti, restitueret, nobisque, si a peccato discesseris, in omnibus assimilaretur. Tentatio ipsa ter & diuersis locis reperita exemplum suppeditat veræ fidei, omnia impedimenta, obstacula, illecebras, & peccati sollicitationes superantis, & victricia arma ad omnes insultus transferentis. Sic immota sua fide & inuicta obedientia, inexpugnabili sua erga verbum Jehovahæ reverentia compensauit, quibus Adamus sua infidelitate, inobedientia, & πνευματικῆς diabolicæ admissione, sua in verbis Dei indubitanter tenendis ambiguitate, infelicissime excidit. Christus eo consilio a patre missus, ut operibus diabolicis plane dissoluendis & omni terræ ab his euacuandæ daret operam, in ipso muneris, a patre demandati exordio fundamenta solidissima iacturus, hoc certamen, maximi omnino momenti, cum suo totiusque saluandi generis humani hoste iniit, ut posthac minus impedita ea faceret, quorum faciendorum & abolendorum prouinciam, nobis omnino salutarem & exoptatissimam, ante iacta fundamenta mundi, in se suscepisset.

cepisset. Prodit igitur Christus publice, & ut ruina gentis humanae a peccato gulae & diaboli victoria exordium cepit, ita restabilitio- nem Christus inchoavit a fame & lucta cum diabolo, quo in fugam acto, victori adparuerunt angeli. Quaevis enim victoria, quodvis fide- litatis documentam noua gratia, noua donorum Spir. S. incremen- to coronatur. Nec adhuc a priuicis mundi incunabulis hominem, vel sanctissimum, inuenit Satanas, cui non prauic quid suggerere, vim aliquam in ipsius animam exlerere potuisset, si vel in sola quadam maligna cogitatione, nisu, adfectu, libidine, verbo & menti diui- nae minime conformi constitisset; sic sanctam Dauidis animam prae- potentiae suae & excellentiae turpi intuitu & fiducia inficere, & in- ternam illius sanctimoniam obfuscare, corrumpere, adulterare sci- uit (1 Paral. XXI. 5.) Sic in Hiobo, quamuis *תָּם וְיָשָׁר וְיִרְאַ אֱלֹהִים וְיָרָע מֵרָע* id est integer, scelerisque purus, probus, religiosus & a maleficiis abhorrens esset, multa inuenit, multa habuit Satanas, quae carperet & pietatis fucatae insimularet: obstitit igitur his tenta- minibus, hisce non sine aliquo successu per omnia saecula con- tinuatis moliminibus, quamuis saepius per Dei gratiam, suos num- quam deserentis, omni fructu frustratis, sanctissima Jesu anima, in quam nil posset, nil valeret, cui adeundae & penetrandae ne latus quidem, ne volam, ne vestigium videret, & a qua non pauca aut parua regno suo funestissima pericula sentiret, metueret, praeuideret. Agebatur ipsi de regni sui, adhuc latissime parentis & per omnem ter- rarum orbem diffusis, defensione, de fortunarum suarum infelicissi- marum praesidio, quarum futuram iacturam & gravissimum lapsum praesentisceret. Nil itaque non expertus est, nil intentati reliquit, quod huic secundo Adamo funestum esset, & illius superandi & ve- neno suo inficendi studio ita tenebatur, ut nil praetermitteret, quod ipsius desiderio satisfacere posse existimaret. Hinc fiduciam in patre, ut vacillaret, adortus, hinc fidei immoram vim ut frangeret, dubium de filiationis praerogatiua iniiceret, & quocumque modo in cribrum acciperet, omnia tentauit & diuersis vicibus experiri voluit. Non ita- que video, quid filio Dei *ἠσχαλωθέντι*, salua diuina maiestate, in- decorum fuerit, cum hoste, suo & fratrum aduersario, congregari, & destructionis regni diabolici initium hoc modo, videlicet iure victo- riae, facere. Abhinc quatuor mille annorum spatio vnicam adesse

animam, vel vnum hominem, cui per omnia cedere deberet, aegerime tulit inflatus & tumidus hostis, qua ipsa re fundamenta regni sui funditus concussum iri, immo suo tempore plane abolitum, summa animi aegritudine praesensit, atque ita exordium fieri vnionis illius & coniunctionis & ἀνακεφαλαίωσης τῶν πάντων ἐν τῷ χριστῷ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, (Eph. I. 10.) multa cum indignatione vidit. (Nec enim nos h. l. cum Cel. ERNESTI, pace Viri de interpretatione S. S. optime meriti, facimus, qui in progr. pasch. 1765. hanc ἀνακεφαλαίωσιν de coniunctione iudaeorum ethnicorumque in vnam ecclesiam interpretatur.) Postrema denique non quidem pondere, sed ordine ratio, cur filius τῆς ἀγάπης huic certamini exponeretur, haec fuit, vt fratribus & fidelibus, doctoris vestigia apte prementibus daret exemplum & specimen, hostis huius fortiter debellandi, fraudum illius aperiendarum & auertendarum & conatum, qui varii sunt, & prope infiniti, recte depellendorum, omnique fructu euentuque defraudandorum. (Eph. VI. 12. 17.) Nulla adeo tentatio datur, contra quam fideles non possint hinc & arma sumere & rationem pugnandi discere.

§. 6.

In tentatione ipsa considerabimus tempus, loca, tentationem ter factam, arma, quibus vicit Christus, & ea, quae hanc victoriam consecuta sunt. In illis enim varias diaboli μεθοδείας conspicias licet, in his ordinem modumque, quibus eluduntur.

1) *Tempus* captavit Tentator, post 40 dierum ieiunium vim & necessitatem humanae naturae sensit Dominus & esuriuit. Quam indignum id esset Domino, ostendit, filium Dei esse & rerum omnium Dominum, fameque torqueri, vel lapidum in panem verterendorum copiam suppetere, nec illa uti, & ea re filiationis diuinae documentum edere. Fames quidem tentatio acerba & alias Satanac occasio optatissima, homines ad diffidentiam erga Deum, illiusque prouidentiam vniuersam, & specialem & specialissimam, ad varii proprii

prii ingenii molimina, ad occupationum inanium confusionem, ad varias tergiuersationes compellere, hominesque a Deo, omnium bonorum fonte, auertere. Quae quidem omnia in Christo locum non habebant, nec diuelli se vlla re ab immota sua fide in patrem patiebatur. Quantum enim ex illa, fidei plane aduersa, fiducia in se suisque viribus, & sibi ipsi auxiliandi vi lucretur Satanas, dici non potest.

2) Nec varia loca tentatori incongrua videbantur. a) *Desertum*, quod ab hominibus imperuium esse solet, hosti patet. Solet enim hominem, vbicumque sit, comitari, mox in strepitu mundi versari, mox solitudinem petere, vbicumque moliminum suorum perficiendorum ansa detur & occasio. Vel solitudo habet proprias suas tentationes, quae nisi circumspecte coram Deo versamur, periculosae sunt & saepe exitiabiles. Nam tentationes grauiiores contingunt saepe in solitudine, h. e. cum minime ab omnibus praesidiis ipsoque gratiae sensu destituti sumus, aut destituti nobis esse videmur. Habet vero etiam sua commoda prorsus eximia & excellentissima, in hac enim communiōe cum Deo frui, in hac precibus vacare & supplicationibus, in hac se praeparare licet ad grauissima munera, vti Joh. Bapt. Luc. I. 30. in hac maxime intercedere maximae res possunt inter Deum & hominem, in hac optima gratiae instrumenta & vtilissima formari, perplura probant exempla.

b) *Sancta Urbs*; nec enim loca metuit, diuino cultui destinata, & vti b. BENGELIUS annotat, vbi praesidium angelicum imprimis sperandum videri poterat.

c) Tertium tentationis theatrum *mons* erat, qui alias adparitionibus diuinis (Exod. XX. Matth. XVII.) patebat, nec tamen Simia Dei etiam hunc Dei morem imitari verebatur. Satan vbique tentat, (Num. XXIII. 13. 27.) Christus quoque vbique tentatus est, omnibus locis, vbi postea munere functurus erat. BEN G. Gnom. ad *ψ*. 5.

3) In *prima* tentatione Christo dubitationem iniicit de filiatione eius diuina. Et dubitat Satanas, inquit b. BENG. & in dubitationem

nem conatur adducere, vera eripere, falsa persuadere. Conditione sollicitat, quod de caelo C. III. Matth. categorice pronunciatum erat. Commune hoc antiqui veteratoris artificium & cribrum omnium frequentissimum, cui imprimis protoplasti succubuere, vt dubitationem de verbo Dei, promissionibus, minis, monitis, hortationibus iniiciat, animumque non *πληροφορία τῆς πίστεως* praeditum & vacillantem, veritatis possessione, confessione, fructu & *ἐργασία* deturbet, confusione *ἐννοιῶν* & idearum fascinet, lucem mentis obfuscer, tenebras, tenebrarum princeps, obuertat, mentem è gyro rationis, fidei, obedientiae deiiciat, ad auxilium, sibi ipsi ferendum, sollicitet, voluntatem propriam sine respectu ad voluntatem Dei erigat, fiduciam in se suisque viribus excitet, id quod in Jesu quoque tentasse non erubuit. In *secunda* tentatione ad temeritatem prouocat Dominum, vt extra vocationem, munus, fines, diuinitus praescriptos orbitamque vagetur, & nulla necessitate, nullo vsu actus è templi pinnaculo praecipitem se agat, hoc modo filiationis diuinam certitudinem asserturus & vindicaturus. Hoc quoque consilio interpretem agit scripturarum, sed omnium pseudhermeneutarum coryphaeum & ducem, scripturas tam in falsa adplicatione, quam in omissione peruertentem & fraudum suarum vel inuitam ministram reddentem. Agnoscere videtur Satanaz scripturae auctoritatem omnino irrefragabilem, sed male adhibet, pessime interpretatur, peruerse adplicat, & communi omnium ministrorum suorum more torquet, suisque libidinibus & diabolicis conatibus seruire cogit. Et hoc quoque artificio saepissime iam vsus est Satanaz, & vtetur amplius, homines a destinatione, officio, vocatione auertendo, impellendo, vt aliena adpetant, alienis se immisceant, ad *ἀλλότεια* prouolent, extra oleas vagentur, finibus diuinitus praescriptis non inhaereant, seque contineant, peruerse scripturas adplicent, eam non ex scriptura interpretentur & concilient, ea, quae studiis & gustui conformia videntur, auide arripiant, reliquis praetermissis & ne digito quidem tactis, faciantque ex S. S. cothurnum, omnibus peruersitatibus, prauis studiis & adfectibus, praeiudicatisque opinionibus adcommodatum, & misceant quadrata rotundis. In *tertia* tentatione Satanitatem vere prodidit Satanaz, superbiam, intolerabilemque arrogantiam, peculiarem suum characterem ostendens. Qua
fronte

fronte, qua animi impotentia, qua grandiloquentia & sesquipedalibus verbis sui adorationem petit ὁ κοσμοκράτωρ & nefarius usurpator. Quae enim maior fingi excogitarique superbia potest, quam regna, si vel ea sola sint, quae Davidis Salomonisque temporibus ad populum israheliticum pertinere, & peculium veri Messiae constituunt, vel omnia regni mundi, imperium romanum maxime, in omnibus terrae partibus diffusum, pro vno adorationis actu, id munus agnoscantis, offerre. Prius ex Luca valde probabile, assumit S. R. ERNESTI *Neueste Bibl.* T. I. p. 306. alterum interpretum permulti, qui omnes quaestioni locum dedere, qui omnia regna mundi cum adparatu, gloria, magnificentia, ἐν σιγμῇ χρόνῳ (Luc. IV. 5.) a Satana Christo ostendi potuerint; Vi quadam magica id factum esse, suspicatur STACKHOUSE *Lehrbegriff* T. VI. p. 85. n. *. HEUMANNUS vero tabula quadam picta, mappis nostris geographicis simili, in dis. *Geographia Christum tentantis diaboli*, Göttingae 1734. Quicquid vero sit, repentina haec ostensio acuta fuit tentatio, cui nostra infirmitas & ambitio certo certius succubisset. Regna hic offert, eademque omnia mundi, quae alias clientibus suis dare solet minutatim, (Apoc. XIII. 2.) Habuit certe Satanas in his, forte digito monstratis, regnis, quae tum caeli circuitus, in monte lare patens, complecteretur, reliquis sine dubio per indigitationem vel enumerationem ostensis, aliquid potestatis, in hominum defectione a Deo, in peccatis & vitiis, in superstitione & idolorum cultu radicatae, sed tamen horum iusto & legitimo dominio non ita se abdicavit Dominus, quin ea per filium, verum haeredem recuperaret, eique cum plena potestate in ditionem traderet, & illi gentes in haereditatem, orbis fines, quaquae patent, in possessionem cederent; (Pl. II. 8. Matth. XXVIII. 18.) quod aliquando actu euenturum esse, verbum prophetiae declarat, (Apoc. XI. 15.) ἐγένετο ἡ βασιλεία τῶν κόσμων τῶν κυρίῳ ἡμῶν ἢ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἢ βασιλεύσει ἐπὶ τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Non itaque per pacationem, sed per victoriam, passione & morte, legitime partam, haec regna, & quicquid sibi arrogavit in illis potestatis, eripientur diabolo, cuius excellentissimi operis fundamenta in hac tentatione & victoria solidissime iacta esse a Christo, forti illo longe valentiore, quis inficias iuerit? Atque ita omnem artem, omnium machinationum vim & με-

Θοδείας absoluit Satanas, per omnia genera victus, semper inferior, numquam superior; Sic omnia ignita tela Satanae in ipsum retorfa & in ipsius perniciem versa videas. Omnibus enim telis consumtis, victus hostis totus victus est.

4) Jam videamus *arma*, quorum ministerio tam lethale vulnus accepit Satanas? Non pro ea, qua pollebat, diuinae naturae maiestate & potestate, qua sapientissime abstinuit, *κενώσας ἑαυτὸν* Phil. II. 7. non eminenti suo dominio, non ea vi, qua vti potuisset, sed exemplum praeuertisset, cum Satana agit Christus, sed *ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας* (Rom. VIII. 3.) & fratribus per omnia similis factus, certamen hoc iniit & felicissime absoluit. Propositum erat Domino, inquit *HIERONYMUS*, humilitate diabolum vincere, non potentia. Cum adhuc Satanas de Jesu, utrum filius Dei esset, videatur dubitasse, & personam plane venerabilem egerit antiquus serpens, tamquam merus homo cum homine certaret, & illi per omnia praeualeret, longe maiori pudore suffusus, plura habebat, quibus erubesceret. Contra tot insultus, quasi vnus è multis, ad verbum scriptum alligatis, solum suum *ἔγραπται*, quod ter ingeminauit, tenet Christus, vbi insignis est b. *BENGEII* nota, quam non possum non addere. „ Non prouocat Jesus ad vocem de caelo locutam, „ non respondet ad argumenta tentatoris, aduersus conclusiones eius „ tenet scripturam sacram, eiusque τὸ ὄτι. Erga homines non „ saepe allegauit Jesus scripturam, sed dixit: Dico vobis. Aduersus „ Satanam vnice illud dicit: Scriptum est, i. e. quisquis ego sum, „ certe illud teneo, quod scriptum est. Omnes sententiae, quas „ proferebat, etiam per se erant indisputabiles, & tamen tenet illud: „ Scriptum est. Quo ipso etiam exprimit, nunc se adesset, eum, „ qui scripturae esset satisfactor: ostenditque scripturae grauissimam „ auctoritatem, ipsi Satanae irrefragabilem. „ Inprimis vero acuta tela Satanae acutissime retorquet Scripturarum Dominus & auctor, ex Deut. VIII. 3. non solum pane viuere hominem, sed etiam ex eo omni, quod ex ore Jehouae proficiscatur. Conuenienter satis hoc dictum allegabat, in simili casu, in fame populi, ex Aegypto egressi, pronunciatum, (Deut. VIII. 3.) quo ignitum hoc telum Satanae sapientissime retudit, tot de rebus necessariis & ad hanc caducam vitam susten-

sustentandam vtilibus nobis prouidendis, haberi promissiones diuinas, vt illarum fiducia fretus in hac sua fame illiusque extinguendae sedandaeque modo, in voluntate Dei acquiescat, nil ipse molitur, nil tentet, *ἐχ' ἀρπαγμὸν ἠγασάμεν* τὸ εἶναι Ἰσα Θεοῦ. (Phil. II. 6.) Recte GROTIUS in annotat. ad h. l. in omni mandato diuino, siue generali, siue speciali inest aut expressa, aut tacita promissio rerum necessariarum. Ceteroquin verbum Dei ea vi, ea dulcedine, ea nutriendi & satiandi vi esse perfusum, vt non internus tantum homo eam persentiscat, sed externo quoque *αὐτάρκειαν* adferat. Homo, in spiritu constitutus, (Apo. I. 10.) contemplationi rerum sacrarum & diuinarum intentus, precum ardentissime ad Deum fundendarum studio vacans, inque sacris vigiliis & lucubrationibus detentus tanta suauitate, verbi diuini gustu perfunditur, vt ciborum & potus omnis obliuiscatur. Quis enim *γευσάμεν* καλὸν Θεοῦ ῥῆμα (Hebr. VI. 5.) & verae communionis cum Deo vsui & fructibus intentus, quoad animam & corpus non satiatur? Altera responsio: Deum non tentes: eximiiis omnino sententiis fecunda est. Intelligitur inprimis, tentare Dominum nil aliud esse, quam potentiae, sapientiae, bonitatis, veracitatis diuinae experimentum quaerere inordinate, non contentum esse documentis & promissionibus diuinis iam datis, vocationis suae limites migrare; negligere ordinaria media, ordinationem Dei praesumptione ac fiducia propriae sapientiae inuertere; iuuandi media, tempus, modum Deo praescribere, maiora viribus suis sine verbo & mandato diuino conari, periculo non necessario sese exponere, sub spe & expectatione extraordinariae conseruationis, (Exod. XVII. 2. Num. XIV. 22. Ps. LXXVIII. 18. 19. CVI. 14. Act. XV. 10. 1 Cor. X. 9.) Vltimam Satanae tentationem non iam simplici responso, sed seuera potius obiurgatione excepit Christus. *ὑπάγε σατανᾶ*, zeli & generositatis plenissima haec fuit obiurgatio. Ob enormem postulati indignitatem commotiore animo auersabatur & reiciebat Tentatorem, quem adhuc non sine molestia tolerauerat, & ab eo se circumduci permiserat. Quod angelus ne bonus quidem & insignis postulauit, immo accipere detrectauit (Apo. XXII. 8.) hoc impudentissimus hostis sibi arrogauit, nimirum adorationem, quae quam iniuria sit in solius Dei adorandi cultum, ostendit Dominus, testimonio (Deut. VI. 13.)

Tentasti, inquit b. BENIGELIUS ad h. l. in Gnom. vt explorares,

quis ego sim, & ego tibi dico, quis tu sis. „ Tentatorem, quum is maxime fauere vellet, & regna mundi in possessionem offerret, Satanam adpellat. Quid igitur moliebatur hostis, ut anima Jesu abalienaretur a Deo, & a fiducia & obsequio erga voluntatem ac regimen eius super omnia? Quis idololatriae auctor sit, ex hoc arrogantissimo postulato conicere licet, quo a Jesu ipso adorationis cultum impudentissime petere non erubuit.

5) Victoriā hanc, quae *consequabantur*, bona, si regnum Dei, mala, si regnum tenebrarum spectes, illustria fuere & notabilissima. Quam valde ima eius fundamenta concussa sint, adparet inde, quod perdendi diaboli & euertendi illius regni initium mox fecerit Dominus, & gloriosior victoria Christi sit, hostem vincentis tot saeculis grassatum & confisum. Ipsa enim Daemonia mox videntur sensisse & experientia didicisse, quis esset Jesus, nam Sanctum Dei, Christum, filium Dei adpellant. (Luc. IV. 35. 41.) quae vero, cum indignum fuisset, apostolorum munus obire, obmutescere iussit. Quanta quaelo commotio, quae perturbatio, quam insignis rerum catastrophe facta sit in regno tenebrarum, oportet, quotidie relationibus certis in eo increbrescentibus & frequentatis, non posse resisti spiritui, in J. C. operanti, nil suas vires, utcumque conquistas, confortatas, coniunctas, & adhuc validissimas valere contra potestatem inuictam, quae in J. C. resideat, è singulis triumphis, è singulis tentationibus ampliori mensura gratiae & donorum spiritus auctior, (Luc. IV. 14. 15. 18.) id quidem ominari diuinareque non est difficile. Cum LXX. discipuli, viam Domino praeparantes, ab annunciatione aduentus regni caelorum rediissent, & cum gaudio eiectionem daemionorum nomine Jesu factam testati essent, Christus, ἰδεώμεν, inquit, τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ ἑρανεῦ πετόντα, (Luc. X. 18.) sine dubio inclinatae suae rei & laboranti subventurum, & per minores hos, forti superiores, quam maxime pudefactum, & λύσιν suorum operum, (1 Joh. III. 8.) aegerrime ferentem. Expediit hoc modo via Christo pandebatur, in exordio officii mediatorii, in perficiendo opere, ipsi a patre mandato. Victus hac ratione Satan, captiuos retinere amplius non potuit, quo minus e tenebris erepti illuminarentur, & in potestatem legiti-
mi

mi Domini redirent, non quidem ita, ut non adgredi eos, invadere, sollicitare posset, sed praesidio fidei tecti munitique singulis eius telis retundendis pares essent, eaque omnia in ipsorum commoda vergerent. (Rom. VIII. 28. Luc. XXII. 32.)

§. 7.

Fatale porro erat Diaboli potestati momentosissimum illud *νῦν* b) in morte Christi.
 (Joh. XII. 31.) Precibus Christi ad patrem fulis, ψ. 28. *πάτερ, δόξα σὺν τῷ ὀνόματι, facta est vox de caelo, καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δόξαίτω.* Hoc audito, vulgus hominum, qui aderant, existisse tonitru, autumabat. Alii angelum cum eo locutum aiebant. At Jesus verum huius vocis finem ita exposuit, non, inquit, propter me vox haec exsilit, sed propter vos, *nunc* fit de hoc mundo iudicium, *nunc* huius mundi princeps *ἐκβληθήσεται ἔξω, καὶ γὰρ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλύσω πρὸς ἑμαυτόν.* Quem sensum his verbis tribuat S. R. D. TELLER, supra Cap. I §. 10. diximus. Liceat nobis haec verba, in nexu cum antecedentibus, & consequentibus considerata, brevi & perspicua *παραφράσει* illustrare, ut quid & qua ratione ingentem illam plagam, quam hoc tempore, in hoc *νῦν* passus sit Diabolus, inde eliciamus, adpareat: De legitima mundi possessione a pluribus retro saeculis, immo a primis rerum exordiis disputatum est in curia caelesti, cui iure comperat, mihi, *λόγῳ* illi ab aeterno, sapientiae illi hypostaticae, cui ab initio voluptati fuit, esse cum hominum genere, an Diabolo, qui mundi potitus per peccatum & mortem, multum inde potestatis nactus est in homines, suo instinctu, sua vi eadem peccati labe infectos, quam primus concepit, & cum iisdem infelici fato communicavit. *Nunc*, hoc iam momento, cum hora passionis, glorificationi patris apta & conveniens, aduenerit, omnium suffragiis iudicium de iniqua possessione mundi & mera usurpatione diaboli latum est, ut quicquid in illum iuris, quicquid potestatis haberet, ego, peccato, illiusque culpa, reatu & poena in cruce abolendis & tollendis, adeoque & fundamento iuris diruendo, irritum redderem, ea, quae patris essent, vindicarem, mundum, per me creatum, legitima meae potestati assererem, & quae a patre essent, ad eundem referrem omnia;

qui vicissim in praemium laboris & aerumnarum pro toto genere humano exantlandarum, quicquid a morte & peccato asseruero, mihi tradet gubernandum & curae meae asseruandum. (Joh. X. 28. 29. Jes. LIII. 10 - 12.) Nunc igitur in periodis, a sapientia diuina liberrime constitutis, successiue eiicietur foras, nimirum è finibus regni mihi dati, potestas illius abolebitur, ius, quod praetendit, tamquam nefas & usurpatio tolletur, & ego ad patris thronum exaltatus, omnes, vel gentes quoque a communione Israëlis abalienatas, quas iam Satanas retinere amplius nequit, tamquam captiuas ab ergastulis suis sursum traham, è vinculis ἀπιστίας & superstitionis soluam, solutas liberabo, liberatas sanctificabo, sanctificatas ornabo, ornatas glorificabo. Et de hoc iudicio, de hac causa omnium grauissima, quam statim excipiet executio, conuincendus est mundus per spiritum (Joh. XVI. 8. 11.) vt etiam hac ratione ipsi omnis exultationis copia praecedatur, si reditu sub sceptrum iustitiae meae vt nolint gentes, vel alienissimae & idololatria absorptae, & aliquando eandem cum principe mundi partem habiturae. Habemus igitur hinc argumentum illustre & eximium pro insigni illa concussione, qua per mortem Christi expiatoriam ima regni infernalis fundamenta conuassata sunt, ita vt omnia, quae per instrumenta contra Dominum machinatus esset, in propriam ipsius perniciem, ignominiam & victoriam, Seruatori optimo gloriosissimam cesserint.

§. 3.

Continuatur.

Quam actuosum, πολυμήχανον, sollertem se praestiterit antiquus serpens in morte Christi procuranda, dici non potest. Ex quo luculenter adparet, modum determinatum, quo vera peccati expiatio aliquando euentura sit, Diabolum fugisse, & sapientiae diuinae euidētissimum signum esse, quod non statim ab initio publicatus sit. Neque enim hoc decebat maiestatem Dei, nec rei natura permittebat, quia hoc ipsum consilium Dei pro obiecto admirationis propositum fuit ipsis etiam bonis angelis, & inprimis mali angeli suis ipsorum laqueis irretiendi erant, vt coram tribunali diuino legitime causa caderent & exuerentur ea potestate, quam cum homines peccauissent, illis & statio angelica, qua utebantur, & hominum

num a Deo defectio dederat. Quicquid igitur per instrumenta sua in Dominum molitus est Satanas, in suam ipsius perniciem, in contritionem capitis versa sunt. Ἐρχεται, inquit Christus (Joh. XIV. 31.) ὁ τὸ κόσμος ἄρχων καὶ ἐν ἐμοὶ ἐκ ἔχει ἔδεν. Agitavit igitur mundum, cum Christum crucifixit, principi suo obsecutus, & antesignanum se hostium Christi ostentasse Diabolum, & malitiosa ipsius instigatione & insidiis, cum omnes adhuc tentationes in turpem ipsi & regno eius perniciosum exitum desiissent, proditum esse Dominum a Juda Iscariote, sacrae litterae evidentissime docent. (Luc. XXII. 3. XIII. 27.) Quare etiam Christus, cum manibus sacerdotum & templi praefectorum seniorumque traditus esset, αὐτῇ, inquit, ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὄρα καὶ ἡ ἐξουσία τῆ σκότας. (Luc. XXII. 53.) Quin in gravissimo illo, in monte oliueti, agone tenebrarum vires in Christi sanctissimam animam irruisse, omnino probabile est, & mortis horrendam imaginem, cum dolore, ignominia, maledictione coniunctam, acerbiterque eius & amaritudinem exasperasse, & sensum subfuisse irae diuinae, in peccata hominum sponte suscepta exardescens, summus animi dolor significare videtur; hinc in psalmis queritur, (Ps. LV. 5.) cor mihi in pectore trepidat, leti me terrores incessant, timor & pavor inuadit & horror tantus obruit, ut ita loquar, vrinam alas haberem, ut columba, quibus in tutum euolarem. (Ps. XVIII. 5.) Mortis lora me circumcingunt, improborum torrentes turbant, orci lora circumdant, mortis laquei praepediunt. Peccatis in se susceptis, in Christum iuris aliquid acquisiuisse putans Satanas sanctissimam eius animam adfligere, cruciare, terrere non erubuit. Mira omnino κένωσις, ut angelo confortante opus esset! Labor animae, nulli comparandus, (Jes. LIII. 12.) Tentatio omnium acerrima, qua voluntatem Christi flectere & ad resistendum voluntati patris, poculum propinantis, permouere voluit, quae vero precum ardentissimarum vi & efficacia, fidei inuictae robore, & immota πληροφορία felicissime superata est! Diabolici quid in his extremis & summis tentationibus subfuisse, incredibilis ille lethargus & quam maxime intemptius, quo discipuli semel iterumque moniti, conlopi sunt, & Christi fidelissima monita, exhortationes, ad vigilantiam, precum studium, manifeste declarant.

hor-

(Luc. XXII. 31. 32.) Conf. STACKHOUSE *Lehrbegriff* T. VI. p. 126 - 137. Sic re infecta & omni Christum a fide in patrem, ab obedientia erga illius voluntatem flecendi deturbandique spe sublata, per organa externe illum vrgens & è vita sublaturus acerrime infligit; id quod etiam τῆ ὀρισμένη βελῆ καὶ προγνώσει τῆ Θεοῦ (Act. II. 23.) factum est. Gratulabatur sibi iam Satanas & in nece Domini laetabatur, tamquam summam votorum suorum adeptus, & perpetuam regni sui incolunitatem & felicitatem nactus, & damnum a Jesu Nazareno illatum brevi & facili opera refarturus, sed longe aliter res omnis cecidit, immo in plenam regni diabolici destructionem suo tempore terminabitur. Id quod paradoxon est, sapientiae diuinae, quae mundo illiusque principi stultitia est, (I Cor. I. 21. 25.) plane honorificum: per mortem abieuisse Dominum mortem illiusque robur habentem, Diabolum. Nam Jesus mortem passus, vicit, & Diabolus mortem vibrans, succubuit. Belle id & scripturarie JUSTINUS *Martyr* docuit, qui in Apol. I. ita: *Χριστὸς διὰ παρθένης τῆς ἀπὸ τῆ γένους τῆ δαβὶδ γεννηθῆναι σαρκοποιηθεὶς ὑπέμεινεν, ἵνα διὰ τῆς οἰκονομίας ταύτης ὁ πονηρευσάμενος τὴν ἀρχὴν ὄφεις καὶ οἱ ἐξομοιωθέντες αὐτὰ ἄγγελοι καταλυθῶσι καὶ ὁ θάνατος καταφρονηθῆ*: Idem hic saepius incarnationis filii Dei finem ὑπὲρ τῶν πεισυνόντων ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ καταλύσει τῶν δαιμόνων, constituit. In illustribus igitur illis, quibus aucti sumus, mortis Christi expiatoriae fructibus, (conf. Magnif. Canc. REUSSII *diff. de liberali*, simul vero etiam recta, dicta N. T. de mortis Christi vi & effectu interpretandi ratione Pars I. 1774. & II. 1775.) etiam recte refertur illud, quod inde è potestate Satanae liberati in regnum Christi translati sumus. (Col. I. 13.) Mira omnino vincendi ratio! de qua belle canit PAULINUS:

Fit laqueus laqueatus homo, & sua praeda latronem
 Decipit, & capti captius, corporis escam
 Dum petit illicitam, lethalem deuorat hainum,

§. 19.

Præmarium vero dictum, quod huc pertinet, epistola ad Hebr. Continuatæ.

II. 14, exhibet: ἐπὶ τὰ παῖδια — ἵνα διὰ τὸ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τὸ θανάτου, τρεῖσι τὸν διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τὰς, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τὸ ζῆν ἔνοχοι ἴσαν δουλείας. In huius dicti sensu inuestigando & declarando ad unam alteramue quaestionem reducimus omnia.

a) Quæ, quaeso, mortis robur, κράτος, adjudicari potest Diabolo? Recentiores, Cel. SEMLER, S. R. ERNESTI, Ill. MICHAELIS, W. A. TELLER, b. BRUCKER in bibl. anglicanis, de angelo mortis, a Judæis ficto & formidato, interpretantur, cuius terriculamenta Christus morte sua aboleuerit. Digna est in p. Ill. MICHAELIS παράφρασις, quam plenius, ut mens & sententia certius constet, exhibeamus: *In der Erklärung des Briefs an die Hebr. p. 147. fs. ita: Weil nun diese ihm zugetheilte Kinder die schwache, dem Leiden und Tod unterworfenene menschliche Natur haben, so hat er derselben gleichfalls theilhaftig werden müssen, damit er den Tod übernehmen, und dadurch das ganze Ansehen des gefürchteten Engel des Todes, nämlich des Teufels zu nichte, und das Hirngespinnst seiner Macht verschwindend machen möchte. So lange wir an diesen Gebieter über Tod und Leben glaubten, mußten wir vor seiner Anklage und tödtlichen Messer erzittern, und im ganzen Leben seine Knechte seyn. Allein nachdem Christus für uns gestorben, wissen wir, daß er keinen Anspruch an unser Leben hat, und daß der Tod nicht mehr eine durch diesen Büttel vollzogene Strafe unserer Sünden, sondern ein blos der Vorsehung Gottes unterworfenener Schritt zur Ewigkeit ist.* Cupide, ut solet, in societatem illustrium horum nominum iuit Auctor anonymus: *Versuch einer biblischen Daemonologie p. 153 - 162. Die Juden, inquit, machten die allerfürchterlichsten Beschreibungen von diesem Engel des Todes. Sie gaben ihm einen vergifteten Dolch, oder ein Schwerdt, wovon er einen überaus bitteren Tropfen, auf die Zunge des Sterbenden herabfallen ließ. Seine Gestalt war so schrecklich, daß alle Hunde, die ihn sahen, anfingen zu heulen. Ein ieder Sterbender sollte ihn in der letzten Stunde*

P sehen.

sehen. Seine fürchterliche Gestalt, sein Schwerdt, und der bittere Tropfen, der von demselben auf die Zunge des Sterbenden herabtropfete, verursachten diesem die allerentsetzlichsten Schrecken und Schmerzen. Daher rührten die Verzuckungen des Sterbenden, unter welchen, mit dem Schwerdt, die Seele vom Körper abgeschnitten wurde, worauf denn der Tod erfolgte. Iam tanto tremore formidatum ab Judaeis hunc angelum mortis aboleuisse Christum, & doctrina euangelii, ab his iudaicis commentis pura & libera, dicit, & placida sua morte, qua spiritum patri, erecto animo, sine vlllo metus indicio, tranquille reddiderit in exemplum, ab omnibus, qui ab ipsius partibus starent, intrepida fide imitandum. De hac interpretatione quantum sibi grataletur, cui solitos eius thraconismos & falsam πληροφορίαν, saepius insolentissimam, legere volupe fuerit, videat p. 160. fs. Ad alia quoque dicta Christi apostolorumque de morte, plana, perspicua, dogmatica, haec notio iudaica de angelo mortis extenditur & applicatur. e. g. (Joh. VIII. 51.) εἰάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον ἔ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Er wird von den erdichteten Schreckbildern des Todes nichts erfahren, l. c. p. 160. Cel. SEMLERUS in paraph. ad h. l. totum illud terrendi & metuendi satellitium ex animo suo eiiciet, non videbit tristem illam speciem mortis, ψ. 53. ἔ μὴ γέυσονται θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα. Er wird von den bitteren Tropfen, die vom Schwerdt des Todes-Engels fallen sollen, nichts empfinden. (1 Cor. XV. 55.) πῶς σε θάνατε τὸ κέντρον; Tod, wo ist dein Dolch; Paullus steht damit auf den jüdischen Aberglauben; und wenn er hinzusetzt, der Stachel oder das Schwerdt des Todes ist die Sünde, so verwirft er dadurch die ganze jüdische Fabel, und sagt: daß das, was den Tod eigentlich bitter und schrecklich mache, die Sünde, aber nicht der erdichtete Dolch und das bittere Gift sei, das die jüdische Fabel vom Messer des Sammael herabtriefen ließ: conf. SEMLERI paraph. ad h. l. „Judaei angelo mortis gladium tribuunt, è quo fellis mortifera „ gutta delabatur in os hominis. „ Κατ' οἰκονομίαν igitur haec scripsit Paullum, & de angelo mortis, quem Judaei somniarunt, dixisse, existimant recentiores interpretes. Verum est, Judaeos de hoc angelo, quem מַטְמֵן הַמּוֹת אוּת מַטְמֵן a radice מַטְמֵן excidir, ex-

flirpauit, aut שַׁמְמֵל Samniel, den Gott des giftigen und tödtenden windes, (de voce שַׁמְמֵל vid. Cel. MICHAELIS *Fragen an eine Gesellschaft Gelehrter Männer, die — nach Arabien reisen 1762* p. 44.) aut מִימָהּ לַיְהוָה שֶׁן principem, praefectum mortis, nuncupant, multa garruisse. Sed vt, quam lubrica sint & ficulnea, quae a recentioribus κατ' οἰκονομίαν dicta finguntur, praetermittam, quid opus fuisset Christo, ad terribilis huius angeli laruam detrahendam, & iudaeos ab inanibus eiusmodi figmentis & odiosis terculamentis abducendos, κοινῶν τῆ ἀμαρτίας καὶ σαρκὸς infantum, multo magis quid morte ipsa & ignominiosissima & acerbissima? Nonne id fieri poterat dictis fastisque minus molestis & pretiosis? Estne vel minimum probabile, filium Dei vnigenitum tanto dispendio prauam iudaeorum opinionem refellisse, & illius causa tam tetrae & indignissimae morti crucis succubuisse? Quae, qualis, quanta victima, falsae huic & indignae opinioni immolata! Nonne propheta, vel alius legatus Dei prauam hanc opinionem ex animis euellere potuisset & dictis & exemplo? (Luc. II. 29.) Haec ne vllam quidem speciem habent, & mirandum est, recentiores exegetas ad tam miras hypotheses delabi, quae sanctos homines φερομένους ὑπὸ τῆ πνεύματος ἀγίας vel hypocritas faciunt, vel absurdarum opinionum propugnatores, vel praeiudiciorum in iudaismo olim imbibitorum tenaces & morosos defensores, & ad eum συγκαταβάσεως gradum descendentes, vt veritatem prodant, in gratiam lectorum, his vel illis praeiudiciis captorum, euangelium Jesu Christi peruertant, & purae sinceraeque veritatis curam, quam roties commendant, ne ipsi quidem seruent. Conf. C. I. §. 11. Equidem huic grauissimae sententiae alium sensum tribui posse putem, & analogiae fidei & pluribus scripturae dictis omnino consentaneum. Per peccatum diabolus iuris aliquid in homines, eius naturae indolisque participes nactus est, (1 Joh. III. 8. 2 Per. II. 19.) & stipendium peccati est mors, (Rom. VI. 23.) quae homines in peccatis mortuos ei tradidit, tamquam hector & minister, infernali eius regno addictos, cui enim quis viuis seruit, ab illo quoque, remunerabitur. (Rom. XIV.) Imperium vero mortis vel robur, Diabolo competens, non eo vsque extendebatur, vt ius vitae necisque haberet in homines, quod omnino soli Deo competit, nec illud vmquam Dia-

bolo afferuit quisquam Theologorum, sed secundum voluntatem Dei & communem legem naturae mortuos peccatores sibi iure quodam vindicare, & regno suo associare posset. Quis igitur in illo enormi imperio, quod mors super homines exercuit, (Rom. V. 12-21.) vere subesset, homines fugiebat. Quemadmodum igitur Christus, princeps vitae, habet vim vitae, & primogenitus ex mortuis, suos fideles sibi associat, ita Diabolus habebat robur mortis, quod ipsi Christus morte sua fregit. Mortis spiritualis, qua homo omnis vitae ex Deo expers est, auctor & promotor, aculeum mortis, qui in peccati culpa & imperio ponitur, (1 Cor. XV. 56.) urget malignus iste & profundius vulneri infligit, & vim & terrorem mortis conscientiae *καυτηριασμένη* exacerbatur, ut longius a Deo remoueatur, & ab omni eo, quod animae salutare esse posset, abalienetur. Amphibolia quaedam in vocabulo *mortis* latet, varia significanti; nos pro statu post mortem, pro regione mortis, pro mortuorum *domicilio* sumimus. (coll. Apoc. XX. 13. 14. I. 18. Hiob. XXX. 23. XXXVIII. 17.) in hoc regnabat Satanas, in hoc *κράτος*, imperium habuit, a Christo, viuentium & mortuorum Domino, sublatum. Non est necesse, patrum quorundam de hoc loco sententias anxie conquirere, cum illorum suffragiis nec stet nec cadat vera scripturae explicatio. Vnicum addere liceat locum JUSTINI Martyris, qui dial. p. 332 s. ita: *ἡνίκα ἡμεῖς πρὸς τῆ ἐξέδω τῆ βίω γινόμεθα, ἀπέμεν τὸν Θεὸν, τὸν δυνάμενον ἀποσπῆσαι πάντα ἀναιδῆ, πονηρὸν ἄγγελον, μὴ λαβέσθαι ἡμῶν τῆς ψυχῆς.* Quid porro Diabolus in peccatores mortuos possit, LEO M. pont. rom. pro sui temporis ingenio, exacte refert, vid. diss. praef. l. S. SEMLERO, locos theologicos collectos ex Leone M. P. R. sistens, A. R. J. J. GRIESBACH p. 71 fs. §. 33. Multo minus sententiae nostrae praesidium quaerimus in potestate Diaboli in corpora mortuorum, quam multi & Theologi & Medici adstruxerunt: inter hos vnicum proferamus, D. ALBERTI, Medicum Halensem, qui in diss. de potestate Diaboli in corpus humanum ita:
 „ Sicut diabolus potestatem habet in corpus hominis animatum: ita
 „ perinde perditissimam suam vim in corpus exanimatum, aequae ac
 „ in alias naturales & materiales substantias, permissu Dei derivare,
 „ suaeque glaucomata & fraudulenta artificia prodere potest, qualia
 „ multis

„ multis speciminibus, fide etiam dignis, KORMANNUS & GER-
 „ MANNUS in suis tractatibus de miraculis mortuorum confirmant.
 „ Quare illi in pertinaci scepticismo haerere nobis videntur, qui ta-
 „ lia phaenomena in cadaveribus humanis obuia, indiscriminatim
 „ nudis naturalibus processibus & contingentibus adsignant, & diaboli
 „ influxum atque concursum negant, cum haec potestas diaboli in
 „ corpora in dubium vocari nequeat. „ conf. C. M. PFAFF. diss.
 de fratre fratrem non redimente ad. ps. XLIX. 8 - 10. vbi p. 17.
 mentionem facit & Judaeorum & Muhamedanorum, & Graecorum
 recentiorum, qui corpora impiorum vel excommunicatorum pænae
 loco cruciari & torqueri in sepulchris existimant. De vampyrismo
 peculiaris mihi ad manus est tractatus; *Curieuse und sehr wunder-
 bare Relation von denen sich neuer dingen in Seruien erzeugenden
 Blut-Saugern oder Vampyr aus authentischen Nachrichten mitge-
 theilet und mit historischen und philosophischen Reflexionen begleitet
 von W. S. G. E.* quodcumque eligas, nostra parum interest, mo-
 do ne rem certam faciat ignorantia nostra dubiam. Anno 1732. La-
 tet sub hoc nomine b. G. C. RIEGER, nostras, de ecclesia Wurtem-
 bergica praeclare meritis. Memorabile etiam illud est, (Matth.
 VIII. 28.) duorum δαιμονιζομένων, mentionem fieri, ἐκ τῶν μνη-
 μέων ἐξερχομένων, vbi inuisibiles hostes etiam in sepulchris com-
 morari videntur, (Marc. V. 3.) infensi, credo, inquit BENGEL.
 in Gnom. ad h. l. maxime in impiorum sepulchris. His nostra plane
 non superstruimus, nec illa coniectura nitimur, qua dicitur, quem-
 admodum ab angelis sancta Lazari anima in sinum Abrahami, (Luc.
 XVI. 22.) deportata sit, vti quondam Enochus, Elias & Philippus
 Euang. ab angelis par aërem portati sunt, eodem iure etiam malo-
 rum animas ad orcum & regnum mortis tenebricosum a diabolo ma-
 lisque angelis detrudi posse. Vis certe & potestas diaboli in pecca-
 torum viuorum animas, salua verbi diuini reuerentia, negari ne-
 quit, quidni & mortuorum? Cur demum per mortem, viuificatio-
 nem, resurrectionemque Christus & mortuorum & viuentium consti-
 tutus est dominus? εἰς τὸτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ
 ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ (Rom. XIV. 7 - 9.
 Quaeritur vero iam

b) Quí Christus morte sua diabolum, mortis robur habentem aboleuit? Totius mundi peccata expiaste Dominum cruci adfixum, sacrae litterae saepissime & grauissime inculcant. (1 Joh. II. 1. 2. 1 Cor. V. 19. 1 Petr. II. 24. Jes. LIII. 4. 5.) In huius igitur iusti, & δικαιωθέντος ἐν πνεύματι, (1 Tim. III. 16.) animam nil poterat Satanas, sed potius θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς τῷ πνεύματι (1 Petr. III. 18.) suam illi vim victoriamque evidentibus signis demonstrauit, carceribus mortis effractis, ipsum principem vinciens, & mortis infernique clauis extorquens, illumque aperte triumphans. (Col. II. 15.) Pretiosissimo enim λύτρω exacte soluto captivos peccati, mortis & diaboli amplius sub captiuitate detineri nefas fuisset. Fundamento imperii diabolici in homines & viuentes sublató, imperium ipsum cessauit, & nos in libertatem asserti, illi viuamus & moriamur oportet, qui nos vitae suae dispendio redemit salutemque recuperauit. (Rom. XIV. 7. 8.) Hinc saluberrimi fructus manant, qui de morte Christi praedicantur; hinc abolitio imperii diabolici in homines viuentes & mortuos, h. l. hinc gratia illa δοθεῖσα ἡμῖν — ἀφ' ἑαυτοῦ, (2 Tim. I. 10.) hinc possessio clauium mortis & inferni, è manibus diaboli quasi extorsarum, (Apoc. I. 18.) hinc mortis & eorum, quae eam excipient, non malorum, sed bonorum copiae apud fideles intrepida & heroica expectatio, immo ardentissimum desiderium, (Phil. I. 21. 2 Cor. V. 1 - 10. Rom. VIII. 33 - 39.) hinc mortis aculeus hebes & obtusus, hinc exacta vaticinii impletio (Hos. XIII. 14.) : הִנֵּנִי — מִיַּד שְׂאוֹל אֶפְרַיִם Hinc mors cum omnibus suis terribilitatibus euanescent, (Joh. XI. 25 f.) hinc praeclarum illud ἐπιτίμιον : (1 Cor. XV. 55.) πᾶς σε θάνατε τὸ κέντρον; πᾶς σε ἄδη τὸ νίκος; hinc plenum Christi absolutumque imperium in visibilia & inuisibilia, denuo vindicatum, (Col. I. 16. Eph. I. 21. 22. Matth. XXVIII. 18.) Euanesceat igitur mors, tamquam humanae naturae tristissimum & ignominiosissimum fatum, qua primo obrutu homines, veluti neglecti a Deo & cum pecore abiecti, fœdæ putredini, & indignae tanta animi excellentia corruptioni, traduntur, euanesceat, inquam, & longe aliam iucundioremque faciem induit, qua nonnisi praeparationis loco ad maximam aliquando gloriam participandam adparet. Quanto melius HUG. GROTIUS in Annot. in N. T. ed. b. WINDHEMII, ad h. l. p. 8501, quamuis respectum

etum quendam ad illum Judaeorum Sammaelem h. l. agnoscat :
 „ Sammael, i. e. Diabolus, inquit, dicitur ab Hebraeis habere impe-
 „ rium mortis. Habes hoc in Thalmude Baba-Bathra, in libro Ca-
 „ pthor, in libro de morte Mosis, apud Maimonidem *directoris du-*
 „ *bitantium*, III, 22. Nimirum accusator est eorum, qui vitiis
 „ se dedunt, ut videre est Zach. III. 1. & tales ostendit detinendos
 „ in morte, id est, non debere excitari ad vitam meliorem,
 „ (Rom VI. 23. 1 Cor. XV. 56.) Christus in suis auferendo ista vi-
 „ tia simul abstulit hoc ius accusatori, (Rom. VIII. 2.) sicut in
 „ Christo non reperit, quod accusaret, (Joh. XIV. 36.) ita nec
 „ in Christianis, quia ἀγνοήματα, quae in illis manent, non di-
 „ cuntur peccata, eo scilicet sensu, ut ob ea damnari possint. (1 Joh.
 „ III. 9.) „ Paraphrasi Cel. MICHAELIS, quam supra dedimus,
 aliam subiungere haud grauatim liceat, quae Diabolo *κράτος τῆς θά-*
νατος asserens, an exhibitari mereatur, aequi & rerum gnari iudices
 aestiment. Jam cum infantes, quos ad patrem tanquam archifacer-
 dos & primogenitus fratrum, adducturus est glorificandos, & ut serua-
 rantur, a patre ipsi datos, ψ. 10. 11. naturae humanae sint participes,
 sanguine & carne consent, in communionem eiusdem naturae
 descendit filius Dei, ut mortis fieret capax, & morte crucis, quemad-
 modum diuinæ sapientiae lubentissime placuit, & decorum illud
 postulauit, ψ. 10. peccata hominum expiarentur, eaque re ius & potestas
 Satanae, in peccato, tanquam suo opere & inuento, fundata, aboleretur,
 Diabolum quoque suo iure in mortuos peccatores adhuc utentem ex-
 uit, vitam & libertatem recuperando, pretium pro captiuis soluendo,
 cumque omni potestate in homines, si credant in seruatorem
 suum, priuando, & se Dominum eorum praepotentem, & amissae
 libertatis vindicem & restauratorem, in vita & morte, omni tempo-
 re, declarando, clauis mortis & inferni extorquendo, se viuorum
 & mortuorum Dominum ostendendo, eosque, qui ob metum mor-
 tis illiusque tremendorum euentuum, nec spiritum quiete ducerent, nec
 vitam vlla solida & durabili iucunditate perfusam agerent, liberando,
 spiritum seruitutis deprimendo, spiritum filiationis ingenerando, il-
 losque & de vita praesenti laetos & de futura minime anxios praestlan-
 do. — — Quae maior excogitari potest mortis Christi expiatoriae
 dignitas? qui eximii fructus in fideles inde viuentes & mortuos re-
 dundaturi conspiciuntur? quid non nomini diuino honorificum & ho-
 minum

minum generi salutare inde deriuari potest? quid nos praua iudaeorum additamenta in veritate per se certa & fictiones inanes morabuntur, huic robori mortis, quod Diabolus vere possedit, imaginationis fortioris impulsu superinductae. Reueremur verbum Dei, a deuorum biga, aequae perniciofa, credulitatis nimiae & ἀπιστίας repudiandae, longissime nos auertens, & numquam non regia via, i. e. media introducens. Sic in successiua regni diabolici destructione mors Christi omne tulit punctum, & fundamentum est omnium ad finem vsque & in fine mundi demum futurarum mutationum, regnum Christo plene asserentium & vindicantium. (Apoc. XIX. 6. XI. 17. 18.)

§. 10.

c) in descensu ad inferos.

Quae haecenus de mortis Christi vi, Diabolo funestissima, a nobis disputata sunt, ordine nos deducunt ad meditationem de *descensu Christi ad inferos*; in quo quidem anceps haereo, nec vbi tuto satis consistere possim, video, tot tantisque difficultatibus vbiq; circumstantibus. In hac vero doctrina ita versabimur, vt 1) generatim quaedam moneamus, 2) fundamenta, 3) finem descensus huius videamus. Quod ad generalia I) spectat,

- 1) Laudabilis & imitatione digna est circumspectio, qua *Form. Concord.* in tradenda hac doctrina vitur, vid. LL. Symbb. ed. b. WALCHII p. 573. f. 712. & hanc ipsam cordatiores Theologi modestia & prudentia pari secuti sunt, e. g. b. WEISMANNUS in Inst. exeg. dogm. „ si hunc, inquit, articulum ex „ symbolo apostolorum, & ex positionibus patrum aestimemus, „ nihil certius est, quam quod is ad litteram sit accipiendus. „ Interim si hos respiciamus, eorum doctrina non reformatis „ tantum, sed & nostris multis in locis contraria est. Non „ bene factum, cum dicta de Triumpho Christi, in morte & „ cruce, ad descensum ad inferos adplicantur, quod utique sacra scriptura nullibi facit. Tota illa doctrina nondum liquet, maxime in suis circumstantiis. „ Parcus omnino est spiritus reuelator in aperiendis caelestibus & inuisibilibus, idque sapienter & iuste, apud eos, qui in illis, quae in terris percipienda

pienda & gerenda sunt, tam caeci, tam tardi sumus, ne his necessariis neglectis, in remotioribus rimandis mere occupemur & inani curiositati satagamus. Non igitur in hoc quoque articulo ultra id, quod scriptum est, sapiendum videtur.

- 2) Historiam huius dogmatis iam dudum multi dedere. JOH. PEARSON, in expositione symboli apostolici, p. 400. fs. BUDDEUS in Inst. theol. dogm. p. 790. b. fs. S. R. D. DIETELMAIER in historia dogmatis de descensu Christi ad inferos; ex quibus pauca quaedam & primaria tantum capita delibabimus. In antiquioribus symbolis mentio huius articuli non occurrit. RUFFINO teste, in ecclesiae romanae symbolo non habetur additum: descendit ad infera, sed neque in orientis ecclesiis habetur huius sermo, in Symb. §. 10. p. 570. idem hic in AQUILEIENSI primum exflare testatur, ut praeter sepulturam descensus Christi ad inferos commemoretur. Patribus vero hanc doctrinam innotuisse, in aprico est, ut nihil de IRENAEO, CLEMENTE, ALEXANDR. TERTULLIANO, ORIGENE dicam, quorum loca vid. apud PEARSONIUM l. c. unicum in medium adferre iuvat ex EPIPHANIO, qui in exposit. fidei catholicae, quae l. III. adu. haeret. exstat, §. 17. p. 1099. descensus Christi ad inferos hisce verbis meminit: ἐκ τῆς Θεότητος συγκλειδεύσεως, & τῆς Θεότητος ταφείσεως, συγκατελεύσεως δὲ τῆ ψυχῆ τῆ ἀγία εἰς τὰ καταχθόνια, ἐλεύσεως ἐκεῖθεν τὴν τῶν ψυχῶν ἀχμαλωσίαν, κλατάσεως κέντρον θανάτου, διαρρηξάσεως τὰ κλείδρα ἢ τὰς μοχλοὺς τὰς ἀδαμαντίνους, ἢ λύσασεως ὀδῶνας ἅδὲ ἐν ἰδίᾳ ἔξασία &c. Propter APOLLINARISTAS deinde hic articulus in omnibus symbolis, publica auctoritate receptis, occurrit, & ad nostra usque tempora obtinuit, in quibus denuo sub examen vocatus, a nonnullis, b. BAUMGARTENIO, S. R. SEMLERO, MOLDENHAUER, ERNESTI, e typo salutis doctrinae expungi coepit, qui posterior in N. Bibl. T. III. p. 708. sententiam ita fert: *von allem, was die alte Kirche von Saec. II. — bis auf die Reformation von der Höllenfarth gelehret hat, ist kein Wort wahr,*
- Q
- und

und sind alles Träumereien, die sich auf den heidnischen und jüdischen Begriff von dem ᾄδῃ und damit verglichenen und übel verstandenen Schriftstellen gründen, woraus offenbar ist, daß wir uns hier auf den consensum vet. ecclesiae gar nicht berufen können, als der vielmehr, ausser dem einen, daß sie durch den descensum ad inferos nicht die Begräbnis verstanden haben, wider uns ist, und daß also unsere Erklärung eigentlich neu und den alten ganz unbekannt gewesen ist, daraus folget aber noch nicht, daß sie unrichtig sei.

II) Accurata igitur locorum, ex quibus haec doctrina demonstrari solet, inspectio & declaratio omne feret punctum.

1) Princeps locus & arx causae reperitur (1 Petr. III. 18. 19.) Communiorem huius loci explicationem defendere videntur,

a) Nexus & ordo; quae enim a ψ. 18 - 22, posita sunt, brevi compendio, quale & illud Pauli est, (1 Tim. III. 16.) omnia concinno ordine enarrant, quae Christus ad salutem hominum fecit, passionem, mortem, vitam denuo sumtam, abitionem in carcerem ad Spiritus, diluuium quondam deletos, (προευθεῖς enim & MOLDENHAUERO aliisque, qui praeconium tempore Noachi factum indigitari putant, plurimum negotii facessit, S. R. ERNESTI *Neueste Bibl.* T. I. p. 120. *es ist ein bloßer idiotischer pleonasmus in der griechischen Sprache, der in dem N. T. bey andern Griechen mehr vorkömmt und auch in unserer Sprache gewöhnlich ist,*) ascensionem in caelos, sessionem ad dextram Dei, ψ. 22.

b) Sicut ψ. 22. χειρὸς προευθεῖς εἰς ἔρανον dicitur, idque sine dubio proprie, prouti ab omnibus accipitur, ita nulla ratio adest, cur ψ. 19. hoc προευθεῖς ἐκήρυξεν non ibidem proprie accipi debeat.

c) Abitus ille Christi distinguitur a passione & morte, nec de sepultura intelligi potest, nam Spiritus illi non erant in sepulchro Christi; abiit ad eos.

d) Mani-

d) Manifeste fermo est de Christo incarnato, nec sine insigni tortura verborum de Christo ἀσάρκω sumi potest, vti b. HEDINGERO in Not. germ. ad N. T. visum est, p. 765. & recentiores habet consentientes. Si Apostolus ποτὲ coniunxisset cum ἐκέρυξεν, nullum superesset dubium, de interpretatione hac tamquam vnicè vera & recta.

e) Nec denique vsui sanctæ linguæ consentaneum videtur, homines, si de rebus ipsorum in vita gestis sermo sit, adpellare Spiritus. Tutiori igitur via illi incedere videntur, qui in hac re, mysterii plena, proprietatem verborum tuentur, & hunc vexatissimum locum, illiusque verum sensum aeternitati reseruant, vt in multis aliis nostra infirmitas postulat. In loco, inquit b. BENGELIUS in Gnom. ad h. l. mysterii pleno, non debemus proprietatem sermonis ex eo dimittere, quod non habeat parallelòs. b. LUTHERI iudicium de h. l. modestum, sobrium & omnino prudens est, vid. STARCKII Synopsis bibl. exeget. ad h. l. p. 1110. f. & BENG. Gnom. ad h. l. inprimis p. m. 1019.

His iam praemissis, vt institutum nostrum persequamur, sententiam nostram, saluo meliori iudicio, de hoc loco breui paraphrasi declarabimus: Semel Christus pro peccatis hominum passus est, is, in quo ab omnibus veri sacerdotis virtutibus instructo, ne quicquam, quoad vitæ sanctimoniam, absolutamque iustitiam, & insitam & in omni vita praestitam, desiderari poterat, vt peccatores abalienatos a Deo, ea ratione, quæ & virtutibus diuinis earumque summae perfectioni honorificum esset, & decentiis diuinis consentaneum, cum ipso reconciliaret, & vna secum iustificatos adduceret ad caelum; idque evidenti aliquo specimine vel in inuisibilibus illis regionibus praeslitit: morte enim interemtus, quoad fragilem & mortalem naturam humanam, vi vero vitæ ἀκατάλυτε, quam ipsa vita & princeps vitæ in se ipso habuit, & secundum quam Spiritu vivere neque desit, neque iterum cœpit, statim viuum modis nouis & multo expeditissimis se exserens, profectus est, tamquam viuorum & mortuorum Dominus, iure victoriae, in morte constitutus, & mortis & orci clauibus instructus, ringente Diabolo,

fremente regno tenebrarum, ad loca illa mundi invisibilis, ubi in custodia animae detinebantur hominum, ob pertinacem & obstinatam ἀπιστίαν diluio quondam deletorum, iisque praedicavit tale praeconium, cuius capaces essent, quibusdam euangelicum ad consolationem, quod Christo proprium est, aliis legale, ad terrorem. Atque haec cum videatur mens & sententia apostoli esse, ut ex propria atque genuina omnium verborum significatione liquet, manifestum est, nec de morte, nec de sepultura, nec de utraque simul, nec de praeconio Noachi hunc abitum & praedicationem intelligi facile posse.

2) Alter locus, qui ad demonstrandum descensum Christi ad inferos excitari solet, (Eph. IV. 8 - 10.) occurrit, & multis antiquorum recentiorumque interpretum videtur dubius, & minime aptus, ad cogendum ex eo articulum fidei de descensu Christi ad inferos. Paullus in eo est, ut summam Christi maiestatem & potestatem super omnia vindicet, & nil ipsi imperium esse, nil extra eius dominationis ambitum positum ostendat, ne imas quidem terrae partes ab illo fuisse praetermissas, sed & has adiisse, ut divina sua vi, in exaltatione recens assumpta, omnia penetrare, perireare possit, & praesentia & operatione, fructibus mortis expiatoriae, donis humano generi recuperatis, immo se ipso implere. Sunt quidem magni nominis theologi, qui haec κατώτερα μέχρι τῆς γῆς non nisi de terra, quam nos inhabitamus, & quam relicto caelo filius Dei adisset, intelligenda esse docent. e. g. S. V. ERNESTI *Neueste Bibl.* T. II. p. 31. III. MICHAELIS in *paraph. und Anmerk. über die Briefe Paulli*: p. 106. *Es kann unmöglich von der Höllenfarth Christi die Rede seyn, wie viel von unsern Gottesgelehrten vorgeben.* FRID. BALDUINUS in *comment. in omnes epp. Paulli* illud κατέβη εἰς τὰ κατώτερα μέχρι τῆς γῆς tam de incarnatione Christi, quam de descensu ad inferos interpretatur p. 906. Habet omnino haec interpretatio praesidia haud contemnenda. Obversatus est animo apostoli, dum haec scriberet, (psalmus LXVIII.) qui alius quoque descensus meminit, nimirum in montem Sinai, ψ. 16. Christum vero multo inferius in eam partem, in qua homines solent vivere, descendisse asserere videtur Apostolus, & hoc sensu verbum

κατα-

καταβαίνει plurimis locis usurpatur, (Joh. III. 13. VI. 33. 38. 41. 42. 50. 51. 58.) & κάτω in relatione ad caelum, ἄνω, de terra occurrit. (Joh. VIII. 23. Act. II. 19.) Sine dubio haec ipsa locutio hebraismum sapit, תחתיות הארץ e. g. Pf. LXIII. 10. vbi David consilium suorum hostium, eorundemque exitum describit, והמה לשואח : יבקשו נפשי יבאו בתחתיות הארץ : LXX. ἐς κατώτατα τῆς γῆς. Non facile de sepulchro heic cogitari potest, nam eosdem hostes fore portionem vulpium, ψ. 11. מִנְתַּ שְׂעִלִים יְהוֹי vel hyaenarum contendit, adeoque honore sepulturae non cohonestatum iri, haud igitur improbabile videtur, haec תחתיות הארץ esse periphrasin שואח, loci & domicilii mortuorum. Porro haec ipsa locutio, (Pf. CXXXIX. 15.) de vtero matris usurpatur, רַקְמַתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ ingeniose contextus sum in ima terra, i. e. in vtero matris: vbi Ill. MICHAELIS annotat, p. 247 f. *Den Zustand vor der Geburt stellen Hebräer und Griechen sich eben so vor, als den nach dem Tode: die Griechen nennen den einen sowohl, als den andern, Hades, und die Hebräer vergleichen den Mutterleib mit dem Grabe, und stellen ihn sich als einen Theil der unterirrdischen Welt vor.* Hinc factum est, vt quidam hunc descensum Christi εἰς τ. κ. μ. τ. γ. de sepulchro, vt Cel. D. ZACHARIAE, in *paraphrastischen Erkl. paulinischer Briefe* ad h. l. alii de vtero matris, adeoque de incarnatione Christi, vt BEZA & FAGIUS, & Cel. W. A. TELLER, interpretarentur, nec GROTIUS in annot. in N. T. alienus videtur, „ posset, in „ quit, aliquis credere, agi hic de vtero materno ob locum Pf. „ CXXXIX. 15. Sed credibilis est agi de diuina Christi potentia, in „ terris exercita, coram multis testibus, de quo agitur & 1 Tim. III. „ 16. „ Cum itaque haec תחתיות הארץ tam in proprio, quam improprio sensu aliquid inferius superficie telluris indigitare videantur; cum oppositio illa, qua adscendisse Christus ὑπεράνω πάντων τῶν ἑσθῶν dicitur, etiam descensum ad ima terrae supponere videri possit; denique cum non quilibet adscensus, vt b. BENNELIUS annotat ad h. l. sed adscensus, captam captiuitatem habens coniunctam, praesupponat & inferat descensum in inferiores terrae partes; non vana & mere arguta eorum interpretatio videtur, qui ex h. l. descensum Christi ad inferos inferunt, vt quidem existimauit Reu.

M. GRAEFENHAIN, Lipsiensis, in diss. perquam eleganti, *de interpretationibus N. T. argutis magis, quam veris.* 1774. p. 18. Ceterum ingenue fateor; ni alia loca superessent, ex hoc vno veritas descensus Christi ad inferos, tuto & liquido probari haud facile posset.

3) Tertius locus, in quo singulare quoddam robur inesse putat PEARSONIUS l. c. p. 407. vt euidens & infallibile nominet pro hac doctrina argumentum, exstat Act. II. 25 fs. Si anima Christi non derelicta est in inferno in resurrectione ipsius, vtique in inferno fuerit, necesse est, ante resurrectionem. Vt enim caro eius vi promissionis ac prophetiae non vidit corruptionem, tamen fuit in sepulchro, corruptionis officina, vbi vsque ad resurrectionem in spe requieuit: Sic & anima eius, quae vi eiusdem promissionis in inferno derelicta non est, vtique in inferno fuit vsque ad tempus, quo corpori rursus vnita fuit ad resurrectionem exsequendam. Hinc satis manifeste sequi videtur, animam Christi in inferno fuisse. AUGUSTINUS, quis, inquit, nisi infidelis negauerit, Christum fuisse apud inferos. ep. 99. Ill. MICHAELIS verba psalmi: *כי לא תעזב נפשי לישׁ* vertit: *Du wirst meinen Leichnam nicht dem Grabe lassen: נפשי* meinen Leichnam, *לישׁ* Grabe, denotare autumans. Pace vero viri Ill. putem, valde proprie prophetam loqui, & inde in suam orationem transferre apostolum, in carne Christi negantes corruptionem, quae in ea sola locum habuisset, & de anima Christi asserentes, non derelictum iri in inferno. Caput rei in euoluendis notionibus *לישׁ* & *אֵדָם* ponitur, in his cardo vertitur. Equidem nolim, omnibus in locis, vbi in text. hebr. *לישׁ* & in graeco τῶν LXX *ἀδης* occurrit, intelligi sepulchrum, quo corpora mortuorum conduntur, nolim etiam & minus adhuc, cum aliis vbique illas voces interpretari de inferno, proprie sic dicto, seu loco damnatorum. Dantur enim loca, vbi *לישׁ* & *ἀδης* neutrum horum denotare possunt, sed generatim statum animarum separatarum in loco seu bono seu malo, quis enim, e. g. Iacobum (Gen. XXXVII. 35.) sub voce *לישׁ* sepulchrum intellexisse dicat, cum se ad filium suum in *לישׁ* *אֵדָם* abiturum ait, quem credebat in ventre bestiae sepulchrum suum inuenisse? Quis Dauidem, Hiskiam & Hiobum descensum in infernum, lo-

cum

T. quae iam vidimus, (Rom. X. 6.) & inde satis argute argumentantur, ergo Christus fuit post mortem in abyſſo; abyſſus vero, vi loci paralleli, ad quem apoſtolus ſuaviſſima parodia alludit (Deut. XXX. 11-14.) mare denotare videtur, vt ſentus hic ſit: ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in caelum, ſc. vt ex eo cognoſcamus legem, eamque praestemus; nam hoc eſſet Chriſtum quali ex alto deducere, & negare eum de caelo deſcendiſſe, vt legis genuinum ſenſum nobis aperiret, & praestandi viam patefaceret, viresque concederet: aut quis deſcendet in abyſſum, hoc eſt in mare vltimum nauigio, vt ex locis remotiſſimis cognitionem legis & praestandi facultatem nobis ſuppeditet? hoc enim eſſet Chriſtum quali ex mortuis reducere, ac negare, eum mortuum eſſe pro peccatis, & reſurrexiſſe ad iuſtificationem, qua ſemel potiti viribus implendae legi ſufficientibus inſtruamur: nam propinquum eſt verbum euangelii, quo enunciat verus & legitimus vſus legis, & impletio illius offertur in Chriſto. Multo minus pro demonſtrando hoc deſcenſu admitti poſſunt, quae citantur ex libris apocryphis, testimonia, veluti illud, (Sirac. XXIV. 8.) *penetrabo omnes inferiores partes terrae; Inſpiciam omnes dormientes & illuminabo omnes ſperantes in Domino;* haec quidem encomii ſapientiae pars, vt nil dicam de libro apocrypho, quem neque eccleſia ante Chriſtum iudaica, neque patres ad Hieronymi vſque tempora, pro canonico agnouerunt, ne exſtat quidem in fonte graeco, è quo latina verſio traducta eſt, quod ipſi, qui illi iuſto plus auctoritatis tribuunt, fatentur R. Catholici. Sunt & alia quaedam loca, ad quae patres prouocant, nec ſuo nec noſtro tempore in ſcripturis ſacris reperiuntur. JUSTINUS MARTYR in Dial. cum Tryph. inter alia a iudaeis mutilata, peruerſa, obliſſerata ſcriptura loca commemorat etiam hunc: *Καὶ ἀπὸ τῶν λόγων τῆς αὐτῆς Ἱερεμίας ὁμοίως ταῦτα περιέκοψαν. Ἐμνήθη δὲ κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ Ἰσραὴλ τῶν νεκρῶν αὐτῆς τῶν κεκοιμημένων εἰς γῆν χόματος καὶ κατέβη πρὸς αὐτῆς εὐαγγελίσαθαι αὐτοῖς τὸ σωτήριον αὐτῆς.* Locus hic adductus ab IRENAEO adu. haereſes L. III. c. 23. ad probandum, quod qui mortuus ſit pro nobis, non homo tantum fuerit, ſed & Deus. Idem L. V. c. 26. hunc locum adplicat ad animam Chriſti a corpore abſentem: nunc autem tribus diebus conuerſatus eſt, vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo. S. R.

SEMLERUS in progr. paschali, hanc ipsam sententiam Irenaei examinat illustratque, vt simul aliquid lucis quaerat ad historiam tot apocryphorum librorum, in obs. *de vario & impari veterum studio, in recolenâ historia descensus ad inferos, Halae 1775.* Hoc igitur loco & fundamento nec nos nitimur, quod suspectae omnino auctoritatis, in fonte hebr. non exstat, & JUSTINUS MARTYR iudaeos quidem accusat, quod eum eraserint ex versione τῶν LXX, quod quomodo in iis codicibus, qui in Christianorum manibus essent, patrare potuerint, vix comprehendi potest: nec hodie in tanto criticae artis studio repertus est, nec, praeter JUSTINUM, vllus è tot christianis scriptoribus tale carmen recitat. Idem porro momentum eandemque auctoritatem sustinet ille CLEMENTIS ALEXANDR. locus, quem, mirum omnino, ad probandam Christi in inferno praedicationem in medium adfert: Strom. L. VI. διόπερ ὁ κύριος εὐηγγελίστατο καὶ τοῖς ἐν ἅδᾳ· φησὶ γὰρ ἐν ἡ γραφῇ, λέγει ὁ ἀδὴς τῇ ἀπωλείᾳ· Εἶδος μὲν αὐτῆ ἐκ εἶδομεν, φωνὴν δὲ αὐτῆ ἠέκοσαμεν. Hic ipse locus dignus visus est b. BEN- GELIO, quem in Gnom. ad 1 Petr. III. 19. citaret. In argumen- tando longius progrediens ceteris CLEMENS ALEXANDR. apo- stolos, more & exemplo Domini, mortuis euangelium praedican- tes facit L. II. δέδεικται δὲ καὶ τῶν δευτέρω σρωματῶν τῶν ἀπο- σόλων, ἀκολούθως τῶν κυρίω, καὶ τῶν ἐν ἅδᾳ εὐηγγελισμένους, munitque se auctoritate HERMAE, qui in *pastore*: τῶν ἀποσόλων, inquit, καὶ τῶν διδασκάλων τῶν κηρύξαντων τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ κοιμηθέντων, τῇ δυνάμει καὶ τῇ πίσει κηρύξαι τοῖς προ- κκοιμημένοις, quam ipsam sententiam hac ratione fulcit, aposto- los, vt in vita Christi imitatores fuerint, sic & ipsum imitatos fuisse post mortem. Ἐχρῆν γὰρ, οἶμαι, ὡς περ καὶ νταῦθα, ἕτως δὲ καὶ κείσε, τῶν ἀρίστων μαθητῶν μιμητὰς γενέσθαι τῶν διδασκά- λων. De iis, inquit b. BENGELIUS, ad Matth. XIV. 2. quae Chri- sti prodromus ante ipsum occisus defunctis nunciarit, euangelizarit, multa dicunt graeci communiter, apud Leonem Allatum de LL. ecclesiasticis gr. p. 303. f. & apud WETSTENIUM ad Dial. c. Mar- cion p. 33. itemque latini, quos citat Ittig. diss. de euang. mortuis annunciato, § XI. quibus add. Ambros. ad Luc. I. 17. & Gerson Lect. 2. super Marcum. Consimilia his sunt, quae in testamentis XII.

patriarcharum occurrunt, vbi e. g. in Testamento Benjamin legitur, referente S. R. SEMLERO l. c. p. 13. „ altissimus mittet „ τὸ σωτήριον αὐτῆ, ἐν ἐπισκοπῇ μονογευῆς. is in priori templi „ parte iniuria adficietur, καὶ ἐπὶ ξύλῳ ὑψωθήσεται, καὶ ἔσαι „ τὸ ἀπλώμα τῆς ναῦ σχιζόμενον, καὶ μεταβήσεται τὸ πνεῦμα „ τῆς Θεῆ ἐπὶ τὰ ἔθνη, ὡς πῦρ ἐκχυνόμενον καὶ ἀνελεῖται ἐκ τῆς ἀδῆ „ ἔσαι ἀναβαίνων ἀπὸ γῆς εἰς ἔρανον, nimirum ille Christus. In „ Test. Leui c. 4. ἀδῆς Ipoliandus dicitur, καὶ τῆς ἀδῆς σκυλευο- „ μένης ἐπὶ τῷ πύθῳ τῆς ὑψίστης. „ Supposititia id genus scripta recte ad pias fraudes, quas τῆς οἰκονομίας sapientis nomine cohonestarunt, primo secundoque saeculo bona fortassis mente familiares & vsurpata recte retuleris, sed & inde manifestum fieri putem, qui ab his iudaizantibus christianis loca S. S. quoad hunc articulum intellecta fuerint, tantum abest, vt apostolos ipsos inde aliquid suis scriptis κατ' ἀνθρώπων inseruisse existimem, quae sine dubio his spuris priora exsistere. Haec de fundamentis, quibus hic locus nititur, sufficiant. Pergimus

III) ad *finem*, quem in descensu ad inferos Christus intendisse putatur; hic a variis vario modo proponitur. Christum non motu locali & reali in inferno praesentiam suam ostendisse, sed virtuale tantummodo motum praesentiamque efficaciam, qua mortis Christi effectus in defunctorum animas egerint, virtutemque suam exeruerint, DURANDI quondam fuit opinio, quae vero ob *προευσείας* (1 Petr. III. 19.) stare nequit. Christum per passiones cruciatuum infernalium descendisse in infernum dici, vt CALVINUS in institt. C. VII. 25 - 29. p. m. 299. (ed. geneuensis MDLIV.) putat, plane non veri speciem habet, quia passiones & mors & hic descensus, in loco illo celebri, (1 Petr. III. 19.) euidenter distinguuntur, si vel ea argumenta, quae PEARSONIUS l. c. p. 409. contra hanc sententiam vrget, prorsus intacta velimus esse. Alia opinio haec est, Christum, qui nobis in omnibus assimilari voluerit, experiri voluisse statum hominum, vita functorum; repugnare vero huic sententiae illud maxime videtur, *ἀδην* tam apud graecos & iudaeos, quam in ipsis sanctioribus litteris denotare non solum statum quemdam, sed & locum, in quo demortuorum animae commorentur. Refragatur

tur & huic sententiae illud $\piορευθεις$, refragantur actiones, in inferno perpetratae. Alia sententia alium finem descensus Christi ad inferos fingit: $αδιν$ tribuebant communi isti animarum, tum in Dei fauore & gratia, tum in peccatis suis decedentium, domiciliis, & Dominum descendisse ad illam $αδς$ partem, vbi animae fidelium, inde a morte Abelis vsque ad mortem Christi detinebantur, ibidemque dissoluta omni illa potestate, qua inferius detinebantur, translocasse in sedes longe illustriores, inque statum beatiorem, ipsos nempe caelos superos. Multi ex patribus EUSEBIUS, CYRILLUS, AMBROSIVS, HIERONYMVS huic sententiae adstipulabantur, quorum loca vid. in PEARSONIO l. c. p. 425. ex quibus eam mutuo acceperunt Scholastici, & hinc in romanae ecclesiae articulos fidei transit, quae statuit, animas piorum ante Christi aduentum in limbo inferni superiori fuisse. Statuunt nimirum infernum diuidi gradatim in quatuor loca; infimum locum esse aeternis poenis destinatum, vbi poena est *damni* gloriae caelestis, gratiae Dei & pacis conscientiae & poena *sensus* cruciatuum infernalium; qui locus reprobis destinatus & proprius, qui sceleribus illum sunt promeriti, vnde nulla fit liberatio. Reliqua autem tria spatia sic distinguunt, vt locus, infimo inferno proximus, sit purgatorium, in quo eodem igne infernali crucientur animae, quae a peccatis venialibus nondum plene purgatae eo descenderunt, vt purgentur satisfactione illarum poenarum, vt tandem in caelum purificatae ascendant. Reliqua vero duo spatia superiora inferni vocant *Limbo*, h. e. oram seu extremitatem duplicem. Proximum enim purgatorio limbum statuunt esse locum poenae *damni* gloriae caelestis, non autem poenae cruciatu seu *sensus*. In quo limbo statuunt infantes, sine baptismo mortuos, perpetuo mansuros, sine liberationis spe. Alterum denique ac supremum limbum statuunt esse locum, in quo omnes sancti patres, post mortem, vsque ad Christi aduentum fuerant; vnde per Christum in descensu suo ad inferos liberati iam sint, adeo vt hic limbus iam sit vacuus; in quo patres habuerint poenam, non *sensus*, sed tantum *damni*, & quidem temporalis, nec aeterni, vt de limbo infantum supra dictum est. Haec omnino sunt $αγγραφα$, immo scripturae contraria, caelum seruandis, infernum perituris adsignanti. (Rom. VIII. 1, Ef. LVII. 2.

Luc. XVI. 22.) Inprimis Mosis & Eliae adparitio in transfigurationis monte longe feliciorum statum arguit, quam qui ipsis a pontificiis in limbo patrum tribuitur. Temeraria haec curiositas & audacia, qui tamquam periti quidam inferorum metatores ausi sunt vastos illos, qui circa centrum terrae sint, hiatus in has quatuor partes distribuere, nostris & reformatis maxime vapulat, conf. DANNHAUERI hodomoriam Spiritus papaei T. I. Phant. XII p. 939-1052. AMYRALDI diss. bigam de descensu Christi ad inferos in Syntagma thesium theolog. in acad. Salmurienfi disputatarum P. II. p. 28. fs. & S. R. D. COTTAE diss. II. de inferno eiusque sede. Alia opinio est, quae Christum in infernum descendisse putat, ut euangelium Spiritibus ibi praedicaret, quo vel illi reciperent ipsum, qui ante credidissent in eum, vel isti crederent in eum, qui antea reiecerant. Nituntur, qui hunc finem assumunt, inprimis loco 1 Pet. III. 19. quem proprie intelligunt, & Act II. 24. Alia adhuc opinio obtinuit in nostra potissimum ecclesia, sc. finem descensus Christi ad inferos fuisse, ut triumphum ageret de Satana, atque omnibus potestatibus infernis, in ipsorummet ipsa ditione. (Col. II. 15. Eph. IV. 8. 9.) Hic ipse vero triumphus sine praeda, hosti erepta, per liberatas ab inferno animas, cogitari nequit, hinc plerique patres, spoliasse Christum Satanam, captiuitatem captiuam duxisse, in descensu putabant; haec fuit b. LUTHERI sententia, quae deinde in nostras ecclesias, tamquam omnium sententiarum, hactenus in medium productarum, optima & Scripturae maxime conformis transit, & in nostris compendiis systematibusque inualuit. Conf. inprimis S. R. D. SARTORII, Comp. Theol. p. 166. & expende loca, quae tam de *animabus*, sub terra detentis, quam de *frustratis inferni* aduersus Christum *insultibus*; de *victoria*, quam Christus monte sua ab inferno reportauit, & de *fructu* benefico in redemptos redundante, ad declarandam hanc doctrinam in medium attulit. Certe probabilior est his propositis & vltima, quae PEARSONII est, & hinc STACKHOUSII in *Lehrbegriff* p. 200-212. quae descensui Christi hunc finem tribuit, factum esse, ut satisfaceret mortis legi; animam Christi a corpore vere separatam per mortem, reuera migravisse in locos inferiores, ubi degerent animae defunctorum, & id eo consilio factum esse, ut aequae mortui quam viui sortem subiret, adparuisse hic in similitudine carnis peccaminosae,

nosae, & in alterum mundum concessisse sub imagine peccatoris, repositum fuisse corpus Christi in sepulchro more aliorum defunctorum, animam quoque ipsius delatam esse in eas regiones, quo aliorum hominum animae deferri soleant. Haec quidem sententia congruit illi loco, quem PEARSONIUS l. c. tamquam veram & vnicam huius doctrinae sedem, Act. II. agnoscit, sed nullatenus illi, quem 1 Petr. III. 19. videre est, & maiori iure fundamentum huius doctrinae dici haberique meretur. Missis iam omnibus, illud cogitare suave est & iucundum, descensu suo metum nostrum sustulisse Christum, & ascensu spem nostram confirmavisse. Ad eas commigravit sedes, quas Diabolus occupavit, & in quibus potestatem suam maxime exercuit, ut cum in ipsum nihil quicquam habuisset potestatis, certi redderemur & nos, non posse cum exerce-re dominium in nos, tamquam mancipia sua. (Hebr. II. 14. 15.) Actuali in regna sic destructa descensu de eadem, qua ipse gaudisus est, libertate certos fecit omnes, qui ad sese pertinerent. Recte ATHANASIUS: *πάχων αὐτὸς ἡμᾶς ἀνέλαβε, πεινῶν ἡμᾶς ἔτρεψε, καὶ εἰς τὸν ἄδην καταβάλλον, ἡμᾶς ἀνέφερεν.* Ad alias, quae hunc descensum ad inferos spectant, quaestiones ingenue & liberaliter respondebo: Q. 1.) de tempore, quo in infernum descenderit Christus, cum latroni eodem die paradysum aditum iri secum, pollicitus sit? Nescio. Q. 2.) Num sola anima, an corpore iam excitato loca inferiora adierit? Nescio. Q. 3.) Ut vidimus, num & Apostoli, vestigia Domini prementes, tale praeconium apud inferos annunciauerint? Nescio, nec enim illud ex 1 Petr. IV. 6. sequi putem. Q. 4.) De momento huius doctrinae, & cum plane non *ἔξαγάγι* sit, num in symbolo apostolico, sic dicto, retineri debeat? R. ex Jud. 5. 3. Q. 5.) Quanam & de modo & de fine huius descensus sententia optima sit & tutissima? penultimam puto. Q. 6.) Num ii sancti, qui obdormierant, & quorum corpora surrexerunt cum Christo, prius ex *ἄδη* liberandi erant? (Matth. XXVII. 53.) Nescio. Q. 7.) Num satius sit, omni hac doctrina abstinere, quod recentiorum quidam volunt, & de sepultura intelligi loca citata, & praeconium (1 Petr. III. 19.) de poenitentiali praeconio Noachi aliorumque patriarcharum? Non putem; nec tamen ob id ipsum suspicionis dicam scribere cuiquam ausum. In his problematicis salua sit

omnibus sentiendi libertas, suumque iudicium. Modo illud teneatur sollicitissime: ne in illis iudiciis & documentis, quae de mundo inuisibili nobis aperit Spiritus, vel eliminandis, vel ad rationis, in his rebus caecutientis, placita refingendis, iusto plus simus & diligentiores & liberiores. In hac igitur re, quam haecenus disputauimus, quid a dignitate personae Christi, a muneris ipsius rationibus alienum sit, quid doctrinae salutaris frugiferae cognitioni repugnet, me non videre, non intelligere, palam & sincere profiteor.

§. II.

Continuatur.

Quicquid igitur sit de omni hac causa, in qua fortasse secundum nonnullorum sententias iusto plus iudaizauimus, illud persuasissimum mihi est certissimumque, morte Christi & iis, quae eam mox consecuta sunt, in inuisibilibus insignem commotionem, varias mutationes, regno Diaboli funestissimas, factas esse, nulla vi, nullo tempore ab ipso refarciendas, fortius subinde continuandas, & omni principatus, potestatis & virtutis, filio Dei contrariae, abolitione, (1 Cor. XV. 24.) aliquando terminandas, in gloriam patris & victoris J. C. in aeternum concelebrandas. (Ps. CX. 1. Phil. II. 10.) Generatim haec in sacris litteris V. & N. T. docentur. Eximiae illae promissiones de morte deglutienda in victoriam, siue in aeternum, (Jes. XXV. 8. 1 Cor. XV. 54.) & initium praeclari illius *ἐπιβίβης*. *Πῶς σε θάνατε τὸ κέντρον, πῶς σε ἄδη τὸ νῆκος* (1 Cor. XV. 55. Hof. XIII. 14.) in morte Christi factum, per omnes temporis aeternitatisque periodos causa erunt communis tripudii & laetissimarum acclamationum ad thronum eius, cuius admiranda sapientia omnia recte disposuit & felicissime absoluit. Tota rerum vniuersitas aduentu Christi commota est, & maxima rerum conuersio in mundo inuisibili contigit, (Hagg. II. 7. coll. Ebr. XII. 22-26.) conf. b. CRUSII progr. I. II. *de caelo per aduentum Christi commoto*, Lipf. 1757. quidni etiam tum, quum post mortem expiatoriam visibili praesentia occuparet imperium, quod ipsi in orcum quoque competeret, a Diabolo *αυτοκρατορικῶς* adhuc sibi tributum, immo ipsum inferni principem cum sociis exueret, & publice (Col. II. 15.) triumpharet, tamquam is, qui operum diaboli dissolutorum causam

sa in mundum venisset. (1 Joh. III. 8.) Ex hoc iam tempore nuntio & imperio J. C. totum caelum gubernatur, quod magnifice depictum vide per totam apocalypsin, quae omnis in eo est, ut ostendat, Christum esse τὸν ἰχυρότατον, qui τὸν ἰχυρὸν, totius fere mundi tyrannum potentem, & per aliquot iam millennia opus suum perficientem, per gradus illustrium triumphorum sit deuicturus. Mirum est, homines perumque ad ea, quae ad mundum invisibilem pertinent, vel caecurire, vel vestigia reuelatae de eo doctrinae non satis attente legere, vel praeiudicatis opinionibus seruire, vel ad rationis, in his rebus infirmae, decempedam exigere, & iis, qui ceteroquin recte animati sunt, & bona mente in hoc vel illo genere incedunt, inuidere, insultare & nescio, cuius dictatoris prouinciam sibi arroganter sumere. Amor certe veritatis id non facit, aut studium sapientiae, haec enim ἀγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθὴς, μετῴδους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος. (Iac. III. 17.) Mirum est, cur tam aegre mens humana, verbi diuini impatientior, & propriorum ingenii abortuum iusto tenacior, veritates de mundo illo invisibili admittat, cur in his tam facile trictetur, cur omnis eruditionis copiam linguarumque notitiam in his arduis doctrinis profundat, inque illas e typo salutaris doctrinae eliminandas conferat, alios, vel antiquiorum vestigia prementes, vel suam conuictionem sequentes, castiget, traducat, eludat.

§. 12.

Effectus huius victoriae tam in invisibili, quam visibili mundo illustres exstiter. Quis enim modus fuerit in terrore, pudore, ignominia, oportet, qua se adfectos sentirent mali angeli, inuictissimo Mariae filio succumbentes! quam pudenda consiliorum, latissime patientium, deiectio! quam insignis clades hostium publice triumphatorum! quam gloriosa Christo spiritus illius arrogantissimi, quem sibi principatus isti sumerent, depressio! & quae & quanta sunt illa commoda, quae hanc victoriam in visibili mundo consecuta sunt, qualia sunt ex infinite multis ista manifestissima & celeberrima: Religio- nis Christianae firma & stabilis in terris constitutio & erectio, celer- rima per omnes mundi plagas propagatio, (Col. I. 23.) variorum im-

Effectus huius
victoriae.

impedimentorum, immo ferramentorum, quibus palatium suum firmatum existimabat hostis, irruptio & demolitio, idololatriae destructio, iudaicae ἀπιστίας illuminatio, fidelium in fide confirmatio, & ad finem usque vitae, saepius periculosissimae, sustentatio & inde proficiscens perseverantia, (Joh. X. 28. 1 Petr. I. 5.) è sanguine martyrum noua profiliens confessorum & fidelium soboles, ita, vt saepius fit, etiam hîc aduersarii machinationes in suam ipsius perniciem, regnique tenebrarum damna notabilissima terminarentur; Oraculorum gentilium iam obmutescentium silentium, & ea consulentium minor subinde & decrescens quotidie numerus, vt suo iam tempore PLINIUS Ep. L. X. ep. 97. desolata prope templa & sacra sollemnia diu intermissa quereretur; operum diabolicorum dissolutio, & salutaris doctrinae per omnes terrarum fines amplior subinde & firmior sustentatio; barbariei & crassae superstitionis expugnatio; artium scientiarumque, inprimis philosophiae, defaecatio; spiritus maligni, adhuc in contumacibus vigentis & dominantis, peruersitati, opposita donorum Spiritus & extraordinariorum & ordinariorum administratio, vigens vbique eorum vsus, & omnium charismatum plenior œconomia; obsedendi homines, christianos maxime, quoad corpus, valde circumscripta, vel etiam nulla amplius potestas. Nuditas certe hostis deuicti in nulla re magis patuit, quam in euangelio, quod fremente hoste, omnibus machinationibus eius frustra exhaustis latius serpsit, & maiori vi & efficacia ad omnes orbis terrarum gentes peruagatum est. Hic ipse triumphus iam per tot millennia continuatus, plena hostis clade & aeterna pernicie terminabitur. Ad peractum iam triumphum, inquit b. BENNELIUS in Gnom. ad 1 Cor. XV. 25. eius residua pars victoriae se habet, vt ad orbem alicuius monarchiae humanae subiugatum, margo eius quispiam aut angulus. Victoria igitur de Satana, in morte Christi parata, in resurrectione declarata, in ascensione publice, omnium regni Dei invisibilis ciuium oculis, ostensa, plena in se, & ratione meriti consummata, ratione adplicationis & executionis est vel maiestatica, vel gratiosa, datur enim executioni per homines & in hominibus, hinc suos accipit limites, prouti ab hominum fide vel ἀπιστία aut laxantur aut restringuntur. Non itaque omnem in homines potestatem mentam esse diabolo eiusque satellitibus putem, sed valde circumscriptam,

scriptam, & ab hominum arbitrio vel extendi vel limitari solitam. Christus enim hostes, quatenus Christi hostes erant, pridem destruxit, quatenus nostri, eos destruet, non vero sine aliquo consensu & concursu hominum, quod etiam huius liberationis pars, prouti omnis redemptionis gratia, nemini obtruditur, sed omnibus offertur, admittenda, continuanda, persequenda.

§. 13.

Ad maiestaticam victoriae Christi, in morte partae, persecutio-^{3) per pugnam} nem, pertinet etiam sine dubio insignis illa & notabilis *clades*, quam ^{illam} ^{apocalypica} perpe-
 pessus est Satanas cum suis copiis ab MICHAËLE archangelo
 eiusque angelis, (Apoc. XII. 1 - 12.) quam pro ingenii modo
 paucis obseruationibus illustrabimus.

1) Pugnam hanc proprie & litteraliter accipere, nil omnino
 obstat, cum alia id genus certamina inter bonos malosque angelos
 in sacris litteris commemorentur, & arctissimus inuisibilium cum vi-
 sibilibus intercedat nexus. (Dan. X.) Per tres septimanas, in qui-
 bus inscius rerum momentosissimarum, quae tum agerentur, Daniel
 in insignem precum ardorem & luctam introducebatur, princeps re-
 gni persiae resistebat angelo bono, sine dubio, israëlitis illaturus no-
 xam, in quo tempore Daniel in luctu erat ter septem dies, nec
 pane vescens, nec victu carnis aut vini, nec unguentis utens,
 toto illorum ter septem dierum spatio. Exactis his ter septem die-
 bus angelus victor in persia Danieli splendido adparatu & laetabili
 magnificentia adparuit v. 5. 6. Agebatur igitur in inuisibilibus de
 statione apud persiae reges, vel malo vel bono angelo, iure victoriae
 concedenda; malus sine dubio omni intensa opera stationem adfe-
 ctavit, inuisibili sui vi & potestate animum regis, regnique proce-
 rum flexurus & contra israëlitas irritaturus, cui vero bonus praeua-
 luit, a Michaële confortatus. Qua re factum est, ut boni angeli,
 ceu legati Dei, inter persas statio confirmaretur, & iudaeis a persiae
 regibus nil mali instare, haud obscure significaretur. Euentum, qui
 in terris inde prodiit, cernere licet in reaedificatione templi, vrbis-
 que restoratione, in historia Hamani & Mardochai, & in iis omni-

bus, quae libri Esrae, Estherae, & Nehemiae exhibent. Nec illud, quod notemus, indignum videtur, preces piorum vel causae, cur solito sint ardentiores, ignarorum, saepissime coincidere cum maximis rebus, quae in curia caelesti agantur, quemadmodum hic Danielis ardor precum & lucta angelorum pari passu ambulant. Poëtica tantum & figurate haec dici, ut Ill. MICHAELIS docet *Erkl. Brief an die Hebr. p. 130 f.* vix putem, cum scriptores sacri in iis rerum gestarum narrationibus, quas in litteras, retulerunt, nec ingenio nec eloquentia placere lectoribus studeant, & simplicissime ea, quae facta sint, soleant proponere. Nec in eo ipso, quod Deus certis quibusdam provinciis & regnis angelos praefecerit, quod Satanas, Dei simia imitatus sit, absurdi quid & Deo indigni inueniant multi. (Hebr. II. 5.) Forfan, inquit Dign. GRIESINGER l. c. Deus
 „ postea demum, quum Diabolus mundi nostri per peccatum potius
 „ tus erat, angelos bonos eorumque ordines singulos singulis tellu-
 „ ris nostrae locis, provinciis, rerum generibus & ipsi etiam ho-
 „ minum genti praefecit, tum ut globo huic ab spiritibus homoge-
 „ neis tantum commodi ac beneficii redderetur, quantum detrimen-
 „ ti allatum ipsi a diabolo esset, tum ut malis, ne vastitatem nimiam
 „ efficiant, vires spirituales bonae resistent. Forfan homines, non
 „ prius, quam tyrannidi satanicae subesse & decoctis viribus concrea-
 „ tis alieno indigere praesidio coeperunt, custodiae angelicae com-
 „ mittebantur. Ut enim hominum quisque magis indiget, ita eum
 „ frui magis tutela angelorum, & hinc pulsiones ab ipsis praecipue
 „ custodiri, e sacris litteris evidens est. „ Prophetiae, visiones,
 „ adparitiones a poetarum fictionibus & allegoriis, ad libidinem vsque
 „ excogitatis, infinite distant & multum abhorrent. Aliud eiusmodi
 „ certaminis exemplum idem nobis sistit Archangelus, de corpore Mo-
 „ sis cum Satana disceptans, (Jud. V. 9.) conf. §. 3. C. II. Accedit
 „ & illud, quod proprie haec pugna explicanda sit; Scripturae fami-
 „ liare saepius est, ea, quae in terris geruntur & ad terram spectant,
 „ impropriis verbis describere & caelestia propriis, statui nostro pere-
 „ grinationis valde adcommodate & adposite, quod pluribus ostendit Ven.
 „ ROOSIUS *Eint. in die bibl. Gesch. von Adam — Abraham, Vorr.*
 „ p. IX - XXIV. & boni quisque & religiosi interpretes numquam non
 „ praecipiant, interpretationem omnem, ut magis habeat facilitatis

notam, & sit eiusmodi, ut cuilibet, diligenter adtendenti, sponte veniro in mentum debuisse videatur, ita magis plerumque veram esse. Proprie igitur h. l. Michaelem, Draconem, caelum, sumi debere, nec allegorice, his, quae diximus, recte expensis, facile cuique patebit. Moratur recentiores imprimis commoratio Satanae in caelo, quam cum plena de eo reportata Christi victoria, cum caeli beatis sedibus mansionibusque conciliare nequeunt, conf. S. R. ERNESTI *Neueste Bibl. T. I. p. 416.* Nec vero hic vnicus superest locus, in quo statio quaedam Diabolo in caelis adsignatur; idem ex Joh. XII. 31. Hiob I. 6. II. 1. Eph. VI. 12. manifestum est; his omnibus locis si quid proprii inest, quod cur dubitari debeat, non video, impudenter religiosissimae se intrudebat sanctorum panegyri, & sanctos criminabatur apud Deum. Tam vere igitur fuit in caelis, in quibus post hanc pugnam nullus ipsi amplius locus supererat, id quod laetissima omnium caelitum adclamatione excipiebatur, *ψ. 12.* quam est in terra, erit aliquando in abyfso & in stagno ignis. In summa, inquit b. BENNELIUS in Gnom. ad Apoc. XX. 2. accusatio Satanae in caelo, furor in terra, per spatium millennio breuius, captiuitas in abyfso, per mille annos, & post seductum Gog & Magog cruciatus in stagno ignis, in saecula saeculorum, ita inter se succedunt, ut nullum horum, cum altero coniungi, nullius ordo traici possit. Omnem Scripturae perspicuitatem neget, qui hoc negare perseueret, ac refutare conetur. Agnoscit idem b. CRUSIUS in progr. de caelo per aduentum Christi commoto, P. II. locum tamen qualemcunque in caelo retinebat, commeans illuc, potissimum ad sollemnes *παινήσεις* s. congregationes, & in terram remeans, quem, cum propinquitate ad thronum, qua sancti angeli fruuntur, non comparandum, regnante Christo non retinuit, (Apoc. XII. 7.) sed post grauem cum archangelo & eius copiis pugnam in terram praecipitatus est — Testimonio Dei credere conuenit eiusque sanctitati & bonitati confidere, nec vnquam opinari, quod Deus nostro periculo nimis erga Daemones indulgens sit, sed credere, quod iustas indulgentiae causas habeat, quas in rerum caelestium & systematis spirituum ignoratione nos nondum capimus. (*)

S 2

II) Accu-

(*) Quicquid sit de hac pugna, quaecunque hypothesis ad eam declarandam assumatur, proprie aut improprie explicetur, caelum siue figurate intelli-

II) Accusarat adhuc Satanus fideles coram throno Dei, varia ipsis eaque odiosissimis nominibus exprobrans, v. 10. quâ vero causa iustissime excidit contra victores in sanguine agni v. 11. & haec ipsa sententia exsequenda datur Michaëli, eiusque copiis, a quibus in

intelligatur, siue non, Michaël sit, ἀρχάγγελος, & Satanus, necesse est. Alias nec in visione, sub quocunque emblemate, repraesentari potuissent. In mira illa sententiarum diuersitate, qua interpretes Apocalypsis inter se distant, id, puto, conceditur ab omnibus, describi C. XII. singularem aliquam persecutionem ecclesiae, Satana duce & concitato illatam, cui Deus, ne latius serperet, pro sua in ecclesiam cura & providentia cauerit; ad Satanam in suis erga ecclesiam machinationibus evertendis vti Deum ministerio bonorum angelorum; Satanam hoc illius consilio frustratum statim molire aliquid noui, instare ex alio latere, nec cessare vnumquam, etiam in hac pugna decessisse inferiorem; peccatorum hoc modo impletâ mensurâ accelerare iudicium ultimum, eiusque grauitatem exasperare. Hæc si concedantur, satis præsidii tractationi nostræ ex hoc loco, vti omnis apocalypseos, *δοξολογία* accedit. Illud vero ne minimam veri speciem habet, quando auctor anonymus: *Versuch einer bibl. Daemon. p. 171-182.* Diabolum, Satanam, Draconem, serpentem antiquum, de imperio quodam, e. g. Romano, ecclesiae ante Constantinum M. valde molesto, interpretatur: *Der große rothe Drache — bezeichnet ein mächtiges heidnisches Reich — das seine fürchterliche Macht Christo und seiner Kirche entgegensetzte: — Die römischen Kaiser und Obrigkeiten widersetzten sich der christlichen Kirche gleich anfangs, und suchten ihre Kinder, gleich nach der Geburt, zu vertilgen — die wahren Gläubigen sind der Sohn der Kirche. Gott hat sie in seinen Schutz genommen, und zu den höchsten obrigkeitlichen Würden erhaben. v. 7-9. commemoratio Satanae in caelis, atque, daß Satan dazu im Himmel bleiben müssen, damit er, die Heiligen auf der Erden, bei Gott verklagen konnte. — Der Kampf, die Zwietracht der heidnischen und christlichen Religion ist durch einen Streit im Himmel, zwischen den Engeln der Finsterniß und den Engeln des Lichtes vorgestellt. Michael und seine Engel bedeuten die Vertheidiger der Wahrheit, der Drache und seine Engel, die Verfolger desselben, die Vertheidiger des Aberglaubens und des Irrthums. Der Himmel — ist die Religions-Verfassung — des Drachen Engel sind die römische Unterobrigkeiten, Statthalter, Philosophen, Gözendiener und Sophisten — Die christliche Religion erhob sich immer — und ihre Vertheidiger herrschten so gar auf dem kaiserlichen Thron: die heidnischen Priester wurden mit ihren Gözen ein Spott — wegen der List und des Betruges wird das Heidentum die alte Schlange, wegen der Lästerungen, Verläumdungen, falschen Anklagen und übrigen Verfolgungen der Christen, der Teufel und Satan genannt —*

in terram è superis regionibus deturbatus, Vae illud tertium, omniumque grauissimum ciere annifus est; sistitur hoc modo in vltima tuba vae huius tertii occasio, nimirum deiectio Satanae è caelo & mulier, filium parturitura, omnes gentes virga ferrea pasturum, quae duo phaenomena pari passu ambulant, & specimen sunt simultanei illius, cuius varia exempla in Apocalypsi obuia obseruat b. BENGELIUS *Einl. in Erkl. Offenb. S. 19. p. 84* quae vero etiam viam sternunt laetissimae illi & Domino gloriosissimae acclamationi, per ingentes illas voces concelebratae, regna mundi Domino nostro & Christo eius obtigere, hicque regnabit in aeternitates aeternitatum. *ψ. 10.* Eodem igitur modo etiam iam hic victus est Diabolus in suis contra sanctos accusationibus, quemadmodum in certaminibus contra ipsum Dominum, videlicet via iuris & facti, prouti supra in morte & exaltatione Christi factum esse vidimus, (Joh. XII. 31. Eph. IV. 8. Col. II. 15.) Noua illius eaque continua delicta nouum illi & tristius subinde domicilium parant. Accusator sanctorum in terram, bestiae vtriusque auctor concitatorque in abyssum, Gogi & Magogi dux in stagnum ignis deicitur, & depressio haec Satanae per gradus, variaque iudicia oeconomiae diuinae tantum abest, vt repugnent, vt potius adprime illi conueniant, & mirifice illam illustrent, in insigni
illa

ψ. 12. ψ. 31. Je mehr sich die Vertheidiger des heidnischen Aberglaubens verachtet haben — desto heftiger verfolgten sie die Christen, sonderlich die sich in niedrigen und armen Umständen befanden. Wehe denen, die auf Erden, (in armen niedrigen Umständen) wohnen, und auf dem Meer (auf den Inseln entfernt von der höchsten Obrigkeit) denn der Teufel (der heidnische Aberglaube mit seinen Vertheidigern und ihren Verläumdungen und Lästerungen) kommt zu euch hinab — Zeit hat. Das Heidentum kam seinem Ende recht merklich immer näher. Posito, minime concessio, Michaëlem, & Satanam h. l. improprie sumi & figurate, nec tamen vtramque existere, quam absurde haec omnia dicerentur, figura & simili ab iis desumptis, quae plane non sunt, nec cogitari possunt. Nec vllus locus similis datur, in quo vocabulo Satanae notio plurium Deorum cultus, idololatriae, religionis gentilis subiiciatur. Haec omnia in gratiam hypotheseos dicuntur, nec vlllo probabili argumento nituntur, nec ipsi historiae profanae consentanea sunt, barbaros ad delendam religionem christianam, in imperio romano stabilitam legibusque firmatam, ab iis alleetos & prouocatos esse, qui superstitionis gentilis tenaciores essent, eamque sub imperatoribus christianis tuerentur.

illa longanimitate, qua erga homines peccatores vritur benignissimum Numen, satis quoque conspicuam.

III) Ad varias τέχνας & machinationes Diaboli recte cognoscendas & detegendas valet etiam illud, quod hoc loco inprimis fecit, hostem hunc arcem causae, & id quod caput est & praecipuum adgredi. Adortus Dominum ipsum, sed superatus, inuadit & accusat sanctos, ab his quoque sanguine redemptoris pudefactus, regnum Christi in terris quouis modo impedire & sufflaminare contendit; masculum a parturiente vix enixum, mox deuoraturus, quo ad thronum Dei recepto, persequitur mulierem, & hac in deserto nutrita, reliquos eius feminis vexat, etiam in his votorum suorum non compos in iis, qui ἐπίγεια φρονέουσιν, & bestiam adorant, requiescit. Ex his planum est & perspicuum, id agere Satanam, in id omnibus intensis viribus anniri, vt regnum Christi sub septima tuba in pleno vigore stabiliendum, & ad omnes orbis terrarum gentes peruasurum, quouis modo impediatur illiusque progressibus obstet. Magna igitur illa seductio, qua tertiam partem stellarum caeli secum detractam in terram deiecturus praedicitur, (Apoc. XII. 4.) formidabilis est & in notabili illa & satis manifesta ἀποστασία a plena fidei vi & ἐνεργείᾳ conspicua, quae alias in christianis primaeuis, in admirationem omnium & stuporem vsque, enituit, inprimis, si computo temporum bengeliano sua fides constet, Anno Christi 840. incepta & per infausta illa saecula continuata.

§. 14.

4) Per captiuitatem mille annorum in abyfso.

Bestia, falsoque propheta submotis, ordo iudiciorum diuinorum duces & facem tot calamitatum, & regno Christi adhuc per tot saecula funestissimarum catastrophae tangit, Diabolum, (Apoc. XX. 1 - 3.) cui captiuitas mille annorum in abyfso praedicitur, quae certe periodus, capitali hoc hoste, ab nequitiarum suarum exercitio excluso, ecclesiae Christi non potest non esse laetissima, prosperrima, & omnium iucundissima. Sic demum tranquilla erunt omnia in terris, Diabolo gentium decipiendarum si nulla amplius supererit copia; tum florebit regnum Christi & tot vaticiniis in omni sua vi & am-

amplitudine impletis euentuque comprobatis, piorum expectatio communis erit laetitia, sic spes meliorum temporum tandem coronabitur, & euentu illi non modo exacte respondebit, sed eandem multum superabit; tum non habebit vllus, quod queratur: o longas & vanas spes! Regno certe Christi, nisi me omnia veteris nouique testamenti fallant indicia, talis periodus, talis manifestatio instat, qua omnia regna mundi Domino erunt & vncto eius. Hic certe chiliaismus, sanus & verbo diuino consentaneus ab expressa promissione diuina, (Apoc. XX. 1-3.) a naturali verborum vi & significatione, a plurimis veteris Testamenti vaticiniis eam habet commendationem, qua vlla vnquam veritas prophetica emicuit; nec abusus huius doctrinae verum illius vsum & legitimum tollit. Scripturam mirifice torqueat, & fecundissimas latissimeque patentes eius promissiones ad minutos sensus redigat, necesse est, qui ab hac doctrina, nescio qua ratione & inani abusus formidine, alienum se profiteatur. Dixit aliquando b. WEISMANNUS in *dis. privilegium populi christiani & iudaici* &c. p. 27. n. 1. „quisquis statuit cum Malebranchio, Diabolum in hoc mundo nullam exercere potestatem, quoniam is pridem ab angelo caeli catenis vinctus, in abyssum detrusus fuerit, in fine mundi demum inde emerfurus, (Apoc. XX. 1. fs.) is ostendit, se infelicem esse apocalypseos interpretem, pari modo eodemque fundamento nixus dixerim, quisquis hoc millennium vel ad Constantini M. tempora, vel ad publicam sacrorum emendationem, Lutheri ministerio factam, quod b. ZELTNERUS fecit *dis. 1716. de chiliaismo praesenti*, is plane ostendit, se infelicem esse Apocalypseos interpretem; Et ordo prophetiae & varia iudicia antegressa, hostes huic periodo obstantes sublatura, & harmonia vaticiniorum veteris testamenti longe aliud suadeat postulantque. Voti igitur illius, quod b. WEISMANNI fuit in *dis. Apocalypseos excellens doctrina fidei & morum*, p. 27. ministerio b. BENGELII compotes nos esse factos, insigniter laetamur: „Vtinam, inquit, vel tandem ea cognitionis & lucis mensura aetati nostrae obtingeret, per quam illa sacrarum litterarum testimonia, quae vltimam mundi aetatem vt pessimam & corruptissimam describunt, & cum aduentu Domini coniungunt, nec minus altera illa, in quibus magnifica & illustra regni Christi phaenomena nouissimae saeculi huius consummationi

denfis

denfis & confertis in eam rem doctrinis præmitti videntur, saltem quoad rem ipsam, (quis enim plura hic facile requisierit?) ad suavem, perspicuam & satisficientem omnibus bonis & sapientibus harmoniam redigantur., Nam distingue tempora & concordabit scriptura; distingue, inquam, hos mille annos captiuitatis in abyfso, vbi in terris, hoste capitali, lerna malorum, submoto, tranquilla erunt omnia, ab illo parui temporis spatio, (Apoc. XX. 3.) in quo solutus carcere Satanas per seductionem Gogi Magogique vltimum accelerabit iudicium, & testimonia Scripturae de laeto optabilique, simul, vero etiam tristi & calamitoso nouissimi temporis statu amicissime conspirabunt. Nec hoc modo dicam nobis scripserit facile rei gnarus & intelligens iudex, quasi hoc chiliafmo adstructo articulum XVII. Aug. Conf. transgressis, nec enim omnem ibi proferri chiliafmo, sed mere carnalem, iudaicum, vanum illud commentum, multi ante nos solide demonstrarunt, e. g. PAUL ANTONIUS in Coll. antich. p. 935. GOD. HOFFMANNUS in Comm. ad A. C. p. 304. fs. BEN- GELIUS in Erkl. Off. p. 945. f. Accedit & illud, quod fecunditas, profunditas, & ingens latitudo plurimorum vaticiniorum in iis, quæ sub initia N. T. contingere, non exhauriantur, conf. & expende Jes. II. LX. LXI. LXV. LXVI. (*)

§. 15.

(*) In postremis his iudiciis, Diabolo futuris, idololatriæ, superstitionis, irreligionis finem exitumque videt Anonymus l. c. pag. 183. *Gott wird die herrschende Bosheit, Blindheit, und Lasterhaftigkeit der Unglaubigen, die von je her der Wahrheit Hinderungen entgegen gestellt, und sie verfolget und gelästert haben, d. i. den Drachen, die alte Schlange, den Teufel und Satan, durch seine treue Verhrer binden. Wir sehen bereits die Erfüllung. Die Macht des heidnischen und jüdischen Aberglaubens ist alles fürchtbaren Ansehens beraubet — dem Laster und Gottlosigkeit ist immer mehr gesteuert, so daß sie nicht mehr öffentlich und gewaltsam herrschen können. V. 7. 8 Cap. XX. Es soll aber die traurige Zeit wieder kommen, und vielleicht ist sie schon da gewesen, da sich die Macht der Finsterniß, der Wahrheit und ihrem Lichte sich ohne Scheu mit öffentlichem Gewalt widersetzen und den Aberglauben mit öffentlicher Gewalt unterstützen wird. V. 10. Alle öffentliche und fürchterliche Macht des Aberglaubens und alle gewaltsame Verfolgung der Wahrheit, wird auf ewig vertilget, und*

§. 15.

Ultimam denique eamque finalem stragem experietur Satanas in stagno ignis ardente sulphure (Apoc. XX. 7 - 10.) & haec erit decre-
 5) Per iudicium ultimum.
 toria

in verschiedenen offenbaren Feinden und Verfolgern der christlichen Kirche zu steter ewiger Schmach und Schande verworfen werden — Teufel und Satan sind in der Offenb. Job. allgemeine Benennungen und personificationen, des Aberglaubens, des Unglaubens, und der Bosheit. —
 Quid sentis, lector scripturae reuerens! de his explicationibus, aut potius torturis, quales hactenus orbis, dum est, non vidit. Hoc modo scripturam interpretari videas ecclesiasten, animarum ducem; nec interpretari tantum, sed omnibus, qui sapiant, vel conuiciis iudaicae superstitionis & nefandarum opinionum, commentorum, deliramentorum, angue peius & cane fugiendorum, obtrudere eas sententias conantem, in singulis interpretationibus sibi adplaudentem, & in gloriationem ingenii & perspicaciae desinentem, ne vlla earum firmo & stabili argumento firmata, sed tamquam e tripode dicta, sine idonea probatione, leuiter & temere cum ampullis & sesquipedalibus verbis proiecta. Declamationes vero declamationibus non rependamus. Haec testimonio sint, ad quas manifestissimas torturas scripturae per hypothesin suam abripiantur adaemonistae. Quis per omnia illa V. & N. T. loca, in quibus Satanae mentio occurrit, a prophetis, ab ipso Christo apostolisque iniecta, abstracta quaedam & personae specie repraesentata vitia intelligat? & quanam sunt contradictiones, quibus se communioris sententiae patroni implicant? Quanam sunt praecipua hermeneutica, quibus haec ab omni vsu loquendi aliena, & insolentia, immo, quod in prima fronte gerunt, confortissima interpretamenta nituntur? Et qui, quando, quomodo superstitio, peccatum, prauitas, malitia, ad mille annorum spatium in abyssum conclusa dixeris? Et his transactis, quando reuiuiscere coeperunt? Haec omnia scripturae summa vi inferuntur, nec, vt decet theologum, veritatis amore ductum, efferuntur. Redarguuntur haec aliaque plura falsitatis, vel vno illo notissimo praecipuo hermeneutico: Talia sunt subiecta, qualia permittuntur esse a suis praedicatis, Repraesentantur regna, babilonicum, persicum, graecam, romanumque variis emblematis, e regno animali desumptis, leonis, vrui, pardi, (Dan VII.) singulis horum animantium adfectionibus illorum regnorum statui conuenientibus: sed vel sola horum locorum comparatio cum illis, quae Apocalypsis C. XII. XX. de Satana habet, precario assumtae huius hypotheseos fundamenta subruit. Quis enim imperium romanum, in quacunque periodo, cum serpente, contulerit?

toria illa dies, vbi de omnium hominum angelorumque actionibus iustissime decernetur. (Matth. XXV 31 - 46.) Sic impleta Spirituum malorum mensura superabundabit, & reddetur unicuique secundum opera sua. (Rom. II. 6 - 10.) Ad hunc finem tendit imperium Christi, in medio hostium administrandum, vt tandem fiant scabellum pedum ipsius, (Ps. CX. 1. Phil. II. 9 - 11. 1 Cor. XV. 25.) Hic pater nequitiarum cum suis apostolis, bestia falsoque propheta, eorumque afflictis promeritas aeternasque luet pœnas, v. 10. Apoc. XX. Hic brachium Jehouae in omni suo robore, & maiestatico infinitae potentiae vfu, manifestandum, coram omni creatura celebrabitur! Rex, iuramento in sancto Sionis monte inauguratus & confirmatus, (Ps. II. 6 - 9.) evicto hoste, omnem suam recuperabit ditionem, latissime patentem in caelis & in terris, omni principatu, omni potentia ac potestate abolitis. (1 Cor. XV. 24.) Hic Dominus in viis suis, in quibus toties pro infirmitate nostra, & obtusa oculorum acie offendimur, coram tota Spirituum ciuitate, quaqua patet, iustificabitur, omniaque in ipsius laudem, virtutumque perfectissimarum celebrationem vergent: Vltima haec scena, vt fit, omnibus antegressis admirabilem adfundet lucem: Hic scandala, ex longanimitate diuina accepta, in summam optimi maximique regis gloriam desinent, & omnia ipsius opera laudem creatoris concelebrabunt, & eo perducentur, vt Deus sit omnia in omnibus, (1 Cor. XV. 28.) hostibus ita destructis, ut repugnare non valeant, sint debellati, imbelles, capti, supplicio adfecti, sub pedibus Domini nostri prostrati, quemadmodum de terrae canaaniticae regibus relatum legimus, (Jof. X. 24.) Hic peccatum & mors & infernus, quique in his dominatur, Satanas, a quibus oppugnati toties ingemiscimus, vincti ad ἐπιβίχιον illud, in omni sua vi vt personare possit, exstimulabunt prouocabantque. Πῆ σὺ, δάνατε, τὸ κέντρον; πῆ σὺ, ἄδν, τὸ νῆχ; (1 Cor. XV. 55) Quam illustris tum adparebit sanctorum dignitas, vel angelos iudicaturorum? (1 Cor. VI. 3.) a quibus toties impetiti, tentati, vexati, accusati numquam plene succubere, sed sanguine filii Dei abluti, animo corporeque purificati, rerum spiritualium mira cognitione imbuti & aucti, & supra mensuram, statui gratiae conuenientem, illuminati de mundi illiusque principis moliminibus recte & sententiae su-

pre-

premi iudicis conuenienter statuent, non modo testes & adprobatores, sed etiam in suffragiis suis ferendis veri iudices. Deuictio quidem, condemnatio, pudesactio & repressio regni diabolici, durante hoc mundo, immo durante potius regno gratiae inchoata, & per notabiles virae spiritualis periodos & illustres victorias continuata est, sed quilibet tum triumpho, Deo & Saluatori illiusque genuinis discipulis honorifici, non modo consummabuntur, sed etiam manifestabuntur in contumeliam Satanae, huiusque tyranni pudorem, in laudem Seruatoris, Sanctorumque salutem, & augmentum gloriae illustrissimum & magnificentissimum.

§. 16.

Liberatum iri aliquando, post multorum aconum decursum, ex hoc vltimi grauissimique supplicii loco, & naturam angelicam, diabolica vitis peruersitatibusque expurgata, primaeuae integritati restitutum iri, inde ab ORIGENE statuerunt multi, ὑπὲρ δὲ γέγραπται Φρονῆτες, sine dubio ex argumentis, è ratione magis, quam reuelatione ductis, eo ablati. In vexatissimum illum locum de ἀποκαταστάσει πάντων, non descensuri, paucis quibusdam obseruationibus, omnem hanc rem pro instituti ratione expediemus, ad cetera disputationis capita progressuri.

De restitu-
tione Dia-
boli.

I.) Historiam huius dogmatis pertexere instituit Ven. D. JOH. AUGUSTIN. DIETELMAIR, in *Commenti fanatici de rerum omnium ἀποκαταστάσει historia antiquiori*. Altd. MDCCLXVIII. in qua vero ultra Saec. XIII. nondum progressus est, & alteram partem, proxime, si promissis steterit Vir Cel. edendam, iure desideramus. Addimus his id vnum, dogma hoc nostra aetate plures nactum esse patronos, qui id publice profiteri, litterisque propagare, argumentisque firmiter munire non verentur: conf. Au&. *Göldene Zeit* P. I. II. III. BASEDOUIM in *philalethie* p. 539 - 552. S. R. D. BÜSCHINGIUM in *den allgemeinen Anmerkungen über die symbolische Schriften*, p. 92. f. Ven. LAVATERUM in *Ausichten in die Ewigkeit* T. III. p.

275. I. EBERHARDUM *in der Apologie des Sokrates &c.* p. 372. Cel. C. F. BAHRDTIUM, *in dem 44 Brief über die systematische Theologie* p. 273-279. conf. etiam, quae de hac materia I heodicaeae inferuit, LEIBNITIUS §. 266 - 274.

II) Si quid iudicando assequi possumus, rationes, e rationis lumine ductae, praevalent illis, quae ex revelatione proferuntur, neque tamen illae rem efficiunt, quod dudum demonstravit C. M. PFAFFIUS in *dis. de perpetuitate poenarum infernalium ex ratione neque refutabili, neque demonstrabili*, Tub. 1748. cum vindiciis, dissertationi de invocatione S. Christophori ad largiendos nummos, 1748. annexis p. 27. I. Ceterum, quam infirma sint & longe petita argumenta, quae imprimis pro restitutione diaboli malorumque angelorum a Peterfenio sociisque afferuntur, pluribus exposita & plus iusto refutata vid. in DAN. PFEFFINGERI, Argentoratensis Theologi, *dis. de restitutione diabolorum*, 1708. Argent. p. 18 - 48. J. C. PFAFFII *sylloge quaestionum theologiarum denuo tritorum* p. 89 - 94. *Ej. disp. inaug. de fine æconomiae Christi, ex Cor. XV. 24.* cum vindiciis ab J. W. PETERSENI animaduersionibus. Tub. 1713. Si restitutio hominum damnatorum a restitutione Diaboli malorumque angelorum seiungeretur cogitatione, pro illa non exigui ponderis argumenta passim, maxime e I. litteris, e dogmate de gratia vniuersali, è munere sacerdotali Christi in aeternum duraturo, adduci solere putem, cum in hac maxime mediū deficiat & ignoretur, per quod eiusmodi restitutio Diaboli perfici possit, nec poenae in se & vel acutissimi dolores id efficiant, vt potius pari iure contrarium operari posse existimari queant. Sobrie de omni hac causa sentiunt & PFAFFIUS & WEISMANNUS: „Nec tamen quis negauerit, si demonstrari potest, gratiam Dei vniuersalem *εις της αιωνας των αιωνων* valituram, nec praesenti tantum vitae inclusam esse, non parum inde subsidii (in doctrina de origine & permissione mali,) esse expectandum. Ceterum (inquit b. PFAFFIUS,) multa omnino circa praedestinatianismum, circa originem mali, quae subnascuntur dubia, quae & facile contra attributa diuina homini rationali suboriuntur, multa, inquam, dubia hoc systema solueret, vnde & JOH. CLERICUS contra Baelium, & JOH. TILLOTSONUS contra

contra incredulos id tantisper assumere, si saltem id *ἐξαρώνιον* esset. conf. WEISMANNUS diss. I. inaug. p. 45. l. Ad problemata exegetica si quis igitur omnem hanc causam amittat, non male fecisse putandus est. Fortasse successu temporis, & maiori cognitionis mensura ecclesiae diuinitus dispensata, in hac quoque causa clarius videbimus perspicaciusque, die illucescente & phosphoro in animis nostris oborto. (2 Petr. I. 19.) Illud quidem haud temere coniectare licet, Satanam cum omnibus Christi hostibus eandem experturum esse sortem, ut ad pedes Domini dominantium prosternatur, & huius regis regum maiestatem inuiolabilem & sanctam, nolens, volens agnoscat & reuereatur, (Ps. CX. 1. Matth. XXII. 24. 1 Cor. XV. 25. Ebr. II. 8.) illud vero beatitudinem nondum inuoluit.

§. 17.

Supereft vnica quaestio, quam hic mouere non superuacaneum duxi. Adstruximus haecenus plenam victoriam, ab infenso hoc Deitatis diuinae in hominumque hoste a Christo in morte partam §. 7. 8. 9. in descensu ad inferos & exaltatione gloriose demonstratam §. 10. 11. 12. a Michaële archangelo continuatam §. 13. in millennio executioni dari ceptam §. 14. & in die pantocritico absolutam & perfectam. §. 15. Jam cur supplicium hoc vltimum in diem vniuersalis iudicii differt Deus? Nonne satius fuisset, hunc tot malorum coryphaeum è theatro rerum humanarum submoueri, & promeritae poenae longe citius addici? quam infinite multa cum eo malorum genera praecisa fuissent, & series omnis abrupta, qua tot mala, & peccati mancipia concatenata sunt? quot scandala, ex hac longanimitate diuina vulgo accepta, vno halitu absorpta, & è medio sublata fuissent? Digna omnino est haec quaestio, ad quam exacte respondeatur. Si quid in aconomia diuina *ἀνεξιπρόβλητα τὰ κτήματα τῆς Θεῆς καὶ ἀνεξιχνίαστος ὁ δὸς αὐτῆς* (Rom. XI. 33.) probat, certe id facit patientia & longanimitas, qua continuata huius hostis molimina tolerat Deus. Sapientia, qua cum hoste hoc agit, admirabilis est, & nobis mysterii plena, quoad maximam partem futuro saeculo, vbi omnes hostes Christo subiacebunt scabellum pedum ipsius, reseruata. Interim in hoc etiam difficili & spinoso loco ne succumbamus, & viarum Do-

Rationes
longanimitatis
in
tolerando hoc
hoste.

mini attenda consideratione laqueis humanae sapientiae irretiamur, verbum Dei omnibus id in timore Domini scrutantibus opitulatur, & talia nobis argumenta suggerit, quibus suspensus animus figi, & conscientia tranquillari potest. Non repetemus, quae iam WEISM. in Instit. theol. p. 413. in medium attulit, ἀπολογίας Dei in hac re specimina. Vnum alterumue meditantibus nobis subnatum addere liceat. Arbitrio diuino, quod in omni religione constituenda venerari debemus, saluo, consentaneum videtur sapientiae summae, seductis prius auxiliari, quam punire seducentem, qui quidem, ut vidimus §. 9. fs. a primis peccati seductionisque protoplastorum initiis iudicium, & peccati nativa vi & indole nunquam diuellendum, incurrit, quod constitutis sapientissime & liberrime periodis aeternae diuinae executioni datur. Adde etiam illud, quod omnia ipsius molimina contra Deum hominesque, quot & quanta sint, in maiorem ipsius contumeliam pudoremque & ampliore Christi fideliumque gloriam desinant. Permittit Deus sapientissime, ut omnia malitiae machinationumque suarum fraudumque genera profundat, certior ita futurus, non inique secum agi, sed secundum exactissimas iustitiae leges, nec in simili culpa aliam esse Dei in se, quam in homines sententiam. Nullum igitur est dubium, quin huius quoque hostis peccatorum certa quaedam mensura sit, quae si adimpleta fuerit, iudicium accelerabit. Nec est, ut quis victoriam Christi opponat; vicit enim Diabolum, quoad se suosque, sed ita, ut adhuc sui quasi iuris sit & Christi tributarius, ingentem animarum summam quotannis Christo victori, quamuis inuitus, cedens. Nec status probationis, in quo in his terris versamur, & ecclesiae militantis natura, plenam huius hostis remotionem & abolitionem admittere videntur. Etiam iam hac re & tot illustribus triumphis, qui ab illo reportantur, principibus & potestatibus in caelis declaratur per ecclesiam ἡ πολυποίκιλος σοφία τῆς Θεῆς (Eph. III. 10.) Permittit igitur Deus, ut vires suas in hoc mundo experiatur, & lictor quasi sit in ecclesia, per quem mali & infideles, aut relapsi puniantur, quemadmodum incestuoso illi homini minatur Paullus, (1 Cor. V. 5) παραδῆναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κυρίας Ἰησοῦ, & de Hymenaeo Alexandroque (1 Tim. I. 10.) constat, Satanae traditos esse ab apostolo, ut castigentur.

stigentur, quo minus veritatem salutarem conuiciis proscindant. (*) Pius vero, vti omnia in hoc mundo, tantum abest, vt damno sit & noxae, vt potius ipsis ad bonum cooperetur, (Rom. VIII. 28.) & si filius Dei incarnatus eius tentationi se subiicere non dedignatus est, a spiritu ideo ductus in desertum, eamque feliciter superauit, & nostram quidem in salutem & exemplum superauit, §. 5 sponte sua sequitur, nolle quidem nos Deum, in tempore longanimitatis & patientiae suae, tentationibus Satanae subtrahere, & vocationem nostram nos eo ducere, non tamen velle, vt ideo murmuremus aduersus rationes regiminis diuini, sed potius ad sancta cum regno Satanae certamina, & parem victoriam sub auspiciis illius Saluatoris contendamus, qui quidem venit ad destructionem operum Satanae, sed eam non nisi gradatim exsequitur, ex cordibus primum eum eiciendo, deinde etiam exterius ad consummationem sui de Satana triumpho maiestaticam processurus. Quid igitur sobrietatis studium, & vigilantiam fidelium continuam magis acuat, quid precum ardorem

ma-

(*) De hac traditione in potestatem Satanae interpretes sibi non constant, & in varia sententiarum diuortia abeunt, nonnullis e. g. BEVEREGIO, ESTIO, FECHTIO, MARCKIO, S. R. SEMLERO in paraph. I Cor. Ep. de supremo excommunicationis ecclesiasticae gradu eam intelligantibus, qui phrasi iudaicis familiari, prouti exempla ex LIGHTFOOTO & WETSTENIO allata probare videntur, expressus sit; aliis contra SELDENO, LIGHTFOOTO, MOLINAEO, VITRINGA, SAM. BASNAGE, CAUEO, CLERICO, PFAFFIO, quibus addere licebit S. Ven. D. ERNESTI *Neuest. theol. bibl. T. I. p. 507.* de singulari apostolorum potestate eam explicantibus, qua efficere potuerint, vt infernalis genius malitiosis hominibus morbos plagasque corporis inferret. Nam praeter apostolos nemo illa vsus legitur. Nec sine grauissima ratione apostoli territarunt homines, immissis hoc modo morbis & intentata morte, (Act. V. 1-11.) sed rarissime factum est, nec potuisset frequenter fieri, quin calumniandi grauem ansam incredulis praebuissent. Poenae hae miraculosae, primis illis temporibus adprime conuenientes, peccatoribus quibusdam (I Tim. I. 10. Act. V.) ab apostolis ob scandali noxaeque grauitatem inflictas, ad *ἐνεργήματα δυνάμεων* recte referuntur, (I Cor. XII. 10.) Abusum huius potestatis in PP. RRis vid. in diss. J. J. GRIESBACHII: *Locos theologicos ex Leone M. P. R. sistente p. 74. not. 64.*

magis accendat, quid spiritualis armaturae cupidores reddat, quid singularum virtutum christianarum incontinentiae huius hostis oppositarum, indefessum studium exerceat magis, quid laetioribus praemiis digniores reddat, quam felix quidem cum hoc hoste & fortiter decertata pugna. (1 Pet. V. 8.) Paulus in paradisum vsque raptus & ineffabilia verba audire dignus habitus, certamen & afflictionem ab hoc hoste perpeti sustinuit, (2 Cor. XII. 7. 8) (*) vt in fine curriculi & metae praeclarum illud ἐπιπέδιον celebrare posset, (2 Tim. IV. 7. 8.) Haec recte considerata, neque indignum Deo esse, neque iniustam hanc malorum spirituum tolerantiam ostendunt, nec enim aliquid possunt, nisi homines velint, & pectoris sui ianuam aperiant ipsi, (Joh. VIII. 44.) & satis firma, immo insuperabilia homini praefixo sunt praesidia, quibus ab eorum malignitate caueri potest, (Eph. VI. 10 - 17. Luc. XXII. 31. 32.) nec ipsi operationum suarum perniciosissimarum terminos & fines figere possunt, sed in operando a permissione & regimine Dei dependent, (Hiob I. 12. II. 6) ipsiusque consilio inscii & inuiti subserviunt. Quemadmodum olim populis Assyriis, Babylonis, Syris, Aegyptiis, Romanis vsus est Deus, tamquam virga populi sui castigatoria, quae vbi officio functa est, ipsa abiecta, concremata & exitio data est, (Jes. IX. 4. X. 5.) ita idem fatum eundemque exitum nanciscetur Satanas, cuius continuis sollicitationibus, tentationibus, & ad relapsum instigationibus, Deus suos continet in officio, ab omni securitate praemunit, & ad omnium bonorum operum exercitium strenuos reddit & indefessos. Accedit etiam illud, quod sapientiae diuinae, & liberrimo arbitrio constitutum fuerit, arrogantiam & superbiam Diaboli intumescens paruu-

(*) Quomocunque hic σκόλοψ & colaphi explicentur, vel de cephalgia vehementissima, vel de insigni furore libidinis, in membris excitato, vel de aculeatis arthriditis doloribus, vel de persecutionibus inimicorum quorundam, Paulo inprimis infestorum, vel de nephriditis vehementibus συμπτώμασι, non tamen ab hac vel illa sententia, vti S. R. D. TELLERUS in *WB.* p. 112. & in *Zusätzen* p. 18-22. fecit, cooperationem quandam diabolicam abesse putem, nec Deo, nec apostolo indignam, inprimis cum alia, Hiobi e. g. exempla suppetant eiusmodi afflictionum, ope Diaboli sanctorum corporibus inflictarum.

paruulis illis deprimere & humiliare, illiusque impotentiam virtute diuina, τοῖς πτωχοῖς πνεύματι, suppeditata, infringere & pudore suffundere, quae quidem victoria Deo, cuius virtus ἐν ἀδυναμία τελειῖται, (2 Cor. XII. 9.) gloriosa & piis omnino laetabilis est, hosti vero inflato & tumescenti pudenda & erubescenda. (Luc. X. 17 - 19. Pl. VIII. 3. Apoc. XII. 7 - 12. Rom. XVI. 20.) Et quae tum erit gaudii & communis laetitiae, gloriaeque & felicitatis numquam intermorrurae accessio, cum Deus potentissimo suo brachio systema hoc, tot vitis deturpatum, tot sceleribus inquinatum, tot diabolicis artibus operibusque peruersum in ordinem rediget, vbi, quae Dign. GRIE-SINGERI verba sunt, l. c. p. 150. quot indignis seditionibus, praeliis, vastationibus regnum Dei & Christi ab vsurpatore Diabolo, mundi per peccatum potito, impetitur nunc, tot insignibus victoriis, tot gloriosis triumphis, de agmine hostium rebellium agendis, extolletur Christus Rex; quot conuiciis, scommatis, insultibus Christus dehonestatur nunc, tot sanctissimorum caelicolarum plausibus & adclationibus, de vindicta ab hostibus sumta personituris, magnificabitur, tantumque ignominiae ac tormenti reddetur ipsis, quantum nequitiae aduersus regnum Christi exercere ausi sunt. Tunc malum rependetur aequa prorsus lance. „ Non igitur est, vt quis in tolerantia huius hostis offendatur. Tota inprimis Apocalypsis in eo est, vt prouidentiam diuinam in omnibus viis sanctam & iustam vindicet, & princeps hoc scandalum, ex magno & diurno Satanae regno acceptum, caueatur. Quis enim dubitet, inter alios eius fines etiam hoc maxime consilio admirabiles illius prophetias esse editas, vt venentum hoc scandalum remoueatur, Deoque sua in omnibus viis constet sanctitas & gloria? Si quaeratur, inquit b. WEISM. in diss. *Apocalypseos excellens doctrina fidei & morum*, p. 16. f. cur hoc regnum exstare & dominari Deus permiserit, testatur spiritus Dei, non id factum esse ex imbecillitate, cum sit ἀτοκράτωρ & omnipotens, certus & gloriosus victor Satanae & regni illius, vbi de potentia & robore agitur, neque ex ignorantia, omnes enim hos euentus perspicacissime praeuidit, priusquam exsisterent & accurate praedixit, multo minus ex ignauia, ambulat enim in medio ecclesiarum, vt inspector vigilantissimus; (C. II. 1.) nec diurnitas huius mali pariter detrahit prouidentiae, praeterquam enim, quod has moras illa non efficit

efficit in oculis Dei, cito sane fieri censentur, quae alias humano calculo per plura decurrunt saecula. „ Quid multa? Deus odit omne malum, idque nomine suo sancto decenter abolebit remouebitque. Inter omnes triumphos imaginarios cum maiori dedecore & ignominia pudefiet hostis; determinatum est tempus, quo durare ipsi licet, & in tabernaculis iustorum celebrabitur victoria Domini & potentissimi ipsius brachii. Tum, vti de omnibus operibus Dei recte dici & expectari potest, finis coronabit opus, cum, omni principatu, potentiaque abolicis regnum Christus tradet patri, & redintegratio omnium, quae in caelis terraque sunt, sub vnum caput & collectio secuta sit, (Eph. I. 10.) qui quidem gloriosissimus exitus omnes, quotquot sunt, praeteritos scenae actus luce sua insigniter collustrabit, & quae nobis erant, in tenebricoso nostro statu antegresso, ostendiculo, tum erunt laudi, quae olim scandalo, tum gloriae, quae salutis nostrae impedimento, tum beatitudinis & felicitatis nostrae aeternae accessioni incredibili. Sic triumphabit veritas, sic omnia in laudem & gloriam Saluatoris optimi, & patris indulgentissimi collimatura videas licebit!

Cap. IV.

De Consiliis Satanae.

§. I.

Quid intendat hostis, & quibus mediis consilia perficiat, hoc capite, quantum apud nos est, euoluemus. Habere enim certa *νοήματα*, conatus, consilia, quibus circumueniri possint homines & capi, Paullus ostendit, (2 Cor. II. 11.) & verae prudentiae spiritalis est, ita habere mentem Christi cognitam perspectamque, ut non ignoremus *νοήματα*, cogitationes & molimina hostilia. Quid igitur agit, quid intendit, quid meditatur? quo spectat omnium ipsius operum finis? Satanam ex quodam fine & consilio agere, neque imprudenter brutorum more, sine consilio, pro impetu naturae peccatricis ad hoc vel illud ferri, intelligere est ex natura sagacissimi hostis, & ex concatenatis eius moliminibus, quae astutiam & calliditatem summam arguunt, & ad vnum aliquod centrum, vnde enata sunt, haud difficili opera reducuntur. Atque hoc principe eius actionum scopo, ad quem collineant omnes, recte constituto, omnium illius, a multis retro saeculis ad nostra vsque tempora continuo actu peractarum, machinationum, dilucidiori mentis oculo circumspiciendarum, dabitur copia. Quid igitur meditatur, quid intendit? Hostem se & aduersarium Dei in omnibus ostentare, non difficile est diuinare, sed & hoc ipsius consilium praecise & specialius determinari posse videtur. In omnibus Christo inprimis, filio Dei vnigenito, refragatur, huius regnum quouis modo impedire, ciues vexare, suos ab illo auertere, & tenebrarum regnum fulcire, munire & quibusuis aggeribus & castellis inuictum praestare annicitur. Odium hostium speciali ratione fertur in primogenitum. (Ps. CX. 1. Matth. XXII. 44.) Hinc solide, ut solet b. WEISMANNUS *dis. porismata sapientiae & religionis ex laudibus Mahomedis* p. 23. „ quando Diabolus atheismum inspirat hominibus, personam is agit, quam nouit esse falsissimam: credunt enim Daemones Deum & contremiscunt: (Jac. II. 19.) sed cum docet & inspirat deismum, tunc ipsissimus est diabolus, rem suam serio agens. „ Oeconomiam igitur Christi, Dei filii, peruertendi, elu-

Generatim
de consiliis
Satanae.

dendi, & sine suo primario, gloria Dei & Saluatoris optimi, ex restabilita salute hominum redundatura, defraudandi infaustam sibi provinciam sumsit satanas, id quod primariae illius actiones aperte declarabunt. Hinc malitiosa, illa verbi auditi & intellecti surreptio, *ἵνα μὴ πισεύσαντες σωθῶσι* (Luc. VIII. 12.) hinc *τυφλώσας τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων* dicitur, *εἰς τὸ μὴ ἀυγάζαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τῆς εὐαγγελίης τῆς δόξης τῆς χριστῆ ὁ ἐστὶν εἰκὼν τῆς Θεᾶς*, (2 Cor. IV. 4.) hinc tot zizaniorum, bono semini immixtorum, fermentis, & nata inde ecclesiae deprauatio, (Matth. XIII. 24-30. coll. Ὑ. 38.) hinc veritatum caelestium suis erroribus & inventis pervertendarum studium, (2 Thess. II. 9.) hinc duorum, regno Christi quam maxime aduersorum hostium, bestiae & falsi prophetae excitatio, quae directe Diabolo adscribitur, & primum illud opus est grande & capitale, post deiectionem à caelis in terram tentatum, (Apoc. XIII. 2. coll. Ὑ. 11. ff.) hinc atrocissimarum persecutionum in Christianos saeuientium, & optimos reipublicae ciues à medio tollentium, infania, ipsi reipublicae exitiabilis & perniciosissima. (Apoc. II. 10.) Hinc pseudo-apostolorum, prophetarum doctorumque ortus (2 Cor. XI. 13-15.) hinc omnia fluunt, quae contra vniuersam ciuitatem Dei inter homines, & singula illius membra, quoad statum eorum externum & internum, tentauit vniquam: hinc haeresium, & crassiorum errorum, veritatem Dei inter homines obfuscantium, ortus & largissimus prouentus: hinc hominum *κατ' διανοίαν* peruersorum & peruertentium alios suscitatio; lucis & tenebrarum mixturae; ecclesiae in se sanctae & vniuersae deprauatio, & in multas sectas scissio; (vnitatem enim reformidat, in distractionibus animorum & sententiarum, tamquam statu turbulento piscatur & aufert, decipit & defraudat,) aut vniuersae studium cum detrimento veritatis; hinc lucis obtenebratio; veritatis abnegatio; christianismi vigor decrescens; pietatis verae & sincerae infestatio; hominum ab vno extremo ad alterum deflectentium vertigo, a summo *ἀπιστίας* apice ad fanaticismum lapsus, ab incredulitate ad superstitionem, & ab hac ad illam relapsus. Hinc infinitae fraudes, stratagemata, *μεθοδεΐαι*, (Eph. VI. 11.) quae mendacii auctor & patronus numquam non fouere, inspirare, & longo vsu exercere intermisit. Hinc tot genuinae proles patris mendaciorum in deistis, in fanaticis, in incredulis om-

nis generis, in singulis saeculis, nouo habitu, noua forma, nouis armis, reuiuiscere videas.

§. 2.

Generalia haec sunt, & finem principem ostendunt, in quo assequendo infelicissime laborant cacodaemones, & qui in eo constituitur, quo regni sui prouehendi & tuendi studio ducti, oeconomiam salutis quouis modo euertendam impediendamque spectare dicuntur. Jam innumerabilia sunt illa stratagemata, fraudes & artes, quibus hoc consilium perficere, eodemque potiri audent, ut variarum & abstrusarum illarum artium oceanum exhaurire nec hominis sit, nec imprimis mearum partium & virium. Ex multis tamen & infinitis pauca quaedam attigisse iuuabit. Quis enim potiores illius hostis & homicidae fraudes caueat, nisi cognitas? Et quamuis τὰ βάνη τῆ σατανᾶ (Apoc. II. 24.) plene ab hominis intellectu commensurari nequeant, oculi tamen & sensus spirituales multa vident, multa sentiunt, ceteris incognita & incredibilia. Antequam vero ad specialio-rem harum fraudum enumerationem descendamus, generaliora quaedam praemitemus.

I) Quamuis infinitae sint fraudes & artes, quibus ecclesiae & piis imponit Satanas, in summa tamen rei sibi perpetuo constat; & quamuis varias formas & σχήματα temporum, hominumque genio, notabilioribus in mundo φαινόμενοις, scientiisque mundanis attemperata induat, eandem tamen & vbique ludit fabulam. Tentationes hae ad genium, gustum, palatum, delicias hominum dominantes, accommodatae, tot insignes habitus, arguunt versicolorem chamaeleonta, in consiliis suis perniciosissimis sibi semper & vbique similem, in mediis vero & ad scopum primum perueniendi adminiculis plane disparem. Hinc personas agit, sibi plane contrarias; & modo leonis rugientis specie, (1 Pet. V. 8.) modo angeli lucis forma adparet, (2 Cor. XI. 14.) nonnisi oculis illuminatis & sanctis cognoscibilis. Mox serpentina calliditate incedit, ut semper verendum sit, ne forte, ut serpens Euam astutia sua decepit, sic nostrae mentes a simplicitate, quae esse debet in christianis, corruptae deflectant,

(2 Cor. XI. 3.) mox leonina saevitia grassatur, & vbi locus ipsi datur, in membra Christi furit. (1 Pet. V. 8. 9.) Mutatis igitur personis ministris, mutata tantisper scena, eadem agitatur consilia Satanæ, & conuenit, immo incumbit sapientiae verae & christianae studiosis, vt ea agnoscant, sibi aliisque ab iis caueant, & praecepta scholae Christi, vel maxime quoad hanc causam, alio quamuis tempore, aliisque hominibus, ab initio dicta, suae aetati suisque non minus, quam aliorum vñbus prudenter adplicare discant.

II) Ad pleniorē regni tenebrarum notitiam multum facit continua illius cum regno lucis comparatio. Ita enim inter se sunt opposita, vt vnum alterum illustret. Quicquid de bonis angelis in bonam partem dici praedicarique potest, id vi oppositionis de malis in malam intelligendum est. E. g. ex peccatis Deus iram, diabolus laetitiam orcus iucunditatem, ecclesia scandalum boni taedium, angeli Dei tristitiam, capiunt; pari ratione ex conuersione Deus laetitiam, diabolus iram, ecclesia *οικοδομὴν*, pii voluptatem & angeli Dei summum gaudium concipiunt. Quemadmodum apud bonos angelos ingens laetitia fit ob vnum fontem, qui ad frugem redeat, (Luc. XV. 7. 10.) ita infando prorsus dolore adficiuntur daemones, si quando praeter spem eos, quibus ad amplificandum inferorum regnum, auidissime inhiarant, ex foedissima vitiorum lue ad sacratissima virtutum templa properare conspiciunt, nec maiorem patiuntur carnicinam, quam si eos, quos mundanis illecebris ad aeternam perniciem irretitos & excaecatos crediderant, caelitus liberatos, saluifico prae-lucente lumine, sacrarum litterarum studiis religiose deditos, & in Domini sanctuario, precum vigilia, fidei exercitationibus assidue detentos deprehenderint. Et hoc vindictae quoddam genus est, quod statuit Deus in peccati auctorem, vt illo, qui ab ipso deceptus erat v. g. ad fornicandum, conuerso ad pudicitiam, & ad castitatem reuerso, aut de superbia ad humilitatem, de profusione ad parsimoniam recurrente, seque errasse, agnoscente & desistente, poenitentiae ipsius lacrymis vratur & incendatur, & hoc modo flagellatur crucieturque. Quemadmodum boni angeli πάντες εἰσὶ λειτουργοὶ πνεύματα — σωτηρίαν, (Hebr. I. 14.) ita mali angeli salutis

salutis huius praepediendae, interuertendae, obscurandae spartam infelicissime susceperunt.

III) Mirum est, Satanam, spiritum sagacissimum, suaeque a Deo dependentiae conscium, & poenarum, quae eum manent, atrocissimarum haud ignarum, tantum abesse, ut a peccando desistat, ut potius nouis indies delictis reatum cumulet. Extrema talis & radicatissima malicia quae in angelum eius ordinis, eius notitiae, rerumque diuinarum scientiae cadere potest? Se Deo resistere omnipotenti, eique se plane imparem esse, non ignorat, quia toties deuictus & triumphatus, sua tamen aduersus Deum & sanctos praelia continuat, & quo magis compertum habet, parum sibi superesse temporis, & poenas fore aliquando vehementissimas, eo crudelius furit, aciemque eo fortius instruit, maiori vigore uniuersam tenebrarum oeconomiam administrat, immo paucitate temporis ad nocendum acuitur. (Apoc. XII, 12.). Multa omnino sunt, quae dubii huius solutioni inferuiunt. Peccatum insita quadam vi animi inducat; a Deo, omnium bonorum fonte, longius subinde remouet; voluntatem propriam confirmat, *Φιλαντίαν* inordinatam fouet; superbiam inspirat & magis magisque acuit. Quemadmodum igitur boni angeli ad maiores cognitionis, sapientiae, beatitudinis gradus, vel ex opere redemptionis in ipsos redundantes, ob fidelitatem rite praestitam, admittuntur; ita malorum tenebrae subinde fiunt crassiores, spissiores, inextricabiliore, ut longo rerum usu in malitia crescant, in sua *ἀποσασία* perseuerent, vanis inanibusque conatuum suorum expectationibus detineantur; sicuti id videre est in multis hominibus malis, corruptis, & magno saepe gradu ad malitiam daemonicam accedentibus, qui adeo indurati & ad omnia vitiorum genera proiecti adparent, ut ad quaeuis salutis media, diuinitus oblata & praedicata, obbrutescant, occalleant, & ne tangi quidem, multo minus se excitari sinant. Adde porro & recogita iudicium, de quo C. II. §§ 9. 10. diximus.

§. 3.

Omnis vis, robur & potentia, & hinc nascens iuris quoddam genus, quod Diabolo adcrefcit, sita sunt in peccato. Per hoc intra-

Speciatim
in peccato.

uit

uit in mundum, illiusque incolas; eodem etiam illius dominium sustentatur; & peccato abolito euanesceat omnis cacadaemonis potentia. Sicut igitur SS. Trinitas in hac pestifera & abominabili re euer-tenda, animisque hominum ab hac vitiositate liberandis, purgandisque, omnibus viribus modisque, gloriae diuinae decentissimis & honorificis laborat, ita omnia consilia Satanae eo spectant, ut hominibus peccatum inspiret, animos hac pestilentissima lue inficiat, dominium fundet, eodemque ius & robur suum stabiliat. Ο ποιῶν γὰρ τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. (1 Joh. III. 8.) Ad actualia peccata concurrere Satanam, & quo grauiora illa sunt, eo apertius id dici existimarique posse, multa exempla scripturae declarant. Instigauit, pellexit & prouocauit Judam Iscariotem ad nefandum illud facinus, proditio-nem Domini, (Joh. XIII. 2.) Ananiam & Sapphiram ad defraudationem & spiritus apostolici tentationem, (Act. V. 3.) Dauidem ad superbiam & fastum, (1 Paral. XXI. 1.) (nec enim cum BEKKERO, DALENIOQUE heic ob sensum ubique obuium gnathonem quendam aulicum intelligimus, qui si fuisset, causa tamen principalis, quam scriptura aperte nominat, non excludenda est, & ab instrumento humano separanda :) pellicit ad impuritatem, (1 Cor. VII. 5.) im-mo peccatum quoduis quouis modo inspirat, hominibus persuadet, & fouet; nec sequitur, Iacobus veram C. I. 12. ἁμαρτιγενίαν sistens, solius concupiscentiae tamquam causae meminit, ergo quicquid alibi in scriptura de Diabolo dicitur, nonnisi de concupiscentia est inter-pretandum, ut adaemonistae sentiunt, conf. C. I. § 9. p. 32. Plures enim & externas & internas causas ad effectum tum bonarum, tum malarum actionum concurrere posse, & actu secundum scripturam concurrere, quis negauerit? Hinc ipsi peccato fraudes tribuuntur, quibus se insinuat, (Hebr. III. 13.) quas nonnisi auctori suo & patri debet, cuius imaginem ubique & exacte refert. Fraudes hae certe innumerabiles sunt. Quemadmodum serpens in prima protoplasto-rum seductione serpentem egit, & callidissime aciem instruxit, ita id sexcentis iam vicibus apud infinite-multas animas continuauit. In-spirat e. g. in alia se ingerendi prurimum, curiositatem, & per hanc dubitationem, ex hac mendacium, unde carnis & oculorum cupi-ditates vitaeque arrogantia nascuntur, variis coloribus & praetextibus illitae,

illitae, quos temporis, loci, obiectorum, quibus immixti sumus, ratio subministrat. Videre id est evidentissime in Galatarum, Corinthiorum, Colossensium & Hebraeorum cœtibus. Et ut hac ratione decipiamur, facillime fit, si meris speculationibus rerum diuinarum, sine viua cognitione & liberali obsequio, innixi fuerimus. Qua re fit, ut precum studium langueat, amoris Dei & saluatoris optimi vis & ardor exstinguatur, veteris hominis mortificatio suspendatur, & vigor illius subinde crescat, cognitionis nostrae centrum vnicum & norma & finis obtenebretur, & promissionum amplissimarum inordinata participatio sibi vendicetur, sine iure, sine iusto ordine. Quae quidem peruersa in rebus sacris & diuinis versandi ratio variis abusibus obnoxia est, & fecunda aemulatione & litibus, dissidiis, zelo *ἀνευ ἐπιγνώσεως*, inflationibus, aliisque carnalem mentem prodentibus signis, (1 Cor. III. 3.) & haec molitur, haec fouet, haec inspirat Satanas, qui vitae spirituali, secundum diversas aetates & periodos, diuersis modis, insidiatur. Quam horribilibus laruis nos peccatum circumueniat, ex innumeris fraudibus in anima & in corpore sub Diaboli regimine, vel inde patet, quod hic tenebrarum patronus omni modo viam praestruat, ne veram peccati indolem agnoscamus, detestabilem eius vim & mortiferam virtutem sentiamus, ab eius regno & imperio nobis sollicitè caueamus. Immo ad infinitas eius hac in re *μεθοδείας* & illud pertinet, quod variis modis hominibus persuadeat, ut peccatum extenuent, immo aperte testentur, non posse irasci Deum, liberum esse his passionibus, locutiones id genus esse mere anthropopathicas, & grauissimas rationes, quibus a peccatis deterreamur, quod Deum offendat, gloriam Dei minuat & tollat, omnis cum Deo communionis impedimentum maximum sit, & summa aduersus Deum inimicitia, & sanctum ipsius spiritum exacerbet, metus terrorisque iniiciendi causa esse additas. Quae hominum ratiocinia & philosophemata de peccato, si cum his aliisque scripturae & Spiritus Sancti testimoniis comparemus, in ea detegentis quoque *τὰ βάρη τῆ σατανᾶ*, semper noua veneratio gratiae Dei in tanto beneficio reuelationis gratiosae, semper noua theologia comparatiua surgat & stabiliatur in animo nostro, necesse est. Mirum omnino est nec dici potest, quantum in se ipsos animaduerrant,

haec testimonia leuissime contemnentis & negligentis, vt de peccato tenuiter sentiant, quouis modo illud pallient & excusent, vel ipsa gratiae vbertate in licentiam carnis abutantur, cum παράβασις πάσα ἢ παρακοή ἕνδικον μισθοδοσίαν nancisci soleat, (Hebr. II. 2.) & familiare sit hosti animarum stratagemata, retium iaciendorum curam & rationem ita prudentissime habere, vt incautos fallant, vt a paruis & contemptis peccati initiis incipiat homo, & ad atrocissima quaeuis delicta procedat, vbi per naturale peccatorum consortium semper maius fit incendium; quemadmodum enim in virtutibus amicissimus talis nexus conspicitur, vt vna alteram pariat, sustentet, corroboret, fundet, (2 Petr. I. 5. fs.) conf. Reuerendiss. D. D. FABRI Diss. Inaug. systema virtutum christianarum pragmaticum. Tub. 1755.; ita par vinculum inter vitia & peccata obtinet, vt auctor ad Herennium iam pridem agnouit. IV. 16. „ Maiores nostri, si quam vnus peccati mulierem damnabant, simplici iudicio multorum maleficiorum conuictam putabant: Quo pacto? quoniam, quam impudicam iudicabant, eam veneficii quoque damnatam existimabant. Quid ita? quia necesse est eam, quae suum corpus addiderit turpissimae cupiditati, timere perimultos; Quos istos? virum, parentes, caeteros, ad quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. Quid postea? quos tantopere timet, eos necesse est, vt, quoque modo possit, veneficio petat. Cur? quia nulla potest honesta ratio retinere eam, quam magnitudo peccati facit timidam, intemperantia audacem, natura muliebris inconsideratam. „ Detestabilius numquam & formidolosius adparet peccatum, quam vbi sanctam aliquam speciem induit, & more sui patris in angelum lucis transformatur: quale apud singulos iam homines, integras sectas & coetus existit. In V. T. fuere v. c. meretrices sacrae aut deuotae מְרִצִּיטִים dictae, (2 Reg. XXIII. 7. Hof. IV. 14. Deut. XXXIII. 17.) quae promiscua in sacris & diuinis locis consuetudine, sanctitatis & piae communionis speciem praese ferebant, sicut in prima ecclesia Nicolaitae, Apoc. II. Gnostici, alique teterrimi haeretici fecerunt; Equis vero in tam abominabili spurcitie τὰ βάθη τῆς σατανᾶ non agnoscat? Aliud τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας Satanicae speciem illud est, cum inter ipsos
etiam

etiam christianos odium peccati in Deo, & impunitatem peccandi ex parte hominum conciliare conatur, quorsum referri potest distinctio illa inter hominem externum & internum, quasi in illo Deus abominationes extremas ferre posset, dummodo hic maneat purus & innocens. Huc crassissimo sensu redeunt principia novorum & veterum gnosticorum; de quibus horrenda recitantur in monumentis antiquae & recentis historiae. Idem crimen impulari solet Quietistis, nominatim Michaëli MOLINOSIO, conf. WEISMANNI H. E. T. II. p. 537. fs. sensum distinctionis huius verum, scripturarium ab illo satanico & infernali sollicitissime distinxit idem diss. II. inaug. p. 83. f. Innocuis etiam in se & indifferentibus rebus ad peccatum, mentemque Christo illiusque indoli & exemplo contrariam, ingenerandam abutitur insignis & periculosissimus artifex; id quod CHRYSOSTOMUS admirabili facundia docet, & tendiculas hoc modo tam in excessu, quam defectu iactas detegit, Lib. VI. de sacerdotibus § 507. fs. p. 296. fs. ed. Beng. immo per omnia, per paupertatem & per diuitias, & per habitum scitum & male sedentem, & per mores affectatos & incompositos, quid multa? per omnia sollicitare ad peccatum asserit. Quemadmodum enim Dei & Salvatoris optimi ratio administrandi regiminis eo spectat, ut sui amantibus omnia ad bonum conferre iubeat, (Rom. VIII. 28.) ita hostis & ἀνδροποκτόνος, omnia hominibus in perniciem salutisque aeternam iacturam vertere allaborat. Hinc idem CHRYSOSTOMUS quous bello grauius esse illud Diaboli contra nos eleganter, ut solet & facundissime perorat L. VI. de Sacerdotibus cap. XIII. p. 354 fs. & quidem summum periculum ostendit ex eo, quod videri non queat; unde quaque immineat, armis plane periculosis vtatur, vulnera aeternam necem inferentia infligat, variis modis sciem instruat, & tantum artificiorum machinationumque illi supersit, quantum quidem furri dolique formas nemo facile nouerit, ardorem plane incomparabilem, nostrae perniciem procurandae causa demonstret, nullam temporis iacturam faciat, ne inducias quidem & interstitia bellandi paciscatur, plusque adferat studii ad nostram perniciem, quam nos ad nostram ipsi salutem. In hac certe re, quae peccati dominium in hominibus erigendum, plantandum sustentandumque spectat, uti in omnibus suis consiliis, fraudulentissime

sine agit antiquus serpens, vel in crassissimis vitiis, sceleribusque manifestis, in societatem humanam, ipsaque etiam sacra introducendis, laborans nonnisi per fucos & praetextus, non directe docendo praecipiendoque per instrumenta sua, ut virtutem eiurent, sceleribus se polluant, mala quaeque impudenter perpetrent homines, quin potius alia prorsus nomina his omnibus imponenda esse scit, si velit homines sibi ad nutum habere obnoxios. Quanta vero sit, quam hactenus adstruximus, homines ad peccata, ingenio & *κράσει* illorum adposita, sollicitandi seducendique cura & sollicitudo Satanae, cogere tamen ad illa nequit, libertatemque hominibus ita adimere aut restringere, ut sine propriae voluntatis consensu mancipii loco habeantur. Imperium ipsius tantum non est, quantum ipse vult, sed ut MACARIUS de discretione & patientia C. VII. p. 76. ed. Pritii, loquitur, *ὅσον τὸ δεσποτικὸν ἐπιτρέψει νεῦμα*. Naturae entis intelligentis, studiis vnus cuiusque hominis singularibus, animique & corporis ad hoc vel illud vitiorum genus pronis dispositionibus conuenientissime agit, vestigiaque callidissime celat, ut in his vel illis peccatis diabolici quid subesse, vix existimaueris. Nec necesse est, enumerare ipsa peccata, ad quae concurrere solet Satanas, vbi ne vnum quidem excipi potest; imprimis vero opus eius capitale & primum est *idololatria*, crassa & subtilis, de qua mox erit differendi locus; nam id agit omnium maxime, ut homines a Deo auocet, sibi mancipet, variis illecebris irretitos teneat, ut, quamuis desiderio infiniti praediti sint, verorum bonorum iacturam, quae numquam intermoritura sunt, facilius ferant, nec ad ea adpetenda impellantur, & mundi praesentis deliciis inescant, ut futuri saeculi memoriam ac desiderium abiiciant, mundana sapiant, & terrena ambiant, nec *ἀνανήψωσιν ἐκ τῆς τῆ διαβόλης παγίδος, ἐζωγημένοι ὑπὲρ αὐτῆς εἰς τὸ ἐκείνης θέλημα*, (2 Tim. II. 26.) Etiam illud, quod notemus, haud indignum videretur, dari tam in vniuersa ecclesia, quam singulis eius membris, peccata periodica, talia, in quae per vicissitudines aetatis, temporum, obiectorum incidunt homines, extremum per extremum corrigendo, & pro genio & indole saeculi permutando vitia cum vitiis, peccata cum peccatis, immo cum omnis fere virtus consistat in mediocritate, ad extrema quaeuis impellendo, & regiâ viâ, i. e. mediâ incedere homines vetando. De
his

his omnibus plenius & ad propriam conuictionem longe certius & solidius edoceberis, si genium saeculi, artes & placita mundi, ad nutum sui principis conformati, recto corde, illuminatis oculis & spiritali rerum diuinarum gustu & sensu praeditus inspexeris intellexerisque. Illud quoque probe tenendum est, concursum hunc malarum mentium ad actiones prauas differre gradibus, & dici posse generalem, specialem, specialissimum; id quod opposita ipsis oeconomia gratiae insigniter illustrat.

§. 4.

Omnis oeconomia gratiae eo spectat, vt *veritatem*, diuinitus reuelatam, agnoscamus, reueremur, faciamus, in eaque vitam salutemque aeternam nanciscamur. Quod consilium vt eo felicius & promptius perficiatur, nullo tempore, nulla aetate se non testatum reliquit Deus, veritatis testes suscitando, eosque, vt eam intemeratam cum posteris scripto communicent, extraordinaria quadam vi adiuuando, ab omni errore praemuniendo, dicta & scripta diuina virtute & efficacia, quae singulorum conscientis, recte in iis euoluendis, intelligendis, interpretandisque versantibus, exacte satisfaciat, corroborando, ipsum filium vnigenitum, aeterna cum suo patre & intima familiaritate & necessitudine de ipsius omni mente plenissime edoctum, impendendo, (Joh. 1. 18.) veritates ab ipso diuina vi & singulari spiritus virtute praedicatas, orbique, cum incognitae essent & ingenio humano imperuestigabiles, manifestatas, morte expiatoria confirmando & obfirmando, nec quicquam, quod veritatis cognitionem promoueret, lucem hanc accenderet, tenebras dispelleret, reliqui faciendo. Iam vero nec dici nec cogitari potest, quantum ab omni aeuo in hac veritate diuinitus reuelata, peruertenda, obscuranda, interpolanda, ad rationis infirmae & caecutientis placita refingenda, variisque *erroribus* inficienda & conspurcanda defudauerit, & omnes ingenii vires omnemque operam nauauerit, eoque contulerit mendaciorum pater. (Joh. VIII. 44.) Insignitur hinc hoc ipso nomine, I. C. a Iesu, qui ipsa est veritas (Joh. XIV. 6.) & in cuius cum patre mysterio, *εἰς πάντες οἱ Ἰσραηλιτοὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοί*, (Col. II. 3.) repraesentatur ab eodem tanquam is, qui

in
erroribus.

bono semini sparso, noctu, hominibus somno sopitis, fraudulenter immisceat zizania, (Matth. XIII. 24 - 30. 36 - 43.) quae ipsa boni seminis speciem praebeant. Errorum porro natales non ex sola ingenii humani imbecillitate, animaeque viribus valde limitatis, repetit sanctus apostolus, (1 Tim. IV. 1. ff.) sed inde potissimum, quod homines, ad apostasiam, a vera fide proclives obnoxii sint spiritibus *πλάνοις ἢ διδασκαλίαις δαιμονίων*, vbi sine dubio genitiuus, Daemoniorum, causae est, vt satis evidens sit, apostolum, ex oraculo spiritus, *ψ.* 1. ab instinctu & opera singulari malorum spirituum deriuare doctrinas, quas ibi carpit. Nec quicquam obstat, quo minus inde concludamus, eundem influxum illos habere in inspirandis aliis quoque doctrinis malis, peruersis, animabus noxiis, ad conseruationem regni tenebrarum plurimum conferentibus. Intelligitur hinc & peripicitur illud, non sola leuitate ingenii, vel casu quodam fortuito, aliisque causis, ad hunc locum excitari solitis, incidere homines in graues & damnabiles errores, sed eo impelli, a malignis spiritibus, & longe alia de se praesumentes agitantibus, ad inuenienda & exosculanda, nec minus ad tuenda & propaganda huiusmodi dogmata, quibus regnum tenebrarum magnopere possit augeri & confirmari, quod vtique facile impetrant ab illis, qui religionem tractant sine gustu veritatis, sine pulsu conscientiae, diuino sensu tactae, sine docilitate humili, sine reuerentia sanctissimo numini illiusque omnipraesentiae debita, sine precibus, sine liberali obedientia erga ductum Spiritus S. in omnem veritatem ducentis, tales nimirum, quales describit Paulus, (1 Tim. VI. 3 - 6.) quod sint *ἑτεροδιδασκαλῶντες*, — *τὴν εὐσέβειαν*. Antichristi, apostoli Satanæ, aduentum futurum esse docet Paullus, (2 Thes. II. 9.) *κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει ἢ σημείοις ἢ τέρασι ψεύδους ἢ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας*. Triga porro illorum emissariorum, (Apoc. XVI. 13. 14.) reges orbis seducentium, dicitur egredi *ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος ἢ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θύου ἢ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδοπροφήτου*. Vidit etiam hanc errorum causam. LACTANTIUS & accurate descripsit, Instit. L. II. de origine erroris p. 96. ed. Cellarii, dum ait: „quam istud ex causa fieri „putemus, nisi esse aliquam peruersam potestatem, quae veritatis „sit semper inimica, quae humanis erroribus gaudeat, cui vnicum „ &

„ & perpetuum opus sit, offundere tenebras, & hominum caeca-
 „ re mentes, ne lucem videant. „ Hinc etiam fit, vt πνεῦμα τῆς
 ἀληθείας & πνεῦμα τῆς πλάνης sibi directe opponantur, (1 Joh.
 IV. 6.) & adultiorem aetatem christianam decet, (Eph. IV. 14.) ita
 stabilem esse & firmum in fide veritatisque cognitione, ne simus am-
 plius pueri, qui omni doctrinae vento fluctuemus ac circumferamur,
 versutia hominum, ἐν πανουργία πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης,
 vbi secundum b. BENNELIUM in Gnom. ad h. l. metonymia abstracti
 occultam rationem agendi exprimit, qua hostis vtitur. Laudabilis
 hinc & imitatione digna est apostolorum cura, qua doctrinae puritati
 sollicitissime inuigilarunt, & ne limpidi illius fontes cum impuris
 mundi eiusque sapientum lacunis misceantur, prouiderunt, ἐπεμψα,
 inquit Paulus, (1 Thess. III. 5.) εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίσιν ἡμῶν, μή-
 πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, ἢ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος
 ἡμῶν. conf. Col. II. 8. & diss. b. WEISMANNI *eximia & insignis*:
 de studio sapientiae, quod non est sec. Christum, sollicite fugiendo
 Tub. 1727. Jam innumerabiles sunt *fraudes*, quibus veritatem, di-
 uinitus reuelatam, obfuscare, peruertere, obliterare annititur men-
 dacissimus spiritus, qui vti in veritate non perstitit ipse, ita nec suis
 eam gustare, sentire, nosse, & recte videre permittit: βιάθη τὸ σα-
 τανᾶ in hac potissimum re & infinite multa sunt, & fere incredibilia.
 Omni enim aevo è penu sapientiae δαιμονιώδης talia dogmata &
 principia falsa, recta quidem & sapientiae specie infucata, protulit,
 quae ipsius regno fauerent & obstetricarentur, quae neglecta vel
 etiam incautius admissa, vim nocendi, ab initio quidem non plenam,
 sed mox, cum inualescerent, eo plenior, in veritatis salutaris ob-
 nubilationem, in decrementum ecclesiae, in languorem pietatis ex-
 seruere. Ne vllum quidem sanctioris doctrinae locum ab insultibus
 • perniciosis intactum reliquit, idque eo magis & acerbius, quo arctiori
 nexu cum religionis christianae acropoli coniunctus esset, id quod
 ei, qui controuersias in loco de Christo, de S. Trinitate, de pec-
 cato originali, de satisfactione Christi, de iustificatione, expende-
 rit ad animumque reuocauerit, palam fiet & manifestum. Ex his
 vero litibus, quas serere numquam destitit, tantum abest, ut regnum
 tenebrarum multum lucraretur, vt potius, prouidente ecclesiae Do-
 mino, in veritatis controuersae manifestationem, errorum illi ad-
 mixto-

mixtorum detectionem, in Satanae ob frustratas artes opprobrium, in ecclesiae firmiorem basin, & quid multa? in gloriam Domini, constituentis ecclesiam vel orci portis inuictam (Matth. XVI. 18.) terminarentur, quorsum tandem omnia Satanae consilia, artes & stratagemata desinent. Controversiae igitur, omni aevo de primariis religionis christianae capitibus agitatae, illius magis veritatem quam falsitatem euincere videntur: Diaboli enim parum interfuit, quocumque modo in gentilismo verus Dei cultus obtenebraretur, modo obtenebraretur, & quot Dii constituerentur, modo verus Deus ignoraretur, negaretur, illiusque cultus deformaretur, hinc vel nullae vel rarissimae apud gentiles de religione controversiae. Memorabile etiam illud est, vsque ad initia veritatis euangelicae, per totum terrarum orbem sparsae, in gentibus iudaeisque, si a tribus & quod excurrit, *Antiochi Epiphani*s vexationum annis discesseris, *persecutiones* ob religionem fere inauditas fuisse. Hic demum scenam tragicam tyrannicamque aperuit Satanas, regno suo quaevis infauista instare sentiens; sed & his sine suo se excidisse videns, & omnia vexationum genera, in Christianis exantlata, in vigorem christianismi terminata dolens, ex alio latere insilit, & religionem christianam crassissimis superstitionibus inundare Saeculo V. coepit, & sequentibus continuauit. Vsque ad tempora *Theodosii M.* quibus religio christiana stabilem demum, & legibus quoque corroboratam sedem, in imperio romano obtinuit, a Philosophis, nostris Deistis & mendaciorum propugnatoribus, superbo titulo des Esprits forte turgescens, multo acutioribus, iisdemque periculosioribus impetita est veritas. Exhaustis hoc modo tenebrarum viribus, alia media, quibus veritas salutaris obtenebraretur, adhibenda ratus, excitauit innumerabiles illos ritus & caerimonias, è sacris gentiliū ad christianismi speciem adcommodatas. Quae ipsa assimilatio rituum gentiliū ad sacra christianorum, a *LEONE M. P. R.* Saec. V. animo, vt videtur, non malo, sed imprudenti consilio, magnoque rei christianae malo & noxa, suscepta, inter stratagemata Satanae haud postremum est, veram enim doctrinam Christi, cultum Dei in Spiritu & veritate, (Joh. IV. 24.) pietatis genuinae natiuam indolem, in mentis cordisque emendatione, & in conformatione ad legem Domini sitam, inutiles id genus caerimoniae de-

pres-

pressere, onerare, & tantum non exstinxere, ut in ecclesia stupor, rerum diuinarum ignorantia, morumque ruditas & barbaries inualesceret, ad quarum memoriam non potest non cohorrescere animus. Accedit, quae eodem tempore contigit, religionis Christianae deprauatio, per *Mahomedem* facta, non nisi infernalis genii ope & virium tenebrarum, ipsi subministratarum adminiculo tentata, tam incredibili successu continuata, & ad tantum fastigium amplitudinis, durationis & roboris euecta. Vae enim illud secundum, (Apoc. IX. 13-21.) quod b. BENGELIUS de Saracenorum vexationibus & caedibus interpretatur, ope solutorum, apud Euphratem ligatorum, quatuor angelorum malorum, & infausto illorum ministerio perficiebatur. Per grauissimos igitur errores religio christiana ab incunabilis suis dehonestata est, quos in ipsam incuria malorum pastorum, inscitia, & in primis ambitiosa quaedam hierarchia, & ad quaestum, & dominationem traducta superstitio, in primis vero Satanæ astutia & tyrannis inuexerant, quae horrendum hoc errorum systema clam construxit & moderata est, ut vix umbra doctrinae Christi adpareret. Nec mirum, cur hanc infidelem sancti depositi custodiam horrendo illo iudicio, per *Mahumedis* asseclas exercito, puniret Deus, & ea propter in orbem christianum grauissime animaduerneret. — Quod iam ad fraudes satanicas circa errores instillandos specialius attinet, maximam partem veritatis quodam fuceo illinuntur, nam sola falsa ad circumueniendum non videntur apta; singulari quadem *ἐνεργείᾳ πλάνης* & efficaciam tinguntur ad seducendum, ut inde oriatur procliuitas quaedam & fortis propensio ad credendum mendacio; & conuictionem falsam, pro efficacia suae illusionis, operatur in illis Satanæ, qui ab ipso deludi se passi sunt, ut iactent & millies iurent, se certissimam veritatem habere, tantum abest, ut fateantur, se errare, & ut maxime obruantur & conuincantur scripturis, tamen nil efficiatur, quia statim in promptu habent suas glossas, quibus scripturas eludunt, itaque rationibus, monitis, demonstrationibus non emendantur, sed plus indurescunt. Falsam hanc *πληροφροσίαν* singulari dissertatione persecutus est b. SONNTAG: *de conuictione imaginaria* 1700. Altd. eandemque luculentis exemplis Pontificiorum, Reformatorum, Socinianorum, Arminianorum, Iudaeorum, Mahumedanorum, Naturalistarum, Latitudinariorum, Deistarum, Gentilium, Quackerorum,

Enthufiaftarum, comprobauit: haec ipfa imaginaria conuictio mater
 eft tot feftarum, in quas ecclefia Chrifti, in fe vna & fancta, feif-
 fa eft, & fingulis vſus eft hoſtis animarum, ad hoc vel illud dogma
 capitale impugnandum, eliminandum, peruertendum. Mirum igitur
 non videbitur illi, qui hanc fraudem Satanæ nouit & rite ex-
 pendit, cur ecclefiae chriſtiani nominis, ſyſtemate religionis diuerſae,
 tam diu, tam pertinaciter verſari poſſint in contradictoriis, vt
 quod vna adfirmavit olim, adhuc hodie adfirmet, quod negauit,
 neger, nec vlla alteri ſponte ſua cedat; omnes praetendant verita-
 tem, & fruſtra ſint, quoad ſummam rei, omnes conatus, ſe mu-
 tuo docendi, refutandi, conuincendi: b. WEISMANNI ſententia
 de inſigni hoc phaenomeno huc redit: in diſſ. *Varia Sacra* p. 26. f.
 „ Non poteſt magnis vitiis carere haec eccleſiaſticarum ſocietatum
 „ in errore perſeuerantia, cum fieri non poſſit, vt in his contra-
 „ dictoriis omnes teneant veritatem, huius autem agnoſcendae impe-
 „ dimenta, tam contumacia & diuturna, ſiue manifeſta ſint, ſiue
 „ occulta, coram Deo bona & innocentia eſſe nequeant: eo minus
 „ poſſunt culpa vacare haec impedimenta durantia & creſcentia, ſi
 „ ex conflictu partium acceſſerit ſolida eorum commonſtratio, &
 „ mala deinceps voluntas eadem non parum augeat & confirmet:
 „ eſt indicium notorie malum mali ſerpentis, quod hucusque diſſi-
 „ dentes Chriſtiani ſemper lubentius in vitiis, quam virtutibus, in
 „ eo potius, quod malum, quam quod bonum habent, ſe inui-
 „ cem imitentur, ſeſeque mutuo inficiant & corrumpant — Ec-
 „ cleſiae denique, apud quas veritas & cognitio veritatis praeualet
 „ prae aliis, in media hac confuſione tenentur ad cuſtodiam eo di-
 „ ligentioſiorem veritatis, & habent cauſas cauendi, ne vel per ne-
 „ gligentiam ſuam eam amittant, vel peccatis ſuis iram Dei prouo-
 „ cent, vel, cum lux in candelabro poſita eſſe debeant ad aliis præ-
 „ lucendum, intra ſua moenia & extra, blaſphemare faciant apud
 „ alios nomen Domini, vt dici poſſit de illis, quod olim de Iſrae-
 „ litico populo dixerunt gentes: *Num populus Dei hic?* & de ter-
 „ ratamen exiuerunt. (Ez. XXVI. 20.) — In erroribus inuenien-
 „ dis & propagandis maximam partem vſus eſt Satanus miniſterio ho-
 „ minum, qui non crederent diuinæ ac ſalutari veritati, huiusque
 „ amore carerent, (2 Theſſ. II. 9. ſs.) hinc illi, per quos zizania
 „ bono

bono semini immiscuit, (Matth. XIII. 38. f.) υἱοὶ τῆς πονηρῆς audiunt; hominum, inquam, vel praeiudiciis, vel inanis gloriae cupiditate captorum; vel sententias scripturae ingerentium, nec ex illa informantium; amore sectae detentorum; nec sapientiae caelestis characteribus praedictorum, quae primum casta est, deinde pacifica, aequa, obsequiosa, pietate bonisque referta fructibus, seuera & minime simulatrix, (Jac III. 17.) in quibus non erat, vt ad omnem frugiferam veritatis cognitionem pernecessarius, Spiritus intelligentiae, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, disertus, nobilis, non inquinatus, certus, firmis rationibus cedens, suavis, amans bonum, acutus, quem nulla humana auctoritas infringit, benefaciens, benignus, stabilis, amans omnem virtutem, omnia prospiciens, omnis inflationis expers; hominum, inquam, ob multa infidelitatis specimina, veritati antea praestita, iudicium quoddam diuinum incurrentium, vt animus obtorpeat, & auribus obtuse audiant & claudant oculos, ne & oculis videant, & auribus audiant & animo intelligant, (Matth. XIII. 15.) disciplinae Spir. S. se non totos & ex animo subiicientium, naturalia sua dona spiritualibus non sanctificantium, nec gloriae diuinæ finibusque Deo gratis religiose consecrantium, ad res honestas, graues, necessarias, salutes cum perpetuo ad vnum illud necessarium & summum respectu cultuque adplicantium, τὰ χαρίσματα τὰ κρείττονα μὴ ζηλωμένων, naturae, quid multa? nunquam satis solide emendatae prae gratia praedominio laborantium. Satanam certe ad corruptos eiusmodi & male custoditos hominum animos facilem retinere aditum, quis negauerit, ipsis licet longe alia & prorsus contraria, de se suoque statu cogitantibus? Quousque igitur tales in ecclesia viri conspiciuntur, fundamentum & praesidium resistentiae satanae & regni illius, tam validae & pertinacis aduersus salutarem efficaciam veritatum summi quoque ordinis, non cessabit, nec deerunt μετασρέφοντες τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος. (Gal. I. 7.) — Fraus satanae est, immaturas, vel omnino falsas opiniunculas, accessorias doctrinas admiscere religioni & doctrinae salutari, vt per eas huic maculam adspargere, tenebras affundere, neruum adimere possit; idque fit potissimum illa ratione, qua scita mundi, falsa philosophiae principia ad doctrinas reuelatas adcommo-
dantur, & haec ex illis lucem aliquam singularem foenerari existiman-

tur. Suo iam aevo apostolus eiusmodi dogmata, a falsis sapientibus sparsa adpellat *βεβήλας κενοφωνίας ἢ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, (1 Tim. VI. 20. 21.) per quas nonnulli circa fidem a seopo aberrauerint, monetque ex illis conlequi τὸ λογوماχεῖν, εἰς εἶδεν χρέσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκρόντων, (2 Tim. II. 14-23.) notabilibus hanc rem exemplis comprobavit b. WEISMANNUS diff. I. inaug. Tub. 1721. Autea igitur est regula, quam EPHRAIM SYRUS unicuique doctori suppeditat, excitata a b. BENGELIO in nott. ad Chryf. L. de Sacerd. p. 446. *ἡμετέροις ἐν τῷ σὲ σπείρειν τὸν σπόρον τῆς κυρίας σου, μήποτε ὁ τὰ ζιζάνια σπείρων συμμίξητι τῶν ἰδίων. ἔδος γὰρ αὐτὰ ἐστὶ διὰ τὸ ἀγαθὸν τὸ κακὸν καταργάζεσθαι. οἶδεν γὰρ*, inquit, Chryf. l. c. p. 182. *οἶδεν ὁ πολυμήχανος ὄφις ἐκείνος ἢ διὰ χρησῶν πράξεων ἢ λόγων τὸν αὐτὸν παρασπείρειν ἰόν.* Adeo multiplices larvae in promptu sunt hosti animarum, ad perdendam veritatem, omnique is cothurno pedem suum nouit aptare, vt plerumque apud crassos crassus, apud subtilis subtilis, apud sapientes sapiens, apud philosophos philosophus, apud theologos theologus, in omnes & quascunque formas mutabilis adpareat. Hinc tot veterariae versutiae in peruertenda veritate conspiciuntur, vt earum numerus non facile iniri possit. — In multis familiare ipsi & illud artificium est, antiquos & dudum obsoletos errores, noua forma, nouo habitu, saeculi genio attemperatos renouare: sic Nicolaitismum in Herrnhutianismo, (si vera sunt, quae in *entdecktem Geheimniß der Bosheit der Herrnhutischen Secte* a Timoth. Verino I. VI. Entreviie relata legimus.) Photinianismum in Socinismo, Pelagianismum in Arminianismo reuiuiscere putes. Haec vero omnia ostendunt, quam firma fide veritas simplex, recto corde, tenenda sit, cum minima pars errorum sit innocua, quae non in vitam mentemque vim habeat maxime noxiam, vel sedimenta errorum post inundationem subsidentium nequaquam contemnenda aut innoxia sint, ne igitur in retia satanae incidamus, ea omnia sollicitè cauenda sunt, quae è veritatis cognitione, possessione, amore deturbare solent, e.g. petulans neglectus gratiae diuinae, precum languor, malitia, superbia, curiositas maligna, disciplinae Spiritus Sanctus impatientia, experientiae spiritualis defectus, quae si a nobis absint, profunditatibus Satanae acutius inspectis, non erimus illius instrumenta, ad quorum animos tam facilem

facilem habeat accessum, nec in statu tentationis satanicae omnem regni tenebrarum impetum in nos patietur effundi Deus, quin nos custodiat, sustentet, quaerat, probet & restituat. Cautio est, quae & in erroribus & peccatis, ne admittantur, & quibuscunque praetextibus subreant, adcurate tenenda est, & trito illa vulgatoque proverbio continetur: *principiis obsta*. In veritatis igitur cognitione, vti in actionibus vitae momentosissimis, lente festinandum est, ne deducamur ad leuia & lubrica, iisdemque incidamus in cribrum satanicum. MACARIUS Hom. XXVI. §. XII. p. 350. ed. Pritii: *ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον δὲ ὁ σατανᾶς, ὡς ἐπὶ προφάσει ἀγαθῶς λογισμῶν ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ καὶ ὑποκλέπτει αὐτὴν εἰς λεπτὰ καὶ εὐλογοφανῆ νοήματα, καὶ ἐκ οὐδὲν ὑποκλεπτομένη διακρίνει, καὶ ἕτως ἐμπίπτει εἰς παγίδα καὶ ἀπώλειαν τῆ διαβόλου* — — Cum omnis vera, salutaris, viua veritatis cognitio è reuelatione diuina, *sa-* *cris litteris* nobiscum communicata, repetenda sit, quantum tum in ipso hoc fonte, in se purissimo limpidissimoque, inquinando, tum in illius interpretationibus peruertendis, ab omni aeuo laborauerit Satanas, dici non potest. Infiniti sunt illi modi, quibus hanc omnis veri, ad salutem aeternam necessarii, scaturiginem obstruere tentauit semper, adhucque tentat, & obiectiue & subiectiue, mendaciorum pater. Si quis omnibus in Sacram Scripturam impetibus, è regno tenebrarum ortis, enumerandis recensendisque par esset, summopere miraretur, vel vnicam litterulam ex illa superesse, immo prouidentiam diuinam, huic pretiosissimo cimelio inuigilantem non posset non exosculari & depraedicare. Si quis gentilium, iudaeorum, persecutorum, philosophorum, falsorum spiritualium omnis aeui ad animum reuocet conatus & machinationes, ad illius admirabilem conseruationem non posset non obstupescere. Gnarum esse Diabolum scripturae illiusque contentorum, singulari specimine in tentatione Christi monstrauit, cum ex ipsa scriptura argumentaretur, & tentationi vim auctoritatemque conciliaret, nec vlla illius tela magis aculeata sunt, quam illa, quibus scripturam in rem suam vertit, & ad noxias & periculosissimas tentationes suas abutitur. Vtilitatem vero illorum armorum adparatusque spiritualis, quem Paullus suis commendat, (Eph. VI. 13. ff.) suo exemplo docuit Christus. Ab his armis recte instructo & Scripturam cum Scriptura conciliante de his, quamuis ignitis, ten-

tationibus Satanæ non multum metuendum erit. Bis Satanam verbum Dei allegasse legimus, semel non scriptum in paradiso, vbi victor in arena stetit, (Gen. III. 1. ff.) semel scriptum, in deserto, vbi victus abiit, (Matth. IV. 6.) idem hodiernum saepe Scripturam allegat, ad fucum faciendum incautis, circa credeuda aeque ac agenda, ita tamen, vt semper certa sit victoria τῆς γέγραπται. Cum igitur minima particula auri sit aurum, grata sint nobis criticorum studia, ex ingenti lectionum variantium farragine eam nobis quouis loco sistentium & commendantium, quae codicum pluralitate, antiquitate, auctoritate confirmetur, & ad primævam puritatem integritatemque quam proxime accedat: posse enim vel apicem vel vnicam litteram, vnicamque vocem momenti quid, vel maxime in libris Θεοπνεύστοις, habere, quis negauerit? modo ne in defectu vel in excessu huius accuratationis peccemus. EUAGRIUS L. I. Hist. C. I. Saepenumero, inquit, sua ipsius malitia Satanæ vnicam litterulam ad ipsam sententiam euertendam immutare solitus est, vt nempe mentem a lingua separaret, vt ne haec duo, vno velut consensu, Deo confessionem & laudem atque honorem debitum deferrent. Circa sensus Scripturae Sacrae torquendos, peruertendosque imprimis multus est & copiosus Satanæ, vt BÜCHERI de fascino Galatarum, ingenua sit confessio: non possum Satanam ita repellere, vt libenter vellem: Christum sic adprehendere, vt eum mihi Scriptura proponit. Sed subinde mihi suggerit Diabolus falsum Christum, pariter id fieri potest in aliis grauissimis doctrinis. Grata igitur nobis sint & antiquiorum & recentiorum interpretum studia, a rectitudine cordis, linguarum notitia, praeiudiciorum immunitate, experientia spiritali, ab amore veritatis, a liberali, simul vero etiam recta, scripturam tractandi ratione instructorum & commendabilium; quae quidem virtutes si vel omnes, vel singulae absint ab interprete, verendum omnino est, ne pro conditione nostri temporis regnum Dei vnciam, Satanæ autem regnum integra talenta lucretur ex ipsius laboribus.

§. 5.

In veritatis reuelatae cognitione duae sunt eademque capitales pestes, quarum altera *rationi* iusto plus tribuit, altera iusto minus, utraque fidei integritatem laedit & sollicite cauenda est. Rationis auctoritatem in rebus, ad fidem christianam pertinentibus iusto plus exaggerant omnes, rationalismi, ut vulgo dicitur, nomine & morbo laborantes, Naturalistae, Deistae, Sociniani, eandemque deprimunt & iusto plus extenuant, qui eam tantum non eiurandam esse praecipiant, Enthusiastae, Fanatici, Mystici. Utramque hanc hominum sectam, rectâ sibi oppositam subornat Satanas, ut de veritatis salutaris recte cognoscendae impedimentis obiciendis inter se certent; posteriorem tamen alteram noxa & detrimentis, fidei illatis, vincere putent. De utraque pro instituti ratione pauca dicemus. Satanas numquam periculosior est, quam ubi in angelum lucis transformatur, (2 Cor. XI. 14.) colores & larvam seraphicam, quemadmodum in paradiso, adfectans. (conf. Cap. II. § 11.) idque facit potissimum, & fecit per omnia saecula, in quibus religio christiana in terris viguit, per falsas illas, ut dicuntur, spiritualitates in Enthusiastis, Fanaticis, & Mysticis. Verissimum quidem est, multa in sacris litteris credenda contineri, in quibus ratio parum possit, ut potius in obsequium fidei captiuanda sit, (2 Cor. X. 5.) uti in mysteriis; multa itidem contineri, quarum plena, viua, & efficax cognitio non nisi *sensibus* spiritualibus absoluitur, quorum frequens fit in sacris litteris mentio, (Phil. I. 9. Hebr. V. 14. VI. 4. Pet. II. 3.) de insigni hoc rerum diuinarum recte cognoscendarum adminiculo conf. diff. Reuerendiss. Canc. D. R E U S S I I de Illuminatione p. 41. §. XXIII, sed haec omnia fanaticismi patrocinium non pariunt, ut potius homines, experimentaliter & vere spiritualiter de rebus ad gratiam adplicatricem pertinentibus edoctos, longe ab illo prohibeant. Alia omnino res est, ubi omnia ad lumen quoddam internum, omnium fanaticorum *πρώτον ψεύδος*, reducuntur, ubi quaeuis phantasiae viuacioris ludibria sancto spiritui tribuuntur illiusque operationibus, ubi earum diuinarum contemplatio praetenditur, quae cum aliqua emotione mentis coniuncta sit, ubi ea *διαιθεσία* adfectatur, quae in homi-

- in Enthusiasmo.

hominem non cadit, ubi rationis, doni illius nobilissimi, diuini, praestantissimi, euacuatio postulat, in sanctum ministerium gravissime inuehendi summa sibi licentia arrogatur, ubi credulis & leuioribus animis variis visionibus, ecstasibus, prophetiis, imponitur. Hic certe enthusiasmus, seu falsa opinio de singulari quadam inspiratione diuina, omnibus aetatibus, hominibus cuiuscunque status, gentilibus iuxta ac christianis communis, occasio fuit tot errorum ac malorum inter homines, ut nullus unquam error aut illusio, qualiscunque fuerit, aut maior exstiterit, aut saecundior. Hinc b. LUTHERUS in artt. Smalcald. p. m. 327. ed. b. Walchii: „Enthusiasmus „ insitus est Adamo & filiis eius, a primo lapsu, usque ad finem mundi, ab antiquo diacone ipsis veneno quodam implantatus & insus, estque omnium haeresium & papatus & Mahometismi origo, „ vis, vita & potentia. „ Idem de se ipso testatur: „ In mystica „ doctrina ego aliquamdiu versatus sum, non tamen sine meo magno „ damno; ut istum Dionysii mysticam theologiam & alios „ miles libros, quibus tales nugae continentur, detestemini tamquam pestem aliquam, hortor. „ Non in Iudaeis tantum, haereticis priorum saeculorum, sed in gentilibus quoque tales ingenii lusus, cooperante sine dubio cacodaemone, exstisse, mirum fortasse quibusdam videbitur; recentissime vero lectum exemplum id in innumeris aliis probare videtur; Fauno, inquit Iustinus L. XLIII. I. 8. tertio post Saturnum regi in Latio, vxor fuit *Fatua*, quae assidue diuino spiritu impleta, velut per furorem futura praemonebat, vnde adhuc, qui inspirari solent, fatuari dicuntur. Idem L. XVIII. 5. 7. narrat, inspiratos vates, daemone plenos, Pygmalionem a persecutione sororis Didonis auertisse. Miram aliquam huius Enthusiasmi causam dat PLUTARCHUS in L. de orat. defect. T. II. opp. f. 413 (s. ἐνθεδες εἶναι καὶ παιδικὸν κομιστὴ τὸ οἰεῖσθαι τὸν Θεὸν αὐτὸν, ὡσπερ τὰς ἐγγαστριμύθους, ἐυρυκλέας πάλαι νοτὶ πύθωνας προσαγορευομένους, ἐνδύομενον εἰς τὰ σώματα τῶν προφητῶν ὑποφθέγγεσθαι, τοῖς ἐκείνων σώμασι καὶ φωναῖς χρώμενον ὄργανοις, eundem vero vaporibus, qui diuinare faciant, ex terra exhalantibus & φαντασικὴν καὶ μαντικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς incenduntibus tribuit, secutus οἰομένους τὴν διάθεσιν καὶ κράσιν ἐμποιεῖν τῇ γῆ τὸν ἥλιον, ἀφ’ ἧς ἐκφέρεται τὰς μαντικὰς ἀναθυμιάσεις, qui vel διὰ γυ-
ναι-

ναικείων, vel alia ratione in homine se insinuantes, *ἐνθουσιασμὸν* efficere fingebantur. Vel in brutis tale quid obseruatum esse exemplis quibusdam comprobare vult b. BEBELIUS, theologus argentoraten-
 tensis, in diss. de Enthusiasmo p. 5. Huius vero genus duplex est, datur enim Enthusiasmus naturalis, vel rhetoricus, vel poëticus, datur etiam supernaturalis vel diuinus, vti in apostolis, prophetis, & christianis in flore christianismi & in pleno charismatum extraordinariorum vsu constitutis, vel diabolicus, vti in pseud-
 apostolis, prophetis doctoribusque. Hi enim ab apostolo adpellantur *ἐργάται δόλιοι*, κ. τ. λ. (2 Cor. XI. 13 - 15.) Quantum autem antiquus serpens, (ib. ψ. 3.) uiuentibus & in spiritu docentibus apostolis, tum in peruertenda religione christiana, tum in praua donorum tam extraordinariorum quam ordinariorum imitatione & simulatione, tum in suscitatione hominum, speciosissimis, & è regno tenebrarum mutuo acceptis, artibus & praetextibus, veritatem salutarem obfuscantium, laborauerit, dici non potest. Vnde factum est, vt inprimis radiiores & in dono discretionis spirituum non admodum versati christiani, tali euangelio, viuidius & ad conscientias adcommodatus, singularis *γνώσεως* praetextu & auctoritate, immo maiorum virium, quam quae in Paulo ceterisque veris apostolis conspicerentur, iactatione, annuntiato caperentur, & illorum mentes ab illa nobilissima *ἀπλότητι εἰς τὸν Χριστὸν* deflecterent. Magna haec & notabilis seductio eo tempore non obtinisset, nisi hunc ministris suis enthusiasmum, prauum spiritus apostolici imitatore, inspirasset Satanas, quanta inde confusio in ecclesiis consecuta sit, ex epistolis Pauli ad Corinthios, Galatas, Colossenses, facile discimus. Et talia organa per omnia saecula christianismi in terris plantati, variis speciebus, temporibus, genio saeculi, conditioni artium disciplinarumque, vel cultarum, vel neglectarum accommodatis, a regno tenebrarum informata esse, accuratior historiae ecclesiasticae inspectio, quemuis veritatis huius cupidum, docebit. Verorum doctorum *κρίτησι* vt omni tempore probe perspecta habeamus explorataque, necesse est. Hi certe mente sobria & cum modestia ac temperata constitutione, scientes, quae loquantur, nec *ἀναλογίαν* & fidei suae mensuram migrantes, dicent omnia. Fal-
 forum contra prophetarum doctorumque proprium est, emota esse

mentis, vim pati ac necessitatem, pelli, trahi, raptari tamquam furentes. Dæmonis est, tumultum & furorem & multam inuoluere caliginem. Dei autem est, illuminare; & quæ oportet docere, cum intelligentiâ. Aperta hæc ἀντιπείρασσις verorum & falsorum apostolorum, prophetarum doctorumque pertinet ad illa πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ad quæ detegenda, fugienda, superanda, diuinam illam πανοπλίαν commendat suis apostolus. (Eph. VI. 10-17.) Nec vlllo tempore in eiusmodi instrumentis excitandis instruendis-que operosior est Satanas, quam vbi fortius aliquod, & cum diuina virtute coniunctum veritatis præconium regno ipsius notabilem aliquam minitatur cladem. Vt maior regni Christi & diabolici inter se confusio oriatur, id agit antiquus serpens, vt verorum Dei organorum, & in officio veritatis cognitioni vtilissima ministeria præstantium, seruilem imitationem suscipiat. Apostolis e. g. in spiritu docentibus excitauit Dositheum, Menandrum, Simonem magum, quorum hic inter Samaritanos tantam sectatorum copiam coëgit, vt ab illis fere cunctis tamquam Deus, & Helena vxor, tamquam prima eius intelligentia coleretur. Sic singulas spiritus operationes praua in ministris suis imitatione incertas, dubias, controuersas, facere tentat, quemadmodum id Mer. CASAUERONUS peculiari Tractatu de Enthusiastico, eiusdemque generibus, diuinatorio, contemplatiuo, precatorio pluribus planum facere allaborauit; idque fortasse etiam naturalibus quibusdam causis, quibus se immiscet Satanas, fieri potest, vti superiori ætate multa edita sunt scripta, de philtis enthusiasticis anglico-batauis, von dem Englisch- und Holländischen Quacker-Puluer. Tale quid obseruari quoque est in hæreticis II. Sæc. Basilidianis, Carpocratianis, Ophitis, conf. Diss. Præf. Petr. ZORNIO de philtis enthusiasticis, Rost. 1707. p. 7. Num ad omnes eiusmodi fanaticorum ecstases, somnia, visiones, contemplationes, diuinationes, & qua ratione, quo gradu concurrat hostis, difficile est determinatu, inprimis cum naturalibus mediis, vt vidimus, & phantasiæ viuidiore ministerio cieri possint. Illud vero extra controuersiam positum esse videtur, ipsam rem, veritatis salutaris rectæ & solidæ cognitioni tam noxiam pestiferamque, & operationum Spiritus sancti prauam deterrimamque & adfectatam imitationem, esse a Diabolo, idque eo euentius, quo maiori ma-

litia illa instituitur, fouetur & defenditur. Nec ipsi rationi, luminis spiritus sancti vere illustratae, a priori probabile videtur, sapientiam diuinam, cum in rebus naturalibus, artibus scientiisque ad hanc vitam necessariis, singulis negotiis, operibusque, studio hominum diligentiaque tantum tribuisset, veritatis salutaris cognitionem, vnam omnium necessariam, otiosis contemplationibus, & solis spiritus diuini, quem praeferunt, quem mentiuntur, misso sacrarum litterarum studio, cum quibus numquam non agit, adflatibus, inspirationibusque adsignasse. Praeclare hinc S. R. D. ERNESTI docet, non alio modo vel quaeri vel reperiri sensum verborum in libris sacris, quoad humana opera intercedit, quam quo in humanis vel solet, vel debet, nec vlllo modo audiendos esse fanaticos, qui contemptis studiis linguarum & doctrinae, omnia ad vim diuinam Spiritus sancti referunt: Idem tamen prudentissime etiam illud addit: non esse dubitandum, viros pios & veritatis diuinae cupidos adiuuari a Spiritu Dei in scrutando scripturae sensu, in iis quidem rebus, quae proprie ad fidem & mores pertineant. Instit. Interpr. N. T. P. I. Sect. I. c. I. § 16. Idem etiam, quantum in ipsa precum exercitatione, studio diligentiaque humanae relictum sit, grauius docet in diff. de disciplina christiana p. 57. fs. Quo maiori igitur proteruia scripturam conculcant, eo euentius & propius ad malitiam & operationum diabolicarum vim & impulsum accedunt. Irrefragabile hinc mendacii & falsi spiritus *πνεῦμα*, scripturae contemptus est. Nec tamen omnia in his hominibus, qui mente, studio, intentione varii sunt, cacodæmonis instinctui tribuerim, haud ignarus illorum effectuum, quibus producendis laesa & corrupta phantasia parem omni auro se praestitisset, coniuncta plerumque cum falsa plerophoria & conuictione imaginaria. Discretio igitur spirituum, (1. Joh. IV. 1.) *ὁβραῖν τὸ σατανᾶ*, etiam in hoc hominum genere quam maxime conspicua, pie, sollicitè, & caute instituenda est, ne vere piis iniuria fiat, spiritusque Dei illiusque operationes blasphementur, & omnia ad lapidem illum lydium, scripturam examinanda sunt. Nimius enim fanaticismi metus, per se non iniustus, ad alia aequè periculosa ducere deuia potest. conf. WEISMANNUS diff. I. in aug. p. 74.

§. 6.

— in Deismo.

Quemadmodum *rationis* contemptum subornat Satanas, ita nimia quoque illius in rebus fidei *auctoritate* abutitur ad interuerrendam veritatis salutaris cognitionem rectam & salubrem. Tali artificio vsum esse in incredulis, deistis, naturalistis omni aeuo, in aprico est. Dicitur hinc saeculi huius Deus caecauisse infidentium mentes, (2 Cor. IV. 4.) *εις τὸ μὴ αὐτοῖς ἀγνοῖν τὸν φωτισμὸν τῆς εὐαγγελίας τῆς δόξης τῆς χριστῆς, ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆς Θεῆς.* Haec ipsa vero mentium obtenebratio variis, iisdemque infinitis modis procuratur, per veri luminis surreptionem & falsi ostentationem, per sufficientiam rationis ad salutem, variis praetextibus persuasam, per eum animi statum ingeneratum, quo nec externis nec internis argumentis, pro veritate religionis christianae adduci in medium solitis, cedit, quamuis ne verbum quidem, quo incredulitas pallietur, & ne minima quidem elabendi rima superfit; per eam animi indurationem, qua ad grauissima Dei iudicia, in mundo, in ecclesia, in ἀπιστίας lociis, in se ipsis statuta, supino & inexcusabili sopore dormiunt, in causis naturalibus, quibus procurantur, haerent, nec ad earum auctorem illiusque prouidentiam conseruatricem, gubernatricem, directricem cogitatione adscendunt; per conscientiae variis figmentis, & falsa quiete obnubilatae, & tranquillatae delusionem; per adfectuum vehementiorum imperium & aestum, ad veritatis placidum examen & sobriam disquisitionem inhabiles reddentium; per animae immortalis, & ad longiorem, hac praesente, vitam destinatae incredibilem obliuionem, & ad bene illi in futurum prospiciendi miram oscitantiam; per falsam de Deo eiusque gratia, quamuis nullo idoneo fundamento nixam persuasionem; status naturalis & mentis, à vita Dei abalienatae, tristem ignoracionem, & miseriae inde ortae viuidioris recordationis defectum; per variarum illecebrarum huius mundi, quibus fascinati detinentur, retia & inextricabiles nodos, quibus irretiti, & mente & ratione capti plerumque sunt; per fugam examinis serii & sinceri veritatis reuelatae; Φιλαντίας inordinatae, sibi ceteris sapientioris & acutioris viae, intolerabilem fastum: per carnalitatē impune & sine moribus conscientiae exercitae studium; immo per omnes illos fontes Deismi & incredulitatis, quos enumerat Reuerendiss. D. D. FABER in diss. I. anti-

antideistica p. 11-16. Concurrere ad hos omnes maiori vel minori vi Satanam, vel ex eo constar, quod omnia agat, moliaturque, homines *ὅτι μὴ πιστεύσαντες σωθῶσι.* (Luc. VIII. 12.) Ceterum in amico illo rationis & reuelationis vinculo neſtendo, & harmonia illarum recta conſtituenda, multum ſitum eſt prudentiae, moderationis, *σωφροσύνης* ſpiritualis, cum vnus aut alterius iuſto plus euecta auctoritas, cum detrimento alterius & illius praeiudicio, aequae periculofa ſit & a typo ſalutaris doctrinae deſlectere ſoleat. Felix eccleſia, vbi philoſophi credunt, & credentes philoſophantur!

§. 7.

Verae pietati & ſanctimoniae vitae, conformitatique cum vita, — in Superſtitione.
 mente & actionibus Chriſti, ad quam vocati ſumus, inter multa obſtat inprimis & illud, quod ingenium humanum a primis rei chriſtianae initiis multa inſtituta diſciplinæ excogitauerit, quae praeter actionem corporis nihil habere videntur, quod ad finem eum prodeſſe poſſit, cuius cauſa inuenta ſunt, & propter quem uſurpantur, in quo vera *ſuperſtitionis* natura cernitur, quae in eo ſita eſt, quum, vt verbis S. V. D. ERNESTI in diſſ. de diſciplina chriſtiana p. 28. viat, „alicui rei tribuimus aliquam vim, praefertim in religione & ad Deum colendum, eumque nobis placandum, quae vim eam nec per naturam ſuam habeat, nec vlla alia de cauſa habere poſſit. „ Inanes eiſmodi ritus & caerimoniae ſingulis fere ſaeculis plures acceſſere, ad veram pietatem ſuffocandam magis, quam augendam acuendamque. Nec illud modo factum eſſe ſcimus, ſed ipſa inſtituta diuina, vi quadam illam ingenerandi praedita, in meram *γυμναſίαν ſωματικὴν* conuerſa, peruertere ſolet ſuperſtitio. Etiam ex hac vna omnium euidentiffima ratione factum eſſe putem, cur tam pauca, nimirum nonniſi duo, baptiſmum & S. C. inſtituta, in ſua eccleſia vigere pietatemque incendere & alere vellet Chriſtus, quae ipſa, vt ſunt egregia vitae ſanctimoniae adiumenta, ſi mechanicè tantum peraguntur, omnem vim poteſtatemque inſitam amittunt, & in meram operis operati, vt in ſcholis dicunt, actionem degenerant, cultumque diuinum, in ſpiritu & veritate praefandum, (Joh. IV. 24.) mirum in modum ſufflaminant. Singularis eſt ingenii humani &

quae probe notetur, digna proclivitas, qua lubenter & sine incommodo fertur ad omnes eas actiones perpetrandas, quae specie religionis & pietatis tinctae sint & infucatae, nec ullam nisi a severitate, tristitia, labore & molestia habeant commendationem. Recte huc referuntur, iam Saec. IV. ortae, crebrae in Palaestinam & sepulera martyrum profectiones, quasi hinc sanctitatis semen salutisque certa spes domum referri possit: Hinc pulveris & terrae portiones, tamquam efficacissima omnium malorum remedia, allatae, & caro ubique pretio emtae & venditae: Cultus imaginum & reliquiarum, nimia erga sanctos caelo receptos veneratio; praeposteram profanos ritus imitandi & cum christianis sacris coniungendi studium; singularis alicuius in signo crucis efficaciae vana opinio; incredibile illud condendorum, ditandorum, ornandorum, amplificandorum sacellorum, templorum, basilicarum studium; sanctorum ossium, suppellectilis, terrae veneratio stulta & inhonesta; plura figmenta & commenta de operationibus daemonum, nulla Scripturae auctoritate munita firmataque, terriculamenta talia ad nauseam usque excogitata, multo magis media, ab eorum insultibus se expediendi, absurda, inania, ridicula: ut absque stupore & indignatione legi non possint, quae & antiquiores & recentiores de hac re collegere, e. g. JOH. WIERUS de praestigiis Daemonum & incantationibus ac veneficiis L. I - VI. Basil. 1583. & b. D. HAUBER, nostras, theologus omnium confessione & pius & eruditissimus, in bibl. magica. Obscurorum illorum saeculorum, in quibus eiusmodi fraudes, fictionesque a Monachis Clericisque ortae sunt, & quaestus faciendi causa inuenta, evidentissimum praebent argumentum, eodem facile gradu, quo scientiae cultae essent & philosophia viguisset, iterum dispulsae & evanescentes, tenebrosae enim eiusmodi fictiones & splendorem scientiarum fugiunt, & lucem revelationis. Infinitae sunt, quas rerum naturalium causarumque ignari, admitterent veteres, fallaciae causae non-causae, nec dici potest, quantum ad superstitionis origines & progressum conferrent vanus hominum metus, nimia credulitas & *Φιλαυτία* inordinatae effectus. Jam cum superstitionis eiusmodi genera, quotquot sunt, veram Dei, in operibus & verbis eius manifestati, agnitionem impediunt, cultum illi externe interneque praestandum, mirum in modum pervertant, animum

animum vanis imaginibus, cogitationibus, ἰδελοθησκείαις, propriæ iustitiæ fastu & arrogantia impleant & onerent, & religionis insitam vim & naturam, quæ in conformatione mentis actionumque ad exemplar vnum omnium perfectissimum summi boni & Supremi Numinis sita est, obfundat caligine, quænam sint in illis ingenerandis, fundandis & multiplicandis partes Diaboli, facile colligimus, & ex eius veræ religionis peruertendæ studio evidenter intelligimus.

§. 8.

Artium diabolicarum theatrum nullibi magis constituisse Satanam, quam inter *gentiles*, & loca Scripturæ declarant, & natura rei. Nec enim sine alieno instigatore, doctore & duce, ad tam absurdas & rationi quoque abominabiles, delapsi essent opiniones, superstitiones, & erubescendas omnino Deum colendi rationes. (Rom. I. 25.) Initium *idololatriæ* sine dubio a sole, luna, sideribusque cælestibus factum, quæ ut splendore oculos, ita utilitate corda alliciebant. A cælo in terram delapsi variis rebus, excellenti aliqua virtute præditis, diuinitatem tribuerunt, hinc imaginum & statuarum cultus sequebatur, ut præsentibus sibi sisterent, quos colerent, Deos, immo ipsorum tandem hominum, a quibus singulari beneficio se adfectos crederent, rerumque vilissimarum, adoratio secuta est. Idololatriæ igitur natales, uti omnis peccati, in ipsis humani cordis recessibus quærendi sunt, cuius ea est indoles, ut sua natura feratur ad se & res creatas, quæ cupiditatibus inferuiant, plus quam Deum, summum illud bonum & vnum durable, amandum. Subtilior hæc idololatria, vitiosæ hominum naturæ tam familiaris, fons est & principium illius crassioris. Accedit etiam illud, quod notabiliores vitæ hominum casus, vicissitudines, facta, & fata tam laeta, quam aduersa, cum insigni aliqua vi & efficacia in mentem humanam coniuncta sint, & instrumentorum, quibus procurata sunt, vel nimia veneratione, vel indignatione & odio excipiantur, id quod homines, a veri Dei cognitione auersos, ad varia genera idololatriæ induxit. Falsus igitur est DAV. HUME, qui polytheismum pro antiquissima religione, & idolorum adorationem pro antiquissimo cultu
divi-

diuino habet; historica enim documenta, & sanse philosophiae placita, huic asserto refragantur. conf. & expende (Hiob XXXI. 26. 27.) & testimonia antiquitatis in BUDDI H. E. V. T. p. 244. ff. Nec a veri similitudine abluunt ea, quae de origine idololatriae in medium adfert PETR. IURIEU in hist. crit. dogm. & cult. (P. III. c. II. p. 404.) multa nimirum eruditionis copia, id efficere tentat, idololatriae origines ab historiae sacrae superficiali cognitione, & traditionis impuris fontibus esse repetendas. (Sap. XIV. tot. Baruchi VI.) Ab hominum ceteroquin adoratione idololatriam non incepisse, unicuique innotescet, qui GERARDI IOH. VOSSII eruditissimum opus de origine & progressu idololatriae, Francof. MDCLXIX. a primo limine salutauerit, aut R. MOSES MAIMONIDIS de idololatria librum cum interpretatione & notis DIONYSII VOSSII A. MDCLXIX. euoluerit. Iam quaenam sint apud idololatrias Diaboli partes, loca scripturae & natura rei euidenter declarant. Ephesius flatum pristinum in memoriam reuocat Paullus, & inde magni diuini beneficii, in euangelio ipsis oblato, recte aestimandum docet: mortuos fuisse, inquit, (C. II. 1. 2.) delictis & peccatis, in quibus olim versati essent, secundum naturam praesentis saeculi, ad principis illius potestatis tenebricosae arbitrium, videlicet illius spiritus, qui nunc in contumacibus vigeat hominibus. Expressa porro mentio Satanæ fit in describendo statu gentium, (Act. XXVI. 18.) quæ per euangelium a potestate Satanæ ad Deum conuertendæ dicuntur, & celebratur (Col. I. 13.) ingens illud beneficium, quo christiani e potestate tenebrarum, quæ apud idololatrias tam crassa tam foeda fuit, & qua, tamquam captiui, detinebantur, asserti sint in ciuitatem regni Christi, ciues suos lubentes fouentis, & contra tenebrarum vires munientis. Pergami, vbi templum Aesculapii frequentabatur, dicitur esse thronus Satanæ, ὅπου ὁ σατανᾶς κατοικεῖ, quemadmodum ibi, vbi mysteria iniquitatis a iudæis exalciabantur, adpositæ Satanæ Synagoga esse dicitur, (Apoc. II. 9. III. 9.) immo Paullus (1 Cor. X. 20.) expresse asserit, ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαίμονιοις θύει καὶ ἐθεῶ, christianos igitur talium sacrificiorum non vult esse confortes, nam qui sacrificiis gentium, daemonia inuitantibus, aderant, daemones fenestram aperiebant ad sese inuadendos. (Deut. XXXII. 17. Baruch IV. 7.) Diabolo igitur cultus in idolorum adoratione praestabatur, diuinum sibi

sibi honorem fumenti, quem ab ipso Christo sibi exhiberi postulavit, (Matth. IV. 9.) nec ab idololatria N. T. abesse Satanam, apocalypsis docet, quae ingenti illi plaga vae secundi non id effecisse Deum asserit, ut desisterent a suis actionibus, *ἵνα μὴ προσκυνήσωσι τὰ δαιμόνια καὶ τὰ ἱδωλα.* (Apoc. IX. 20.) Inprimis quoque impiam & sacrilegam infantum Molocho immolatorum consuetudinem, daemionibus praestitam esse Pf. CVI. 37. docet. Phœnices, Syros, Cananæos, & qui ab his ortum duxere, Carthaginenses in magnis, iisdemque publicis, calamitatibus, homines, & quidem infantes optimæ formæ, non modo per ignem ad februationem, seu lustrationem, traduxisse, ut putant GERH. JOH. VOSSIUS de theol. gentili L. II. c. V. & AUG. PFEIFFERUS dub. vex. cent. IV. Loc. XXX. p. 332. sed plane concremassè, ut Camp. VITRINGA Obs. Sac. L. II. c. I. p. 252. BUDDÆUS H. E. V. T. T. I. p. 763. ff. docent, è profanis quoque scriptoribus liquet, conf. GROTIUS ad V. T. Deut. XVIII. 10. p. 168. & immanem hunc & execrabilem cultum ab his Israëlitas didicisse, plura loca, (Deut. XVIII. 10. Ezech. XVI. 20. 21. Jer. VII. 31. 2 Reg. XXIII. 10.) euincunt; reuera vero Diabolum auctorem subfuisse, illique praestitum esse, quis non videat? cum illius absurditatem, & detestabilem formam, vel minutissimæ rationis scintillæ superstites, grauer & seuerè coarguissent, sed has quoque extinguere posse, & omnes hominis vires caligine offundere, & tenebris obfuscare, ex aliis quam plurimis documentis constat. Abrahamo præcepta diuinitus Isaaci immolatio, per traditionem ad gentes propagata, fortasse immanis huius cultus occasio existit, quam in rem suam vertere non dubitauit Satanus. Atque ita primæua religio, quæ in infantili ætate mundi paucis capitibus consistit, videlicet cognitione Dei, tamquam vnus, dogmate de recuperanda Dei gratia, per purificationem a peccati sordibus, & placanda Dei sanctitate & iustitia per sacrificia, successu temporis peccatorum contagione, latius indies serpente, deprauata, phantasæ luxuriantis placitis, fidelitatis religioni, a patriarchis traditæ, rite præstandæ defectu, leuitate animi & veri cognoscendi inueniendique socordia, hominumque malitia deformata est, accedente iustissimo Dei iudicio, homines per impietatem & iniustitiam veritatem hoc modo

iniuste suppressentes castigante, & in improbam mentem permittente, ut nefaria quævis perpetrarent, & tenebrarum amore magis, quam lucis veritatisque detinerentur. Quam operosus actuosusque in hoc misero & tenebricoso statu firmando, & quibuscunque præsiidiis muniendo Satanas fuerit, ex iis locis, quæ attulimus, liquido patet. Paullus, cum in eo est, ut gentiles ne lumine quidem naturæ recte vfos esse, & hinc diuinæ iræ iustissime subiacerent ostendat, (Rom. I. 18-32.) & insignes illorum deviationes reprehendat, causæ huius principalis & efficientis nullam facit mentionem, nec tamen recte excludi, probabili inde ratione conici potest. Habet enim in omnibus grauioribus peccatis aliquam partem, (1 Joh. III. 8.) & inprimis illis, quæ vel sanæ rationis dictamini-vel conscientiæ, accusantis aut defendentis nostras actiones, præceptis contradicunt, (Rom. II. 19.) gloriam Dei minuunt, illiusque regnum impediunt. (Eph. II. 1. 2. Act. XXVI. 18. Col. I. 13.) In gentilismo igitur habuit proprie & κατ' ἐξουσίαν imperium, regnum, potestatisque sedem, ut Johannes, (1 Ep. V. 19.) recte asserat, mundum iacere ἐν τῷ πονηρῷ per atheismum, idololatriam, superstitionem, deismum, fanaticismum, cæcitatem, fraudem, vim, lasciuiam, impietatem, malitiam omnem, ut expers sit omnis vitæ sensusque ex Deo. — Diabolum igitur cum malis spiritibus præsidem fuisse & promotorem idololatriæ, illa quoque scripturæ testimonia probant, in quibus obiectum idololatriæ adscititiæ populi israhelitici, sub nominibus שׂעִירִים & שִׁירִים similibusque aliis, cum summa detestatione Dei proponitur, (Leu. XVII. 7. Deut. XXXII. 17. 2 Paral. XI. 15.) ut facile pateat, quænam expositio iure præualeat, illane, quæ sine malis spiritibus ad meras statuas & imagines, omnia redigit, vel ea, quæ partes principales dæmonibus, tamquam præsidibus & statoribus rei idololatriæ attribuit? Cultus ille directus est ad intelligentias spirituales, quid enim potuissent expectare a mero auro, argento, lapide, lignoque, a puris putis statuis atque imaginibus? Cum vero iudæi hos spiritus deberent malos iudicare, qui se in locum Dei collocarent, cultumque huic vni debitum ad se raperent, consueta vero nomina falsarum diuinitatum illa vocabula fuerint, clarum est, non alios quam malos Spiritus in illis locis designari. Legi non pœnitebit, quæ

GROTIUS hæc de re differit in libro incomparabili de Ver. R. C. p. m. 194. ff. ed. Hagæ Com. 1718. vbi malos spiritus adoratos a paganis probatur, & ostenditur, quam id sit indignum. Quamuis vero superioribus sæculis omnes gentes suo more viuere permetteret Deus, multis tamen & variis modis se testatum voluit, (Act. XIV. 16. 17.) id quod pro apologia viarum Dei interest nosse & dicere, veræ religionis curam ita habendo, vt nullum in antediluuiana historia vestigium adpareat introductæ idololatriæ, quæ mundum post-diluuianum tam cito ac tam misere infecit: se apud exteros, Ægyptios, Cananos euidentissimis miraculis, factisque longe notabilissimis manifestando, eorumque famam late propagando, voluntatemque suam ipsis rerum necessariis perfectionibus, operibusque in naturæ regno, immo intra ipsorummet pectora & conscientias declarando, (Act. XIV. XVII. Rom. I. II.) inter illos gratiæ cuiusdam generalis instrumenta excitando, qui certa ratione prophetarum ministerio fungerentur, e.g. PLATONEM, SOCRATEM, qui ob innocentem & heroicam vitam vel christianis admirabilis sit, & ob iniustam mortem, cuius præcipue ex impugnata idololatria istius sæculi reus factus est, aliquo modo, velut inter gentiles, martyrii gloria dignus censi possit: (Certe non sine aliquo mysterio & præparatione hominum ad christianismum tanti æstimatus est apud omnes, ob introductam morum philosophiam, & vsum sanæ rectæque rationis,) varia iudicia exercendo, populos virtutem colentes in cœptis, institutis, bellis, secundando; alios, ad quæuis flagitiorum genera proiectos, deserendo.

§. 9.

Nullibi fortasse magis se *simiam* Dei finxit Satanas, quam inter gentiles, sic omnia sibi sumsit imitanda, quæ olim in suo populo sanctissime sanxisset Deus. Et nulla re artes Satanae operosiores se præstitere, quam in *variis diuinationum generibus*, quæ inter omnes gentes, sua culpa a cognitione veri Dei alienas, inualere. Indulfit suo populo pro insigni erga illum liberalitate, somnia, vaticinia, fortes, omina, visiones, oracula ex adytis, responsa per Vriam & Thummim, nec illum vnquam tam de præsentis suo statu, quam de futuro ignarum esse fuit: hos omnes occulta & maxime futura,

2) Varia diuinationum genera.

cognoscendi modos, inter gentiles imitatus est Satanas, unde tot divinationis species, sortilegia, auguria, haruspicia, *παβδομαντείας*, necromantiae exstiterunt. Has omnes instinctu antiqui serpentis inter gentiles per imitationem esse ortas fotasque putem, nec Deum, ut SPENCERUS de legibus hebraeorum ritualibus & earum rationibus, ed. Lips. p. 781 ss. in sua hypothesi multus est & copiosus, hos varios diuinandi modos hebraeis indulgisse, quod apud exterarum gentium obtinerent, & Deo iam res esset cum difficili populo, & ad speciosas omnium gentium vanitates & superstitiones proiecissimo. Nec vllum mihi videtur dubium, quin naturali illa futura cognoscendi cupiditate, maxime in gentibus incredulis, veri Dei nesciis, omni spe & fiducia in providentia diuina vacuis, de futuris eventibus anxiiis, diuinae rerum omnium gubernationis & directionis nullam rationem habentibus, hoc modo abusus sit Satanas, & innumeras fraudes ad illam accommodauerit. Inter multas alias etiam hac ratione factum esse existimem, ut populo suo omni cum his diuinandi generibus commercio grauissime interdiceret Deus, (Deut. XVIII. 10. 11.) vbi inter vanarum aetium magistros primus occurrit: *ממק מק* LXX *μαντευόμενος μαντείαν*, aut qui sciscitatur hariolos; SEB. MÜNSTERUS & ANT. VAN DALE sortilegia varia apud ethnicos vilitata intelligi putant, quorum diuersas species *κληρομαντείας*, *σοιχομαντείας* aut *παψδομαντείας*, inprimis apud graecos & romanos vsitatas, (quod temere arrepto poetae cuiusdam libro, quicquid primum oculis se obiecisset, pro sorte id & oraculo haberetur,) recenset S. R. D. CORTA in diss. de sortibus sanctorum p. 8 - 30. 1758. alii *ממק מק* generale esse nomen putant, & omnium diuinationum species eodem indigitari, e. g. BUDDERUS in H. E. V. T. I. p. 775. f. Occurrunt porro l. c. 2) *מנעמ* qui pro diuersa vocis origine diuerse explicantur, qui ab *מנע* tempus statutum, aut ab *מנע* nubes deriuant, hac voce obseruatores caeli, *astrologos iudicarios* & genethliacos designari contendunt: qui ab *מנע* respondit, ariolos, *augures*, *haruspices*, aliosque, qui, quid prodigia ostenta, omnia tibi vellent, explicarent, intelligendos esse autumant: Ill. MICHAELIS Ueberf. A. T. p. 46. T. IV. Sect. 11. vertit; Die

aus den Wolken wahrſagen: qui ab לִּי deriuant, *praestigiatores* ea innui credunt, qui pedum manuumque agilitate ſpectatorum oculos fallere didiciſſent. Quidam intelligunt ſomniorum interpretes, ὄνειρορρητῶν doctos. 3) $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ LXX. ὄνειρορρητῶν , omnia captans, auguria ſectans, ex cantu volatouque auium & tripudiis pullorum futura augurans, vel extispices, haruspices, qui ex victimis ſectis, (Ezech. XXI. 21. Dan. II. 27. IV. 4.) vaticinarentur, Chaldaeorum כְּשִׁיפִים . Haec aliaque ſuperſtitionis genera a Chaldaeis, Aegyptiis, ad Graecos & Romanos tranſierunt. 4) $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ ſec. plerisque, MOSEN MAIMONIDEM, SEB. MÜNSTERUM, CASP. PEUCERUM, qui de praecipuis diuinationum generibus commentatus eſt, denotat Magum, praestigiatores, qui magica arte rem aliquam ſub oculis mutat, idque vel deluſorie, more aegyptiarum circulatorumque, vel ope Daemonum, more Jannis & Mambris, Moſi reſiſtentium. 5) $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ LXX ἐγγαστριμῶν . $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ vitrem denotat, (Hiob. XXXII. 19.) ventriloqui, quod velut vitres inflati turgescerent & impurus ſpiritus interdum, ex illorum ventre, aut partibus obſcenis reſponſa daret. Voce $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ videtur ſpiritus quidam malignus denotari, qui certis artibus eliciebatur, vt euocaret mortuorum manes, qui reſponderent ad ea, quae ex iis quaererentur, aut alia quacunque ratione futura indicarent. Hinc Endorensis illa mulier (1 Sam. XXVIII. 7.) $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ audit. Spiritus hoc modo magica arte euocatus voce humili aut ſubmiſſa, velut murmuratione quadam, reſponſa dabat. (Jef. XXIX. 4.) Et daemoneſis maligni operam heic interceſſiſſe, eo minus dubitari poteſt, cum eundem ex puella, (Act. XVI. 16.) quae dicitur $\text{ἔχουσα πνεῦμα πύθωνος}$, expulerit Paullus, quamuis praeclara verba & teſtimonium haud contemnendum de diuina eius miſſione exhiberet, verum, inquit BENGELIUS in Gnom. h. l. tali teſtimonio non erat opus, ſed reſpreſſione eius, ne Paullus videretur commercium cum hoc ſpiritu habere. $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$ videntur homines, qui generatim futurarum rerum notiitiam prae ſe ferrent. 6) $\text{לִּי־לִי־לִי־לִי־לִי}$

Prohibetur hic a populo νεκρομαντείας aut νευρομαντείας ſuperſtitio. Exiſtimabant nimirum, certis ritibus aut malignorum ſpirituum ope euocari poſſe animas defunctorum, a quibus futura, aut quae ſcire

auerent, condiscerent. Vtissimum hoc erat superstitionis genus, id quod tum ex libris sacris, tum ex profanis auctoribus constat. *νεκία*, inquit GROTIUS in annot. ad V. T. p. 170. omnium diuinationum antiquissima, & signum creditae τῆς τῶν ψυχῶν διαμονῆς. frequenter id factitatum in Oriente discimus ex Aeschylo & Herodoto. „ Jam quid de omnibus his diuinationum generibus sentiendum est? Innumeras in illis fraudes & imposturas obtinuisse locum, dubitari nequit, nec tamen omnes operationes diabolicas, morales certe, immo & physicas, ab illis excludendas esse, cum BEKKERO, ANT. VAN DALE, aliisque existimem. Illud vero aeternum christiani nominis opprobrium est, vel inter ipsos illos, qui sacris christianis initiati sunt, per omnia saecula, inprimis illa, quae reformationem sacrorum, ministerio LUTHERI factam, antegressa sunt, complures existisse, qui talia deliramenta a gentiliū superstitionibus retinuisent, & illos omnes, quos diximus, occulta, & futura maxime cognoscendi modos, additis insuper aliis, iisdemque aeque absurdis, exercuisent, singularis cuiusdam honoris significatione a plebe ignobili & nobili, docta & indocta recepti, id quod ex recentissima illa & notissima SCHROEPPERIANA tragœdia constat, de qua confer S. Ven. ERNESTI progr. reform. 1775. in vernaculam translatum a Cel. SEMLERO & appendicis loco *den Samlungen von Briefen und Aufsätzen über die Gafnerischen und Schröpferischen Geisterbeschwörungen mit eigenen vielen Anmerkungen herausgegeben von Joh. Salomo Semler I. St. 1776. annexum. Tenui meo iudicio, & vbique saluo meliori, mihi sic videtur, cum potestas Satanæ daemonumque morte Christi & plena inde ab illis reportata victoria multis in rebus restricta, fracta, limitata, suppressa sit, si in gentilismo eiusmodi insignes operationes obtinuisent, quod negari facile nequit, illis in plena christianismi luce nullum amplius superesse locum, & plerumque meras esse fraudes & imposturas, quibus imperitæ plebi ab hominibus male feriatis imponatur. Etiam hoc respectu sumus εὐχαριστῶντες τῷ πατρὶ — ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους ἢ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. (Col. I, 12. 13.)*

§. 10.

Judicio huic haud leue pondus & momentum accessurum esse confido, si speciatim ea, quae circa *oracula* gentilium contigere, in animum reuocauerimus. Illorum quidem origo incerta est, sed antiquissima fuerit, necesse est, ita, vt Moſis tempora anteuertere videantur. Apud Aegyptios frequentissima fuere, teste HERODOTO L. II. c. LXXXIII. Mineruae in vrbe Sai, Dianae in vrbe Bubasti, Martis in vrbe Papremi, Jouis Thebis, a quo originem duxisse ferunt illud Ammonis in Lybia, quod Alexander M. teste ARRIANO & CURTIO tanta religione adiit, & illud Jouis Dodonaei in Thesprotia; alia fuerunt Pythium seu Delphicum, celebratissimum illud & maxime frequentatum, Trophonium, Amphiarai, Branchidarum in Milesia, Sabæum in Phocide; &c. Philosophorum gentilium sententias de oraculis, inprimis Stoicorum, Peripateticorum, illorumque principis Aristotelis, Epicuracorum, adfert BUDDÆUS H. E. T. I. p. 787. f. qui ea ex naturali quadam & hominibus insita vaticinandi facultate deriuant. De antiquissimis patribus constat, de oraculis ita sensisse, vt Daemones operari in simulacris, impuros Spiritus sub statuſ & imaginibus consecratis delitescere, adflatu suo vatum pectora adspirare exillimarent, sic TERTULLIANUS, CYPRIANUS, sic inprimis MINUCIUS FELIX sententiam aperte & ingenue proferunt, iis quidem temporibus, quibus idolorum cultus quam maxime vigeret. Cap. XXVI. fs. p. m. 178. fs. ed. Lindneri 1770. & ej. Cap. §. 6. fs. Singularis erat illa *συγκρατάβασις* Dei, qua ad populi israhelitici infantiam sese demitteret, in quouis ancipiti casu Deum suum consulere iussi, per Vrim & Thumnim responsa dantem, conf. Jll. MICHAELIS *Erkl. Hebr. Ep.* p. 227. n. 6. & hoc quoque institutum imitatum esse Satanam per oracula, a veri similitudine haud alienum videtur. Nec tamen innumeras praestigias & imposturas sacerdotum intercessisse negauerim aut dubitauerim. Probant id & declarant responsa, vt plurimum metrica, ambigua, obscura adeoque fallere apta, specus aut antra luce destituta adytaque, in quibus ederentur oracula, ad fraudem faciendam prorsus accommodata; nam vt THEODORETUS illa descri-

3) Speciatim oracula.

scribit, „ erant simulacra aëra ligneaque, intus vacua, & dorsum
 „ copulatum ad parietes habentia, vbi quadam foramina relinque-
 „ bant, & per adyta ascendentes & intrantes in simulacra, quae
 „ volebant, per eorum ora loquebantur, & hoc modo seduceban-
 „ tur iugiter audientes. Hi doli detecti sunt, cum idola deiiceren-
 „ tur.„ Risit hinc iam suo tempore has diuinationes CICERO, L. II.
 de diuinatione: „ Sed quod caput est, inquit, cur isto modo iam
 „ oracula Delphis non eduntur, non modo nostra ætate, sed iam
 „ diu, iam vt nihil possit esse contemptius? Hoc loco cum vrgentur,
 „ euanuisse aiunt vetustate vim loci eius, vnde anhelitus ille terrae
 „ fieret, quo Pythia mente incitata oracula ederet. De vino aut
 „ falfamento putes loqui, quæ euanescunt vetustate. — Quæ vetu-
 „ stas est, quæ vim diuinam conficere possit?„ Cum vero inter
 multa mendacia & falsa, ambigua & obscura, responsa quoque da-
 rentur aperta, de rebus futuris, humanæ sagacitati imperuiss &
 ignotis, quibus euentus accurate responderet; cum inprimis nato
 Christo obmutescerent, aperto documento insignium illarum commo-
 tionum, quæ eo tempore nati, in terris versantis, mortui, resurgenti-
 tis, exaltati Christi in inuisibilibus contigissent, cum illa ipsa periodo
 potestas diaboli admodum restricta, debilitata, fracta & trium-
 phata sit, diaboli operationes concursumque omnem ab oraculis haud
 excludendum esse, putem, quamuis BEKKERO, ANT. VAN DALE,
 BERNH. FONTENELLIO secus statuentibus: Lepida est de silentio
 oraculi delphici narratio, quam EUSEBIUS L. VII. c. 25 de GRE-
 GORIO narrat. „ Diuerterat Gregorius Episcopus iter faciens in fa-
 no Apollinis. Mane postquam Gregorius abiisset & Sacerdos oracu-
 lum expeteret ab idolo suo, negavit, se quicquam posse vaticinari,
 nisi copiam eius rei a Gregorio haberet. Sequitur Sacerdos illum,
 quanta maxima celeritate potest, impetrat litteras, quibus oraculi
 potestas restituitur idolo, his verbis: Gregorius Apollini: permitto
 tibi redire ad locum tuum, & agere, quae consueuisti: quas litte-
 ras cum Sacerdos arae imposuisset, locutus est Apollo: id cum Sa-
 cerdos vidisset, intellexit, non esse Deum, cui homo silentium im-
 peraret: itaque relicto oraculo, sanctum illum virum sequitur, &
 factus est christianus. „ Fide huius narrationis Eusebianaë histori-
 ca suo loco relicta, illud certum est exploratumque, luce euangelii,
 mun-

mundo obortâ oracula, obmutuisse, regno Draconis, quod sub gentilismo & cultu idololatrâ dominante longe lateque viguit, notabilem illam cladem passô. conf. C. III. §. 12. Nec illa obiectione, quâ futurorum contingentium notitia in diabolum malosque angelos cadat, multum vrgeamur necesse est, nemine mensuram cognitionis spirituum, nobis sublimiorum, emenso. Solius omnino Dei est, futura nosse, eaque omnia, & reuelare, cui velit, (Jes. XLIV. 7. XLI. 22. 23.) nec nos animae humanae naturalem vaticinandi facultatem tribuimus; Daemonas verò multa scire, praesagire, subtiliori coniectura assequi, & ea inprimis, quae ipsi moliuntur, reuelare posse, & praedicere, quae nostrum acumen, perspicaciamque fugiant, extra controuersiam positum videtur. Perspicitur hinc, cur Deus populo suo in lege his gentilium superstitionibus grauissime interdixerit, immo ne vesci iis animantibus permiserit, quibus superstitio ad varios diuinandi modos abusa legitur. Memorabilis locus est ORIGENIS L. IV. contra Celsum, quem GROTIUS, vir minime superstitiosus & credulus, exhibet in libr. de V. R. C. p. 243. n. 2. — De oraculis *Sibyllarum* non liquet. STACKHOUSE in *Lehrbegriff* T. VII. p. 17. fs. de illis ita sentit, vt doctrinam de Messia illis contineri asserat, sed non prophetice, ab hellenista quodam iudaeo ad propagandam communem illam Messiae expectationem, vel inter gentiles, conscriptam, per piam fraudem vaticinii loco sparsam, & antiquitatis auctoritate munitam, ex qua VIRGILIUS in celebratissima illa Ecloga Augusto adulatus sit, eamque ad partum Scriboniae vxoris, infausto vero euentu feminam parturientis, adplicauerit: omnium minime Diabolum horum oraculorum auctorem fecerim, quod tamen multos fecisse video, quos conf. in TOB. WAGNERI, cancellarii quondam Tubingensis, Inquisitione in oracula Sibyllarum, cum annot. 1664. Diuinam illis originem auctoritatemque tribuerunt patrum plerique, iisdem ad confutationem gentilium vsi: conf. S. R. SEMLERI *Abhandl. von freier Unters. des Canons 2. Th. p. 118 fs.* Nulla videtur spes tempusque adfulgere, hanc rem perductum iri ad liquidum. — Vel inter hebraeam gentem tale quid ortum videas, si eorum memineris, quae de יהוה קול, qua Deus aliquando quasi per echo in aëre, doctores fuerit allocutus, sub templo secundo potissimum frequentata, tradunt huius gentis magistri.

Docti de illa in duas potissimum abeunt sententias, quarum una illius veritatem negat, altera vero vere existisse tale reuelationum diuinarum genus existimat, quod defectum prophetarum suppleuerit sub templo secundo. Nonnulli, ut sunt in admittendis daemonum operationibus iusto faciliores, praestigiis diabolicis vocem hanc caelitus articulatim demissam putant, alii illam anilibus Talmudistarum fabulis commentisque annumerant. conf. S. R. D. COTTAE diss. de dono miraculoso linguarum ad Act. II. p. 4. fs. & imprimis auctores ibi allegatos (n. 1. 3. 4.) WITSI Misc. S. P. I. L. I. §. VI. p. 17. BUDDI H. E. V. T. p. 974. f. T. I. Nec in his oraculis certiori fundamento nitimur, quam in illis Sibyllarum, unde plenior illa lucem ex documentis historicis desiderant, antequam de illorum causis dispici & statui possit. — Quid iam de his omnibus diuinationum generibus sentiendum? Non possumus non ingenii humani in gentilibus, iudaeis, christianisque sui semper similis, cupiditatem futurorum illicito modo cognoscendorum mirari, qua tam innumeris fraudibus Satanae, illiusque ministrorum aperitur ianua; nil naturae fidei, & plenae fiduciae, in prouidentia diuina & generali & speciali & specialissima ponendae, refragatur magis illamque tollit, quam inhonestum tale futura praeuidendi desiderium; nec eo quicquam fortius est validiusque ad euertendam omnem iucunditatem vitae, & tot actionum principia, spem metumque, amolienda. Solide hinc & pulchre, b. GELLERT, ut solet, orationi: *Warum es nicht gut sei, sein Schicksal vorher zu wissen*, hanc coronidem imponit: *Pest, Hunger und Schwerdt sind grosse Landplagen: aber Nativitätsteller, (addiderim quoque Wahrsager und Zeichendeuter,) wofern es welche gäbe, Nativitätsteller vor das ganze menschliche Geschlecht, würden noch weit fürchterlicher, als alle diese Uebel, seyn.* Quoties enim his nugiueculis hominibus & impostoribus non ingeminandum est illud, quod ad coarguendam idolorum vanitatem adfert Zach. X. 2.: *בִּי הַתְּרַפִּים דְּבַר עֵץ וְהַקִּסְמִים הַזֶּה שֶׁקֵּר וְהַלִּמְתָּהּ שׁוֹא יִדְבַּר*.

§. II.

Criteria actio- Ex his, quae iam tradidimus de consiliis Satanae, deduci for-
num diaboli. tasse & abstrahi non sine successu possunt *criteria* quaedam, quibus
actio-

actiones Satanae diiudicari & ab mere humanis dignosci possunt. Et haec omni attentione digna sunt & plane necessaria, si de omni ipsius opere recte censendum sit. Satanas maximam partem agit, per organa, per ministeria demonum hominumque, quibus ad perficiendam suam voluntatem, tamquam satellitibus, utitur. In quibus igitur actionibus humanis intercessisse Diaboli operam putandum est? In illis omnibus, quibus ecclesia Christi quam maxime premitur, vexaturque, vel interne, veritatem salutarem eripiendo, erroribus, fidei arcem tangentibus, obfuscando, §. 1. 4. vel externe, persecutiones immitendo, tyrannos contra ecclesiam excitando viribusque instruendo, crassa mendacia contra fidelium chorum spargendo, veluti cum primi christiani promiscui concubitus humanarumque carnum deuorationis infimularentur, aliaeque grauissimae de illis calumniae diuulgarentur, & principes reipublicae contra ecclesiam armarentur. In excitandis enim ecclesiae hostibus, ab initio vsque ad finem mundi, occupatissimus idem fuit in Pharaone, Antiocho, Antichristo, Gog & Magog, nec his internis externisque vexationibus contra ecclesiam facuire desinet, vsque ad diem supplicii illius ultimi & grauissimi, omnes illius machinationes in gloriam Saluatoris terminaturi. Peccatis, maxime atrocioribus, & quibus minus inest voluptatis, lucri, gloriae, subesse Satanam, facile vident omnes, qui omnem eius vim, ius & robur in peccato positam esse sciunt. §. 3. Quis in immani illa morum corruptione, quae apud gentiles aeque ac christianos iam toties viguit, excludat Diaboli operationem, cum infernales eius vires iis ipsam humanitatem excussisse viderentur? Quis in falsis illis spiritualitatibus, tot errorum, confusionis, verae pietatis interuersae & impeditae causis, diabolum, in angelum lucis transformatum, neget? §. 5. Quis illum in deismi fontibus, in insigni illorum hominum torpore, veritatem reuelatam examinandi, & ad regulas logicas probandi, in manifesta illa malitia, veritatem non agnitam, non perspectam abnegante, non videat, non agnoscat? §. 6. Quis vestigia Satanae in gentilismo aperta, notabilissima, euidentissima ignoret, cum id genus hominum secundum principem huius saeculi ambulasse dicatur? §. 9. Quis in tentationibus, maxime acutioribus, in superstitionibus illis multis, absurdis, saepe etiam ridiculis, cognitionem salutarem Dei, Saluatoris optimi, illiusque cultum in veritate & spiritu, impredientibus, studia, artes & consilia Satanae non

animaduerrat? §. 7. 8. n. II. Non abluunt ab his, quas Ill. MICHAELIS in Comp. theol. dogm. p. 123. exhibet, actionum Diaboli a mere humanis internoscendarum notae: „ In illis forte peccatis, inquit, diabolo plus tribuendum, quae nihil voluptatis immanemque habent stultitiam, ut fere sunt tyrannorum consilia de ecclesia exstirpanda, aut quae omnino ad salutarem veritatem hominibus eripiendam faciunt, quo eadem consilia, quo semina errorum, quo peccata pertinent, euangelio fidem abrogatura, (Apoc. XX. 1. 8. 1 Petr. V. 8. 9. Matth. XIII. 24 - 30. 38. 39. Act. V. 3. Eph. VI. 10 - 12. 2 Theff. II. 9.) aut quae sortem singulorum hominum decidunt, ut quum semel auditi euangelii nec iterum audiendi obliuiscimur. „ Ad veteratorias artes Diaboli pertinet etiam illud, quod in multis operibus *simiam* Dei agat, quare fit, ut ab imperitis difficiliter dignoscatur, & securius illis imponatur. Hinc tot *μεταχρηματισμοί*, quibus angeli lucis speciem mentitur, (2 Cor. XI. 14.) nec facile quicquam sanxit, concessit, instituit Deus in ecclesia, quod sibi non in suis imitandum fuisse Satanas. Hinc vaticinia, somnia, visiones, ecstases, praefagia mortis, vera & falsa, diuina & diabolica dantur; cum sacrificiorum cultum a primordiis rerum instituisse Deus, etiam per haec se coli, & innumera sacrificia sibi offerri curauit Satanas, iis plerumque facinoribus sub finem dehonestata, vnde & autorem & offerentium animos facillime noueris. (1 Cor. X. 20.) Hoc modo plurima instituta diuina, leges, sanctiones peruertit, & suis vitiis, regno, amplificationi potestatis inferuire coëgit, e. g. asyla in crassissimorum quorumuis flagitiorum ruta receptacula, pietatem in hypocrisis, bonorum strenua exercitia in fastum & superbiam spiritualem degenerare facit. Quid scientiis, artibus, disciplinis, in se bonis, necessariis, sanctis quoque, vanitatis & armorum, contra veritatem reuelatam militantium, vitio hominum inesse possit, nec sine operatione malarum mentium subministretur, in tot ingeniorum, male feriatorem fetibus, in tot pestilentissimis telis videre est. Ut nil certius sit, quam *multos per Sapientiam perire*. Imo optima quaeuis, Satanae ministerio, fieri possunt pessima, animas, sanguine Christi redemptas, pessundatura. Illuminatis oculis, discretionem spirituum, sobrietate corporis animique, liberali obsequio, accurata praeceptorum scholae christi obseruatione, opus est, *να μὴ πλεονεκτιθῶμεν ὑπὸ τῆς σατανᾶς*. (2 Cor. II. 11.)

Cap. V.

De potestate Satanae.

§. 1.

Consilia Satanae, quae agitet, quoad eius fieri potuit vidimus. Restat, ut de potestate dispiciamus, qua illa consilia perficere tentat. Ut vero ordine procedamus, potentiam Satanae & vires, quas varie exercet, ita contemlabimur, ut quid in anima hominis, quid in corpore, quid in natura rerum possit, quid in homine naturali, quid in spiritali tentet, paucis ostendamus.

Ordo

§. 2.

Insigni & magna pollere potentia Satanam malosque angelos, ut *generatim* aliquid de illa adferamus, tum ex natura angelorum, quam in lapsu non exuere, & de qua stupenda prostant exempla, & graphicæ descriptiones, tum ex adpellationibus, insignem vim & potentiam significantibus, tum ex ipsis illorum operationibus, intelligitur. In V. T. potestas & occultæ tenebrarum vires, animabus insidiantes, non tam clare, tam euidenter cognoscebantur, referuatum iderat Heroi, Draconem ex omni illegitima possessione deturbaturo, fortemque vincituro. Grauisima hinc prostant testimonia Christi ipsius, quibus potestas Satanae magna & formidabilis sistitur: Dicitur (Matth. XII. 29.) ὁ ἰχυρός, qui palatium quibuscunque praesidiis muniuerit; qui in mundo, tamquam propria domo imperet, animos hominum occupet, ex quibus difficile sit, illum expellere, & inuite cedat, securam illorum possessionem postulans; vel legiones ipsi adstare administras, in quibus forma quaedam imperii & subordinatio vigeat, ad commuam vero finem omnes tendere, eadem omnes consilia pro mensura virium malitiaeque agitare, dicitur ὁ ἰχυρός καθωπλισμένος, (Luc. X. 21.) ter ipsi Christo audit ὁ ἀρχὼν τοῦ κόσμου τούτου, (Joh. XII. 31. XIV. 30. XVI. 11.) apostolo ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, (2 Cor. IV. 4.)

potestas Satanae describitur insignis.

quæ grandis est, sed horribilis descriptio Satanæ, ἀρχῶν τῆς ἐξουσίας τῆ ἀέρος, (Eph. II. 21.) ἐξουσία τῆ σκότους, (Col. I. 13.) κοσμοκράτορες τῆ σκότους τῆ αἰῶνος τῆτι, (Eph. VI. 12.) mundi tenentes, non tamen omnitenentes, πνευματικὰ τῆς πονηρίας, siue πνεύματα πονηρὰ, omnibus ingenii, scientiæ, virium neruis intensis, veritatem salutarem illiusque defensores impugnantia; (*) in apocalypsi principi malorum angelorum tribuitur regnum, repræsentatur coronatus, habens capita septem & cornua decem, septemque diademata, in oppositione ad Agnum, pariter coronatum, septem cornuum, septemque oculorum, qui sunt spiritus Dei, emissi in omnem terram, (Apoc. V. 6.). Vires tenebrarum septemplexes adparent, prouti vires Christi septem illis oculis describuntur, quibus aliqui Spiritum Sanctum, alii septem potissimum ministros, sub Agno militantes intelligunt; regnum Satanæ porro describitur, vastissimum, (C. XII. 9. XIII. 3. 4. 7. 16.) regnum, data opera atque omni opum vi Christo contrarium, (C. XII. 7. XIII. 7.) regnum, magno robore sub statu corruptissimæ ecclesiæ inualecens; regnum, cuius noxia vis & pestifer influxus sub emblemate Draconis describitur, eiusdemque ignei, igneam illius principis indolem referentis, regnum, quod inprimis ex effectibus cognoscitur, & ex longa & diuturna aduersus regnum Dei resistentia; regnum, quod virulentis operationibus terram illiusque incolas summis calamitatibus, cædibus & malorum omnium oceano inundat; nam singulis illis Væ præsidet, primo angelus Abaddôn, iudæos sec. b. BENGELIUM non obsignatos Sæc. VI. in persia vexans; secundo quatuor angeli, vinculis soluti, circa Euphratem, præsides Saracenorum; tertio denique Satan ipse, duabus illis bestiis ex mari terraque ascendentibus, & fidelissimis consiliorum eius ministris vires, solium & magnam potentiam suppeditans. Hæc omnia insignem in Diabolo potentiam arguunt. Multo magis hanc vim declarant operationes, a quarum magnitudine & mensura ad causæ præstantiam recte concluditur.

S. 3.

(*) Miramur illorum interpretum cogitata, qui hoc loco (Eph. VI. 10-18.) Diabolum, qui expresse nominatur, ὁ ἄρχηγος, ignorant, &

§. 3.

Quamvis vero hæc potestas magna sit & insignis, potestati — limitata. tamen diuinæ subordinata est, nec pro animi sententia hominibus illa insultare potest. Accurate hæc tenenda sunt, ne potestas Satanæ nimium extendatur, ut Manichæismo fontes obstruantur, insignes olim Sæc. III. turbas excitanti, & per multa sæcula in Hieracitis, Messalianis s. Euchitis, Paulicianis, Leuthardinis, Aurelianensibus, Bogomilis, Catharis, Albigensibus, variis formis & nouo subinde habitu continuato, simul vero etiam plebis præiudicium caueatur, Diabolum vnum omnium malorum auctorem & fontem facientis. Sit itaque *κοσμοκράτωρ*, sit *ἀρχὼν τῆ αἰῶνος τῆς τῆς*, sit *Θεὸς τῆ αἰῶνος τῆς τῆς*, in ipsa hac adpellatione limites eius potestatis definiuntur, nonnisi ad mundum hunc, ad præsentem *αἰῶνα*, (non enim semper & in reliquis æonibus grassari poterit,) ad homines huius mundi, terrena sapientes, & mundanarum rerum cupidos extendendæ. Habeat regnum, idque latissime patens, potest tamen vinci, (Apoc. XII. 11.) & a Christo victus est, (Hebr. II. 14.) temporarium est & aliquando desitutum, (Apoc. XII. 12. XX, XXX.) Fideles quidem vexat & tentat, sed nonnisi ad modum, diuinitus præscriptum, (Hiob. I. II. 2 Cor. XI. 9.) ita, vt omnes contra eos machinationes in ipsius contumeliam, in fidelium salutem & gloriæ augmentum, & in Domini, cui seruiunt, forti fortioris lau-

& vel de sectis quibusdam Gnosticorum interpretantur, vti S. R. D. SEMLER in præf. ad b. BAUMGARTENII Theol. polem. p. 95. vel de magistratibus iudeorum, gentiliumque vti S. R. TELLERUS, conf. C. I. §. 10. & auctor: *Versuch einer Biblischen Daemon. p. 143. ff.* vel, quod omnium absurdissimum est, de Joue in aëre dominante, quæ HARWOODI sententia est, conf. S. Ven. D. ERNESTI *Neueste Bibl. T. I. p. 804.* Cum vna illa interpretatio, quæ de Diabolo malisque angelis, eorumque contra fideles continuis insultibus interpretatur, a naturali vi vocum, a nexu cum antecedentibus & consequentibus, ab oppositione ad homines, *αἷμα καὶ σὰρκα*, (Matth XVI. 17.) præsidium habeat longe firmissimum. Epistola Pauli ad Ephesios quo apertius agit de oeconomia & gloria Christi, eo apertius rursus de regno contrario tenebrarum,

laudem desinant. Nec praetermitti debet illud, potestatem Diaboli, in praeteritis aëconomis, sub gentilismo & iudaismo inualescentem, & tempore Christi maximum gradum consecutam, sub aëconomia N. T. ita esse fractam, restrictam, debilitatam, limitatam, superatam, ut de vulnere tum accepto & notabilissima clade, ipsi ab inuictio Mariæ filio inflictæ, in aeternum non sit conualiturus, indies potius vincendus, & tandem è ciuitate Dei, è theatro rerum humanarum tollendus, ut ingens illud beneficium, quod incomparabili illi Heroi debemus, a quo è potestate tenebrarum vindicati & ipsius regno asserti sumus, non satis praedicari & concelebrari possit. Conf. Ven. D. DOEDERLEIN diff. inaug. de redemptione a potestate Diaboli, ut insigni Christi beneficio, Altd. 1774. in compendio exhibita a S. V. D. ERNESTI *Neueste Bibl. T. III. p. 668. f.* De illa potestate, quam veterum plerique angelis tum bonis tum malis in certas prouincias, regna, terras, societates adsignarent, cum solido fundamento in scripturis destituatur, non est, ut multa dicamus, quamuis hæc ipsa doctrina è iudaismo in theologiam christianam transferit, & adhuc a RCatholicis mordicus defendatur. Conf. Ill. MICHAELIS *Erklär. der Hebr. Ep. p. 128. ff. S. 33. (*)*.

(*) Potestas Satanae hoc modo intra iustos limites coarctari videtur, nec ampliores iusto, nec angustiores Veritas in medio nimiae credulitatis & *anistis* incedit, & irrefragabilibus scripturae testimoniis inhaeret. Hac ratione superstitionis, tot ubique, ubi non sunt, praestigias, operationes, artes diabolicas comminiscens, & *anistis* repudiandae, diabolo nullum amplius locum in rerum natura relinquentis, deua euitantur. Omnis potestas Satanae sita est in peccato, & in tenebris, ut vidimus, C. IV. has etiam titulo maioris lucis offunderet potest, transformatus in angelum lucis. (2 Cor. XI. 14.) Et quemadmodum multae argumentationes, quae ex natura virtutum diuinarum ducuntur, quid ipsis conueniat, nec ne, quid aptum, decens, consentaneum ipsis cogitari possit, aut contra, incertae sunt & lubricae, ita numquam incertiores, quam ubi clarissimis & evidentissimis Scripturae testimoniis repugnant. Liberrimum Dei arbitrium, quod in omni religione constituenda tam solide, & pulchre vindicauit S. R. D. ERNESTI in triga diff. necessitati ratiocinationum suarum subiiciunt, qui
aut

vim potestatemque daemonum, mala vel physica, vel moralia hominibus inferendi, cum summo & infinito Dei in omnia imperio & regimine conciliare nesciunt, id quod ab aedemonistis omnium saepissime vrgeri & obiici solet. Dicant hi inepti consilarii Dei, (Rom. XI. 34.) quomodo tot mala, tot scandala, tot peccata, tot truculentissimos tyrannos, terram deustantes, cum regimine, & virtutibus diuinis, ex *uis* cognitis, concilient, & sibi ipsis respondeant. Gloriosior certe aliquando finis erit, cum consilium Dei de restabilienda gente humana, per tot impedimenta, tot hostes, tot arma contra nitentia, fuerit obtentus, quam si horum omnium nihil adfuisse. Illud certum est exploratumque, vti omnis oeconomia N. T. hominem spiritualem format, (Eph. I 3. Joh. IV. 24.) ita potestatem Diaboli ad eundem impediendum, & salute, diuinitus oblata, defraudandum, spectare maxime, hinc crassioribus operationibus cum nil effecisset, ad subtiliores, oeconomiae N. T. spiritualiori, vt ita dicam, attemperatas, se conuertit, & conuertere se, coactus est. Hinc etiam illi mihi errare videntur, qui potestatem Diaboli illiusque exercitium ad originem peccati restringunt, nec illi locum amplius relinquunt. Si ea, quae Cap. III. diximus, Scripturae consona sunt, & quae restant dicenda, rite expendantur, hypothesis ista per se cadit. Solide iudicauit MELANCHTHON in apol. A. C. p. m. 79. ed. b. WALCHII, „ ipsa mundi „ historia ostendit, quanta sit potentia regni diaboli. „ Nec minus absurde ipsi hi limites potestatis diaboli cum illis testimoniis, in quibus praegrandis sistitur, colliduntur, *dort richtet er sich genau nach den Befehlen des Herrn, und gebet keinen Schritt weiter, als ihm ist erlaubt worden; hier vereitelt er Gottes Absichten, und thut ohne Erlaubniß, was ihm beliebt, conf. demüthigste Antwort p. 34.* Eadem est, quae omnium Christi hostium, Satanæ ratio. Singulis certi limites, mensurae, termini fixi sunt definitique, quos migrare nequeunt. Satanæ pro ea, quae ipsi iam natura inest, animi peruersitate, minime ad obedientiam erga voluntatem diuinam propensus est, sed totus ad contumaciam & rebellionem fertur. Sed quia Deus illum potentiae suo freno vinctum constrictumque tenet, non omnia exsequitur, quae vult, sed quae ipsi diuinitus concessa sunt. Nec vilum consilium Dei ob. Satanam omnino plane euentu frustratur, sed tantum impeditur, & sufflaminatur. Inicit obstacula, quae Deus, perfectionum suarum summæ decentissime, collit.



SECTIO I.

De potestate Diaboli in animam.

§. I.

probatum.

Potestas Diaboli in animam illa vis est & facultas, qua varias cogitationes, motus, consilia, desideria excitat, quæ diuinæ legi repugnant, hominem a Deo longius remoueant, & a voluntate eius, anima & corpore perficienda, abalienent. Pollere hac potestate Diabolum, plura loca euincunt, & exempla declarant (Matth. XIII. 19. Luc. VIII. 12.) Quo minus semen verbi auditi iniiciatur cordi, impedire nequit; Sed illud iniectum denuo rapit, ne in *σύνεσις* penetret, naturali sua vi fidem excitet, & homo credat & saluetur, idque variis modis perficit, vi & arte celerrima, vt auis rapax, homines ab attentione erga verbum reuocando; ne ad interiora penetret, impediendo; alienas cogitationes immittendo; peregrina obiecta ostendendo; præiudiciis contra veritatem salutarem, illiusque præcones, dubiis, exceptionibus fascinando, verique cognitionem viuam & efficacem quocumque modo sufflaminando. Quis igitur hunc raptum verbi diuini è corde hominis, sine magna aliqua potestate cacodaemonis in animam explicare aufit? Quis eundem sine commercio cum anima intelligat? Euidentiſſimum porro huius influxus Sarranici in animam exemplum nobis præbet, Judas Iſcariotes, (Joh. XIII. 2.) Prima hæc cogitatio de enormi illo & detestabili crimine in doctorem, nutricium, benefactoremque liberalissimum commisso, Diabolo adſcribitur, quod illam cordi Judæ iniecerit, illius aditu non fide, vigilantia, precibus obſtructo, sed temeritate & avaritia aperto: & mox admiſſa hac prima cogitatione impia, & quam in ortu suo ſuffocare debuiffet, fota, nutrita & cum delectatione & ſacra pecuniæ cupiditate recepta, penitus in animam Judæ penetrandi occasionem nactus, in eandem intraſſe dicitur, ib. v. 27. Gradus igitur obſeſſionis ſpiritualis dantur. Antea tantum cogitationem potuit iniicere, per eandem ſibi penitioſiorem aditum parans. Hinc B E N -

G E -

GELIUS ad l. c. ,, Vti œconomia mali & boni per omnia inter se comparari contrarie potest, sic quoque gradus operationis obsessivæ, & operationis inhabitationisque divinæ. ,, Cor Ananiæ impleuisse Satana dicitur, vt mentiretur, (Act. V. 3.) Quis iam sine evidenti eiusmodi Scripturæ indicio illi fraudi & audaciæ, subfuisse invisibilem hanc potestatem existimauisset? Ipse certe Ananias haud credidit, se agi impellique à tam pestifera vi, cui ingressum variis antegressis subtilioribus peccatis facilem paratumque fecisset, vt impleuisse cor eius dici posset, qua ipsa plenitudine cordis Satanica summus malitiæ gradus exprimitur. Jam quæ porro Dauidi consilium de numerando populo israhelico inspirasse, (1 Paral. XXII. 1) quæ per iracundiam, vel in mente retentam, pertinacem & implacabilem locum dari Diabolo, (Eph. IV. 27.) quæ caecauisse νοήματα τῶν ἀπίστων (2 Cor. IV. 4.) dici posset, nisi realis esset, idemque verus influxus Satanæ in animam, eiusque vires intellectiuas & volitiuas? Quæ posset tentationes suas, artes & retia nostro ingenio, studiis, propensionibus, desiderijs tam callide attemperare, ni naturæ nostræ perspexisset ad mala omnia detestandam promptitudinem, plus quam lynceis oculis, nec generatim tantum, sed speciatim nostram ad hæc vel illa vitiorum genera procliuatam? In logicas animæ humanæ vires quocumque modo influere posse Spiritus, natura nostra longe superiores, vel ex somniis angelicis probari mihi videtur. (Matth. I. 20. fs. II. 13. 19.) Et quid illa locutio denotat, qua non corpus tantum, sed imprimis animam Christi laborantem & extremis compressam angustiis confortasse dicitur angelus, (Luc. XXII. 43.) si non vis quaedam insit & bonis & malis, animi sui sensa nobiscum communicandi, & in animæ vires influendi? Quis alius præter Diabolum impius, blasphemus, impuras cogitationes cum malis, tum etiam quandoque pijs præter eorum voluntatem inspirat? Immo multæ rationes suadent, & probabile faciunt, cum ad interiora quoque pertingat Satanæ, ipsum Dominum, in omnibus, si a peccatis discesseris, nobis assimilatum, & similiter tentatum, (Hebr. IV. 15.) hoc sensu impetitum esse a Diabolo, conf. b. WEISMANNI diss. priuilegium populi iudaici & Christiani &c. p. 25-27. Moralem hunc cacodæmonis in animos moresque hominum influxum

agnouit quondam etiam S. R. SEMLERUS *Belehrung von der leiblichen Macht des Teufels* p. 218. Die bösen Geister haben den Antheil an der untergeordneten Mitregierung der Körperwelt, zum Vortheil der vernünftigen Einwohner verlohren: ob sie gleich den innerlichen Einfluß auf die Menschen noch stets äussern, zur steter Prüfung und zum größern Besten der Menschen, p. 280. in dem Maas, als wir nicht aufmerksam, nachsichtsam und gewis sind, entsteht ein moralischer Einfluß des Teufels durch Erwekung und Unterhaltung mancher unnützlichen und schädlichen Vorstellungen bei uns; und ich brauche mich um die innere Möglichkeit, wie die zugehet, nicht zu bekümmern. conf. quoque Jll. Canc. D. REUSS diss. cit. p. 3. n. ** Pleræque, si non omnes operationes diabolicæ, negata hac potestate influendi in animam, eiusque vires intellectuales & volitivas eliminarentur, id quod sine manifesta tortura scripturæ, sine summo virilitigandi studio fieri non posset.

§. 2.

*modus, quo
illa exercetur.*

In admittendis his operationibus diabolicis in animam, maximam difficultatem parit *modus*, quo illae perficiantur, auctam notionibus nostris de anima philosophicis magis, quam scripturariis. Quicquid sit de natura animæ, vel ens simplex, vel continuum, vel intensum adpelletur, actionibus certe alterius spiritus pateat, necesse est. Quauis *modi*, vt solide monet Jll. Canc. D. REUSS diss. c. p. 59. quo vel in animam vel in corpus humanum agere cacodæmon, & hoc illudue efficere possit, verendum sit, vt umquam, tacente scriptura, cognitionem certam & accuratam assequamur. Si ipsi enim Spiritus destituerentur quasi fenestris, per quas aliquid ingredi aut egredi valeret, idque propter eorum essentiam, simplicissimam, non modo nullum corporeum obiectum, sed nec Deus, nec diabolus impenetrabile hoc punctum intrare possent. De Deo id falsum esse, omnes agnoscunt, & per continua miracula & operationes extraordinarias id fieri, sapientiæ diuinæ repugnat, in admittendis miraculis quo parciori, eo sapientiori. Naturæ animæ conuenienter agit Deus, nec efficaci influxu naturam tollit, suspendit, eique violenter se intrudit, sed intellectum illuminat, voluntatem flectit, ani-
mæque

mæque vires perficit, naturæ vniscuiusque conuenientissime. Operationes hinc diabolicas in animam nil magis illustrat, quam earundem collatio cum operationibus Spir. S. & cum vnione illa mystica, quæ intercedit inter Christum, caput, eiusque fideles, membra corporis eius. Quemadmodum Spir. S. vere corda fidelium inhabitat, & cum anima communicatur per verbum, quod eapropter tanta vi & ἐνεργίᾳ pollet, (Hebr. IV. 14.) & Spiritus in regeneratione implantatus indies roboratur a Capite Christo, a Spiritu carnis Christi viuificæ, (Joh. VI.) & fit rector & principium actionum, auctor fidei & pietatis veræ & genuinæ, conscientiæ puræ, amoris sereni, tranquillitatis veræ, spei viuæ, Christianos ad beatitudinem vnus & solus viuificans, informans & idoneos reddens; (Joh. XIV. 9. fs.) quemadmodum fideles dicuntur esse in Christo, (2 Cor. V. 17. 1 Petr. V. 14. Rom. VIII. 11. 16.) manere, (1 Joh. II. 6. Joh. VI. 56.) sicut palmes in vite, (Joh. XV. 4.) induere Christum, (Gal. III. 27. Rom. XIII. 14.) omnia valere in Christo (Phil. IV. 13. Col. I. 29.) quibus omnibus non moralis tantum interna, aut externa, sed physicæ quædam analogia, constans, realis, viuifica communio inter fideles & Christum indigitatur; quemadmodum Christus dicitur habitare in fidelibus, (Eph. III. 6.) corroborare fideles, (Phil. IV. 13. Col. I. 29.) virtutem Christi habitare super fideles, (2 Cor. XII 9.) formari Christum in fidelibus, (Gal. IV. 1. 9.) glorificari; (Joh. XVI. 14. XVII. 10.) quemadmodum gradus huius cum Christo vnionis dantur, cum dicuntur stare in Christo, (Phil. IV. 1.) fundari, (Eph. III. 10. 1 Cor. III. 9.) radicari, (Col. II. 7. Eph. III. 18.) & quæuis fidelium actiones, etiam quotidianæ, fieri dicuntur in Christo, vt dicantur ambulare, pie viuere, gaudere, sperare & confidere, testari, obedire, salutare, mori in Domino, (Col. II. 6. 2 Tim. III. 12. Phil. IV. 4. II. 19. 24. Eph. IV. 7. Col. III. 18. 1 Cor. XVI. 19. 1 Cor. XV. 18. Apoc. XIV. 17.) crucifigi, (Gal. II. 19.) sepeliri, (Rom. VI. 4.) viuificari, (Rom. VI. 8. Eph. II. 5. 6.) resurgere, (Rom. VI. 5.) in cælestibus collocari cum C. J. (Eph. II. 6.) ita Spiritus malus, auctor peccatorum, & quæ ab his proficiscitur, infelicitatis, vt ipse per cogitationes in se ipso, absque earum collatione cum creatoris voluntate & beneplacito, lapsus est, & per imaginationes peregrinas, & interpretationes falsas,

dotem amoris & gloriae, sibi conditionate oblatam, vertit in propriam facultatem & potentiam independentem, conf. C. II. §. 5 - 9. ita tales nifus, talia molimina inspirat iis, qui cum tyrannum incaute admittunt. Dicuntur hi homines esse a patre diabolo, patrisque sui libidinibus libenter obtemperare, (Joh. VIII. 44.) ex Diabolo esse, qui a principio peccat, (Joh. III. 8.) carum esse laqueo diaboli, eiusque arbitrio teneri, (2 Tim. II. 26.) viperina progenies, (Matth. III. 7.) Quem bonus regit Spiritus, in se intuens, cum alio quodam quasi commercium sentit, continuæ alterius cuiusdam subest pædiæ, & castigationi & informationi ad quævis salutaria, in illo homine verbum diuinum intimis infixum medullis succrescit, fidem alit & roborat, vt homo tandem se ipsum vere noscat in Deo, & Deum in se ipso, (Joh. XIV. 20 - 23.) quem vero malus occupat genius, in eius animam id commercium non tam euidenter exferitur, sed agit subtilis spiritus per præiudicia consuetudinum prauarum, vel philosophiæ mundiformis, per ministeria organorum, per inferiores porissimum animæ facultates, quas corrumpit, quas perdit, quibus superioribus quoque vitium infert. Lege phantasiæ & imaginationis turbatâ & vitiatâ ratio obrebratur, & voluntas corrumpitur; nam in excessu imaginationis reliquæ perceptiones obscurantur, idque intelligi potest in plurimis hominibus, inferioribus animæ facultatibus, sensibus, phantasia, se regi potius & duci passis, quam ratione & intellectu. Ab his eo facilius admittitur, quo plura sunt obiecta, quibus hæc sensuum mancipia fascinare possit, idque facit illis ipsis insciis & nil tale suspicantibus, mendax enim spiritus, vt se ipsum conuertit in mendacium, densissimis tartarifarum tenebris, ita se quocunque modo celare necesse habet, & opera sua, bonus vero Spiritus sancta lux est, nec opus habet, vt se admodum occultet; hinc operationes eius & gratiæ motus sæpe sunt multo sensibiliores apud eos, in quibus illarum demonstrandarum fide, vigilantia, precibusque ansa datur & occasio. Nec est, vt quis infinitas Dei, Christi, illiusque Spiritus opponat vires, a quibus vires diabolicæ infinite distent, a quibus ad has non liceat ratiocinari. Multa sint, quæ ad remouendum hoc dubium dici possunt. Ipse Deus cum intelligentibus creaturis & liberis numquam agit in ordine gratiæ, pro infinita sua potentia, cui resisti nequeat, sed,

ut diximus, naturae ipsorum conuenienter & apte. Anima homi-
 nis, si operationum spiritus, se altioris, recipiendarum non capax
 esset, nec a Deo conuerti, illuminari, renouari posset; quamuis
 enim id non fiat immediate, sed mediate per verbum auditum, le-
 ctum, intellectum, potiores tamen illorum effectuum partes debentur
 spiritui, per verbum operanti; ita pleraeque operationes caco-
 daemonis in animam non sunt immediate, sed ministerio sensuum
 externorum, hominum, mundi, inaebrarum, obiectorum, ad ani-
 mam deferuntur. Quamuis rarissimae sint immediate operationes
 in animam, dicere tamen non ausim cum S. R. D. ZACHARIAE
 bibl. Dogm. T. II. p. 210. plane nullas esse. Si quis enim tentatio-
 nes in anima obortas vel acutissimas, inuito, refragante, obniten-
 te homine, cogitationes blasphemias, tamquam *πεπυρωμένα βέλη
 τῆς πονηρῆς*, immissas, somnia angelica & diabolica ad animum re-
 vocet, limitari istam sententiam, generatim propositam & restringi
 oportere, aliquis existimet. Et quinam operationibus diabolicis lo-
 cus relinquetur in anima, si adeo difficiles sunt quidam in admitten-
 do qualicumque ipsius commercio cum rebus corporæ, nos ambien-
 tibus, sensus internos atque externos sollicitantibus, temperamento-
 rum indolem plurimum ingredientibus, imaginum deceptricium le-
 nocinia suggerentibus, mentem obnubilantibus, libidines fouentibus,
 superstitioni vellicantibus, omne propensionum humanarum genus
 corrumpentibus? Illud facile vident omnes, qui scripturae auctori-
 tatem agnoscunt, reuerenturque irrefragabilem, cum inuisibilium &
 visibilium nexus longe sit arctior, quam vulgo putatur, obseruari
 homines a malis angelis in omni ipsorum vita, actionibus, verbis,
 & pro ea, quae ipsis inest, perspicacia, & longo rerum usu exer-
 citata experientia, ab actionibus hominis externis argumentari valde
 probabiliter ad internam animi indolem, habitum, & omnem illius
 constitutionem, & si à lege voluntateque diuina distet, eam quo-
 vis modo ab ipsis confirmari, variis obiectis, institutis, negotiis,
 quibus implicentur & detineantur; ad *ἀπιστίαν*, foecundis-
 simam vitiorum matrem, prouocari; ab vtilibus occasionibus,
 quibus ad saniozem mentem redire possint, auerti, aut irritas reddi,
 ut omni fructu excidant, & fortioribus ad virtutem & pietatem im-
 pulsibus plane frustrentur; è contrario occasiones ad mala & quaeuis
 vitia

vitia comparari, augeri, exasperari; phantasiae viuacioris ledibriis intellectum obnubilari, confundi, vt, quamuis fortissimis ad virtutem incitamentis & motiuis victi, illis malitiose resistent, nec cedant, cupiditatum carnalium & mundanarum serui maneant & mancipia.

§. 3.

Aliud quoddam commercii genus cum *animabus*, a corpore separatis, intercedere daemonibus, vulgo existimatur. Varia his nomina sunt indita, diuersum earum statum significantia, lemurum, larium, laruarum, manium, & omnibus communis adpellatio, *spectrorum*, de quibus GERARDUS JOH. VOSSIUS de Orig. & progr. idolol. L. I. c. XI. & C. VI Lemures, p. 63. quibusdam fuisse animae, quae pacato Numine aedes possideant: Lares, quae propter aduersa vitae merita nullis bonis sedibus, incerta vagatione, siue quodam exilio puniantur: Manes boni ominis causa dixerunt, manes enim & manus apud veteres idem erat ac bonus, teste SERIVO. Penates publica auctoritate in numerum deorum relati, dicti Indigetes. Spectra apud gentiles credita esse, doctos & indoctos, plebem & philosophos, *ἑξαγώνιον* est. Et apud Iudaeos opinionem hanc inualuisse constat, (ex 2 Macc. III. XI. Sap. XVII. 3.) item apud discipulos Christi. (Matth. XIV. 26. Marc. VI. 49. Luc. XXIV. 37. 39.) Ab his incertis & obscuris gentilismi & iudaismi fontibus in mentes christianorum manauit communis illa opinio de spectris, quorum singulae fere vrbes, oppida, pagi, solitudines, domus plena sunt. Flagitiosi homines quantum hac opinione ad sua scelera perpetranda abusi sint omni aeuo, tum apud gentiles, tum christianos, apud omnes constat. Libidinosi, fures, inuidi, auari, ambitiosi, innumerabilem iam spectrorum numerum crearunt, & hac superstitione nixi occultas suas fraudes impune perpetrarunt. Exempla eiusmodi impostorum suppeditat VOSSIUS l. c. p. 42. & JOH. WIERUS de praestigiis daemonum p. 609 ls. Jam cum haec ipsa de spectris opinio nullo nitatur testimonio Scripturae plano, & stabili sententia, cum *Φαντάσματα* a discipulis Christi credita, ll. cc. iudaicam redoleant sententiam, ex qua apud nos credendi regula cogi non possit, cum nulla de illis exempla in libris caonicis com-

commemorentur, cum contrarium potius ex Luc. XVI. 30 s. elici posse videatur, acquiescimus in iudicio de spectris solido & moderato S. R. D. D. SARTORII, in posit. theol. p. 107. exstante, de spectris, inquentis, res multo obscurior est. Theologi est, nihil statuere, quod e Scriptura doceri non possit — Minime omnium quaevis huius generis phaenomena Satanae adscribenda esse, probari potest. — Ab huiusmodi terribilamentis animos, imperiti inprimis vulgi, decenter atque grauitur auocare consultum est. Frequentissima eiusmodi spectra, quae olim credebantur, cur iis tantum temporibus adparere, quibus omnia plena erant superstitionum, & vanarum de daemonibus laruarumque adparitionibus opinionum? cur lucem scientiarum & adcuratoris examinis tantopere fugiunt? Vnicum fortasse dictum exstat, quod huic de spectris opinioni patrocinari videatur. De Babylone N. T. olim vastanda dicitur, (Apoc. XVIII. 2.) futuram esse κατοικητήριον δαιμόνων ἢ φυλακὴν πάντος πνεύματος ἀκαθάρτου. Coniectura b. BENGELII haec πνεύματα ἀκάθαρτα de animabus, separatis a corpore, impuris & sceleratis intelligit, *Erkl. Offenb.* p. 898. & plenius proposita in *Reden* p. 276 - 278. cum vero etiam δαίμονες dicantur πνεύματα ἀκάθαρτα, & de illis, aut certe de quadam eorum specie affirmetur, siticulosa loca peragere, (Luc. XI. 24.) & celebritatem hominum fugere, ubi preces, veritatis verbique diuini studium viget, hoc vno quidem loco pro asserenda spectrorum veritate, neque illo ἀναμφισβητήτως, plane non nitar.

SECTIO II.

De potestate Diaboli in corpore.

§. I.

Amplissimus meditationum campus hac sectione aperitur, in quibus vero cum tot eximii viri nostra aetate & superiori defuderint, breuioribus nobis esse licebit. Vt ordine procedamus, ante omnia, quid hac potestate in corpore intelligamus, declarabimus,

D d

vbi

Ordo.

vbi inprimis ecclesiastica illa *obsessionis corporalis* notio euoluenda erit; tum veritatem huius potestatis in *δαίμονιζόμενοις* asseremus, denique, cur tempore Christi frequentiora essent eorum exempla & hodie rariora, aut fere nulla, videbimus. Ad tria haec genera, reduci possunt omnia, quae & superiori BEKKERIANA periodo, & nostra inprimis in controuersiam venerunt, & insigni animorum commotione agitata sunt.

§. 2.

multi hoc genus operationum diabolicarum non admittunt.

Quid in animam possit Diabolus, Sect. I. vidimus. Mirum est, eos, qui in admittendo hoc genere operationum diabolicarum, luce sacrarum litterarum ducti, faciles se praebuere, in admittendo altero hoc genere tam difficiles esse & morosos, cum aequae lucidis scripturae & clarissimis nitatur testimoniis. Potestatem diaboli in corpus ita definimus, ut ea sit vis & facultas, operandi in corpus humanum eiusque interiores partes, qua ipsius functiones animales, & motus in eo voluntarii, vehementius turbentur vel impediuntur. Debemus hanc definitionem Reuerendiss. D. FABRO in diff. II. de daemonicis p. 6. & S. R. D. SARTORIO in posit. p. 106. In verbis obsidere, inhabitare, occupare, non tricabimur, conf. quae Reuer. D. FABER l. c. docet, & S. Ven. ERNESTI *Neueste Bibl.* T. VII. p. 191. Possibilitatem harum operationum nil impedit, neque spirituum illorum, neque corporis humani, neque vniuersi huius natura; & cum sine hac hypothese, quae potentiam angelorum tum bonorum, tum malorum, circa corpora asserit, Sacrae Scripturae innumeri loci, iique clarissimi, explicari nequeant, nisi ipsis absurdos, violentos & ridiculos demus sensus, ad summum verbi diuini opprobrium, interest ecclesiae, ut serio illam defendat, nec patiatur diuelli; & experientia teste factum vidimus, idque cum indignatione & dolore, multos, hoc operationum diabolicarum genere proscripto, successu temporis ad omnem cacodaemonum praesentiam & efficacitatem in rebus humanis abnegandam prouolasse, & plerosque esse homines, de aliis reuelatae doctrinae capitibus non bene meritos, qui in hac quidem re desisterent. Nec video, si philosophandum sit, cum peccatum non solum animam hominis, sed quam

quam maxime etiam corporis membra, vires & sensus peruerterit, & noxia sua vi penetraverit, ut corpus mortis & peccati audiat, (Rom. VII. 5. 18. 23. 24.) & diaboli imperium, vis & potestas peccato & omnibus illis rebus, quae illo infectae sunt, nitatur, cur in ignobiliorem hanc partem hominis nil posse, nil valere, existimandum sit, cum spiritalis eius vis & moralis influxus in animam ab illis ipsis agnitus sit, qui corpus ab eius incurfibus, operationibus, obsessioibus immune & liberum praestare, omni eruditionis copia annuntur. Plures insuper existere, qui hoc genus operationum diabolicarum in dubium vocarent, quorum agmen ducit BALTH. BEKKER, qui in mundo fascino id egit, ut daemniacos, quorum in euangelis fiat mentio, morbis tantum obreptitiis & insolitis laborasse contenderet, cui suffragabatur BASNAGE in exercitationibus anti-baronianis, p. 635 fs. quos varii ex theologis refutauere, imprimis, DEYLINGIUS in Obs. Sacr. P. II. obs. 28. & quos nominat C. M. PFAFFIUS in diss. de operationibus diabolicis p. 21. 22. WETSTENII, horum vestigia legentis, argumenta diluit Magn. D. FABER, in diss. de daemniacis aduersus WETSTENIUM, 1763. Eiusdem hypotheseos patrociniū in se suscepit S. R. D. SEMLERUS, cuius cogitata, cum occasione, qua publice prodirent, Lohmannianae illius tragœdiae, recensentur in diss. I. cit. an adaemonismus cum fide & pietate christiana conciliari possit, 1763. p. II fs. & b. CLEMMIO in Einl. T. III. p. 189 fs. Ipse vir Cel. in compendio exhibet in J. J. WETSTENII libellis ad crisin, abs se editis p. 138. „ est inuenusta atque imperita agendi ratio, inuehere „ in christianos homines ideo, quia iudaicarum gentiliumque ple- „ bium opiniones, è tenebris atque superstitionibus deriuatas, no- „ lint ad nos quoque consecratas a Deo & dedicatas statuere; nec „ fatis mirari licet, obsessorum *ὀμνομασίαν* (Origenis nomine vtor, „ de Gergesenis) tam atrociter defendi a quibusdam, ut eos fere „ nolint christianorum in loco haberi, qui sentiunt de *δαίμονιζο- „ μένοις* aliter, quam ipsi credere atque intelligere solent. Equi- „ dem a me impetrare non possum, ut porro adiuuem tam inuenu- „ stam causam, quae a christiano ingenio tam abhorret, atque tantum „ abest, ut vel hilum ad christianae religionis propagationem, ut „ potius multum impediementi secum ferat, & non solum plebis im-

„ peritiam, sed etiam improborum hominum artes & maleficia lucu-
 „ lenter hodieque adiuuet, ut nempe satis fecuri esse possint, si
 „ fingere atque informare velint paruum aliquem aut magnum diabo-
 „ lum sine in ventre, sine in pectore, sine in capite sedentem, qui
 „ tamen non tam verbi diuini vim, quam scuticam & baculum me-
 „ tuat. Crediderint olim homines, cum alieni adhuc essent ab ani-
 „ mi libertate & mentis iusto usu, quem Christi doctrina atque ex-
 „ emplum adiuuat & confirmat, eius generis ludibria & terricola-
 „ menta; sed christianos, sed puriorum factorum, quam olim Ro-
 „ ma adferri solebant, studiosos, & credere talia & ferociter ea por-
 „ ro confirmare, & in numerum decretorum, quibus religio chri-
 „ stiana aut nititur, aut vitur, referre: haud scio, an conveniat
 „ cum Christi apostolorumque exemplo. „ Ampliori porro *ἔξεργασίᾳ*
 „ hanc ipsam de Daemoniacis sententiam cum argumentis propo-
 „ suit in diss. de Daemoniacis, quorum in N. T. fit mentio, ed altera
 „ Halae 1769. & in illis scriptioibus, vernacula lingua exaratis,
 „ quae occasione Lohmanniae illius tragoediae prodire; recentissime
 „ suam de his mentem exposuit in *Samlungen von Briefen und Auf-
 „ sätzen über die Gassnerischen und Schröpferischen Geisterbeschwörungen*
 „ 1776. Celeberrimo iam eidemque eruditissimo Viro ob id ipsam
 „ vel litrem mouere, vel in societatem criminationum illarum, quibus
 „ a variis imperitur, venire nec velim, nec possim, quousque hoc
 „ vnum operationum diabolicatum genus, quod in corpus humanum
 „ diabolo afferitur, problematis vel exegetici, vel dogmatici, vel
 „ philosophici loco habetur; illud vero male me habet, ab omni
 „ iam de diabolo doctrina abstinere velle in libris christianis, tamquam
 „ de non-ente, (C. 1 §. 7. p. 25.) & durius videtur dictum esse, si
 „ eam partem euangeliorum, in qua daemoniacorum fiat mentio, igno-
 „ biliorem, minus probatam nominat; (*den schlechtern Theil der Evan-
 „ gelien, Abhandlung von freyer Untersuchung des Canons*, P. I. p.
 „ 268.) & euangelium sec. Iohannem ea propter laudat, ab his impe-
 „ rirae plebis & iudaicae & gentilis vanis opinionibus & praeiudiciis ab-
 „ flinentem. Nescio sane, quam parua & minuta nobis exhibeantur
 „ biblia, si unicuique pro gustu, qui in variis variat, quae placeant, ar-
 „ ripere, quae displiceant, nec hypothesebus precario assumtis seruiant
 „ ac velificentur, negligere licuerit. Estne in Matthaeo, acque aposto-
 „ lo, Spiritus Sancti donis tam extraordinariis quam ordinariis die
 pen-

pentecostali delibuto, minor fides, minor auctoritas, aut maior ad iudaica commenta condescensus? Nonne ex communi omnium veterum consensu constat, Iohannem post ceteros euangelistas euangelium scripsisse, nec quae ab aliis diuina fide narrata essent, repetere opus habuisse, inprimis cum pro consilio suo sermonum Christi pleniorer ageret explanatorem atque interpretem, quam operum! conf. J. L. L. MICHAËLIS *Einleitung in die göttliche Schriften des N. T. II. ter Theil* p. 1244 - 1297. Cantilenam hanc de daemonicis, ἐνεργεμένοις, δαιμονολήπτοις inter nostros multi renouarunt, vt per illos aegrotos, maniacos, epilepticos, rabiosos intelligerent, sine aliquo vero & reali influxu diaboli aut daemonum in ipsorum corpora. Sic inprimis. Cel. D. TELLERUS sentit in *Wörter - Buch*. p. 40. ff. & in additamentis p. 6. 7. *befessen, Beseffener: & auctor: Versuch einer Biblischen Daemon.* p. 190. ff. In classem aegrotorum referri daemonicos, non negatur, sed de principio quaeritur, quod morbos illos effecerit, num causae naturales illud sint, an cum illis spiritus quidam malignus, qui organis corporis aliquid vitii intulerit, vel illud noxia sua vi exacerbauerit, cum μεθοδεῖων diabolicarum specimen haud vulgare sit, vt in naturalibus studiis & cupiditatibus hominum se abscondere, ad easque operationes suas & tentationes accommodare, ita sub naturae vitiiis delitescere: & ipse locus, quem in subsidium vocat Cel. TELLERUS, contrarius potius, quam amicus ipsius hypothese videtur: a reliquis enim morbis, aegritudinibus, tormentis, flagellis distinguuntur δαιμονιζόμενοι, & discrimen eo notabilius adparet ex repetito articulo η, (Matth. IV. 24. Marc. I. 34. VI. 13.) & omnium evidentissime, (Marc. XVI. 17. 18.) vbi inter dona miraculosa, credentibus promissa, eiectione daemoniorum in nomine Christi, & aliquot commatibus interiectis, sanatio aegrotorum commemorantur. (Matth. VIII. 28. Marc. I. 23. V. 2. Luc. VIII. 3. 6, Matth. IX. 32. XII. 22.) — Maniacorum, epilepticorum symptomata in daemonicis adparuisse, nullum est dubium, sed recurrit prior quaestio, a quonam principio ista deriuanda sint, num Cel. TELLERUS aliorumque assertioni, naturalibus ea causis tribuenti, maior & potior fides habenda sit, quam claro & expresso testimonio Scripturae, apostolorum, & Christi ipsius, spiritibus impuris ea omnia adsignantium. Et quid sibi voluat ea testimonia, in quibus plura daemonia inhabitasse

corpus hominis dicuntur. e. g. Mariæ Magdalenæ (Marc. XVI. 9. Luc. VIII. 2.) & illius, in quo Legio habitasse dicitur. (Marc. V. 9.) vbi prius erat sermo tamquam de vno ψ . 8. & ψ . 13. 9. de multis, qui huic vni parebant, vt legio imperatori, vnicus ille perpetuam cum sua legione videtur coniunctionem habere, quia vno nomine continentur: (Luc. XI. 26.) expulsus dæmon alios septem se peiores assumere dicitur; quid illæ fermocinationes Christi cum dæmonibus & dæmonum cum Christo? quid illa enūciatio, qua Christum Messiam, filium Dei, pronunciarunt, antequam a suis pro tali agnosceretur? (Marc. V. 7. I. 24. Matth. VIII. 29. Luc. IV. 41.) cur in aliis locis surdi, cæci, aegroti, a Christo sanati, commemorantur, in quibus de hac causâ supernaturali, quod in illis non existeret, altum est silentium. (Marc. VII. 31 - 37.) Non igitur in omnibus morbis dæmoniorum operationes agnouere Christus & apostoli, sed ibi tantummodo, vbi vere & realiter existerent. Judæos in doctrina de malis angelis extra orbitam vagatos esse, non negauerim; ex praua quodam superstitione & causarum naturalium inscitia, quicquid singulare ac inauditum corporibus accidisset, id dæmonibus tribuisse, ipse iam monui, (C. I. §. 2.) sed de his iudæorum opinionibus nos non laboramus, sed de eo, quid Christus, quid apostoli, de dæmonibus, de vi & potestate Satanæ, de regno Diabolico edisseruerint. Et de his constat, & vnicuique lectori non præoccupato liquet, ipsos vere & ex animi sententia, nec ex indecora quadam συγκαταβάσει ad iudæorum commenta, de his pronunciaſſe. Cur toties dæmonibus silentium imperauit Dominus, cur expresse de ipso legimus, *ὅτι ἐκ ἡμετέρου λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ἤδεισαν αὐτόν.* (Marc. I. 34.) cur eloquia Spiritus in ancilla illa pythonissa vera repressit Paulus, (Act. XVI, 16 - 18?) cur Christus de muliere illa, quæ dicitur *ἔχουσα πνεῦμα ἀδωνείας*, ligatam fuisse a Satana, ipse categorice pronunciat? (Luc. XIII. 9 - 17.) Videant, qualem honorem Christo, doctori generis humani vni & omnium verissimo habeant, & qualem apostolis & euangelistis exhibeant, qui hæc omnia *ἱστορικῶς* & ad iudæorum praua commenta dicta esse volunt. Conf. C. I. §. 1. Pertinisset sane, inquit Magn. D. FABER in diss. II. cit. p. 27. „ hæc institutio, dæmonia esse nihil & pura figmenta, ad euangelij „ lucem, quâ superstitionis crassioris tenebræ erant dissipandæ; Præ-

„ præsertim quum ex commercio Christi cum dæmoniacis ansam
 „ captarent inimici, ipsum Magiæ & Samaritanismi accusandi, quum
 „ alii isto sibi tempore vindicarent potestatem, dæmonia expellendi,
 „ (Matth. VII. 22. Marc. IX. 38. Luc. XI. 19.) „ Et quis quæ-
 so Dominum in longa illa oratione, qua Matth. XII. 21-32. in-
 teriorem quandam regni diabolici formam pandit, ab ἀκυρολογίας
 vitio liberarit? (C. II. §. 2. n. *) Quam facile fuisset Domino,
 omnem illam διαβολογίαν, si ad aniles fabulas, & iudæorum com-
 menta pertinuisset, vno quasi halitu absorbere, tantum abest, vt
 illam suffragio suo sustentasset & in ipsa gloria retinuisset. (Act. XXVI.
 18. Apoc. II. 10, 13.) Bonorum angelorum ministeria circa cor-
 poris custodiam sacræ litteræ euentissime docent, (Ps. XCI. 11.
 22. Ebr. I. 14. Matth. XVIII. 10.) quidni etiam mali in corpus
 aliquid possint? Ad exemplum Gergesenorum, (Matth. VIII.
 28-34. Marc. V. 1-17. Luc. VIII. 26. ff) quod S. R. D. TEL-
 LER proponit, respondeat S. Ven. ERNESTI *Neueste Bibl. T. III.*
 p. 804. Denique cum in hac quæstione vexatissima nos amittat ad
 Medicos, & speciatim ad Rich. MEAD, vt in omni de malis spi-
 ritibus doctrina ad philosophos C. I. §. 8-10. plures ipsi eiusdem
 ordinis homines, & ab eruditione, & rerum naturalium scientia,
 & pietate commendabiles & illustres opponi possunt, SENNER-
 TUS, FERNELLUS, Elias CAMERARIUS, Frid. HOFFMAN-
 NUS, Gerh. Van SWIETEN, quorum testimonia collegit Reueren-
 diss. D. FABER in diss. II. p. 12-15. omnem hanc causam egregie
 illustratur. Ad hanc subtilioris adæmonismi speciem generatim pau-
 ca monebimus:

1) Vix perspicitur vera ratio illius morositatis, quæ in admit-
 tendis his operationibus dæmonum, in Scriptura tam eidentur fun-
 datis, intelligitur. Nil tribuam suspicionibus. Sed videant, qui
 illum propugnant, quid nouitatis studium, quid Φιλαντία, quid
 scientia inflans sine caritate, quid illiberalis cupiditas, antiquos Theo-
 logos cæcitatæ, credulitatæ, ignorantiaæ arguendi, in eodem valeat;
 quasnam partes in illo propagando habeat studium vniuersalis illius
 religionis, cum detrimento veritatæ, cum extenuatione errorum
 grauissimorum, cum abnegatione sapientialium & fundamentalium
 Chri-

Christi doctrinarum coagmentatæ; quid purgandæ reformandæque doctrinæ euangelicæ prouincia, vltro sibi sumpta & atrogata; quid *κενοδοξία* in eodem possit. Reuelabit hæc & docebit dies ille pantocriticus, manifestatis cordium cogitationibus. Nulla capitalior peffis est, inquit J. C. PFAFFIUS in Præf. ad Syllogen quæstionum theologicarum denuo tritiorum, 1707. quam, præsertim in sacris, „ *ἰδιογνωμοσύνη*, morbus sacer Heraclito dicta, pridemque a „ Paulo proscripita; (Rom. XI. 25. XII. 16.) *ἰδιοκέφαλοι* enim, „ qui sibi sapiunt soli, quicquid probatur aliis, damnantes, longe „ alia, & præsertim cerebri nonnisi sui abortus adoptari præten- „ dunt. Scripturam vero si obuertas, ita torquent, vt aliud „ quasi loqui cogant, quam sentit, omniaque, quæ ex fonte illo le- „ gitime deriuas, ab interna demum conuictione suspendunt. Nec „ sacrosanctis fidei Mysteriis parcunt, sed illa ad humanæ rationis „ calculum reuocant, ingenique decempeda mensi angustis iudicii „ sui finibus circumscribunt. Deinde vt nostratis etiam ecclesiæ — „ — cadat auctoritas, pietissimæ Matti mille adfingunt rugas, „ eiusque Ministerio & verbum Dei abdicunt & clauas regni cælo- „ rum, & quid non? Denique in ipsa quoque ecclesiæ sepimenta „ grassantur, symbola sc. & ordinationes — — „ Discordiæ certe illius & aberrationis a tramite veritatis sincere & serio inuestigandæ, quæ in *Lehrbuch* & *WB.* facile intelligitur, rationes certas & spirituales, Deus & conscientia auctoris norunt.

2) Diluuii instar & gangrænæ ad modum hæc de dæmoniis interpretatio serpsit & late rempublicam theologiam inundauit fascinoque. Patrocinantur illi doctorum, eam amplectentium, auctoritas, nouitatis lenocinium, & sapientiæ, *τὰς πολλὰς* infinitis parasangis post se relinquentis, phantasia, & omnes illæ rationes, quas (n. 1.) in medium attulimus. In Anglis, in Batauis, dominium quoddam præ altera & communi & orthodoxa sibi arrogauit, cuius insigne quoddam specimen vid. in HARWOOD *Neuen Einl. in das Studium und die Kenntniß des N. T. aus dem englischen übersetzt von J. S. F. SCHULZE, Halle 1770.*

3) Sunt tamen inter ipsos illos, qui de emendanda publica doctrina consilia agitant, & in ecclesia nostra a nauis quibusdam, maximam

mam partem imaginariis, purganda tam liberaliter laborantes videri volunt, qui luce N. T. illiusque lucidissimis hac in re radiis coacti, abs se impetrare non possunt, quin communiori de dæmoniis sententiæ subscribant. Inter hos primus nominari meretur Cel. J. B. BASEDOW, qui im *Versuch für die Wahrheit des Christentums*, p. 559. ita: zu den streitig scheinenden Erzählungen der Evangelien gehöret auch die Geschichte von einigen, die bald besessene, bald wahnsinnige und kranke genennet werden. Aus einer bescheidenen und wahren Philosophie läßt sich die Unmöglichkeit einer teuflischen Besetzung, oder einer anhaltenden Einwirkung böser Geister in die Seelen und Leiber der Menschen keineswegs beweisen. Außerordentliche Arten der Raserei, der Stärke, der Bewegung und der Qual können die äußerlichen Wirkungen davon seyn. In diesem Falle wären solche unglückselige zugleich besessen und zugleich rasend oder krank. Das Kennzeichen der Besessenheit muß uns freilich ietzt unbekannt seyn, da wir keine Besessene haben. Und dainoch würde ein mit solchen Plagen verbundenes wahre Zeichen einer wahrhaftig übermenschlichen Kenntniß auch ietzt, wenn es da wäre, ein Zeichen einer wahren, nicht erdichteten, nicht eingebildeten Besessenheit seyn. In spätern Zeiten darff nicht alles außerordentliche geschehen, was in frühern Zeiten geschah, in welchen die Vorsehung beschloffen hatte, Offenbarungen zu geben, Wunder geschehen zu lassen, und etwas von der unbekanntem Geisterwelt bekannt zu machen. Ich untersuche noch nicht zureichend, die Bemühung einiger Theologen, welche die Meinung, daß keine Besessene gewesen sind, und sich Jesus und die Apostel in diesen und andern Benennungen nur nach denen von Vorurtheilen entstandenen jüdischen Redensarten richteten, mit der Wahrheit der evangelischen Erzählung zu vereinigen glauben. Ich vermuthe nicht, daß ihr Vorhaben ihnen gelungen sei. Irrte ich in diesem Punkte, so würde das apostolische Ansehen der Evangelien nichts verlohren haben.

§. 3.

Quæ hætenus disputauimus, naturæ & veritatis obsessionum probatur ex corporalium declarandæ causâ dicta sunt. Confirmabuntur fortasse dæmoniis non N. T.

E e

non

N. T.

non parum, ab illis, quas iam addemus, obseruationibus. In euangelis δαίμονιζόμενοι mox generatim occurrunt, a reliquis ægrotis distincti, (Matth. IV. 24. VIII. 16. 17. Marc. I. 32. 34. 39.) mox additur plenior determinatio, vt quid in homine operati sint dæmones, conspiciatur; in aliis linguæ vsus, (Matth. IX. 34. 33. Luc. XI. 19.) in aliis linguæ & oculorum pervertebant; (Matth. XII. 22.) mox historia δαίμονιζομένων pluribus verbis describitur, e. g. pueri illius ἀλάλα. (Marc. IX. 17 - 39. Matth. XVII. 14 - 21. Luc. IX. 38 - 42.) Miros & insolitos motus in hoc homine produxit dæmon, correptum, laceratum, vt spumaret & dentibus strideret ac tabesceret, sæpe in ignem iecit & in aquam, vt eum perderet; tantum in eo sibi sumisit, vt ex impotentia discipulorum ferocior factus, ad magnam Domini potentiam, ἐγὼ σοι ἐπιτάσσω, ægerrime cederet, id quod ex violento illo exitu, signo inuiti obsequii, sed constantioris etiam liberationis, luculenter patet, κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν, ἐξῆλθε. Perdere tentans, detrusit puerum in aquam ignemque, vel quod in cadauer potestatem quandam sibi polliceretur, vel quod ignominiam eiectionis a Jesu metueret. Obiurgatus a Christo, illius potentia, cessit; & mirum est, cum discipulorum virium mensuræ tum temporis præualeret, ipsis non nocuisse. (Act. XIX. 16.) Aliud exemplum plenioris descriptionis δαίμονιζομένων sistunt Gergeseni isti, a tribus euangelistis commemorati, (Matth. VIII. 28 - 34. Marc. V. 1 - 20. Luc. VIII. 26 - 39.) de situ illius regionis vid. S. R. SEMLERI nott. ad WETSTENII libellos ad crisin, p. 37. f. Mirum in his est, illos agnouisse Jesum, & nominasse filium Dei prius, quam ab vilo homine, nedum discipulis, pro tali fide firma & stabili haberetur; horribilem expectationem & desperationem formula illa abalienandi, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, οὐκ ἐστὶν Θεὸς, aperte prodere non dubitasse; illos queri, citius Christum aduenisse, quam tempus ferret, & aduenisse illic, vbi sibi ius quoddam tam in locum, quam in obiecta, porcos illius loci arrogarent; queri de tormento ab hoc Dei filio passo, quod sine dubio in eo situm erat, quod carere corpore, aut humano aut bruto, iuberentur; dæmones (v. 31.) petiisse a Domino, vt porcorum inuadendorum copiam daret, quod ipsis vel hostibus indulsum est, speciminis loco & præludii futuræ illius subiectionis,

qua

qua scabellum pedum Christi futuri sunt, (Ps. CX. 1.) Nam preces hominis vel mere naturalis, vel daemonum, vel hostium impetrare aliquid a Domino possunt: (Hiob I. II.) obsessa bruta non diu vixisse, sed in mare precipitata mox periisse; quod homines obsessi non statim ita pereant, beneficium est a Deo; mirum est, hunc daemonicum habitasse in locis solitariis; celebritatem igitur hominum fugere videtur genus quoddam daemonum, ubi exercitia pietatis vigent, & precum studio vacatur: daemonicum se ipsum lapidibus contudisse, ut in obsessis iustus etiam & legitimus amor sui impediri videatur; vires, naturalem hominis potestatem supergredientes, de inuisibili quadam potestate hominem confortante, manifeste testatas esse, nam ne catenis quidem poterat vinciri, ab ipso discerptis & compedibus comminutis, ab ullo homine domari nefcius; decori naturalis obseruantiam in hoc obsesso negligi fecit daemonum, illum obsidentium, legio, nam eiecto daemone ad quietem, vestium usum & rationis rediit, & quem societatis ciuilibus & œconomicae putidum membrum, & inutile terrae pondus fecit daemon, illum liberatum eidem reddit idoneum & utilem dominus, (Marc. V. 19.) DAMMII paralogismos & pseudhermenias de hoc homine vid. in b. CLEMMII *Einl. B.* III. p. 235. (n. O.) solida vero & omni exceptione maiora cogitata de eodem S. R. D. ERNESTI N: *Bibl. T.* III. p. 802. fs. Alia quaedam exempla plenioris descriptionis *δαίμονιζομένων*, & vltim obsessiois & virtutis Christi aperte declarantia, occurrunt, (Marc. I. 23 - 28. III. 11. 12. Luc. IV. 31 - 37. 41. XI. 14 - 26.) ex quibus pauca obseruabimus: agnouisse Jesum Dæmonas, & filium Dei, sanctum Dei proclamasse; increpitos esse a Domino, ne ab ipsis annunciaretur, quod tale praeconium œconomiae Christi, & naturae fidei, aduersaretur; ne vltimum quidem *δαίμονιον* ad iussum Domini possessionem suam retinuisse, sed omnia inuictae ipsius potestati celsisse; Christum cum iis locutum esse & ab ipsis responsa accepisse, & aperte pronunciasse, se digito Dei *δαίμονια* eiicere; aegre expelli Satanam & palatium bene custoditum & quibuscunque praefidiis munitum tenere, nec, nisi ad vim fortioris praualentem, cedere. *Subiecta* porro obsessiois corporalis sistuntur homines, cuiuscunque ordinis, aetatisque, pueri, (e. g. Marc. IX. 21. 24.) puellae, (Marc. VII. 24 - 30.) ethnici, iudaei, adulti.

Obsedere hominem vel vnus, vel *plures* (Matth. XII. 45. Luc. VIII. 8. coll. Matth. XIII. 8.) vt alium octo, alium sex, alium quinque, alium quatuor occupare posse daemones videantur. Iudaei, horum omnium oculati testes, veritatem horum miraculorum cum ulla re infringere non possent, magnitudine illorum perculsi, magno illa auctori, sed pessimo adscribunt. (Matth. IX. 33. 34. Marc. III. 22 - 30. Matth. XII. 22 - 32. Luc. XI. 17 - 24.) quod inane commentum & ab omni verisimilitudine abhorrens effugium, ex natura regni diabolici, se ipsum non destruentis, diluit optimus Seruator, addita grauisima illa comminatione, (Matth. XII. 31.) Acerbissimam hanc criminationem saepius in Dominum retorserunt iudaei, (Joh. VIII. 48.) putantes, sermones eius fluxisse ex vesana quadam superbia & arrogantia, alii absurditatem huius iudicii palam declarantibus, (conf. Joh. X. 29 f.) quemadmodum id ipsum Johanni Baptistae fecere, (Luc. VII. 33.) in sua caecitate & ignoratione operationes diuinas & diabolicas diiudicare non valentes. Nec tantum in expulsionem daemonum potestatem hanc suam vindicauit, sed illam in communicanda cum discipulis asseruit, magna enim potestas sit, oportet, dandi potestatem, (Matth. X. 1. 8. Marc. III. 15. VI. 7.) & quidem ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, omnium generum omnia, quae occurrerent, id sine dubio multo molestius ferentia, quam, se expelli ab ipso Domino. E prima vero legatione & praeconio reuersi LXX discipuli cum gaudio successum nunciant: (Luc. X. 17.) plura sine dubio in effectu experti, quam dominus verbis expressisset. Hoc ipsum vero gaudium, in se iustum & legitimum, ita temperat Dominus, vt in prospero successu omnem securitatem remoueat, & ab omni nimia, in his operibus, causam salutis necessario non ingredientibus, confidentia prae-caueat: ψ. 18. εἰδεώρην τὸν σατανᾶν ὡς ἀσραπὴν ἐκ τῆ ἔρανῆ πέσοντα, sine dubio laboranti rei & inclinatae auxiliaturum, & summa, qua fieri posset, pernicitate, suppetias laturum. Paruulos accusauisse Satanam in caelo, b. BENIGELII coniectura est, inde ruentem, vel quia vi eiectus esset à caelo, (certe Satanus eo tempore multas accepit plagas, etiam per minores illos,) vel quia potestatem impetrabit obtinendi discipulis. Iterata vero promissione illis virtutem, & terrestrium & inuisibilium hostium potestati superiorem, pollicetur, ad omnium serpentum scorpionumque, inmo capitalis il-

lius

lius hostis principis vim, & collectas vires immotam inuictamque per-
 fituram; maiorem vero amplioremque laetandi materiem addit, de
 aeterna ipsorum electione ad salutem & gloriam, vel reclamante Sa-
 tana, vel ipsis in terra nauci habitis, vere futuram, certiores fa-
 ciens, quae ipsa familiari Sacrae Scripturae locutione inscriptionis in
 caelis, vel in libro vitae ipsorum nominum exprimitur. *ψ. 20.* Quae
 ipsa res argumento est, his donis miraculosis ordinaria, & ad salu-
 tem consequendam summe necessaria, fidem, amorem, spem, lon-
 ge praeferenda esse, nam sine his vel daemonum eiection non allega-
 ri posset tamquam causa salutis aeternae. (*Match. VII. 22.*) Non ve-
 ro apostolis discipulisque tantum, qui miracula non fecere, nisi a
 Domino emissi, (*Luc. X. 17.*) aut post abitum Christi, (*Joh. XIV.
 12.*) sed omnibus credentibus promissum est, (*Marc. XVI. 17.*) cu-
 ius promissionis veritatem ipso euentu comprobatae sistunt acta apo-
 stolorum, & documenta H. E. inprimis antiquioris aevi. Acta me-
 minerunt *ὀχλημένων ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων*, vel conspecta
 Petri umbra, è corporibus se proripientium, (*Act. V. 15. 16. VII. 7.*)
 immo iudaeorum *ἀπιστίαν* obstinatam recensione horum operum, a
 Christo olim coram vniuerso populo perpetratorum, expugnare anni-
 titur Petrus. (*Act. X. 38.*) Ad summum venisse, videtur vis mira-
 culosa, (*Act. XIX. 12.*) Inprimis vero historiam *δαμονιζομένων*
 insigniter illustrari putamus, ex notabili illo facto, quod Ephesi con-
 tigisse legimus. (*Act. XIX. 13 - 17.*) Memorabile in illo est, perso-
 nas nominari, qui daemonum eiiciendorum prouinciam vltro sibi ar-
 rogarent; fuere enim septem filii Scevae, iudaei pontificis, id quod
 in pleniorum rei narratae fidem spectat: eiusmodi exorcistarum iu-
 daeorum, circulatorum instar circumeantium, inter Iudaeos plures
 exstitisse, qui inprimis in gentis dignitate & nobilitate, vti hi in pa-
 tris, quae ad illam accederet, auctoritate confiderent: *ψ. 13.* teme-
 ritatis suae & spuriae imitationis poenas tam acerbè luisse, insiliit enim
 in eos homo, in quo malus erat spiritus, eosque ita subegit & vicit,
 vt nudi ac vulnerati ex aedibus illis effugerent: *ψ. 16.* (Alia cetero-
 quin prostant exempla grauissimae vindictae in imitatorum seruum pe-
 cus statuae, *Hebr. XI. 29. 1 Macc. V. 57. 61.*) ipsos clade sua
 causam christianam mirifice adiuuasse & veritatem religionis, a Paul-

lo praedicatae, confirmasse. „ Grauius habiti sunt, inquit BENGELIUS ad h. l. hi exorcistae, quam ille quidam, (Luc. IX 49.) „ sed iidem a Paulo non prohibiti, tamen ipsa sua clade pro causa Christiana erant. Contumelia eorum, qui sinistre agunt, inferunt gloriae diuinae, & existimationi seruorum Dei, vera virtute praedictorum: „ nil sine vera fide, sine Spiritus S. gratia contra malos genios effici, ad illius robur & astutiam omne rationis lumen nihil esse, nec orationibus, nec operibus, fide non tinctis, vinci, sed subinde in iis, qui illis confidunt, inualescere, id quod NOT. JUSTI JONAE, a BENIGELIO in Gnom. ad v. 13. addita, egregie docet; fateri daemonem, se cognoscere Jesum & Paulum nosse, & contemptum testari, ὑμῶν δὲ τίνες ἐστέ; v. 15. agnoscere se inferiorem Jesu & Pauli viribus, & Spiritu, in ipsis operanti, sed ridere aliorum conatus, ab his non instructorum. — Haec omnia si quis serio & sincere expendat, nec ante iam conceptis opinionibus seruiat, nae parum concinne & liberaliter scripturam interpretetur, necesse est, qui in his omnibus illam populariter tantum loqui, nec veram cacodaemonum vim potestatemque in corpus humanum asserere contendat! Hoc modo, scriptura fieret cothurnus, vnus cuiusque pedi, mensurae, praeiudiciis, erroribus, hypothesebus aptus & consentaneus. Facile esset, sed fortasse longum & taediosum, & antiquiorum & recentiorum testimonia colligere, sententiae nostrae de daemoniacis ad stipulandum. conf. e. g. MINUCIUS FELIX in Octauio C. XXVII. 6. p. m. ed. Lindn. JUSTINUS M. obsessos, δαιμονιολήπτες suo etiam tempore existisse docuit, nomine Christi liberatos. In his testimoniis multus est & copiosus PETAVIUS Dogm. theol. T. III. Libr. de angelis III. 3. MERICUS CASAUBONUS in tr. de Enthusiasmo, quem ex anglico latine reddi edique curauit D. J. F. MAYER, Gryphiswald. 1708. p. 20 fs. de daemoniacis multa habet, quae auctoritatibus SENNERTI, PEUCERI, GEORG. RAGUSEI, FERNELII, FORESTI, PSELLI tuetur, exempla, in paroxysmo graeca, armenica, hebraica, distincte locuta. Non inique igitur factum putem, si in prima christiana religionis aetate, quoad veritatem δαιμονιζομένων, eorumque liberationis per apostolos & viros apostolicos, ad conscientias tam gentilium quam iudaeorum adpellatum fuit. Apud utramque enim gentem in confesso erat, dari

obsessos, causa quadam supernaturali agitados, & apud posteriorem eo speciosius, quo magis de vi & potestate Diaboli in corpus humanum permissione diuina, exemplo Hiobi C. II. 6. 7. edocti essent. Auctores, qui in hac historiae euangelicae parte id cum fructu fecerunt, vid. in COLLIER egregio libro: *Einleitung zum richtigen Verstand und nützlicher Lesung der H. Schrift.* 1763. p. 467. s. MER. CASaubonus, in admittendo concursu diabolico ad morbos, iusto fortasse liberalior videtur l. c. p. 41. Cum de morbis agimus, inquit, ac naturales causas supernaturalibus, siue diuinis, siue diabolicis, opponimus, tamen, sicut generalem Dei voluntatem, sine qua nihil esse potest, non excludimus, ita, nec generale ministerium aut operationem diaboli, quem forte in omnibus aut plurimis morbis, quibus mortalium natura per peccatum obnoxia est, praesentem esse, agnoscimus. Vtrum tamen talis operatio & qualis sit, nostrum non est inquirere. Nullum hominem peccare, nisi aliquo modo obsessus sit, theologice dicitur, & optimi quoque ex philosophis asseruerunt, omne vitium esse fructum insaniae; id quod sanae philosophiae consentaneum esse, facile credo, praesertim postquam Hippocratem idem adfirmasse video. Interim inter immediatam obsessionem personae, aut operationem causis naturalibus oppositam, & inter generalem concursum Diaboli, qui forte in omni malo seu physico seu morali locum habet, distinguimus. Tantum declinandorum errorum gratia. Nec abhorret idem, sanationes quasdam & curationes, quas alii phantasiae viuidiōri tribuissent, Diabolo adsignare. „ facile inquit l. c. p. 132. mihi persuaderi patiat, qui in templis idolorum, peractis sollempnibus ritibus, opem senserunt, curationes illorum factas esse opere cacodaemonum, ut cultui idololatriae eo profundius immergerentur: nec Deos suos solum in genere, sed etiam templa ista venerarentur.

§. 4.

- Jesum vel ex illa opportunitate verum Messiam sisti, quod Cur hodie eo tempore aduenerit, cum ad summa venisset potestas tenebrarum, rariora aut supra diximus C. III. §. 4. In deprauatissimo illo tam gentilium quam nulla sint ob- iudeorum statu, in deplorabili illo omnium vitiorum exercicio, in sefforum ex- tenebris, quibus vera religio inuoluta esset, spississimis, nequitiarum
empl.
vel

vel crassissimo modo per petrandarum Diabolo copia erat omnium amplissima. Et iusto Dei iudicio factum esse videtur, ut in gente, ad omnia flagitiorum genera proiecta, vel manifestissimis gratiae divinae & irae documentis inexpugnabili, ob pertinacem & obstinatam animi indolem, flecti nesciam, potestas Diaboli tam horrendum in modum inualesceret. Quae vero ipsa occasio erat apta & consentanea reuelandae Messiae gloriae, & dignitatis insigniumque illarum praerogatiuarum, quibus populus Dei nobilitatus erat, in integrum restituendarum. Singulari igitur sapientia diuina factum est, ut tempore Christi permitteretur daemonibus, obsessiones spirituales cum corporalibus coniungere, & quales essent, quid in animam corpusque humanum tentent, ipso opere visibili notabilique demonstrare, ad effectus peccati recti cognoscendum, ad necessitatem auxilii inspiciendum, ad redemptoris gloriam, ab infausto hoc imperio nos liberantis, illustrandum. Rationes, inquit Magn. D. FABER in diff. I. de influxu daemon. p. 36. cur solo illo, quo Christus eiusque apostoli in rebus humanis versabantur, tempore daemoniacorum frequentior fiat mentio, nec tamen Iudaei ad istam rem, tamquam insolitam, stupuisse legantur, si quidem coniecturis locus derur, variae reddi possunt & solent. — Ex quo Iudaei — crassiorum profanarum gentium superstitionem adsciuerant, & tempore aduentantis Messiae ad corruptionis suae fastigium peruenerant, *δαιμονία*, & daemomania quoque ipsorum & animos & ora occupare coeperat; adeo ut de multis hominibus daemonium praedicarent, ob nociam quamcunque morbi vel furoris indolem, vel alia insolentiora phaenomena. Quod ipsum cum cacodaemonis, has opportunitates eadem astutia, qua Sadducaeorum animis daemonismum inspirauerat, captantis, adprime iuaret in fouenda superstitione consilia: in diuersis quoque subiectis, ad quae ipsi per infirmitates physicas vel morales, e. g. melancholiam, epilepsiam, libidines &c. commodior patuit aditus, in rem praesentem venit; Messiae regnum, cuius adventum qualitercunque praesagebat, ita vel occupaturus, vel certe superstitionis, magiae, incantationum, impietatis munimenta eidem oppositurus. En daemoniacorum natales! Deus vero, iusto iudicio in gentem perfidam animaduertens, & hostem propriis armis iugulaturus, tantisper conuiebat his machinationibus, viso, in ipsis illis daemoniacis redemptorem generis

neris humani opera diaboli; in conspectu veluti & Sadducaeorum & superstitiosorum, destructum ire. Nec defuit successus; ob quem callidissimus hostis, finita illa periodo, suae potestati in res hominum externas adeo funesta, ad nostram vsque aetatem subtiliora christianorum animis & corporibus venena paranda censuit, si rariora per saeculorum decursus exempla, vel etiam homines barbaros excipias, in quibus etiamnum crassiores exerceat methodos. „ Quamuis vero magna tum temporis esset & obsessorum & aegrotorum multitudo, (Act. X. 38. Luc. IV. 41.) iusto tamen plus exaggerari non debet, cum vix nouem, quorum plenior fiat mentio, numeraueris, nec omnes, quos plebis inscitia & superstitio pro talibus agnouit, Christi non accedente auctoritate, daemonizomeni habendi sint. Interim cum Diabolus in operationibus suis, earumque modo, mensura, duratione à permissione diuina dependeat, cum omnis ipsius potestas per Christum victorem fracta sit & limitata, & triumphatus hostis ad incitas redactus non nisi in illis, qui imperio eius sponte & voluntarie subsunt, aliquid possit; cum non modo celebritatem hominum, sed quam maxime ea loca, in quibus nomen Christi, exercitia pietatis, & Spiritus organa vigent, fugiat, horreatque; cum nec è re Diaboli illiusque regni videatur esse, multiplicari obsessiones corporales, mirandum non est, si rara subinde, & pro statu temporum, ad quae callidissimus hostis consilia sua numquam non attemperat, rarissima occurrant obsessorum exempla. Vexationes Satanae corporales, inquit b. WEISM. in diss. de priuilegio populi iudaici & christiani contra vexationes Satanae p. 14. omni ex ratione pendent ab arbitrio & potestate Dei permittentis, cum contra spiritualem suam potestatem, Deo quasi inuito, certo sensu, & iure quasi suo, exerceat. Obsessiones corporales hoc ipso, quod notabiles sunt & terribiles, a peccato potius auocant & absterrent, (quod procul dubio in causa est, cur nec ipse Diabolus velit multiplicare easdem, etiamsi hoc in illius potestate esset,) cum contra occulta illa & spiritualis obsessio tota sit comparata ad auellendas à Deo animas, ad euertendum Dei regnum, & augenda in infinitum obstacula conuersionis & emendationis hominum. Etiam si numeri hac parte rationem habeamus, quaenam quae-so comparatio est inter manipulum corporaliter obsessorum, & inter tot mille myriades eorum, in quos plenam potestatem spiritualiter & in-

terius exercet Diabolus? , Nec male coniectare mihi videntur, qui ob-
 sessiones corporales iam aevo apostolico valde minutas esse existimant,
 quod nec oeconomiae diuinæ gratiosæ, nec amoris illi vniuersali, ge-
 neri humano in Christo euidentissime testato, nec dignitati humanæ
 naturæ, per filium Dei ἐνοραρωθέντα tam insigniter nobilitatæ,
 consentaneæ essent. Hinc b. BENGELIUS in Gnom. ad Act. V, 6.
 VIII. 7. obseruatu dignum est, quod Lucas in Actis numquam po-
 nit vocabulum δαιμόνια, de obsessis loquens, quod ipse tamen in
 euangelio sæpius etiam posuit, quam ceteri euangelistæ. Ex quo col-
 ligas, obsessionis vim post mortem Christi esse debiliorem, (1 Joh. III.
 8. Col. II. 15. Ebr. II. 14.) , Quamuis vero innumeræ sint frau-
 des, imposturæ, fabulæ, superstitiones, quæ per omnia sæcula ob-
 sessionum nomine ecclesiam, forum, integras prouincias, ciuitates,
 pagos, priuatorum aedes misere perturbarunt, quarum multa exem-
 pla enumerant WIERUS de præstigiis dæmonum, b. D. HAUBER
 in bibl. magica, Mer. CASAUBONUS in tr. de Enthusiasmo p. 38.
 de omnibus tamen idem adfirmare nec tutum, nec solidum videtur.
 Sunt enim quædam, sed fortasse pauca, quæ cum solidis fundamen-
 tis, legitimis testibus, iustis & sufficientibus niti videantur circum-
 stantiis, non statim, tamquam aniles fabulæ, repudianda sunt, sed
 accuratori certe examine inuestiganda. Nec enim ab aperta falsitate
 quarundam ad falsitatem omnium recte concluditur, nec argumentari
 licet, quia e. g. gemmæ possunt fingi, adeo ut vel experientissimi
 aliquando decipiantur, ideo nullum verum adamantem aut sapphi-
 rum in mundo existere, aut cum tot sint errores, nullam superesse
 veritatem. Dignum est, quod notetur, obsessionis corporalis exem-
 plum, à b. BENGELIO in Gnom. ad Joh. III. 16. è Mich. BECKII
 disquis. hermen. p. 5. allatum. Ceterum si vel hæc vel alia recentioris
 & superioris ætatis obsessionum corporalium exempla, non admittan-
 tur, nil inde fundamenti ad abneganda ea, quæ historia euangelica
 suppeditat, redundat. Quæuis enim ætas non modo peculiaria sua
 habet dona, beneficia, formas, sed etiam peculiare suas tentatio-
 nes, pericula, vexationes, noxas. Sic certum est exploratumque,
 morbos quosdam, antiquis cognitos, euanuisse, aliis, ipsis ignotis,
 in eorum locum succedentibus, ut ex defectu illorum nostro tempo-
 re, ad negandam eorum præsentiam antiquiori ætate non recte argu-
 men-

mentaremur. — Quæstionem illam celebrem de duratione donorum Spiritus Sancti *θαυματουργικῶν*, quæ inter Ven. LAVATERUM in *Ausichten in die Ewigkeit* P. I. ep. 10. qui perennitatem eorum propugnat, & S. V. D. NOESSELT in diss. de donorum Spiritus Sancti perennitate in ecclesia, 1770. qui ea angustis antiquæ ecclesiæ terminis circumferibit, agitata est, nostram iam non facimus; illud vero persuasissimi sumus, singulis ætatibus ea dispensare Deum & ecclesiæ sapientissime providentem, Christum, dona viresque, quæ illarum statui, genio, tentationibus, afflictionibus diabolicisque insultibus proportionatæ sint & accommodatissimæ. Cum igitur rara aut nulla Virorum, ab his dotis miraculosis instructorum, amplius suppetat copia, æque rara aut nulla sit illorum exercendorum occasio & necessitas, oportet, & maxime in hac re, quæ sine gloriæ Christi, victoris, imminutione, & Satanae victi triumphatique potestatis nimia exaggeratione, admitti non posset.

§. 5.

Ex his fundamentis, quid de GASSNERIANIS illis exorcismis sentiamus, iudicare non difficile erit: Non agnoscimus in hoc famigeratissimo viro, tantos in ecclesia strepitus excitante, *πνευματικῶν* illum, ab excellentissimis illis virtutibus donisque Spiritus tam ordinariis, quam extraordinariis instructum, quibus Apostolos virosque apostolicos sapientissime prisca ætate ornare voluit Dominus. Qui studia, vitæ agendique rationes huius opinati *θαυματουργῆ* probe accurateque inspexerit, næ is parum aut nihil apostolici spiritus, multum humani, plurimum arrogantia & *φιλαυτίας* in ipso reperiat. Nec illa distinctio hominum, quibuscum Diabolo aliquid commercii intercedat, in circumfessos, obsessos seu maleficatos, & possessos, scripturaria est. Gradus omnino operationes diabolicæ admittunt, qui autem, cum infinitis nitantur circumstantiis, non facile determinari possunt, æque minus ac gradus operationum gratiosarum Spir. S. in homine regenito, quæ pro ea, quæ hominis est, fidelitate continui incrementi aut decrementi capaces sunt. Multo minus immanis illa circumfessorum multitudo, & morborum, spiritus maligni opera excitatorum, copia, cum plena Christi de hoc hoste re-

De
exorcismis
Gassnerianis.

portata victoria, (1 Joh. III. 8.) cum permissione diuina, sine qua in corpus humanum nil valet, nil potest, (Hieb I. II) cum rationibus regni Christi, quod cum spiritualibus nitatur fundamentis, (Rom. XIV. 17) spirituales illi opponantur vires, arma, tentationes, necesse est, conciliari mihi posse videtur. Chronicos enim morbos, hystericas aegritudines, epilepsiam, *μελαγχολίαν*, mala, ex vehementioribus *πάθεισιν* orta, pleraque, si non omnia, diabolica vi & influxu excitari contendit. — *Praeceptum probatiuum*, quod venditat, nec Christi exemplo, nec apostolorum praxi, nec naturae Spiritus, per quem daemonia eiiciantur, respondet, huius enim est, leuare morbos, non excitare. Quicquid igitur in curationibus illis GASSNERIANIS, miro illo nostri temporis phaenomeno, prodigiosum videtur & mirabile, ope arcani cuiusdam naturalis fieri, non dissenserim, maxime cum sine tactu, & vehementiori aliquando personae, morbo è supernaturalibus causis ex hypothese orto laborantis, conuulsione, nulla facile fiat curatio. Prostant alia quaedam exempla hominum, morbos per tactum tantummodo leuantium, quale illud est VALENTINI GREATREACK, Hyberni, A. 1665. 1666. multa eiusmodi prodigia edentis, MARCI d' AVIANO, FRANCISCI BOGNONE, Florentini, de quibus Itali quantum gloriati sint, dici non potest. Hinc factum est, vt celeberrimus hic *Δαυματεργός* ab ipsis ecclesiae suae sociis multis, auitisque praediciis & superstitionibus liberis, mirum quantum exagitatus, & ab Exorcista munere, quod sibi ex arbitrio sumsit, imperiali-auctoritate remotus sit, id quod in singularem AUGUSTISSIMI gloriam, temporum nostrorum honorem, innum. rarum fraudum, in ipso ortu sopiendarum, in veritatis saluberrimae vberiorum agnitionem & patefactionem vergere, asserere non dubitem. Parum enim aberat, quin prisca aetas, obscura illa saecula, quibus insolitis eiusmodi praestigiis, superstitionibus, exorcismis, fabulis, fraudibus, ecclesia, forum, imperium & sacerdotium fascinata erant, rediissent! Nec illud praetermitti debet, recurrere subinde morbos, GASSNERI exorcismis pullos, & quidem plerosque, maiori etiam in quibusdam vi & vehementioribus paroxysmis, quod nec in Christi nec in apostolorum curationibus vsu venisse constat: Immo tot latebras, tot effugia conquisiuisse, vt in multis impotentiae specimi

minibus elabendi rima nunquam desit, omnes artis & virtutis frustratos effectus τῆ ἀπιστίας agrotorum tribuendo, aut prætextu morborum mere naturalium ad medicos remittendo. In ipso ceteroquin libello, quo animi sui sententiam de his operationibus Diaboli in corpus humanum prodit: *Weise, fromm und gesund zu leben, auch ruhig und gottseelig zu sterben, oder nützlicher Unterricht, wider den Teufel zu streitten, durch Beantwortung der Fragen: 1) Kann der Teufel dem Leibe des Menschen schaden? 2) welchen am mehresten? 3) wie ist zu helfen?* multa occurrunt, scripturæ non conformia, dogmatibus ecclesiæ RCatholicæ consentanea, ad reuiuiscientiam errorum, iam dudum è christiana ciuitate proscriptorum, renouandam apta, vt singularem aliquam vim & virtutem, nonnisi spiritualissimis propriam, in hoc homine residere, vix mihi persuaderi patiar. Ceterum qui pleniores fontes, de hac caussa sobrie & solide iudicandi, desideret, adeat & attente legat *Sammlungen von Briefen und Aufsätzen über die Gassnerischen und Schröpferischen Geisterbeschwörungen, von Joh. Sam. SEMLER, Halle 1776.* quamuis vir πολυμαθέστατος hypothæsi iam dudum assumptæ etiam in his velificetur, illique iusto plus, Diabolique influxui in corpus humanum iusto minus, tribuere videatur.

SECTIO III.

De potestate Diaboli in naturam.

§. I.

Asseruimus hæctenus potestatem Diaboli in animam & corpus humanam, cum suis limitibus. In reliqua opera Dei quid possit, restat, vt dispiciamus. Scriptura etiam in his potestatem diaboli ali-

F f 3

Probatur ex
Magia,
 quam

quam esse, & dictis & exemplis & legibus probat. Nec hoc modo Dominus naturae constituitur hostis, quod rebus naturalibus ad suam voluntatem abuti, earumque vires ad alterius perniciem dirigere dicitur. Quoties enim illud ipsum ab hominibus fit? Et in Diabolo daemonibusque insignem esse, & nostra longe sublimiorem, rerum naturalium illarumque virium, nobis adhuc occultarum scientiam, quis dubitet? & huius ope miranda quaedam effectusque producere posse, ad quos obstupescamus, facile intelligitur. Nescimus quidem, quousque vis & potestas Satanae extendatur, signa tamen & porrenta facere posse, ex 2 Thess. II. 9. constat, non quidem naturae ordinem immutando, quod solius Dei, creatoris, est, sed abditas rerum causas varie componendo, conciliando, connectendo. Origines hae sunt *Magiae* supernaturalis & diabolicae, de qua pauca iam disputabimus.

§. 2.

non naturali. Intelligimus hoc nomine illam infaustam scientiam, qua ex virtute diabolica mira quaedam & insolita perpetrantur, supra cognitionis humanae limites viresque posita, ut hominibus brutisque noceatur, miri morbi immittantur, homines & bruta incantationibus ligentur, iisdem vel mala pellantur, vel aduocentur, futura contingentia perspiciantur. Et esse quidem in rerum natura hanc scientiam, *Magiam*, & homines, illam exercentes, *Magos*, & nomina probant, & exempla, & leges, contra id hominum genus latae in S. S. Dari ceteroquin *Magiam* quandam *naturalem*, sine concursu & adspiratione diabolica, non abnuimus. Alter enim alteri rerum abditarum scientia praestat. Haec ipsa vero *Magia* naturalis ea est, quae rerum quarundam naturalium atque caelestium vires contemplata, earundemque sympathiam curiosa indagine scrutata, reconditas ac latentes in natura potestates in apertum producit; inferiora superiorum dotibus, sic copulans per eorum mutuam adplicationem, ut inde stupenda quaedam surgant mirabilia, non tam arte, quam natura, cui se ars ista ministram exhibet, haec operanti. De hac *magia* Excell. PLOUCCQUET in diss. de praecipuis animae humanae symptomatibus p. 43. §. 133. cum imagines a phantasia generatae pendeant

a statu sensorii interni, idem vero a cibo, potu, exhalationibus, infectionibus aliisque causis laedi & alterari possit: manifestum est, imaginationem adeo corrumpi posse ab eiusmodi rebus, ut morbus inde oriatur insanabilis. Hinc reuera datur magia infamis, quae physice operatur, & homines aequae ac pecudes perdit. Dantur enim homines malitiosi, qui materiis è vegetabili, animali & minerali regno abutuntur ad nocendum. Qui de hisce dubitat, eodem iure dubitare posset de effectibus vini, opii, veneni a morfu canis rabidi in animantibus se manifestantis, aliisque phaenomenis. — Indi, Aethiopes, Chaldaei, Persae hac maxime praecelluere Magia, naturae accuratissimi exploratores ea conducentes, quae ab ipsa praeparata essent, adplicando actiua passiuis, ut saepius, ante tempus, a natura ordinatum, effectum producerent, quem vulgus putauisset miraculum, cum tamen naturale opus esset, interueniente sola temporis praeventione, ut si quis in mense Martio rosas produxisset, & maturas vuas, aut fatas fabas, aut petroselinum, intra paucas horas ex crescere fecisset in perfectam plantam, & iis maiora, ut nubes, pluvias, tonitrua & diuersorum generum animalia, & rerum transmutationes plurimas perfecisset. Physicæ sublimioris gnari, herbarum, lapidum, naturæque virium scientia præditi his effectibus producendis pares esse, nemo iam diffitetur, ut solo naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earum & opportuna adplicatione opera edantur, plane admirabilia. De hac Magia nos non agimus, sed de magia supernaturali, cuius 1.) existentiam, 2.) naturam, 3.) quænam diaboli sint in illa partes, declarabimus.

§. 3.

Esse tale hominum genus, qui ex virtute quadam supernaturali mira & insolita perpetrent, varia declarant nomina, ipsis in S. S. indita. Quæ ad varia diuinationum genera pertinent, supra vidimus. C. IV. §. 9. Reliqua iam examinabimus. Memorantur inter prohibitas artes exercentes 1) מַשְׁפָּטֵי פֶּזֶם *Phazmaoi*, non meri agyrtæ, circulatores, circumforanei homines, nec enim hos igni adiudicasset Deus. (Exod. XXII. 18. Leu. XX. 27. coll. Jer. XXVII. 9. Dan. II. 2.) Ill. MICHAELIS vertit: *der Mondfinsternissen machen will.* conf.

— sed ex supernaturali, de cuius existentia agitur.

conf. C. IV. §. 9. p. 189. 2) מַגִּים Magi, ritibus, characteribus, figuris, aliisque instrumentis, vel ad futura cognoscenda, vel mira quædam perpetranda vtentes. (Gen. XLI. 8.) MICHAELIS, *Ausleger der Egyptischen Bilderschrift.* 3) לַחֲרֹשִׁים LXX. $\text{\epsilon\pi\alpha\omicron\iota\delta\omega\nu}$ $\text{\epsilon\pi\alpha\omicron\iota\delta\eta\nu}$, confociantes aut ligantes dæmones, serpentes, homines, bruta, incantationibus, (Deut. XVIII. 10 f. Pf. LVIII. 6. Jes. XLVII. 9.) qui certis verbis carminibusque ad mira quædam perpetranda vtentur, nostra ætate certis vocibus, formulisque, aut Scripturæ dictis dæmones expellentes, varios morbos sanantes, similiaque perficere adgredientes, *Seegensprecher.* Sic APULEIUS, PORPHYRIUS, JAMBlichus loquuntur de dæmonibus $\text{\kappa\alpha\tau\alpha\chi\omicron\rho\iota\omicron\iota\varsigma}$, Lyngibus Telebaritis, incantationibus in auxilium vocari solitis. MICHAELIS: *der Zauberlieder singet.* 4) Conueniunt cum his sine dubio: \מְשַׁפְּטִים , \מְצַפְּצִים , \מְלַחֲשִׁים mussitantes, pipientes incantationes (Dan. I. 20. II. 2. Jes. VIII. 19. XXIX. 4.) De his aliisque vocibus vid. GUSSETIUM in Comm. Hebr. p. 235. fs. quamuis non plene satisfaciât. In N. T. generali adpellatione nominantur Magi, (Act. VIII. 9. XIII. 6. 8.) $\text{\Phi\alpha\rho\upsilon\alpha\kappa\omicron\iota}$, (Gal. V. 20. Apoc. IX. 21. XVIII. 23. XXI. 8. XXII. 15.) quod quidem medium vocabulum est, sæpe autem cum deriuatis adhibetur de medicina noxia, veneficio, quod se hominibus salubre iumentisque venditat, sed vel per se, vel etiam adiuncto expresso fœdere, aut exco cum dæmoniis commercio, pestilentissimum est. Hinc idololatriæ iungitur. Occurrunt porro libri magici, (Act. XIX. 19.) & de $\text{\Phi\alpha\rho\upsilon\alpha\kappa\omicron\iota}$, qua Babylon amasios suos allicit, vid. not. BENG. *Erkl. Off.* p. 913. f. Inter *exempla* quibus existentia Magiæ supernaturalis probari solet, primi allegantur Magi Aegyptiaci, (Gen. XLI. 8. Exod. VII. 11, 12. VIII. 3. 7. 2 Tim. III. 8.) absurda est de his explicatio VAN DER HARDT, quam C. M. PFAFF in diss. de theologia parabolica adfert p. 33. Facta illorum non videntur meræ prælligiæ circulatoriæ fuisse, vt THOMASIVS, TURRETINUS, WERENFELS, NOLTENIUS, Ill. MICHAELIS, *Anmerk.* p. 19. aut effectus magiæ naturalis, naturæ enim vires per studium physicæ sanioris eo vsque exploratæ sunt, vt cum fiducia fere dici possit, nullam artem humanam huiusmodi phænomenis, absque contactu in distans producendis, sufficere: Nec fuerunt miracula ab ipso Deo facta, vt JOACH.

LANGIUS in H. E. V. T. p. 139. & FLEETWOOD in tr. de miraculis veris & falsis, RAMBACH in Coll. H. E. V. T. P. I. J. C. FÖRSTER von den Wunderwerken, putant, nam sic egisset Deus contra se ipsum, nec discerni possent miracula, quibus credendum esset, a miraculis, quibus non credendum; accedit, quod ipse Pharo *απισία* magna cum specie iuris potuisset defendere. Signa igitur illa ope sublimiorum spirituum edita videntur, quos incantationibus in auxilium vocarunt. Neque tamen determinare necesse est, an verus aliquis & realis effectus a malis spiritibus productus fuerit, an vero merae fuerint praestigiae atque illusiones. Posterius statuit BUDDIUS in H. E. V. T. T. I. p. 512. f. sed videtur textus plus dicere; realia igitur obiecta per vires finitas, humanis superiores, permittente Deo, adfuerint, necesse est. Non fuerunt miracula veri nominis, sed quaedam mirabilia, id est effectus hominibus inexpectati, imperscrutabiles, inimitabiles, quos incauti facile pro veris miraculis habuissent. Sapientissime, hæc signa edi, permisit Deus, nam Magorum potestatem mox ita limitavit, ut impotentia Magiae multo magis manifesta omnibus fieret, quam si non permisisset. (C. VIII. 18. l. IX. 11.) Ægyptii igitur per has artes ab initio fascinati facile potuerunt ad sanio rem mentem redire, & perspecto immani discrimine inter potentiam Dei & Magorum, veritatem diuinæ legationis Moysi perspicere. Illustrarunt gloriam diuinam viresque, omnibus Diaboli machinationibus longe superiores. (Exod. VIII. 19.) Hanc de Magis Ægyptiacis sententiam, maxima probabilitatis specie se commendantem, defendunt b. BAUMGARTENIUS, S. V. BOYSEN, alique plurimi. Nobis miraculosa videntur, quae Spiritibus altioris ordinis, & amplioris virium mensurae ordinaria sunt & facilia. — Occurrunt porro Magi Chaldaei & Babylonii, (Jes. XLVII. 9. 12. Dan I. II.) Philistaei, (Jes. II. 6.) exprobratur enim populo, quod sint *בפלישתים קננים* variis superstitionibus dediti, quibus vel cum Philistaeis certent. (Jes. VIII. 19.) *ידענים אבורה* consulendis interdicit populo Jesaias, ita, ut ad legem & testimonium illum amittat, in quibus nullæ insint praestigiae, fascinationes, malaeque artes: *אשר אין-לו שחר* De Saga Endorensi, Pythia, *Ἰγγασευίδα*, (1 Sam. XXVIII. multa disputantur. Quaecumque sententiam eli-

gas, difficultatibus premêris. Spiritus, quem ex inferis excitauit mulier, vel spectrum erat, Samuelis animam referens, præstigium quoddam Satanæ, quod permissione diuina Regi consulenti vera prædixit; hæc communior sententia plurimis placet, conf. COLLIER *Einl.* p. 257. f. & J. C. PFAFFII dogmata protestantium ex iure canonico comprobata, p. 131. GROTHII annotr. p. 227. vel anima Samuelis vera, è statu mortuorum educta & prouocata, quæ sententia D. PATRIK DELANY est, &, vt videtur, Ven. ROOSII in *Fußstapfen des Glaubens Abrahams* p. 471 - 475. Exemplum hoc est *vevôtas*, tam apud gentiles, quam iudæos familiaris, quæ non semper omni euentu frustrabatur, sed populo Dei per supplicii poenam interdicta, singulare quoddam cum dæmonibus commercium innuens. Nam & hi veritatem sæpius testati dicuntur. (Matth. VIII. 29. Act. XVI. 16 - 18. XIX. 15.) De hac mortuorum magica euocatione, gentilibus frequentata, conf. C. IV. p. 189. — De SIMONE MAGO, Gnosticorum Patriarcha, vid. Act. VIII. 9. sc. cuius exemplum vel *Magis* gratiæ ianuam apertam esse demonstrat; ELYMAM, siue BARIESUM, (C. XIII. 6 - 20.) Paullus adpellat diaboli filium, omni fraude ac scelere refertum, omnis iustitiæ hostem. Circa solem ψ . 11. multum occupatum fuisse Elymam, verisimile esse putat b. BENGELIUS in Gnom. ad h. l. — Hæc sunt exempla Magorum scripturaria, sunt alia, quæ historia profana & ecclesiastica suppeditat; de *Selene*, Simonis M. concubina refertur apud CLEM. ROM. L. II. de recogn. quod cum in ampla quadam turri esset, magna populi multitudine ad spectaculum concurrente, per omnes illius fenestras simul prospicere visa fuerit. *Philostratus* de *Apollonio Thyanao*, (urbis in Cappadocia sitæ) miracula recenset, quæ cum miraculis Christi, ineptissime comparantur, mortuos resuscitasse fertur, & varia stupenda prædixisse. Quin cum Ephesi in cathedra philosophica doceret, & eodem momento *Stephanus Domitianum Imp.* gladio inuaderet Romæ, ille, inquam, Thyanaus in eodem momento exclamauit: Euge Stephane, percutite Tyrannum; subsistens deinde paululum, iterum quasi tripudians exclamauit: percussisti, vulnerasti, occidisti. De hoc Apollonio conf. b. CLEMMII *Einl. I. Band* p. 143. f. & S. R. LESS *Wahrheit der christl. Rel.* p. 311. fs. Recte hinc Magorum magiæque existentiam pro-

probat C. M. PRAEFFIUS in diss. de operationibus diabolicis p. 6. experiētiā omnium sæculōrum. „ Pertinent huc, inquit, amuleta
 „ magica, sive Talismanes, sigilla, specula, gemmæ, statuæ ma-
 „ gicæ, fascinationum, incantationum, veneficiorum, præstigiatorum
 „ genera infinita, euocationes, adparitiones, fugationes spectrorum,
 „ oracula diabolica, (2 Reg. I. 3. Ez. XXI. 26. Hof. IV. 12. Zach.
 „ X. 2.) necyomantiæ veterum & recentiorum, philtrea & unguen-
 „ ta magica, immissiones morborum mirorum, sanationes itemque
 „ ecstasies & visiones magicæ, genii familiares, obsessiones diaboli-
 „ cæ, mira diabolica, translationes sagarum per aërem &c. tem-
 „ pestatum excitationes, mira in cadaveribus phænomena, qualia
 „ e. g. sunt Vampyrorum, detectiones metallorum & thesaurorum
 „ magicæ, nocumenta hominibus, bestiis, frugibus, herbis, aquis &c.
 „ illata, aliaque infinita, viribus naturæ ordinariis effici nescia.
 „ Nec tamen negamus, pleraque esse fabulosa, aliqua & meris su-
 „ perstitutionibus & imaginationibus absolui. Omnia tamen inficiari
 „ illiberale, pene dixerim, inciuile vel impium est. „ Quî ex va-
 „ riis illis generibus diuinorum, *εγγαστριδων*, fatidicorum, quo-
 „ rum antiquissima est in S. S. commemoratio, (maxime Exod. VII.
 „ XXII. 18. Leu. XIX. 31. XX. 6. 27. Deut. XVIII. 10 - 12. 1 Sam.
 „ XXVIII. El. VIII. 19.) nonnisi nugiendulos, præstigiatores, & ar-
 „ tifices ludendi facere quis possit, sine vlllo influxu & concursu malo-
 „ rum spirituum, non video. Circumstantiæ certe historicæ, superstes
 „ notitia antiquorum temporum, materia substrata, pœnarum diuina-
 „ rum grauitas, cum extremo gradu vigilantia aduersus delicta huius-
 „ modi coniancta, exempla N. T. contrarium sensum millies proba-
 „ biliorem faciunt, vt fiducia dissentientium, qua tuentur suam hypo-
 „ thesin, sit prorsus imaginaria. Ne vllius sæculi historia ab his ma-
 „ gicis artibus immunis est. Gnosticos ex consensu historicorum coæ-
 „ uorum, ad similitudinem Coryphaei, Simonis Magi, magiam exer-
 „ cuisse, communis omnium patrum & scriptorum H. E. sententia est,
 „ quamuis dissentiente VITRINGA in Obl. S. L. V. p. 166. 172. Fa-
 „ ctum vero etiam illud vidimus, vt Magiæ insimularentur, ab hoc
 „ enormi vitio alienissimi, veluti *Athanasius*, Arianorum flagellum,
 „ de qua calumnia vid. KLAUSINGII diss. *Athanasius vindicatus*.
 „ Lips. 1724. p. 28. fs. Antiquissimum fuerit, oportet, magiæ stu-
 „ dium;

dium; (Hiobi C. III. 8. (Jll. MICHAELIS sic vertit: *Hätten die Bezauberer der Tage sie zurückgeflucht! Sie, die den Crocodill hervorrufen können*, conf. ej. annot. p. 10. Hinc סִרְפִּיִּם nil aliud, quam simulacra quædam deorum videntur, quibus superstitio ad divinationem, cultumque idololatricum & magicas artes abutebatur. (Gen. XXXI. 30-36. 2 Reg. XXI. 21. Ez. XXXI. 26. Zach. X. 2.) conf. WITSII *Ægyptiacorum* L. II. C. X. p. 99. fs. His omnibus rite expensis de Magorum existentia vix dubitare licet, quamvis eorum numerus vel nimis augeri, vel nimium deprimi soleat. Sacram scripturam cum larvis pugnantem faciunt, qui atrocissimi huius criminis existentiam inficiantur, conf. Magn. D. FABRI *dis.* de influxu adæmonismi p. 34.

§ 4.

natura
Magiæ.

Jam vero ubi ad *Magiæ naturam* declarandam pergimus, difficilis est quæstionis propositæ enodatio. Est nimirum alia species *Magiæ veneficæ*, quæ poculis, philtis, variisque veneficorum medicamentis perficitur; herbis enim & carminibus mala vel arcescere vel pellere putabantur Magi; tales herbæ in Thessalia nasci credebantur, iuxta Tibullum L. IV. eleg. 2.

Quicquid habet Circe, quicquid Medea veneni,

Quicquid & herbarum thessala terra gerit.

Sic in lege XII. tabularum iis, qui messem excantassent, pœna constituta est, ut non dubium sit, Magos etiam solis verbis & affectibus, aliisque similibus non in se ipsos modo, sed etiam in res externas sæpe mirum aliquem produxisse effectum. Ad hanc *Magiæ* speciem pertinent procellarum & tempestatum excitatio; cf. b. BENGELIUS ad Matth. VIII. 26. porro aëris infectio; vredinis vel rubiginis productio; animalium & pecorum interfectio; hominum lætio & infestatio; morborum vel excitatio, vel imminutio, vel curatio: alia *Magiæ* species est *divinatoria*, de qua supra diximus & varia est, quorsum pertinent extispicia, πυροσκοπία, ἰχθυομαντεία, ἀνθρωπομαντεία, aruspicina, γαιομαντεία, ὕδρομαντεία, πυρομαντεία, κληρομαντεία, divinatio ex somniis, adde γοητείαν, νεκρομαντείαν, θεομαντείαν, λεκανομαντείαν, γαστρομαντείαν, καποπτρομαντείαν, κρυσαλλομαντείαν, δακτυλομαντείαν, ὄνυχομαντείαν,

τεία, κοσμινομαντεία; alia Magiæ species est *praestigiatoria*, qua species & imagines rerum exhibentur, opera *φανόμενα* pro veris sublituntur, & homines luduntur, decipiuntur, & hæc est illusoria, quibus circulatorum instar mirabilia quædam fiunt, non tam incantamentis & imprecationibus, dæmonumque fallaciis, quam certis fumigiorum vaporibus, luminibus, philtis, collyriis, alligationibus & suspensionibus, præterea annulis, imaginibus, speculis, similibusque Magicæ artis instrumentis: multa & manuum prompta subtilitate & industria fiunt, ab histrionibus, iaculatoribus, chirosophis. Exempla quorundam, hanc artem profitentium, enumerat, *Cornelius Agrippa* ab *Nettesheim* in libro de vanitate scientiarum p. m. 30. fs. cap. XLVIII. Idem speciatim quoque agit de *Goetia* & *Necromantia* p. 74. fs. Cap. XLV. Cur autem, inquit, *Goëtici* illi solis malis vtantur dæmonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficile comparant, quia Dei iussum exspectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominibus congregiuntur; mali autem faciles se exhibent ad inuocandum, falso fauentes, & diuinitatem mentientes, semper præsto, vt astu suo decipiant, vt venerationis honore fruantur, vt adorentur. Et quia mulieres secretorum audiores sunt, ac minus cautæ, arque in superstitionem procliuës, faciliusque illuduntur, ideo illis se præbent faciliores faciuntque ingentia prodigia. Nec enim omnia, quæ poëtæ de *Circe*, de *Medea* canunt, quæ *CICERO* de *Sagis* in L. I. de diu. docet, *PLINIUS*, *SENECA*, *AUGUSTINUS*, multique alii tum philosophi tum catholici doctores & historici, ipsæ quoque sacrae litteræ, vt vidimus, de Magis tam viris, quam feminis commemorant, anilibus fabulis merisque commentis otiosorum hominum annumerauerim, quamuis tam in defectu, quam in excessu heic peccari facile posse & actu peccatum esse, non ignorem. Hinc sui sæculi genium redolent, quæ peculiari tractatu de *Sagarum* impietate, nocendi imbecillitate, & pœnæ grauitate, scripsit *Theod. THUMMIUS*, Tub. 1621. & *J. A. OSIANDER* de *Magia*, cuius compendium exhibet in *Exerc. XXXVII.* p. 194. fs. Ceterum de *Magia* conf. *b. BENGELII Reden über die Offenb.* p. 485. fs. *b. CRUSII* hypomnem. in theol. prophetica P. II. p. 636 - 657. inprimis quoque *Constantini Franc. de CAUZ*, in academia *roborentana Quirini*, de cultibus Magicis, eorumque perpetuo ad ecclesiasti-

& remp. habitu, Libri duo, cum adiunctis quibusdam eo pertinentibus, ad iurisprudentiæ legumlatoriæ illustrationem, Viennæ 1768. *Anweisung der Allergnädigsten Landesverordnung in Absicht auf die Zauberer u. s. w.* Conf. S. V. D. ERNESTI N. *Bibl. T. VIII. p. 741. fs.* Nec abludunt ab his & quæ conferantur, digna sunt, CORN. AGRIPPÆ scripta de philosophia occulta, de qua in L. de vanitate scientiarum p. m. 82. ita: de magicis scripsi ego iuuenis adhuc libros tres, amplo satis volumine, quos de occulta philosophia nuncupavi, in quibus quicquid tum per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hæc palinodia recantatum volo: permultum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contriui. Tandem hoc profeci, quod sciam, quem his rationibus oporteat alios ab hac perniciæ dehortari. Quicumque enim non in veritate, nec in virtute Dei, sed elusione dæmonum secundum operationem malorum spirituum, diuinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, *ἀγώγυμα*, & cetera opera dæmoniacæ & idololatriæ fraudes exercentes, prælligia & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari iactant, omnes hi cum Iamne & Mambre & Simone M. æternis ignibus cruciandi destinabuntur. „ Hinc magia, ipsis gentilibus, e. g. CURTIO L. III. C. I. non ars, sed vanissimi cuiusque ludibrium, PLINIO fraudulentissima artium audit, intestabilis, irrita, inanis. *Tiberius, Nero, Hadrianus, Caracalla, Julianus*, arcana huius artis eoptæ, & peritissimis magistris cincti, apertissima illius impotentia documenta sistunt, testes iudicii diuini in hoc genere hominum statuendi.

§. 5.

quaenam sint
in illa Diaboli
daemonum-
que partes? Cum igitur sint varia Magiæ species, cum dentur Magi diuersi ordinis, quænam in his *Diaboli malorumque spirituum sint partes*, superest, vt ostendamus. Omnes, quotquot sunt, Magiæ species in sacris libris grauissime esse prohibitas, in aprico est, nec huius interdicti ratio vlla est probabilior solidiorque, quam quod in exercitio harum artium commercium quoddam cum Diabolo dæmonibusque intercedat hominibus; quare etiam fit, vt Magia, *Φαρμακεία*
cum

cum idololatria iungatur. (Apoc. XXI. 8.) Illud vero commercium variis modis obtinet, vel mediate, vel immediate, vel directe vel indirecte, vel subtiliter, vel crasse, vel remotius, vel propius, secundum concursum vel generalem, vel specialem, vel specialissimum. In illis incantationibus Dæmones in auxilium vocari videntur. Deus huius mundi, & *simia* in omnibus veri Naminis, amat inuocari, (Matth. IV. 9.) eundemque sibi cultum exhiberi, qui soli Deo debetur. Illæ enim formulæ verbaque, ad verum Deum non directa, nonnisi Dæmonas ferire, certum est. Et quemadmodum Dominus prope est omnibus inuocantibus eum serio & sincere; (Ps. CXLV. 18. 19. XXXVII. 4.) ita nec suos frustra inuocare sinit Diabolus, eorumque precibus, labentissime annuit. Hinc Magiæ nonnisi student, sua culpa iusto Dei iudicio in peruersum sensum traditi, uti videre est in Judæis, qui, cum ob grauissima delicta, & necem prophetarum & Domini I. C. a Deo abiecti & repudiati essent, cultum אלהים אחרים לשדים ללא אלה ללא אלה exhibuerunt, & ab eo tempore Diabolo plurimum litarunt. Saulis exemplum imitati, qui, cum Deus, ob eius inobedientiam atque impietatem commercium abruptisset, neque vlla ratione ad ipsius vota respondere annuisset, ad Diabolum illiusque instrumenta impurissima se conuertit. (2 Sam. XXVIII. 6 7.) Accedit, quod Deus post repudium, populo suo prisco datum, per iustissimum iudicium, Diabolo potestatem concedere potuerit, ut eorum mentes excæcaret, (2 Cor. IV. 4.) iudicaret, (Rom. XI. 7. 10.) eos laqueis ad libitum suum captiuos teneret, (2 Tim. II. 22.) & fortasse præstigiis & effectibus nonnullis oculos ferientibus fascinarer. Hinc b. LUTHERUS: iudæum hominem (talem, quales post Christum repudiatum plurimi erant,) scatere tanto superstitionum diabolicarum cumulo, ut numerum pilorum de nouem vaccis longe excedat. Id manifestum fiet unicuique, qui ea, quæ de *Kabbala* sua & speculatiua & practica docent, recogitauerit, de qua conf. CORN. AGRIPPE Tr. de vanitate scientiarum p. 77 - 80. Et hæc ipsa rationem suppeditant, cur in Ecclesia rariora sint Magorum exempla. Omnium cum Deo communioni renunciare, fœdus baptismale enormiter violare, profundissimæ malitiæ se tradere, omnem fidem in Deum & Salvatore[m] eiurare, detestabiles gentilismi & repudiandas iudaismi abiecti

iectiones superstitiones ex orco reuocare, oportet, qui his artibus se tradat, & ad abominabilem hanc idololatriæ speciem, vel in media euangelii luce, grauiori iudicio, delabatur. Patrum communis sententia erat, Magis tale commercium cum dæmonibus intercedere. **MINUCIUS FELIX** de Vanitate idolorum C. XVI. 9. Magi, inquit, Dæmonibus adspirantibus & infundentibus præstigias edunt, & **LACTANTIUS** II. 14. 10. Magorum ars omnis ac potentia dæmonum adspirationibus constat, & **APULEIUS** de Deo Socratis p. 45. Dæmones curant vel somniis conformandis, vel oscinibus erudiendis, vel vaticiniis inspirandis. **ATHANASII** & **TERTULLIANI** testimonia vid. in **WITSII** Ægypt. p. 344 f. Nil enim magis conuenit cum Diaboli malitia, generalique proposito, quam Magia, & infamis illa cupiditas, hominibus a veri Numinis cultu abductis persuadendi obseruationem vanarum eiusmodi curiosarumque superstitionum, quæ parum forte præstant in oculis Dei plena apostasia & idololatria. Malim igitur, si qui sunt, illos effectus, causis, naturæ vires supergredientibus, quam mere naturalibus adscribere. Nec enim optimi quique naturæ studiosi & scrutatores iis producendis pares se profiterentur.

§. 6.

de grauitate
criminis
Magiae.

Grauitatem criminis Magiae, siue habeat effectum, siue non, siue aliquid possit, siue illusio mera sit, plura condocent: ipsa natura huius peccati, quod cum turpi derelictione Dei, nomini ipsius sanctissimo illatâ summâ contumeliâ, idololatriæ summo gradu, qui in cultu & adoratione Dæmonum ponitur, cum praua voluntate, aliis nocendi, res creatas peruertendi, & ad illicitos vsus adhibendi, coniunctum est; poenæ in Magos diuinitus sancitæ atrocitas, (Deut. XVIII. 12. Leu. XX. 27. Exod. XXII. 18.) quæ nec in N. T. dispensari posse videtur, conf. **J. A. OSIANDRI** Exerc. XXXVII. p. 199 - 202. (Bullam Innocentii VIII. contra Magos exhibet **b. CLEMENS** in *Einl.* T. III. p. 222 fs.) & omnis obsequii, fidei, amoris in Deum & Saluatorem vel expressa, vel tacita eiuratio; sanctissimas res, nomina, verba, ad suas nefarias libidines & cupiditates applicandi summa temeritas. Quamuis superiori ætate in quæstionibus

bus, hoc crimen spectantibus, vehementer peccatum esse, audacter asseuerem; quid enim ab illis ἀδελφεσέποις οὐβέσιν, immo in illa ætate anili, ἀδελφεσάτοις, per torturas extorqueri poterat? criminis certe nunquam commissi, nec cogniti confessio violenter expressa in multis est. Summa igitur moderatione in his opus, quam nostra & superiori ætate multi suaserunt, e. g. auctor cautionis criminalis circa processus contra Sagas, quem LEIBNITIUS excitat Theod. §. 97. aliique plurimi ex theologis & Jctis. Remedia spiritualia quam maxime, adhibenda esse existimem, nec carceres, vivicomburia, supplicia. Rariora sunt nostra ætate, uti fere omnes crassiores Cacodæmonis operationes, Magorum exempla, nec in ecclesia Dei tolerabilia, & in institutionibus nostris catecheticis bene & sollicitè proscrip̄ta, fortasse vero in gentibus, a vero Dei cultu & cognitione alienis, eo frequentiora, ut eorum in vltima scripturæ pagina non immerito facta sit mentio. (Apoc. XXI. 8. XXII. 15.)

§. 7.

Ad potestatem Diaboli in naturam, inprimis etiam pertinet *mirabilium* quorundam perpetratorum facultas, quae ipsi in sacris litteris vindicatur. (2 Theff. II. 9. Apoc. XIII. 2. 11. 13. XVI. 14.) Signa haec & prodigia fiunt per Draconem, qui suam ἐξουσίαν cum antichristo communicaturus est. Et facile intelligitur, quæ fieri possit, ut diaboli daemouumque ope, eminentiorum illorum atque sagaciorum spirituum, qui vastissimam rerum, in terra de Deo restantium, multitudinem intelligunt, stupenda eiusmodi & mirabilia opera edantur. Il se peut, inquit LEIBNITIUS Discours de la Conformité de la foi avec la raison §. 3. qu' il y ait des miracles, que Dieu fait par le Ministère des Anges, où les loix de la nature ne sont point violées, non plus, que lorsque les hommes aident la nature par l' art; l' artifice des Anges ne differant du nôtre, que par le degré de perfection. Quæ facultas si bonis angelis competit, etiam malis, si Deus permittat, tribui posse videtur. Quamuis igitur miraculorum, proprie sumtorum, perpetratorum facultatem Satanæ non demus, miros tamen & stupendos effectus perspicacissimum hunc artificem producere posse, quis dubitet? Prostant in S. litteris tales effectus,

ctus, angelorum interuentu & opera præstiti, ad quos obstupescimus, e. g. strages ab angelo exterminatore in Ægypto, altera in castris assyriacis edita; & hæc opera, si naturam viresque angelicas spectes, ordinaria ipsis sunt, nobis vero extraordinaria & miraculosa. Illud extra controuersiam positum est, angelos neque bonos neque malos, nihil noui creando producere posse, nihil absque omni causarum naturalium concursu efficere, nulla opera miraculosa, diuinis æqualia, propriis viribus edere; nec tamen eapropter ipsis omnis in dirigendis causis naturalibus, ad effectus extraordinarios, vis & efficacia ab iudicanda est, sine ulla tamen aut immutatione aut præteritione legum naturæ generalium, quæ si fiat, miraculi proprie sumti & diuini natura exprimitur. Hæc si recte attendantur, fomes illius controuersiæ, quæ de miraculis diuinis & diabolicis agitata est, extinguitur. Omnem hanc doctrinam accurate & solide excussit S. R. D. LESS *Wahrheit der christl. Rel.* p. 243 - 396. Illud singulare est, nullam esse religionem in mundo, quæ se non miraculis confirmatam iactet. *Turcae*, teste *Busbequio*, illorum varia & multa venditant, *Chinenses Confutii* miraculis gloriantur, *RCatholici* ingentem eorum numerum referunt, quibus ecclesiæ suæ auctoritas stabilita sit; quamuis vero eorum maxima pars Clericorum phantasiis debeatur, largiri tamen illud non dubitamus, a Diabolo quandoque aliquid præstari posse, quod mentes in erroribus facinet, & simpliciores decipiat. Talia etiam in *gentilibus* inuenias. *Brenno*, gallorum duce, cum exercitu 200000 militum ad Delphos delereto, omnes sanctitatem eius loci & diuinitatem Apollinis venerabantur. Præsentiam Dei, inquit *JUSTINUS* L. XXIV. c. 8. & ipsi statim sensere, nam & terræ motu portio montis abrupta Gallorum strauit exercitum, & confertissimi cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & frigore saucios ex vulneribus absumsit. — *Signa* igitur, quibus miracula vera a falsis distinguuntur, probe obseruanda sunt. Omnium primo spectandus est *finis*, quem miracula intendunt, qui si Deo dignus sit, non possunt non eundem habere auctorem, e. g. veritatis cuiusdam diuinæ confirmatio, missionis extraordinariæ auctoramentum, stertentium hominum valida & fortis excitatio, aliique effectus, Dei virtutibus digni. Nec opus esse puto, ut quis ad hanc verorum falsorumque miracu-

raculorum discretionem omnes naturæ vires habeat cognitæ perspe-
ctasque, vt intelligat, quid sit supra illas, vel illis sine speciali Dei
opera conforme. Illis enim finibus impetrandis ea quoque opera ido-
nea sunt, quæ ostendunt, singulari quadam ratione diuinam inter-
cedere prouidentiam, & ipsas quoque creaturas, quarum accedat mi-
nisterium, Deo in illa causa seruire. Porro miracula Dei, inquit
HEIDEGGERUS in corp. Theol. christ. T. I. p. 298. ædificant,
ad statum realiolem, perfectiorem, ordinationem, amorem quippe
& glorificationem sui, & salutem ac benedictionem hominum tendunt;
Satanæ vero mira, limitatæ per Dei voluntatem potentiz effectus, ad
extremam denique confusionem & ἀταξίαν, qua homines corrupti
& miseri ad statum corruptiorem, miseriorem, a Deo, luce, per-
fectione, felicitate remotiorem deprimuntur. Vniuersalissimum mi-
racula discernendi signum non immerito habetur circumstantiarum
omnium, quæ concurrant, amica conspiratio; si manifestum sit,
factum eiusmodi vere contigisse, & vires humanas excedere; si caus-
sa instrumentalis miraculi sit iam aliunde probata, tamquam sincera
& fallaciæ expers; si indicia adsint, gloriam & sanctificationem
nominis diuini, opportune ac tempestiue, per huiusmodi factum pro-
moueri; si aptum sit & idoneum factum ad sanctissimos hos fines;
si nihil in eo his finibus contrarium appareat; si analogiam habeat
cum miraculis indubie talibus; si sapientum & exercitatorum examen
non refugiat; si interior etiam gratia & benedictio diuina externum
hoc medium comitetur; maxime vero si huiusmodi miraculum non
tendat ad euerisionem doctrinæ sufficientibus iam antea miraculis a Deo
confirmatæ; neque stabiliat errores, & abusus verbo Dei contrarios,
cum Deus sibi ipse aduersari nequeat., Signa hæc ad quæuis, &
romanensium & aliarum religionum, miracula si dextre adplicentur,
nullum est dubium, quin veritas mentem piam exploratoris lucidif-
simis collustratura sit radiis, vt sobrie iudicaturus sit, nec è possessio-
ne veritatis recte cognitæ exploratæque facile deturbetur. Certum
est, inquit LEIBNITIUS, falsi miraculi signum, si vel naturæ
vires, vel antiquius aut prius aliquod miraculum præstando effectui
suffecissent.

superstitiones
circa hoc ge-
nus operatio-
num diaboli-
carum.

Magna est *superstitionum* copia, quibus potestas Satanæ in naturam vulgo prægrandis sistitur: cum alii ipsi facultatem tribuunt, faciendi aurum, argentum, gemmas, thesauros, ad ditandos, suosque in laqueos trahendos homines: alii ipsi thesaurorum in terra absconditorum inquirendorum modum adsignant, quem magica quadam vi, & exorcismis homines ab ipso extorquere possint: ad nefanda hæc piacula multos iam coëgit auri sacra fames, sine vlllo vero inde sperato fructu euentuque, immo contrario, summa paupertate, inde secuto. conf. C. M. PFAFFII *diff. de inuocatione S. Christophori ad largiendos nummos* 1748. Tub. Fit quidem *Mammonis*, (Matth. VI. 24.) mentio, quod nomen est Dæmonis, quo secundum syriacam linguam adpellantur diuitiæ; hoc autem non ideo est, quod Diabolus in potestatem habeat, dare vel auferre diuitias, cui velit, sed quia eis vitur ad hominum tentationem & deceptionem. Vefana illa & impia genios tum bonos tum malos inuocandi consuetudo, vt pecuniæ copiam adferant, ex reliquiis illorum sæculorum est, quibus superstitio omnem orbem inundauit, & grauissimis poenis, tum in ecclesia tum foro, coërcenda est. — Superstitio est, qua aqua, sal, oleum, ignis, lac, butyrum, inanimata alia exorcifantur, vt ab illis diabolus omneque maleficium diabolicum pellatur, tempestates auertantur, benedicatur certis suffumigationibus, ex certis herbis factis contra diabolum dæmonasque, medicamentis, quæ obfessis dentur. Hæc omnia pudendas olent superstitiones, thesauripetarum deliramenta, benedictiones illas magicas, incantationes, schedas superstitionofas, *Seegensprechereien*, quæ proh! dolor! tanto pere & inter nos in pellendis spectris & morbis bestiarum, maleficiisque vel veris vel fictis frequentantur, vix exterminabilibus, sequente etiam subinde effectu, qui vel aliis ex causis contingit, vel lusus Diaboli est, ad homines in superstitione retinendos. — Superstitio est, quæ tribuit Diabolo potestatem, præseruandi corpus à globorum & gladiatorum impetu. Nec enim corpus humanum ita indurare posse videtur, aut ea qualitate perfundere, vt sit in se omni ictui excipiendo par, neque penetrari possit. Cum enim Deus humanum corpus ita condiderit, vt vehementi concussionem lædatur, & dissolutio

fiat

fiat continui, non admittendum erit, in ipsis eorum corporibus, quæ credunt obdurata ad spicula, globos, enses, esse illam duritiem, ut penetrari nequeat: gravissime peccant, qui vel vllas adhibent herbas, radices, vel verba, vel characteres, vel carmina, istiusmodi præsidium conciliatura, tum quia contra ordinem Dei esset in natura constitutum, tum quia media adhiberentur non proportionata effectui, tum quia optimum medium in Dei providentia plane negligeretur. — Superstitio est, qua vulgus certis hominibus potestatem tribuit, homines, pecudes, feras per certa signa verbaque ita ligandi, ut immobiles loco cuidam adsistant, nec possint ultro citroque gradum provehere. Puridam hæc omnia superstitionem produunt, cuius vestigia, recte apud imperitiores serpentina, omni, qua fieri potest, opera studioque ex ecclesia & ciuitate, animisque hominum eliminanda sunt. Sed Augiæ stabulum purget, qui ad hæc omnia eradicanda operam conferat.

SECTIO IV.

De potestate Satanae in hominem naturalem.

§. I.

Quilibet homo vel in statu naturæ viuit, vel in statu gratiæ. Vel de homine naturali. *Ψυχικός* est, vel *πνευματικός*, (1 Cor. II. 14.) utriusque huic statui tentationes suas accommodat Satanas. In statu naturæ viuunt, qui cum nondum acceperint Spiritum Dei, ex seipsis nihil habent præter animam, rationem & vires naturales, sibi adhuc relictas, quales sunt omnes, qui per gratiam Dei eiusque Spiritum diuinitus non illuminati, nec regenerati sunt. *Ψυχικοί πνεύμα μὴ ἔχοντες*, (Jud. v. 19.) qui eam habent indolem mentemque, ut non nisi ea

quærant & adpetant, quæ ad vitam animalem⁷ pertineant, & in iis solis felicitatem quærant, qualia sunt voluptates, opes, honores, varius vitæ splendor. Nec est huius loci, hanc vocis ψυχικῆ significationem pluribus probare, & contra ESTIUM, & S. R. D. SEMLERUM, qui ESTI interpretationem recoxit, per ψυχικῆς eos intelligentes, qui, licet iam credant in Christum, & iustificati sint, tamen, præ mentis imbecillitate, non recipiant altiora fidei mysteria, vindicare. Nexus orationis apostolicæ, & prædicatæ ψυχικῆ, quæ sunt, πνεῦμα μὴ ἔχειν, πνεῦμα τὸ κόσμῳ λαβεῖν, & δεχθῆναι τὰ τῷ πνεύματος τῷ Θεῷ, illa pro μωρία habere, nec ea posse cognoscere, communem huius vocis interpretationem sustinent, qua respicitur non sola affectuum & cupiditatum carnalium intemperies, sed omne id, quod in natura humana vitiosum est & corruptum, arte insuper & ingenio auctum & infucatum, hominem impediens, quo minus ea, quæ Spiritus Dei sūt, fide diuina & salutari recipiat. Horum vero hominum, varie constitui possunt classes, prout siue intellectum, siue voluntatem ac proensiones, siue conscientiam, siue vitam tandem atque externas actiones spectes. Sunt alii, qui speciem christianæ pietatis externam habent, (2 Tim. III, 5.) alii externa quoque eius specie destituti sunt. Hi vel aperte improbi sunt vel honesti, & horum alii civilis tantum iustitiæ, alii honestatis etiam naturalis, alii simul etiam pietatis naturalis studiosi. Inter aperte improbos & flagitiosos, supremum ii gradum tenent, qui veræ pietatis hostes vel manifesti, vel clandestini, vel persecutores sunt, & omnium maxime obdurati; aut, quæ THOMASTI distinctio est, flagitiosi alii sunt in statu humano, alii bestiali, alii diabolico: Qui præter honestatem naturalem, pietatis etiam christianæ speciem habent, idque vario gradu, vel bona fide, tales sunt, vim atque indolem veri christianismi ignorantes, vel malitiosi hypocritæ. Summus in illo genere gradus est pharisaismus. Hi omnes, quoad conscientiam sunt vel in statu securitatis, vel in statu seruitutis, strictius dictæ. In his peccatum dominatur; omnes peccato seruiunt, vitæ spiritualis expertes; mundum amant; in aliis avaritia, in aliis ambitio, in aliis voluptas dominatur; in aliis omnia illa simul ira temperata sunt, vt species quædam virtutis & honestatis in illis adpareat plane singularis.

I. §. 2.

Hos omnes non peccati tantum dominio, sed quodammodo Satanæ quoque, diuersis gradibus, subesse, plura scripturæ loca in-
nuunt. — (Eph. II. 1 - 3.) Magnitudinem beneficii in euangelio, num diaboli
potestati
subsit?
ipsis, *gentilibus*, oblatis in memoriam reuocat Paullus; id vt pluris
astiment, tristem eorum statum priorem describit, miserrimum, &
prorsus lamentabilem: mortuos fuisse delictis & peccatis, omnis vi-
tæ spiritualis, fidei, amoris, spei expertes, atque in malis versatos es-
se, pro ea, quæ sit huius mundi vita, consuetudo & genius, ad nu-
tum arbitriumque illius principis, cuius omnis potestas in tenebris,
Dei rerumque diuinarum ignoratione, & vitis sita sit, (nam sic
ἐξουσίαν αἰετός intelligi, ad mentem S. V. D. ERNESTI, gratus
amplector, Col. I. 13.) illius Spiritus, cuius efficacitas & operan-
di facultas in ipsis illis hominibus, euangelium oblatum repudianti-
bus, luculentissime pateat: nec meliorem fuisse suam aliorumque
iudaeorum conditionem, *ψ. 3.* etiam ipsos versatos esse aliquando,
carnis, spiritus Dei expertis, cupiditates perficientes, tam crassiori-
bus, quam subtilioribus vitis indulgentes, & in illo statu, citra gra-
tiam Dei in Christo, iræ diuinæ iustissime obnoxios, dignos suppli-
cio. — Hæc ipsa cooperatio Satanæ clarius intelligitur ex compara-
tionē status naturæ & gratiæ. — Deus amat ordinem, decus, men-
suram; Satanæ confusionem: Deus est Deus amoris, (1 Joh. IV. 16.)
& Satanæ *ἀνθρώποκτόνος*: (Joh. VIII. 44.) vel pessimis hominum
aridet probitas, vitæque integritas in aliis, soli daemones omnibus
virtutibus inimici sunt. Statum naturalem Deus paucitatis, simpli-
citatatis, sinceritatis, veritatis, soliditatis, honestatis, necessitatis a-
mantissimus, sine auxiliis gratiæ, vel generalis vel specialis, sibi soli
numquam reliquit; manus contra obstetricantes vbiuis admouit Dia-
bolus, vt illius status sufficientiam, ad bene beateque viuendum,
ἀνδάδειαν persuaderet, res multas arte compositas, multum spe-
ciei & luci realis verbalisque præ se ferentes, ipsa vero re parum
habentes, falsas, vanas verborum, gestuum, & actionum, hone-
stati sæpe contrarias, otiosas, noxias, excoleret & propagaret,
sibi que propter hæc homines, quasi re bene gesta, cultorum poli-
tiorumque nomen sumerent. Nec facile earum artium, quibus vim
suam

suam in hominibus naturalibus munire allaborat, iniri potest numerus. Nulla vero re magis conspicua redduntur, quam insuperabili illa in multis contumacia, & incredibili obstinatione animi, qua Euangelium Jesu Christi vulgo repudiatur. Id quod in homine tot naus, tot defectibus, tot peccatis ex proprio sensu laboranti vix concipi posset, (2 Cor. IV. 4. Luc. VIII. 12.) nisi mentes infidelium & oculos occaecauisset Satanas, quo minus clarissimis euangelii radiis perstringerentur. Subesse homini naturali eiusmodi vim noxiam, quae miseriam, statumque damnabilem, sincere & serio agnoscere non sinat, peccata, cordique prauitatem extenuet, fidem in J. C. remoretur, communionem Dei Christique, omnis gratiae, salutis & gloriae fontem limpidissimum, inspidam reddat, mutationem salutarem animi, quam doctrina euangelii requirit operaturque, vel ut difficillimam, vel plane impossibilem obiciat; obstacula augeat, consilia optima interuertat, differatque; superba scientiae opinione inflat; praediciis atque erroribus, animum obfirmet fascinetque; vitiis indulgere faciat; veritatis salutaris, saepius repetendae inculcandaeque, fastidium ercet; securitatem carnalem promoueat; bonos & spirituales motus debito fructu destituat, scrutinium sui penitus impediatur; leuitatem animi atque socordiam alat; negotiis huius vitae immergat, ut frigus in exercitiis pietatis, torpor precum obrepat, studium aeternitatis languet, rerum diuinarum & spiritualium sensus expiret; falsa & peruersa opinione, & fiducia gratiae impleat; & quid multa? ἀπιστία, vnum omnium peccatorum fontem alat, firmet, stabiliat; his omnibus, inquam, salutis verae impedimentis, ad voluntatem hominis, cui semper potiores partes debentur, vel magis vel minus cooperari diabolus, & natura rei & loca scripturae euidentissime declarant. Quicumque igitur euangelium spernunt, manent mancipia illius spiritus, & amplius capiuntur; & sicut expressa Satanae mentio fit in describendo statu gentium, (Act. XXVI. 18.) ita christianorum, foederi quidem gratiae inistorum, illud vero infidelitate vitiisque abrogantium, par eademque est conditio, immo certa ratione deterius culpabiliorque. Quis in peruersa irrogenitorum mente & enormibus flagitiis concursum malarum mentium non opinetur? Quis in eo non videat Diaboli potestatem, quod in suis negligi faciat, vel ipsa naturalis probitatis, decori, pudoris, aequitatis virtutisque praecipua?

vt idæ de honesto & ἄρπῃ in homine, moribus deprauato, plane extinctæ videantur. Sic dæmones secundum *Justinum M. σύμμαχον λαβόντες ἐν ἐκάστῳ κελὴν ἐπιθυμίαν*, homines laqueis suis detinent, in statum animæ ψυχικόν ingressi.

§. 3.

Callidissimus hic spiritus singulis irrogenitorum classibus, statui, & quemodo? vitæ generi, corporis κρᾶσει, animi indoli, peculiaria attemperat retia. Omnium vero familiarissimum illud est, vt falsum lumen obtendat, quo minus verum videatur. *Ratio*, inæstimabile illud beneficium diuinum, quod vero ex peccato, vti omnes animi corporisque vires, insignem labem contraxit, plerumque illud est idolum, quo suis in detrimentum veritatis reuelatæ, in maioris luminis abnegationem, in noxiam qaandam ἀυθάδειαν imponit. Omni hinc æuo tentatori familiare fuit, lumen, opera, artes naturales mirum in modum extollere, vt eo minus lumen diuinum admittatur. Lumen illud naturale si cum lumine Spir. S. concilietur, philosophum christianum format. At si inter se disjungantur, ad deuia flectit. Tetigimus quædam supra C. IV. §. 6. Causa igitur Dei, insidia Satanæ, & lusus ingenii humani versantur in quæstione vexatissima de vsu & abusu rationis in theologia, conf. diss. b. WEISMANNI. Theoria huius controversiæ facile posset decidi, sed adplicatio illius, sine controuersia, multa continet iniquitatis mysteria, quæ altioris sunt indaginis, quæque tentator lubens miscet, vt possit in turbido piscari. Quid igitur per inualescentem hodie cum impetu & prædominio pseudo-rationalismum, per vniuersalissimum gratiæ pelagianum magis, quam orthodoxum, per virium naturæ exaltationem nimiam, per indiscretum fanaticissimi metum, terrori panico non raro similem, velit hostis, quid intendat, diuinare non est difficile. Sic tentator subornat rationem, vero lumine destitutam, & turgescens. Agnoscit enim, se humili simplicitati trepidantium ad verbum Dei, (Ef. LXVI. 2. 5.) venenum suum posse difficilius miscere, quam rationi, sibi sapienti. Nec quicquam œconomix gratiæ, quæ omnis eo comparata est, vt laus & gloria sit Deo & Salvatore optimo, (1 Cor. I. 29.) magis repugnat, quam eiusmodi fiducia in naturæ viribus, operibus-

que, singulis, vel sanctis quoque pertimescenda. Hinc illam quocunque modo insinuat hostis, vt ad regnum Dei reddat inhabiles. Est aliquid, τοῖς ἰδίοις, iisdemque omnibus, renunciare, solique gratiæ, per fidem precesque plenius subinde in se deriuanda, viuere & immori, id quod sine plena & perfecta propriæ sapientiæ, operum, viriumque abnegatione fieri nequit.

S. 4.

cur princeps
mundi dica-
tur Satanus?

Hominum naturalium, omnium ordinum & classium, summa constituit notionem mundi, scripturarum summi, & quid in hoc posuit, quid agat, quid moliat, ex nominibus operibusque innotescit. Dicitur ὁ ἀρχὼν τῆς κόσμου τῆς τῆς, (Joh. XII. 31. XVI. 11.) ὁ Θεὸς τῆς αἰῶν τῆς τῆς, (2 Cor. IV. 4.) κοσμοκράτορις τῆς σκότους τῆς αἰῶν τῆς τῆς, (Eph. VI. 12.) quin Johannes testatur, (1 Joh. V. 19.) ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται. Hæc omnia mundum, forma haud admodum grata & acceptabili in oculis Dei sistunt. Sæculum, Dei amorisque expers, illius vicissitudines & inconstantiam sentiunt experiunturque omnes, hunc vero principem subesse, pauci intelligunt. Insignem, late diffusam, & penetrantem potestatem Satanæ hæc omnia indignant, infra tamen orbem fidelium sitam. Nam ὁ γεννηθεὶς ἐκ τῆς Θεῆς τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πονηρὸς ἄχ' ἀπτεται αὐτῆς. (1 Joh. V. 18.) Nec mirari debemus, tam male audire mundum in verbo Dei; agitur enim, impellitur, fouetur tam funesto duce & principe, ad cuius nutum volunt temque conformatur. Hinc fidelibus amore mundi rerumque mundanarum grauissimi interdicitur, (1 Joh. II. 1. 5.) cum amore patris rerumque inuisibilium & sempiternarum irreconciliabili. Hinc mundi amicitia inimicitia Dei est, (Jac. IV. 4.) & monendi sunt, qui mundo valedixerunt, ne similes huic sæculo se amplius præstent, (Rom. XII. 2.) cum in omnibus rebus, desideriis, cupiditatibus, vanitatibus, pompa, vitæ splendore, diuitiarum, voluptatis, honorumque amore, Deo, Salvatore optimo, S. Spiritui, repugnet, cælestium, diuinarum, spiritualium rerum gustum adpetitumque interuertat & extinguat, & Spiritui filiorum Dei directe oppositus sit. Peruerfitatem mundi penitus intellectam summopere perhorrescimus, vera rerum diuinarum indole

dole imbuti. Hæc machina Diaboli non nisi eos effectus protrudit, qui a mente Dei & Christi plane abhorrent, & tam in vitiis, quam in adiaphoris, sic dictis, cognoscendam se præber. In hac exercet suas methodos, in hac consilia perficit, per omnes illos actus, quos C. IV. vidimus. Nulla vero re sensum suum & *διάνοιαν*, & quoniam interno principio animeretur, apertius declarat, quam implacabili illo odio, quo in Christum, illiusque veritatem, eosque omnes, qui illam sincere & serio sectantur, fertur, (Joh. XV. 18-20. Joh. III. 12. 13.) *ἄλογοι* enim est, insectari illos, qui columnam mundi sunt & firmamentum, & sal, quo minus putrescat. Conf. b. CRUSTI progr. *de Christianis sale terrae ad Matth. V. 13.* 1751. Vniformitatem quandam & harmoniam mundi in sua erga Deum eiusque civitatem mente, in suis institutis, placitis, præceptis, consuetudinibus, in sententiis de fidelibus, & inueterata erga illos inimicitia facile quis animadvertat, in omnibus sæculis sibi quoad rem ipsam similem, quoad accidentia quaedam & formas in nonnullis disparem, vt recte hinc ad vnum eundemque mundi motorem, rectorem & principem concludas. Vel optima instituta, præcepta, artes & scientias veneno quodam tingere nouit Satanas, vt mundo magis seruiant, quam regno Saluatoris optimi. Philosophia sana & intra fines legitimos se continente nil vtilius, præstantius, nobilisque excogitari potest. Quot vero omni æuo exstiterent, qui ad hunc scopulum alliderent, fideique naufragium paterentur? vt BACONIS effato nil verius sit solidiusque, leues gustus in Philosophia fortasse mouere ad atheismum, sed pleniores haustus ad religionem reducere. Totus igitur mundus, cum omnibus suis schematismis, Dei communioni & ductibus se subtrahens, Diaboli seducens directioni subiectus est & manet; nec enim eluctari in pristinam libertatem solus potest. Hinc in Diaboli potestate totus iacet mundus, donec victor Diaboli captiuos liberet. Cum vero etiam, post hanc liberationem præstitam, homines Diabolo adhaereant, hinc eius partibus adscribuntur. Hæc tota prauorum societas ex proprio suo arbitrio certum sibi viuendi genus excogitauit, scopo suo conueniens, cui omnes in vniuersum assimilari oportet. Hinc mundus sectatoribus Dei est aliquid heterogenei, & continuis suis vicissitudinibus, immutationibus, desideriiis numquam plene exsatiatis testatur, ab omni pacis, tranquillitatis serenae & quietis firme

fructu & possessione esse alienissimum. cf. b. HENGELIIS in vers. N. T. germ. p. 882. Gratia hinc & pax a Deo patre, & Domino nostro J. C. qui se ipsum pro nostris peccatis dedit, ut nos eriperet ex instante saeculo malo, de voluntate Dei patrisque nostri, cui gloria in omnem perennitatem Amen! (Gal. I. 3. 4.)

SECTIO V.

*De potestate Diaboli in hominem
spiritualem.*

§. I.

quid sit homo **H**omo spiritualis est qui is, per veram animi mutationem, & fidem in J. C. remissionis peccatorum, donorum Spir. S. particeps factus, gratiam tum regenerantem, tum illuminantem, tum renovantem experitur, idque agit, ut in Christo maneat, vere Deo & Salvatore vivat, & in eo, atque ex eo continuo maiora verae cognitionis, ac sapientiae, & sanctimoniae, virium spiritualium, incrementa capiat, fructus bonorum operum ferat, & bonis, quae in C. J. sunt, indies perfruatur plenius. Ex hac ipsa vero hominis spiritualis, in statu gratiae constituti, descriptione, magna oritur diversitas regentorum, quae sollicitè attendenda est. Alii infirmi adhuc sunt & debiles, alii validi & fortes, tum quoad notitiam, fidem, habitum conscientiae, tum quoad sanctimoniae studium & propositum voluntatis: alii stabiles & firmi, alii instabiles, dubii, fluctuantes; alii ardent spiritu, diligentes, alacres, seduli, intenso studio debitaque cum adplicatione virium, officio suo in omni genere defungentes, alii segnes sunt, inertes, languentes, tepidi; alii pura rerum & credendarum & agendarum notitia praediti sunt, alii in variis
verfan-

versantur erroribus tum theoreticis, tum practicis. Alii pace fruuntur laeti, hilares, alii in statu afflictionum sunt & tentationum spiritualium. His omnibus insidiatur, in hos omnes pro vario animi habitu sua tela, technas, μεθοδείας, stratagemata vibrat hostis, ut a Christo auellantur, idque variis rebus perficere allaborat. Atque hoc pessilentiſſimo consilio ut potiatur, omnes virium, ingenii, versutiae nervos intendit. Gentiles, inquit AUGUSTINUS L. quaestionum V. & N. T. quaest. II. non quaerit Diabolus, Judaeos non quaerit, malae vitae & conuersationis homines non quaerit, sed quaerit Dei seruos & Christi, quos sibi scit inimicos, quia factum eius & praesumptionem condemnant. Aut, quod LEONIS M. effatum est, daemon tentare negligit, quos iure perpetuo se possidere sentit.

§. 2.

Jam tale Diabolo commercium, quale ipsi cum homine naturali, extra statum gratiae constituto, esse vidimus, non intercedere cum homine spirituali, facile vident omnes. Hic enim e potestate tenebrarum liberatus regno Christi assertus est, (Col. I. 13.) & quatenus vitam spiritualem & generationem ex Deo tuetur, ὁ πονηρὸς ἔχ' ἀπ' ἑαυτοῦ. (1 Joh. V. 18.) Regenitus enim non pessundatur extrinsecus, malignus adpropinquat, ut musca ad lychnum, sed non nocet, ne tangit quidem. In hoc igitur potestas Diaboli admodum fracta est, & qui quid in illo molitur, & in eo a Christo auertendo agit, per tentationes perficere tentat. Id exempla probant & grauissimae admonitiones, quibus ab hostis huius insidiis praecauemur. Instar omnium, quid in fidelibus tentet, exemplum Petri declarat, quem ipse Christus grauissima illa epizeuxi interpellat: (Luc. XXII. 31. f.) Quod in illa contentione, inter apostolos orta, (Ψ. 24.) & quae fidei tam inimica esset, (Joh. V. 44.) tam pestifera vis subesset, non putauisset Petrus. Senferat hostis magnam in Petro fidem, & magnam quoque labilitatem, postulauit igitur, dedi sibi Petrum, uti quondam Jobus, ex praesidio, quo ipsi adhuc frui licuisset, ut mensuram fidei, virium spiritualium experiretur, atque omnibus innotesceret, quo iure primatum inter apostolos gereret. Eo enim victo, putabat, omnes, non tantum Iudam Iscariotem, quo solo non contentus erat,

victos fore. At Saluator optimus, precibus, fide & misericordie illo sacerdote dignis, seruato Petro, cuius ruina ceteros traxisset, omnes seruauit. Totus sane, inquit b. BENGELIUS in Gnom. ad h. l. hic sermo Domini praesupponit, Petrum esse primum apostolorum, quo stante aut cadente ceteri aut minus aut magis periclitarentur. Erat autem primus fide, non imperio. Petri vero successor praetensus, posteaquam a fidei sinceritate desciiuit, fideique tamen & imperii primatum sibi vni vindicauit, totus misere in cribrum incidit. Primos fere sequuntur ceteri commilitiones; primi prae ceteris periclitantur; primi inprimis sua vigilumque cura & precibus muniendi sunt. „ Expetit Petrum, vt cribraret, *συνιάσαι*. Cribro agitur & circumagitur frumentum, idque faciunt homines, purgandi eius, Satanas vero perimendae fidei causa, cum apostolos è statu gratiae pacisque deiecisset, in confusionem mentis egisset, lucidum animi statum tenebris offudisset, apostolos inter se collidisset, in turbulento eiusmodi animorum statu piscatus, extrema & intima, summa & ima conturbasset. Mira erat naturae & gratiae mixtura in Petro, sine dubio iusto ampliore virium mensuram sibi arrogante, hinc, ni precibus Domini adiutus fuisset, insidiis Satanae succubuisset. His vero pro ipso fuis, fidei lux, ecliplin quandam passa, statim iterum post contentionem, & post abnegationem effulsit. Petrus, inquit b. BENGELIUS, illa instabilitate, in occulto tamen erat vere Petrus, quemadmodum Iacobus & Iohannes, etsi sermonem exterius subtilem habebant, tamen vere erant filii tonitruui. „ Summa erat tum tenebrarum vis, Dominum ipsum & discipulos adorta, in plenam vero victoriam, & hostis contumeliam mox terminata. Hinc *σήμερον ἀδελφές μου*: quaeuis enim tentatio, feliciter superata, nouas addit vires, nouum robur vitae spirituali, vt aliis quoque prodesse & in fidei curriculo recte decurrendo viles esse possimus. Confortatus a me, quo minus succumberes, idem fac aliis, tui similibus, eosque, quos lapsu tuo labefecisses, adiuua. sustenta, erige; id quod Petrum summa fidelitate exsecutum esse, Acta & vtraque epistola abunde testantur De tota hac causa cf. C. M. PFAFFII diss. de precibus Christi pro fide Petri, ne deficeret, fuis. Tub. 1746. — De *Juda Iscariote* supra vidimus Sect. I. §. 1. p. 202. Tentationes easdem experti sunt singuli (Matth. XXVI. 41.) venenata apud ipsos erat infirmitatis carnis, & tentationis Diaboli mixtura,

tura, tenebræ discipulis tam offuscæ erant tantæ, vt ne se ipsos amplius viderent ac cognoscerent, quod in tentatis sapissime vsu venit: Hic labor, hoc opus erat Christi, ex iis, qui curæ eius & fidei concediti erant, perdere neminem, nisi se ipsum perdentem, filium perditionis. (Joh. XVII. 12.) *Dauides* tentationi succubuit, (1 Paral. XXII. 1.) *Hiobus* intrepida fide, & heroica patientia vicir. (C. I. II. - XII.) Quot impedimenta, quot malorum ministeria obiecit apostolis, in prædicatione euangelii versantibus? (1 Theff. II. 18.) quis (Act. XVII. 13. f.) causam hanc subsuisse, suspicatus esset? immo obseruari apostolos ab angelis testatur Paulus, (1 Cor. IV. 9.) Quam acer porro, & in quasuis occasiones intentus, sit speculator piorum, necesse est, cum κατήγωρ τῶν ἀδελφῶν audiat, (Apoc. XII. 10.) De iniuriis viduabus dicitur, à Christo ad Satanam quasdam descivisse. (1 Tim. V. 15) Nec exempla tantum continuas Diaboli inuidias, fidelibus structas, docent, sed maxime etiam monita. Memorantur (Eph. VI. 10 - 17.) μεθοδεῖαι τῆς διαβόλης, insidiæ, machinationes, stratagemata diabolica, quibus ciuitatem Dei inter homines quouis modo euertere, regnum suum firmare, fideles a Christo auertere annitur, quibus ministerio tum gentilium tum iudæorum vsus, oppugnare ecclesiam solet. Memorantur ἀρχαί, ἐξουσίαι, κοσμοκράτορες τῆς σκότης τῆς αἰῶνος τῆς τῆς, (coll. Col. I. 16. Rom. VIII. 38.) formidabili adparatu hi hostes contra fideles incedunt, omnis cæcitatæ, odii, miserix, auctores, tenebrarum patroni, mundi, eiusque insultuum contra ciuitatem Dei motores, rectoresque; exercitus, quibuscunque nociuis rebus, viribus, copiis, animo & voluntate instructus. Memorantur, πνευματικῆ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἑπερρανοῖς. In abstracto sic dicuntur, vt indigetetur modus agendi, incautis periculosissimus. Affectant enim spiritualia gratiæ, (1 Cor. XII. 1.) & quo magis homini spirituali fauere videri volunt, eo magis aduersantur fidei, spei, amoris donisque Spiritus Sancti, vel per vim contrarium, vel per falsam imitationem, qua, dici non potest, quanta rerum confusio in ecclesia omni æuo orta sit, tanta subtilitate & pernitate incurrunt, vt anima fere non putet, illas substantias subesse alienas, sed ex se ipsa intus exstitisse quidpiam, quod spiritualiter eam tentet. Ἐν τοῖς ἑπερρανοῖς, in iis maxime

rebus, quæ de cælo sunt, idemque spectant malitiæ vires exercentur. Memorantur τὰ βέλη τῆς πονηρῆς τῆς πεπυρωμένας v. 16. quibus rum generatim tentationes Satanæ spirituales, tum speciatim aculeata dubia contra veritatem evangelii, aut cogitationes blasphemæ, aut status afflictionis, in quo de gratia Dei, de beneuola eius erga nos voluntate dubitatur, aut ex alio latere nostræ vitæ spirituali lethale vulnus præparatur. Eiusmodi tela ipsi in promptu sunt & multa & pestifera, & vix vllus sanctorum exstitit, contra quem non vibrarentur. Formidabilis porro descriptio Satanæ occurrit, (1 Petr. V. 8) ἀντίδικος dicitur, pios & per vim & per speciem iuris petens, (Apoc. XII. 10.) & sibi vt dentur, fidei, integritatis, sanctimoniam periclitandæ causa, postulans, sanctorum præsidia & castra continuo oppugnans: insignis furor & in omnes piorum deuocandorum, perdendorumque occasiones inrentus animus leonis rugientis symbolo repræsentatur, qui indefessa opera & improbo labore obambulet & quærat, cuius sibi forte fiat quoad animam & corpus perdendi copia. Nec semel victus ita delassatur, vt non ex alio latere instet, & dum regenitus aliquas eius tentationes vicit, fortiori impetu in illum incurrat; (Matth. XII. 43 - 45.) ne munda quidem metuit Satanæ, sed ea quam maxime adpetit, vt ibi requiescat, nec vno alteroue conatu, hominem inuadendi irritato facto de ipsius possessione desperat, sed acius instat, relictis viribus pugnat, & vt infausto fine potiatur, nil facit reliqui. Conf. C. II. §. 2. n. * p. 4. 5. ss. Et ni continuo contra has infernales copias fidelibus quam maxime decertandum esset, quam vanus & ἀπροσδιόγυτος esset metus Apostoli, (2 Cor. XI. 3.) Omnium præstantissimus animi habitus est ἀπλότης εἰς τὸν Χριστὸν, qua sincera & pura fide, simplicitate & rectitudine cordis tenerimã, omnia ad Christum referuntur, ex eodem deducta ad eundem deriuantur, & ne minimum quidem cum peccato eiusque vlla specie, hostibusque spiritualibus commercium sonetur, vbi ex oculo simplici totum corpus fit lucidum, (Matth. VI. 22.) hæc ἀπλότης Domini quærit gloriam, & animi accurationem solitudineque filialem, animum, vitam, actionesque omnes ad præcepta Domini eiusque voluntatem conformandi, complectitur, cum obedientia, fide, amore, spe intime coniunctam. ἀπλότης εἰς Χριστὸν, mali ignara, restituenda

dæ subinde imaginis diuinæ documentum illustre est & excellentissimum. Sed vt serpens incredibili sua calliditate & veteratoriis artibus Euam ab hac simplicitate deturbauit, & ipsius mentem corrupit, vt aliena adpeteret, præcepti diuini oblita, in vetitum nitetur, ita verendum est, ne hæc ipsa ἀπλότης peruertatur, mentes ab vno illo, eodem que summe necessario auertantur, multiplicentur quasi, εὐλαχρίσια corrumpatur, & virginalis puritas amittatur ψ. 2. & ex saturitate nascatur auuiditas, in christianismum si quis esset, magis nouum laurumque, & carnali menti magis adpositum, intenta. ψ. 3. 4. Idque vt fiat, Satanæ indefessam nauat operam & ministerio pseud-apostolorum vitur, euangelium Domini nostri J. C. peruertentium, carnique adcommodantium. ψ. 13. 15. Ex his & exemplis & monitis, intelligitur, Satanam numquam feriari, nulla dari belli cum fidelibus interstitia, nullum esse tempus, locum, occupationem, occasionem, vbi venenum suum non ingerere, tentationemque vibrare studeat, vel in sanctis contemplationibus non abesse, inter ipsa etiam exercitia virtutis sublimioris; (1 Cor. VII. 5.) angue peius fugiendam esse omnem securitatem, & ab omni, vel grauiori lapsu, immunitatis opinionem; standum esse, fortiter pugnandum, strenue decertandum, nec vna alteraue victoria acquiescendum.

§. 3.

Jam infiniti sunt modi, quibus hominem spiritualement labefactare, & ex præsidio deturbare solet Satanæ. Extraordinarii quid & insoliti habere videtur illa permissio diuina, qua non solum animam fidelium tentandi, sed etiam corpus affligendi facultas data est hosti. In *Hiobo* id factum esse, omnes norunt, qui proprietatem verborum C. I. & II. tuentur, quod cur in narratione historica rei certo gestæ, & post poëtice descriptæ non recte faciant, immo facere debeant, non video. Leporam, eiusdemque speciem omnium nocentissimam & periculosissimam, corpori *Hiobi* intulit Satanæ. conf. Jll. MICHAELIS *Uebers. des A. T. T. I. p. 4. fs. Anm.* Et tale quid in *Paullo* existisse, ipse innuit (2 Cor. XII. 7) ne reuelationum præstantia cfferretur. Diximus quædam de hac re C. III.

§. 17. p. 152. Mala corporis ita tropice depingere Paullum, ut vocabulis utatur, ab angelis sumtis, ad exprimendam quandam afflictionem a Deo immisam, usu apud Judæos comprobatis, ut pæne propria existimari queant, vix persuaderi mihi patiar à Ven. LUDERICO in diss. de discernenda propria & tropica dictione p. 32. nec. WHITBYI, DODDRIDGIIQUE sententiæ annuerim, ab auctore Misc. Sacr. prolixè defensæ, per σκόλοπα & ἄγγελον σατᾶν læsionem quandam neruorum intelligentium, per splendorem cælestis lucis, Paullum in conuersione, (Act. IX.) irradiantem, contractam, ex qua linguæ quædam titubatio & volubilitas secuta sit, aliique motus & conuulsiones in corpore plane singulares. b. BRUCKER in bibl. angl. ἐποχὴν in difficili & spinoso hoc loco tenet, aliisque suadet, doctam ignorantiam cum aliis interpretibus falsus. Satanæ videtur Paullum, uti quondam Hiobum, sensatione quadam acerba, & cum acutissimis doloribus coniuncta affectisse s. καρδιωγμᾶς, s. cephalalgia vehementiori, certe singulari quadam infirmitate, v. 9. qui, uti ex alto reuelationem, ita ex profundo castigationem haberet. HEUMANNUS & STOSCHIUS explicant de falso quodam doctore, Paullum calumniis, persecutionibus & quibuscunque vexationibus infestante. Huius vero generis aduersa non deprecabatur Paullus, sed heic præcipuum quiddam indigitat, quod infirmitatibus eum macerabat, & dolore ignominiaque occurrebat elationi. *Visus & auditus* Paulli ad lautissima admissus erat, *tactus* durissime maceratus. — Singularis etiam illa est regiminis diuini ratio, qua pios per malos, impios per bonos angelos affligi videmus. Sic *Hiob & Paullus* a Satana, *Herodes* (Act. XII.) a bono angelo percussus est. Hinc BENG. *Reden*, p. 856. *Man hat vor Alters diese wichtige Anmerkung gemacht, wann Gott seine Heiligen durch Gedult bewahren wolle, so geschehe es vermittelst des Satans und seiner Engel, hingegen wann die Rache an den Gottlosen auszuüben ist, da thun die H. Engel ihre Dienste, plura ib.* Et si Satanæ talis potestas, diuinitus concessa, in corpus humanum competeret, qui potuisset homo ille incestuosus, (1 Cor. V.) Hymenæus & Alexander (1 Tim. I. 20.) in virtute Domini nostri Jesu Christi Satanæ tradi, idque eo consilio, ut corpus perderetur, Spiritus in die Domini saluaretur.

varetur. Inprimis vero vim potestatemque apud fideles demonstrat Satanas per *tentationes*, quarum fere nulla sine ipso praesumenda est. Quaeuis sollicitatio ad peccandum, ad adpetendum faciendumue aliquid, quod voluntati diuinae aduersum sit, sub specie boni rectique, tentatio audit; quicquid vitae spirituali in diuersis periodis insidiatur, gratiam excurit, fidem deprimit, vim amoris & spei infringit, hac voce comprehenditur. Et id agere, id moliri hostem, nomen hinc contractum *tentatoris*, (Matth. IV. 2. 1 Theff. III. 5.) & specimina, (Gen. III. 1-6. Matth. IV. 1-11. 1 Cor. VII. 5. 2 Cor. II. 10. f.) fatis euidenter probant. Miro consensu & incredibili harmonia cum peccato, quod natura insitum est, cum carnis cupiditatibus, cum mundi illecebris ad perniciem piorum concurrat Satanas, vt singulorum partes distincte explicari non possint. Nec quicquam facile cogitari potest, quod ipsi non inseruiat ad incitamentum, quo voluntas hominis ad praue agendum flectatur, & sanctimoniae studium impediatur. Nil ita bonum, innocens, salutare est, cuius ministerio non aculeata sua vibret tela, (Gen. III. Matth. IV.) occasionem ipsi subministrant tentandi non mala tantum in se & noxia, sed quaeuis aliae res, bona vel vera, vel opinata, naturae & gratiae, terrestria & spiritualia, animi, corporis, aut status externi, caelibatus, coniugium, oeconomia, diuitiae, paupertas, haec omnia fieri possunt *παγίς τῆς διαβόλης*. In his omnibus tempus captat; tentationes ad genium, cupiditates, studia, adfectus attemperat; leuioribus incaute admissis, ad grauioribus, cum maiori periculo coniunctas pergit; indoli hominum vel subtiliori, vel crassiori accommodat; homines ad ea vitia, quae vigilantiae, sobrietati, precum studio contraria sunt, prouocat, iisdemque aditum ad ipsorum animos parat. — Insidiatur omnibus, cuiuscunque ordinis, status, vitae, conditionis sint, maxime vero illis, quorum seductio & praua exempla cum maiori scandalo & noxa sunt coniuncta, quorum culpa ceteris latius patet, & ad plures redundat, regibus, principibus, magistratibus, ministris euangelii, vt sec. HIERONYMUM in C. 30. Prou. minus difficile sit, aquilae viam in caelo, & colubri super petram vestigia inuenire, quam subtilitatem hostis, qua circa caelestium virorum corda, & quos in petra fidei fundatos esse conspicit, deprehendere. Hinc b. BENIGLIUS (ad I. Tim. III. 8.) Diabolus potest antistiti, malis testimoniis laboranti,

ri, plurimum excitare molestiae, per se & per homines calumniatores. Conf. WEISMANNI diss. I. inaug. p. 17. n. **
 Infinitae vero sunt tentationes, contra quas vigilandum est. Per omnia sollicitat hominem spiritualem, interne & externe, per iucunda & aduersa. Cum omnis vita spiritualis radiceatur *fide*, hanc potissimum adgreditur, huius limpidi fontes per validos quandoque paroxysmos, & ignita tela turbantur, per afflictiones spirituales, per dubia de gratiae diuinae fructu, de fidelitate, bonitate, amore, iustitia Dei & Seruatoris J. C., per internos angores & cruciatus conscientiae; per absentiam sensus viuacioris gratiae, pacis & gaudii, fideique; per viuidiorem agnitionem residui adhuc & inhabitantis peccati; per calamitates, vel corpus, vel vitam, vel honorem, vel bona adficientes; per remeritatem, & nimiam de se suisque viribus opinionem; per securitatem; per falsam *πληροφροσιν* & saturitatem; per experientiam, verbo Dei non innixam, quae pellis est omnis veritatis & consolationis; per socordiam, incuriam, teporem, neglectum vigilantiae, medicorum gratiae & aduinculorum contentum; per complacentiam in se ipso; per praesidentiam; per contentum peccatorum infirmitatis, inde exstantiorum minorem auersationem & fugam segniorum; per *δυσυχίαν*; precum vel intermissarum vel tepide peractarum, scrutinii sui adcuratoris, ipsiusque etiam verbi Dei vel fugam, vel languida exercitia; per varias artes, peccata tegendi, excusandi, extenuandi; per abusum euangelii & gratiae ad licentiam carnis; per amorem mundi, his vel illis speciosis praetextibus se insinuantis; per illecebras carnis, in communiione mortis Christi non plene subactae; per fiduciam in operibus; per externas occupationes, perturbationes; per reuiuiscenciam peccatorum remissorum; aliaque innumera vitae spiritualis experimenta, quae omnino recenserri nequeunt. Nec enim continuae vitae animalis vicissitudines, fata prospera & aduersa, mutationes, accidentia adaequant illa, quae vitae spirituali contingunt, symptomata, numero, pondere, vi & efficacia in veram, & nunquam intermorituram animae felicitatem. De his practici docent & ascetae, praeter salutare Dei probationes tela quoque Satanæ & nequitiarum spiritualium deregentes, ab iisque animas fidelium praeseruant. Nec fidem tantum, sed *amorem & spem, patientiamque sollicitat hostis*, omnes rimas percunctans, quibus regentum adorienti,

di, fiat potestas. Certior de his omnibus fiet, qui tum in se ipso talia animaduernerit, tum vitas sanctorum, quales multi dedere, e. g. REIZIUS in *der Historie der Wiedergeborenen*, ILL. MOSERUS in *Samlungen zum Bau des Reiches Gottes*, b. FRESSENIUS in *pastoral-Samlungen*, attente perlustrauerit. Inprimis cogitare iuuabit, illa symptomata, quae circa ultimas regenitorum vitae horas saepius iam contingere, & quae sine admiratione legi non possunt, & documento sunt, tam bonos, quam malos angelos in iisdem esse occupatissimos. Ceterum si quis locum de tentationibus expendere aueat, adeat Ill. Canc. D. REUSSII *Elementa theologiae moralis* C. IX. §. XXIII-XXIX, p. 507-522.

§. 4.

Diaboli fraudes in *singulis* quoque fidelium *coetibus* conspiciuntur. Nec quicquam ipsi amabilius videtur & antiquius, quam excitare *scandala*, quibus multi simul pessundentur. Haec igitur omnia cura & sollicitudine vitentur, dant enim τὸ πονηρὸν τοῦ διαβόλου, & venenosos habent effectus. In Genesi occurrunt stupenda quaedam specimina conatum regni tenebrarum, in corrumpendis familiis piorum, quibus sapientissime occurrit ecclesiae, è paruis initiis succrescentis, Dominus, eamque prophetiis admirabilibus adiuuit, quibus in immensum eam auctum iri praedicebatur. Iuuat & expedit, talia vestigia triumphantis veritatis diuinae, post validam relictionem regni tenebrarum, nosse, iisque ad corroborandam spem de futuris, fidemque uti. Sic ne vlla quidem ecclesiola exsistit, vel exsistet in hac rerum imperfectione, & diuinarum diabolicarumque virium palaestra, cui non veneni quid admiscuisset hostis. Eorum vero, qui τὰ νοήματα Satanae intelligunt, partium est, prouidere, ne confusiones, quas inter eos, qui pietatem profitentur, inualuisse cum probro nominis diuini, negari non potest, impudentur innocentibus, quod mundus cum voluptate facere solet, & omnem pietatis causam, tanquam absurdam, inhonestam, illiberalemque diffamare. — Illud certum est exploratumque, dici non posse, quantam malorum iliada, sub pietatis praetextu, ecclesiae a primis incunabilis intentarit aduersarius; qui huius rei testes locupletissimos desideret, in BASILIDIANIS, CAR-

fraudes diaboli in singulis coetibus.

POCRATIANIS, MARCIONITIS, (quorum auctorem POLYCARPUS *πρωτότοκον τῆ σατανᾶ* adpellabat,) in APOSTOLICIS, in MASSALIANIS, eos inueniat licet. Conf. de his b. MOSHEMI inflit. H. E. & I. F. MAYERI commentatio de pietistis ecclesiae veteris, Hamb. 1696. In quas quaeso formas se transmutans Diabolus miseros mortales circumducit, quam horrenda apud pseudo-spirituales solet operari, quam fraudulentè re omnium maxime venerabili & adpetenda, *pietate*, abuti ad errores perniciosos disseminandos, veritatemque puram salutaremque conspurcandam. Et hae omni tempore tentationum omnium acutissimae fuere, falsae nimirum spiritualitates, quibus dona Spir. S. virtutemque in apostolis conspicuam, imitatus est Simia Dei in pseud-apostolis, prophetis & doctoribus: Parum certe aberat, quin Corinthii, Galatae, Colossenses, (C. II. 18.) illis succubuissent, a recto tramitè veritatis deuii, & de amittenda doctrinae puritate periclitantes, inflati virium altiorum gloria, communi fraude Satanae, qua toties iam animis, mundi illecebris non amplius patulis, imposuit, falsis illis virtutibus, veris gratiae, quibus è plenitudine Christi dotamur, oppositis. Subtiles sunt & acutae hae operationes. — Quam ingens pretium sensationibus gratiae statuendum sit, omnes norunt, qui experientiae spiritali eum vsu dignitatemque tribuunt, qui ipsi iure meritoque debetur, vt mirandum sit, eos, qui sterili & ideali ratiocinationi, quae omnium perceptionum humanarum infima est & impotentissima, si sola consideretur, immensum quantum tribuant, sensationibus & perceptionibus realibus, per quas in natura & gratia plurimae veritates hominibus innotescunt, tam incertis praetextibus, fidem & certitudinem detrahere. Et harum quoque praua imitatione hominibus imponit Satanas, vt effrenatae phantasiae ludibriis abrepti, cum supra ea, quae scripta sunt, sapere velint, ianuam aperiant ipsi, & hoc modo fascinati, pabulum praebeant superbiae & *φιλαυτία*, quae hosti militat in mundo, & proprium ipsius characterem referunt. Quam egregia res, quam admirabilis ille animi status habitusque est, quo simplex veritas corde seruatur puro atque illibato, quam necesse est, in rebus spiritalibus studere modestiae, ne inflemur & iudicium Diaboli incurramus. (1 Tim. III. 6.) Tentationes hae nullibi magis conspicuae sunt, quam vbi regnum Dei noua vi nouoque vigore efflorescit.

cit. Tum veritatem proscindet, calumniabitur, confundet, mundum contra illam irritabit, pias mentes per scandala hinc inde data & accepta debilitans arinisque spolians. Sic *Apostolorum*, sic *Lutheri* tempore, sic omni aevo, in quo veritas cum pietate inualesceret, factum esse vidimus. Multae sunt ceteroquin aliae tentationes, quae vniuersum fidelium cœtum, & singula membra illius spectant: superbia spiritualis, falsa plerophoria, aliorum contentus, obstinata quaedam animi indoles, ad sensum suum omnia reformandi, *Φιλαδελφίας* exercitia in detrimentum τῆς ἀγάπης, Zelus praeposterus & κατ' ἐπίγνωσιν, diuinæ veritatis mutilatio, eius, quae arrideat, auida receptio, ceterae auersio, pertinax semel receptae sententiae defendendae cupiditas, aliue adfectus, quibus animi, ni vigilant, facile capiuntur, & quos in rem suam vertere nouit animarum deceptor. Conferri cum his & legi merentur JAC. ACONTII, Tridentini, stratagematum Satanae, s. de recte & prudenter cum in doctrina, tum in disciplina instituenda, reformanda, aduersusque Diaboli insidias praemunienda Dei ecclesia, Libri I - VIII. ad ELISABETHAM Angliae reginam, Basileae 1610. Persequitur auctor, qui C. M. PFAFFIO in diss. de artt. fund. p. 15. veritatis & virtutis amantissimus audit, ea, ad quae hac §. digitum intendimus, fuse & ample.

§. 5.

In hac de tentationibus disputatione non praetermitti debet *fidelitatis Dei* optimique Saluatoris mentio, tentatis per tot actus gratiae medicinalis, sanctificantis, renouantis, perficientis, ita auxiliantis, vt omnium machinationum diabolicarum vim & impetum non modo adaequent, sed plane superent. (2 Thess. III. 3.) Fidelitatis est, numquam pati, vt fideles suis tantummodo viribus cum veterano illo gladiatore congregiantur, quin diuinitus, si modo velint, fortissime adiuuentur. — Fidelitatis est, tentatori illum gradum modumque praescribere ac definire, quem numquam migrare liceat, vt ad donorum, diuinitus concessorum mensuram adaequare necesse sit tentationum vim & robur, secundum legem proportionalitatis tam in naturae, quam in gratiae regno stabilitam. (1 Cor. X. 13. Petr. II. 9. 2 Tim. III. 11.) Qui dat, inquit AUGUSTINUS, in Pl, 61. potestatem tentatori, tentato

fidelitas Dei
in tentationibus.

tentato praebebat misericordiam; — tantum permittitur ipsi tentare, quantum nobis prodest, ut exerceamur, ut probemur, ut, qui nos nesciebamus, a nobis ipsis inueniamur. Fidelitatis est, fidelibus ita prospicere, ut per tentationes tantum absit, ut aliquid dampni patiantur, ut potius verae cognitionis, sapientiae, sanctimoniae, virium spiritualium continuo maiora incrementa capiant, & per experientiam, per tot pugnas feliciter decertatas, per tot victorias gloriose partas, ἀιδνήρια γεγυμνασμένα (Hebr. V. 14.) nanciscantur. Fidelitatis denique est, ne ex infinitis plura tangam, quibuscunque tentationibus eum procurare exitum, qui Deo custodienti, tuenti, adiuuanti gloriosus, fidelibus salutaris, & hosti erubescendus sit. (2 Tim. IV. 7. 8. 1 Cor. IX. 24-27. 1 Tim. VI. 12. Hebr. XII. 1.) BASILIUS T. I. Rom. IX. sapiens rerum humanarum dispensator, Deus, Satanæ malitia vitur, ad nostram exercitationem, sicut medicus viperæ veneno ad salutarem medicamentorum praeparationem. In tentationibus maxime fidum se praestat Sacerdotem Christus, (Hebr. IV. 15.) hic est ἀρχηγὸς σωτηρίας filiorum, qui in terris suspirant, & tot tantisque calamitosæ vitæ ærumnis ingemiscunt, causam eorum agendo, contra peccati reliquias praeservando, subueniendo infirmitatibus, benedicendo, Spiritum sapientiamque infundendo, in casibus dubiis consulendo, praesidia angelica opponendo, arque sic in gloriam rapiendo. Sic gratiâ Domini contingitur meta, sic itur ad astra!

SECTIO VI.

*De armis, quibus cum Diabolo
pugnandum est.*

§. I.

Ordo **I**ngentem haecenus potestatem Diaboli dæmonumque vidimus. Horreret animus, cum hoste, tantis viribus instructo, tam formidabili

bili vi agente, tam longo rerum usu experiētiāque edocto, tam infinitis artibus, per sex, & quod excurrit, millennia exercitis incluto, cum hoc versipelli & in quascunque formas mutabili veteratore congregi, & congregi nos homunciones, peccato captos, intra nos hostile omnium maxime pertimescendo, cum externo illo ad nostram perniciem conspirante, cinctos, nec vlla re instructos naturaliter, quam hosti illiusque exercitui opponeremus, nisi diuinitus adiuuaremur, nisi præsto essent *arma*, ex alieno quodam armentario deicienda, & recte vsurpanda. Atque de his paucis ita dispiciemus, vt primo spuria, tum vera genuinaque videamus.

§. 2.

Quam solers fuerit ingenium humanum, & moleste sedulum, in *arma spuria*, conquirendis dæmonum fugandorum mediis, dici non potest. Omnis is, quæ scriptura vnice commendat, ad varias delapsi sunt opiniones & media, ipso morbo, cuius sanandi causa inuenta sunt & vsurpata, nocentiora. Sæpe Æthiops æthiopem lauit, & superstitionem superstitionem pellere annitebatur, vt in summa rei nil sit actum, nil effectum, sed Satanus homines his ipsis figmentis deluisse videatur. Me varias illas *exorcismorum* formulas innuere, qui in ecclesia inualuerunt, omnes sentient, eorum, quæ intra ciuitatem christianam gesta sunt, haud ignari. Omnino Christus & Apostoli expulere dæmonas, per exorcismos, (Marth. IV. 10. X. 1. 8. Marc V. 8. fs. IX. 25. Act. XVI. 18. XIX. 12. fs.) hæc ipsa vero facultas illiusque frequentior vsus exspirasse videtur cum donis illis miraculosis, ad plantandam ecclesiam, & in terris firmandam, necessariis. Hinc primi christiani, ab his extraordinariis ad ordinaria gratiæ media deducti, dæmonum fugandorum prouinciam, non amplius per adiurationes & exorcismos, multo minus per formulas superstitionis & magicas, sed per preces ad Deum & Christum administrarunt, vt *Origenes* refert, cuius loca allegauit *Espencaeus* digress. L. I. C. 14. Opp. f. 160. f. Mira igitur sunt, quæ sequiori ætate excogitata sunt, media, & ex libris, thesauro & practicâ exorcismorum, flagello & fuste dæmonum satis constant, e. g. per nomina diuina, hebraica & græca, quibus miraculosam aliquam virtutem adscriberent, per merita Mariæ & Sanctorum, per Angelos, per oracula sacra, speciatim per A-

pocalypsin, per septem candelabra aurea, per septem lampades ar-
dentes, per citharas & phialas plenas odoramentorum, per sacramen-
ta, per indulgentias, per initium Euangelii Johannis, per reliquias
adpensas; imprimis in signo *crucis* magnam esse vim aduersus quas-
nis calamitates, imprimis contra malorum geniorum insidias arbi-
trabantur iam Sæc. III. quare nemo, nisi cruce signatus, rem ali-
cuius momenti adgrediebatur, conf. b. MOSHEM II Instit. H. E.
p. 132. & Sæc. V. annotat, in Martyrum ossibus, & signo crucis
maxima quærebatur potentia, ad dæmonum insultus & calamitates
quasuis propulsandas, nec corporum tantum, sed & animi labe sa-
nandas, conf. ib. p. 210. Etiam *Russi* signo crucis, accedente no-
minis Christi inuocatione, summam vim tribuunt, fugandi dæmones,
indeque eo sæpissime vtendum esse docent, conf. diss. Reuerendis.
Canc. D. REUSSII de ecclesia Ruthenica §. XXVI. Successu tempo-
ris, crescente superstitione, hæc media adhibita sunt ad exorcisandos
dæmonas, non solum ex energumenis & obsessis, sed & ex catechu-
menis & baptizandis, cum crederetur, quemlibet cum certo dæmo-
ne, qui illum obsideret, nasci, immo ex libris quoque hæreticis,
siue veris, siue putatis, expellere tentarunt. Irritas & nullis pretii &
vfus arma hæc esse, quis non videat? Certe hæc aliaque plura ridet
Satanas, nullis nec naturæ, nec operis operati functionibus vincibilis,
nec hæc Christus Apostolique vel vsurparunt ipsi, vel suis suaferunt
vmquam. *Naturâ* porro, quamuis sagacissima, nec ipsius operi-
bus, quamuis præstantissimis, doctrina, eruditione, eloquentia,
virtutibus, multum lucrabimur contra Diabolum, nam in omnibus
millies nobis præstat, hæc omnia ita possidet aut affectat, vt nobis
iisdem imponere, nec nos ipsum vincere possimus. Vanas illas de-
clamationes, nec spiritu nec gratia Dei tinctas, contra se suumque
regnum, minime horret; etiam de his valet, quod *Cicero* de lacry-
mis Rhetorum dixit: nil citius exarescit.

§. 3.

— vera &
genuina,

Longe alia arma commendat scriptura, & milites Christi in-
struit. Hostis nonnisi per omnia ipsi contraria vincendus est. Nil
timet, nil reformidat, nisi victorem, τὸν ἰχυρότερον, inuictissimum
Mariæ filium. Nominis eius tremenda maiestate percussus longissi-
me

me fugit, & ab omni do. alienissimus est, qui communionem cum hoc rege regum & domino dominantium, illiusque Spiritu illibatam seruat. Hinc contra tenebrarum & abyssi vires pestilentissimas optimum remedium intemerata, illibata, intimis animæ medullis radicata, variis fidelitatis speciminibus confirmata *fides* est, quam continua gratiæ & pacis emolumenta, longe præstantissima, consequuntur. Hanc timet, hanc refugit, hanc horret, vti omnia, quæ ex ipsa proficiuntur, pietatis exercitia, sermones, preces. Huc tendit egregia illa *πανοπλία*, quam militibus Christi, eleganti allegoriâ, commendat Paullus, (Eph. VI. 10 - 18.) Omnium primo confortentur in Domino, illiusque virtutis robore; vt intima cum Domino communionem iuncti, ex gratiæ eius inexhausta plenitudine, hauriant gratiam ex gratia, robur ex robore, virtutem ex virtute. Nec enim ad gestandam hanc *πανοπλίαν* ætas infantilis, aut puerilis apta esset, robur itaque intra se habeant, necesse est, contra formidabilem illum hostem illiusque exercitum pugnaturi. Hæc ipsa vero *πανοπλία* absolvitur tribus illis, tegumentis, munimentis & telis. Inter tegumenta 1.) occurrit cinguli loco *veritas*, (ψ. 14.) Innuitur hæc veritate illa militis christiani virtus, qua veri & videndi & faciendi pio & liberali desiderio ducitur, qua omnia ad decempedam revelationis exigit, & trutinat, qua fraudes mendaciorum patris, in veritate non perseverantis, (Joh. VIII. 44.) detegit, errores, quocunque lenocinio illitos, non admittit, rerum diuinarum & spiritualium viua, experimentalis & spiritualis cognitione pollet, mundi mendacia, quibus vel consulto vel temere admissis obruitur, agnoscit & cauet. Equis vero, in hoc sincero veri studio atque exercitio, non egregium videat tegumentum contra Diaboli insidias, veritati cælesti tam contrarias? Veritas est conformitas representationum, mentis, voluntatisque cum obiectis, cum mente & voluntate Dei. Hanc qui tenet, hanc qui sequitur, quot quæso! laqueos errorum fraudumque effugit! 2.) *thorax iustitiæ*, (ψ. 14.) In pectore sedes est conscientiæ, quæ munitur iustitia, omnium virtutum, quæ Deo, fratribus & nobismet ipsis debemus, summa. Qui pugnam cum hoc aduersario instruit, in eaque stare & fortem se præstare cupit, mentem habeat, necesse est, recti consciam, vitiorum peccatorumque labe purgatam, nonnisi pietatis in Deum seriæ & sinceræ, amoris proximi studiosam. Hæc enim si abessent, aut

defectu aliquo laborarent, darent Diabolo occasionem, nostri eo alacrius inuadendorum, accusandorum & concidendorum. Vel vnus peccati, non plene abiecti, abnegati & repudiati amor, aut tacita quædam in illud consensio, rima esset, qua cum peccato inhabitante conspirare, conscientie puritatem turbare, animique serenitatem obfuscare, & lætabilem aditum ad thronum gratiæ cum *παρρησία* & *πληροφορία*, impedire posset. Ecquid igitur thorace iustitiæ, bona conscientia, omnium virtutum christianarum exercitio continuo & indefesso, ad feliciter decertandam hanc pugnam utilius est, ecquid antiquius? 3.) Stet miles christianus *pedibus calcatis, alacritate euangelii pacis*, (ψ. 15.) Hic iniungitur illud, vt doctrina euangelii certa, explorata, plena, firmentur pedes, ne ad quemcunque impetum hostium, loco moueantur, aut nelatum quidem unguem cedant, illud potius fortiter defendant, salutifera illius cognitione alios imbuant, & ad quascunque gentes perferant, omnem orbem, quantum in ipsis sit, impleant, illiusque puritatem contra incertas & ineptas Judæorum sententias, orientalium gentium traditiones, græculorum argutias, nugas & tricas, Rhetorum *βαττολογίας*, poëtarum fabulas, ingenii humani coniecturas, fanaticorum imaginationes, seruent incorruptam illibatamque. Hoc modo hosti, in inscitia, ruditate, idololatria, *ἀπιστία*, superstitionibus, barbarie grassanti, & opera diabolica perficienti, itur obuiani, hoc modo strenue cum ipso configitur. Militem Christianum per cingulum, thoracem & calceos tectum, munit per duo *Φυλακτήρια* Apostolus, *scutum fidei & galeam salutis*. ψ. 16. 17. Clypei in arte bellandi eo adhibebantur, vt corpus ad telorum iactum præstaretur tutum, quia lignei erant, ignitis telis incendi & concremari poterant. Jam *fides* clypei instar commendatur, nimirum subiectiua, firma illa de veritate euangelii persuasio, plena in Deo & Salvatore acquiescentia, fiducia, in ipsius morte, cruce, resurrectione, & regimine inconcussa, filialis voluntati diuinæ obtemperandi procliuitas stabileque propositum, ille denique animi habitus, qui a verbi diuini auctoritate, nec dubiis, nec afflictionibus, nec tentationibus dimoueri potest, in quo omnia ad Deum & Salvatorem, & ipsius gloriam, omnia ad patriam & sempiternam felicitatem referuntur. Hæc aliaque multa, quæ veræ & saluificæ fidei motionem ingrediuntur, impenetrabile aliquod scutum sunt, ne ab ignitis

ignitis quidem Satanæ telis, ab obiectionibus contra veritatem evangelii speciosissimis, a tentationibus quibuscunque vel acutissimis, ab internis angoribus, præteritorum & iam remissorum peccatorum reminiscencia excitatis, a cogitationibus blasphemis, ab illecebris carnis, villo modo penetrabile. Hæc vna contra machinationes diabolicas munimentum est omnium præstantissimum & nobilissimum. Hæc fides, scutum est, si recte teneatur, quo magna simplicitate infinitæ artes versutissimi hostis eliduntur, atque irritæ retorquentur. Huic enim amplissimæ promissiones datæ sunt. (Matth. XVII. 20. Marc. XI. 22. s. XVI. 17. Joh. XIV. 12. s.) Ecquis hanc opulentiam fidei vigentis & fortis non adpetat, non anhelet, sine qua ne quicquam valemus, ecquis illos actus fidei generalis & specialis, directæ & reflexæ, non exerceat, sine quibus in regno Christi vel otiosi spectatores, vel garruli iactatores, nil efficimus, in æternitatem cum fructu nos secuturum. Hæc vna vitæ spiritualis radix, alimentum & sustentaculum est, hæc vna pugnæ huic inchoandæ, continuandæ & feliciter perficiendæ sufficit. Non abludit ab his paraphrasis Ill. MICHAELIS, *Paraphrasis und Anmerk. über die Briefe Pauli an die Galat. — Philemon p. 128. Vor allen Dingen aber rüftet euch mit dem Glauben an die ganze geoffenbarte Lehre. Dieser Glaube, oder die Ueberzeugung von der Wahrheit der H. Schrift, und das Euangelium wird euch als ein unverbrüchlicher Schild dienen. Wie dieser alle feurige Pfeile verlöschen läßt, so wird auch der Glaube alle Zweifel, die der Teufel gegen die Wahrheit erregt, zu nichte machen.* Alterum munimentorum, est *galea salutis*. Galea caput, præcipua & nobilissima corporis humani pars, tegebatur: cum illa comparatur *salus* hominibus in Christo decreta, parta, oblata, τὸ σωτήριον τῆς Θεοῦ, (Act. XXV. 28.) principale illud dogma de iustitia & salute per Christum, credentibus, pie & digne acceptantibus, decreta. Inepti sunt ad hanc pugnam & male sibi consulunt, qui hanc fundamentalem doctrinam, de salute hominibus peccatoribus per solum Christum speranda, sibi vel eripi vel depri-mi sinunt. Et id agit, id annititur Satanæ, vt ab hac salute homines vel auertat, vel retento Christi nomine, eius vim & legitimum usum obscuret; illud variis artibus efficere tentat, per sapientiam mundiformem; per peccati extenuationem, excusationem; virtutis

mere naturalis iactantiam; hoc vero per merita operum; per virtutem, corruptæ naturæ viribus meritam, per superstitiones, per exercitia, quæ nec religionis indoli spiritali, nec ciuitatis publicæ commodis consentanea sint & apta. Hinc summa rei, in qua caput religionis versatur & cardo, salus J. C. probe tenenda, nec vlla specie, vlla arte è corde & ore vt extorqueatur, patiendum est. Hæc in conflictu cum hostibus irretortis oculis intuenda, summo studio sectanda, & per omnia obstacula, persecutiones, calamitates persequenda est. Ad hunc si summa alacritate tendimus, eiusque ea, qua docet, diligentia, timore & tremore adipiscendæ desiderio flagramus, ipse Satanas continuis suis sollicitationibus, bellis, tentationibus eandem nobis reddet optabiliorem, amabiliorem, amplioremque. Tectum munitumque militem christianum armat quoque apostolus, non modo ab insultibus se defensurum, sed hostem quoque propulsaturum. Quo consilio commendat duo ἀμυντήρια, *gladium hastamque* v. 17. Quam apte verbum Dei cum gladio comparetur, omnes norunt, qui vim & efficiam eius, quouis ancipiti gladio acutioris, & penetrantis, vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagumque & medullarum, & hunc animi, cogitationum, consiliorumque iudicem senserunt; (Hebr. IV. 12.) Vtinam hoc semper, vbique & recte vterentur omnes, quibus pugnandum est? Ad hoc vel ipsi Dæmones contremiscunt, irrefragabilem eius auctoritatem agnoscentes. (Matth. IV. 4. 7. 10.) Hoc omnibus imaginationis lusibus, humanis auctoritatibus, philosophicis argutiis infinite præstat. Hoc instruamur, nitamur, vtamur, vincamus! In γραφαῖς simus δυνατοί. Hoc profanorum obrectationes, sciolorum dubia, cauillatorum calumnias, errantium errores optime retunder. Hoc quascunque tentationes facile superabimus. Denique his omnibus coronidem imponat *precatio* v. 18. tum vt tota hac armatura recte vtamur, tum omnes Diaboli imperus profligemus, indies maiori virium mensura dotemur, officii nostris recte defungamur, communionem cum Deo & Salvatore exerceamus, & arctius subinde nostram illi mentem deuinciamus, fiduciam, in ipsius auxilio & gratia vnice ponendam, ostendamus, fidem, amorem, spem declaremus & alamus.

§. 4.

Sunt adhuc alia quædam, quibus tentationibus diabolicis obuiam ^{continuatur.} itur. Dæmonum insultibus opponit angelorum præsidia Deus. (Pl. XXXIV. 8. Dan. X. 13. 20. Matth. IV. 11. Jud. 7. 9.) gratiæ multo efficacioris mensuram, (2 Cor. XII. 7.) preces Christi pro adfœclis suis intercedentis, (Luc. XXII. 31. 32.) triumphos fidei confirmatæ & constantis, (Rom. XVI. 20. Apoc. II. 10. III. 8.) & vt præclare notat Reuerendiss. D. D. FABER in diss. de influxu adæmonismi p. 27. quæuis instituta in mundo visibili arque inuisibili, physica, moralia, spiritualia, politica, æconomica, quibus molimina Sata-næ impediuntur, limitantur, coërcentur, euertuntur Ex parte hominum præter ea, quæ §. 3. vidimus, insignem vtilitatem præstant *vigilantia & sobrietas*, (1 Petr. V. 8.) serua & sincera *abnegatio* sui, eorumque omnium, quæ studium sanctificationis remorantur, siue sint per se mala, siue sint imperfectiones vitiosæ, in statu per se bono, siue pertineant ad abusum rerum in se ipsis innocentium, siue aliunde obstant officiis nostris & bonis perfectionibus. (Apoc. XX. 11.) MACARIUS Homil. XXVI. p. 350. §. XII. τὸ δὲ κυριώτατον ὄπλον τῆ ἀθλητῆ καὶ ἀγωνιστῆ τὸ εἶναι, ἵνα εἰσελθὼν εἰς τὴν καρδίαν ποιήσῃ πόλεμον πρὸς τὸν σατανάν, καὶ μισήσῃ ἑαυτὸν καὶ ἀρνήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆ, ὀργισθῆ τε καὶ ἐπιπλήξῃ, καὶ ταῖς συνέσαις ἐπιθυμίαις ἀντιτάξῃται, καὶ ἀντιπαλαίσῃ τοῖς λογισμοῖς, καὶ μαχεσθῆ αὐτῶ. Doctrinam hanc de abnegatione plenius propositam vid. in diss. WEISM. fontes genuini iudicii solidi & prudentis in doctrina de abnegatione, vitandisque sollicitè & religiose vtriusque extremi erroribus. Tub. 1734: *fuga omnis peccati & prouida cura*, vt in ipso ortu & radice suffocetur, iuxta tritum illud:

Principiis obsta, fero medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Viua porro *abrenunciatio baptismalis*, qua Diabolo illiusque operibus, pompæ mundi, (spectaculis gentiliam,) & quibuscunque vanitatibus valedicitur, recordatio, & fida obseruatio. Maximi enim
cum

habendum est *συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν* (1 P. cor. III. 21.) Denique strenuum earum virtutum exercitium, quæ vitiiis diabolicis directe sunt oppositæ. Sic vera animi demissione & humilitate superbiam, paupertate spiritus operum iactantiam, ἀυσαρξία avaritiam, carnis mortificatione voluptatem, gloriæ cælestis certa expectatione & firma spe honorum mundi vanitatem, taciturnitate βαττολογίαν, &c. cauebimus & superabimus. Sic certamen fidei gloriose terminabimus. Et quid multa? Discant homines Scripturam S. & in ea verbum Dei toto pectore venerari, lumen fidei, in legitimo istius vsu omnibus promissum, falsæ & lubricæ sapientiæ humanæ longissime præponere, experientiam sanctorum, omnium scilicet temerariis palpationibus, quas in tenebris suis tentant, anteferre, fidem Deo præstare in cognitione vsuque veritatum apertarum & simplicium, sapientiam christianam non in inflata scientia, sed in virtute religionis collocare, ab inani denique curiositate, ab audacibus iudiciis, a superfluo cum profanis hominibus commercio, a libris perniciosis ac huiusmodi veneno tinctis, ceterisque seductionis & contagiis subsidiis, sibi quam diligentissime cauere, & tum *εὐχαρισῶμεν τῷ πατρὶ, ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοταῦς.* (Col. I. 13.)

αὐτῷ ἡ δόξα!

P O R I S M A T A.

Dabimus hæc promiscue, prouti nata sunt sponte.

1) Ex his omnibus, quæ hæcenus de consiliis & potestate Satanz vidimus, *redemptio* Christi ab his inextricabilibus tenebrarum viribus, summum nanciscitur pretium, in æonas æonum concelebrandum. (Col. I. 13. 1 Joh. III. 8.) Hoc opus, hic labor erat, captiuos in libertatem asserere, & ab omni eo, quod ex diabolico semine ipsis inesset, liberare & purgare. Quantum igitur potestas Satanz, & miseria inde orta extenuatur, tantum gloriæ victoris detrahitur.

2) Quem-

- 2) Quemadmodum Deus, si primos gratiæ motus irrefisibiles excipias, non agit, nisi consentiente & cooperante libero hominis arbitrio, neminem cogens; ita nec Diabolus quemquam ad peccatum cogere potest, & tentare cum effectu, nisi consentiente hominis voluntate. Hinc peccatorum suorum culpam nemo in Diabolum reiiciat, sed in se ipso quærat. MACARIUS de libertate mentis C. III. p. 183. ἐφ' οἷς ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται κακοῖς πρὸς τὸ σατανᾶ ὑπαγόμενος, οὐχ ὁ σατανᾶς μᾶλλον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν τιμωρίαν εἰσπράττεται, ὡς μὴ βία συνελθεῖς, ἀλλ' ἰδίῳ θελήματι πειθεῖς τῇ κακίᾳ.
- 3) Ad Axioma illud Christi: (Matth. XII. 30.) ὁ μὴ ᾧν μετ' ἐμῶ, κατ' ἐμῶ ἐστὶ· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμῶ, σκορπίζει. egregie annotat b. BENGELIUS in Gnom. ad h. l. Non valet neutralitas in regno Dei. Actiuitas illa, quæ homini naturalis est, aut in bono aut in malo exercetur, præsertim apud eos, qui verbum Dei audiunt. Christi autem res & causa est simplex & casta, quæ quum tot habeat alienos & aduersarios, ramen omnes vincit, neque cum iis colludit. (Luc. XII. 51.)
- 4) Contra vniuersalem illam religionem, cuius cum detrimento veritatum quam maxime fundamentalium fabricandæ archirecti quidam nostra ætate exstiterunt, haud leue creatur præiudicium apud eos, qui omnem veritatem reuelatam toto pectore amplectuntur, quod in ea locus de Diabolo malisque angelis vel plane eliminetur, vel ad paucissima dogmata restringatur. Reliquis ad iudaismi & gentilismi impuros fontes amissis, & in luce euangelii perfectiori, quali nos perfruamur, quæ cognoscantur & retineantur, indignis habitis.
- 5) Cum ipsa Christi, Domini, sanctissima humanitas diuinitus ducta fuerit per viam probationis ac tentationis, multo minus possumus nos peccatores, vt in via ad Deum immunes maneamus a seria huius generis exploratione. Præterea cogitandum, tentationem Christi Domini pertinuisse ad officium mediatorium, (Ebr. II. 8.) sustinuit ergo eam in gratiam nostri, vt nobis robur ad certamen hoc partim impetraret, partim conferret. Et quemadmodum nobis in admittendis his tentationibus assimilatus est, ita assimillemur ipsi in victoria.

- 6) Sicuti Satanæ pernissum fuit, post illustrem illam glorificationem, (Matth. III. 13 - 17.) in Jesum incurrere; ita nunquam frequentiores & acutiores erunt tentationes Satanicæ, quam post notabilem aliquem gratiæ sensum perceptum, aut post victoriam ab ipso reportatam. Numquam igitur securitati aliquid dandum.
- 7) Quando Ill. FORMEY in dem christlichen Philosoph. Th. III. Abth. XXI. p. 375 - 387. ex celebri illo loco, (Luc. X. 18.) ex ipsius sententia allegorice interpretando, idololatriæ, a Diabolo in terris stabilitæ, lapsum per euangelii lucem procuratum probat, res ipsæ in se est certissima, sed ex h. l. imprimis si nexum videas, non demonstrabilis. conf. C. IV. Sect. II. §. 3.
- 8) Quæ ea, quæ Cap. V. Sect. II. & III. docuimus, sola Scripturæ nec Patrum, nec auitarum opinionum & in compendiis systematibusque theologicis retentorum adhuc & inueteratorum præiudiciorum auctoritate, serio expendit, illi diiudicandos proponimus flosculos quosdam, quibus potestatem Diaboli in corpus & naturam recentissime impugnat S. R. D. SEMLERUS in *Samlungen von Briefen und Aufsätzen über die Gaspnerischen - Geisterbeschwürungen*. Halle 1776. in præf. ita: *Es ist kein Wunder, daß unsere Christen, bei allem Unterschied der Zeit und der Hülfsmittel, welche Gottes Regierung so reichlich unter uns ausgetheilet hat, noch so weit zurück sind, in wahrer göttlicher Erkenntniß des Evangelii, welches Gott so unvergleichlich verherrlichen und bekannt machen sollte, daß iener alte Wust des Aberglaubens, der den Teufel zum Mitherrn und Mitregenten der sichtbaren Natur gemacht hatte, (id quam inique dictum sit, iudicent lectores ex C. V. Sect. III. §. 1. sic omnes, rebus creatis & causis naturalibus abutentes, Dei in gubernando mundo essent condomini,) längst unter den Christen ganz verschwunden seyn müste. Die ganze Macht schändlicher Unwissenheit, die Finsterniß des heidnischen und jüdischen Aberglaubens, hat mehr geherrschet unter den sogenannten Christen, biß sogar in unsre Zeit, als selbst zu der Zeit, da Jesus mit seiner göttlichen Lehre alle geglaubte Werke des Teufels zerstörete, und Menschen aus einer erbärmlichen Finsternis in das Reich des Lichts und wahrer Erkenntnis versetzte. Ein wunderlicher roher Eifer beschützt den verfluchten Teufel selbst wider die Christen, welche nicht Kinder bleiben wollen in der christlichen*

lichen Religion — Es ist kein Wunder, daß sehr viel von diesem Teufelsdrek auch unter den Protestanten übrig blieben, und zur Lehre sogar mitgerechnet worden. — Freilich ist es mein Ernst, ich fordere, es soll in dem Artikel des theol. Compendii, von Engeln und bösen Geistern, also auch in der Casuistischen Theologie alles ausgestrichen werden, was von leiblichen Handlungen und Thaten des Teufels ist bejahet, geglaubet und gelehret worden. Es ist alter heidnischer Irrthum, und es verfälschet die wahre rechte christliche Religion. — Diese Begriffe von Teufeln und Geistern gehören zu ienen δόγμασι und παραδόσεσι der Menschen, welche πρῶτὰ σοιχεῖα τῷ κόσμῳ sind, und wir erheben sie zu geoffenbarten Glaubenslehren. — p. 10. Ich bin freilich ganz anderer Meinung, als so viele Theologi, vor und in meiner Zeit, in Absicht der Erzählungen, die in den Urkunden der jüdischen, und nachher der christlichen Lehre und Religion angetroffen werden, von einem Satan, Teufel, von Daemonen, bösen Engeln, ihren Classen oder Abtheilungen, zu dieser oder iener Wirkung. Ich nenne diß alles, wie es ja zunächst wahrhaftig erweislich ist, Vorstellungen und Meinungen der Juden, welche auf keine Weise einer Belehrung und Unterweisung Gottes so zugeschrieben werden können, daß die Juden zuerst solche Ideen aus Gottes Offenbarung herbekommen hätten — Ich will, als ein christlicher Theologus, solchen ganzen Teufelskram, und alten schäbigen Plunder, gerade austreiben — aus dem Herzen und der sogenannten christglaubigen Seele, die übrigens von Gott und Jesu Christo nicht den zoten Theil so viel und so ernsthaft und so oft denket, als von dem theologischen Unthier, Teufel, Satan, Beelzebub, und was es noch für heidnische Mützen und Namen geben mag, darunter immerfort die sogenannte christliche Welt mehr von Teufel besessen seyn will und mag, als die grosse helle Erkenntniß Gottes zum einzigen Charakter des rechten wahren Christentums gelten lassen. Num hi Germanismi illis Latinismis præstent, quos in hac doctrina toties carpit, videant illi, qui ex integra causa iudicant. Ignosci possent hæ tumultuationes, si contra absurdas illas superstitiones, orbem in mediis sæculis inundantes, tantummodo dirigerentur, sed integram de malis angelis doctrinam è systemate veritatum cognitu necessariarum proscribi, intolerabile videtur,

maxime cum in aliis capitalibus & arcem religionis christianæ constituentibus doctrinis, in loco de satisfactione Christi, eandem sibi licentiam, illas ad suum ingenium refingendi, sumserit Vir eruditissimus.

- 9) Longe verissima est illa WERENFELSII observatio, *de scopo interpretis S. S. p. 367.* „ Si cui, inquit, ratiocinationes suæ optime coherere videntur, illas quam primum in aptum systema coëgit, quod tamquam diuinum adorat: in S. S. nil nisi hoc rationi tam gratum systema quærit, & quicquid non bene in illud quadrat, non desinit in illas partes flectere & torquere, donec aliquo modo quadret: qua in re *Faust. Socinum* præcipue peccasse, frequens Theologorum est querela. „ In idem vitium incurrere Adæmonistas, facile videt quiuis, qui eorum interpretationes, (Joh. XII. 31, XIV. 30, XVI. 11, 2 Cor. IV. 4, Eph. VI. 10-17.) recogitauerit.
- 10) Ingenii anglicani luxuriantis specimen est inter multa alia etiam illud, quod Londini 1766. prodiit: CRITO, or essays on various subjects. Vol. I. cuius systema ephemerides litteratæ Erlangenfes ita repræsentant: *Alles Böse auf unserm Welttheile entsiehe von den feindseeligen Handlungen gewisser höhern geistlichen Wesen. Unter der Larve eines Vertheidigers der Bibel behauptet er, das ganze Wesen ihrer Lehre bestehe darinn, daß sie uns von ienen Feindseeligkeiten der gegen unsre Erde übelgesinnten Geister, und von den Bemühungen eines andern geistlichen Wesens (Christus) dieselbe wieder gut zu machen, unterrichte. Jesus, dieser hohe Geist, seie deswegen in der Gestalt eines Sterblichen auf die Welt gekommen, um die Menschen von der Tirannei ienes feindseeligen Geistes zu befreien, so wie ein Held eine Nation von den Grausamkeiten eines Barbaren errette. Alles übrige, die Lehre von der Versöhnung Christi, von seinem prophetischen Amte erkläret er für unbiblich und sinnlos. Er ist von seiner Meinung von den Geisterkriegen so eingenommen, daß er sogar mit einigen alten Philosophen beinahe glaubt, unsere ganze Atmosphäre sei voller Dæmonen.*
- 11.) Cum illi, qui doctrinam Scripturæ de Diabolo malisque spiritibus orthodoxam veramque tuentur, recentioribus adæmonistis audiant defensores, patroni, amatores, cultores Diaboli dæmonumque

numque: hoc quid aliud est, quam argumentum, ab invidia ductum. Verendum vero, ne iuribus huius amicitiae aliquando fruantur illi, qui Diabolum dæmonesque è systemate rerum extrudunt, non sine summa contumelia, violentia, & inaudita torturâ, planissimis scripturæ, Christi apostolorumque verbis illata.

- 12.) Sannis & ludibriis, quorum recentiorum adæmonistarum libri fœcundissimi sunt, nil proficitur. *Versuch einer biblischen Dæmonologie* p. 15. s. *Alle Warnungen vor dieser Dæmonologie, werden neue Beweise seyn, daß der jüdische Teufel unter den Christen noch immer seine eifrige Vertheidiger findet. Wenn meine billige Wahrheit liebende Leser, die Beschreibung des jüdischen Teufels nicht aus der Acht lassen, so werden sie mit mir ihre Lust sehen, wie der eine hier, der andere dort seinen Teufel aufpuzen, bald über den jüdischen Teufel wegsetzen, bald unter denselben erniedrigen, sich des jüdischen Teufels schämen, und denselben doch vertheidigen, und zu seinem Teufel machen wird.*
- 13.) In controuersis de existentia, operationibus & potestate Satanæ, hodie noua vi recurrentibus, videre est illud, quod vulgo dicitur: *paruus error in principio, fit maximus in fine.* Hinc minima in regno Dei tanta diligentia, attentione & studio sunt curanda.
- 14.) Qui ex 1 Cor. VIII. 4. adæmonismi præsidium exsculpere tentant, summam, qua laborant, argumentorum scripturariorum indigentiam produnt. Cf. Jll. Canc. REUSSII diss. cit. p. 46 - 48. Magna tamen fiducia idem repetitur, & tamquam inuicto robore præditum celebratur ab Anonymo: *Demüthigste Antwort — auf die demüthige Bitte um Belehrung an die grossen Männer, die keinen Teufel glauben, 1776. pag. 49. fs.*
- 15.) Nec nos adprobamus illam *pieturam*, quam Constantinus M. in sublimi quadam tabula ante vestibulum palatii poni iussit, qua Diabulus, sub Draconis forma, crucis cuspide confossus, telis per medium ventrem confixus, & in profundos maris gurgites proiectus sistitur, cf. Cel. SEMLERI progr. pasch. de vario & impari veterum studio, in recolenda historia descensus ad inferos, p. 14. n. 21. Intelligentiores id genus inagines nil iuuant, imperitioribus sæpissime

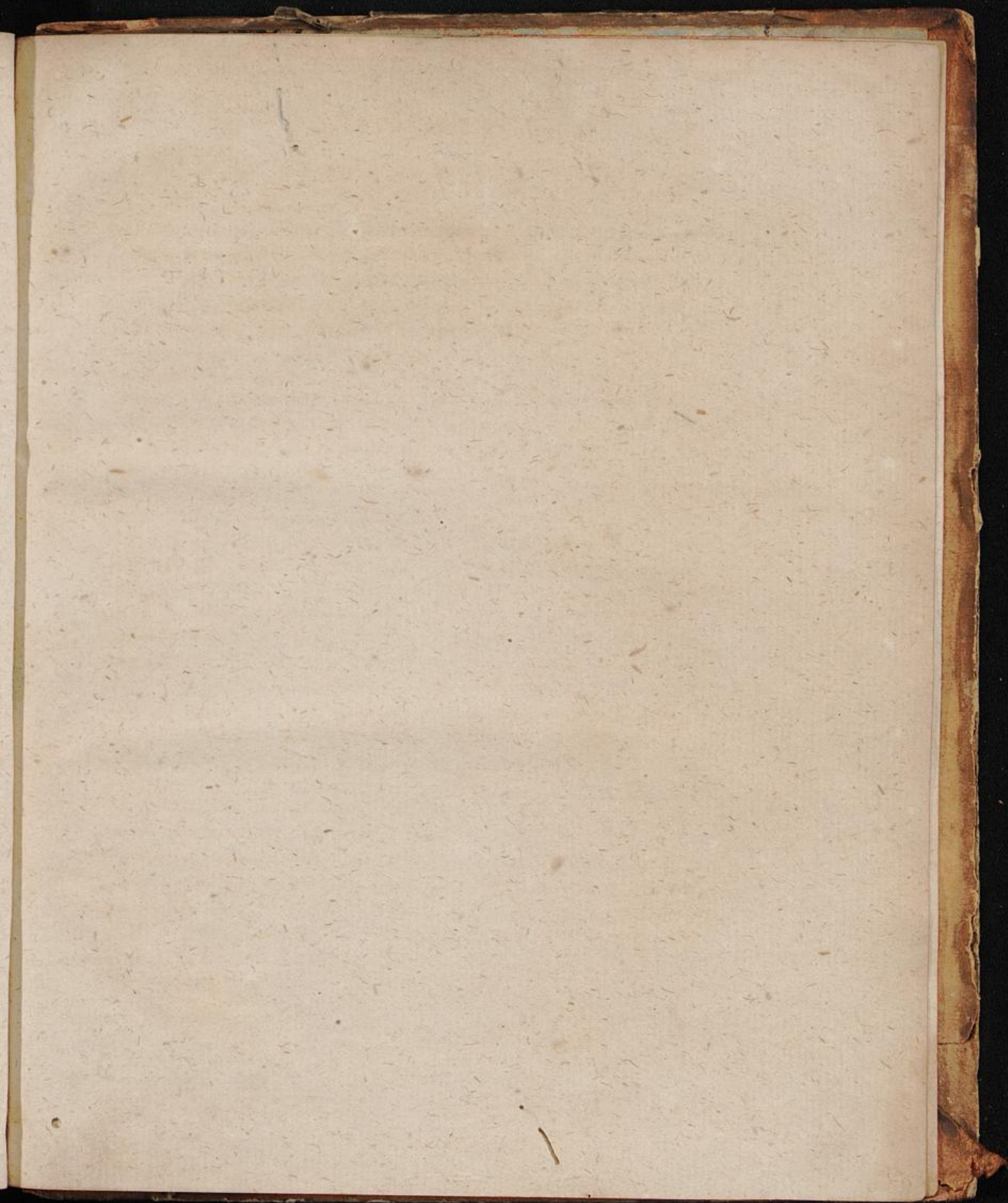
sine nocent, & phantasiam infrugiferis ideis implent, cuius rei specimen in GRETSERO videre est. ib.

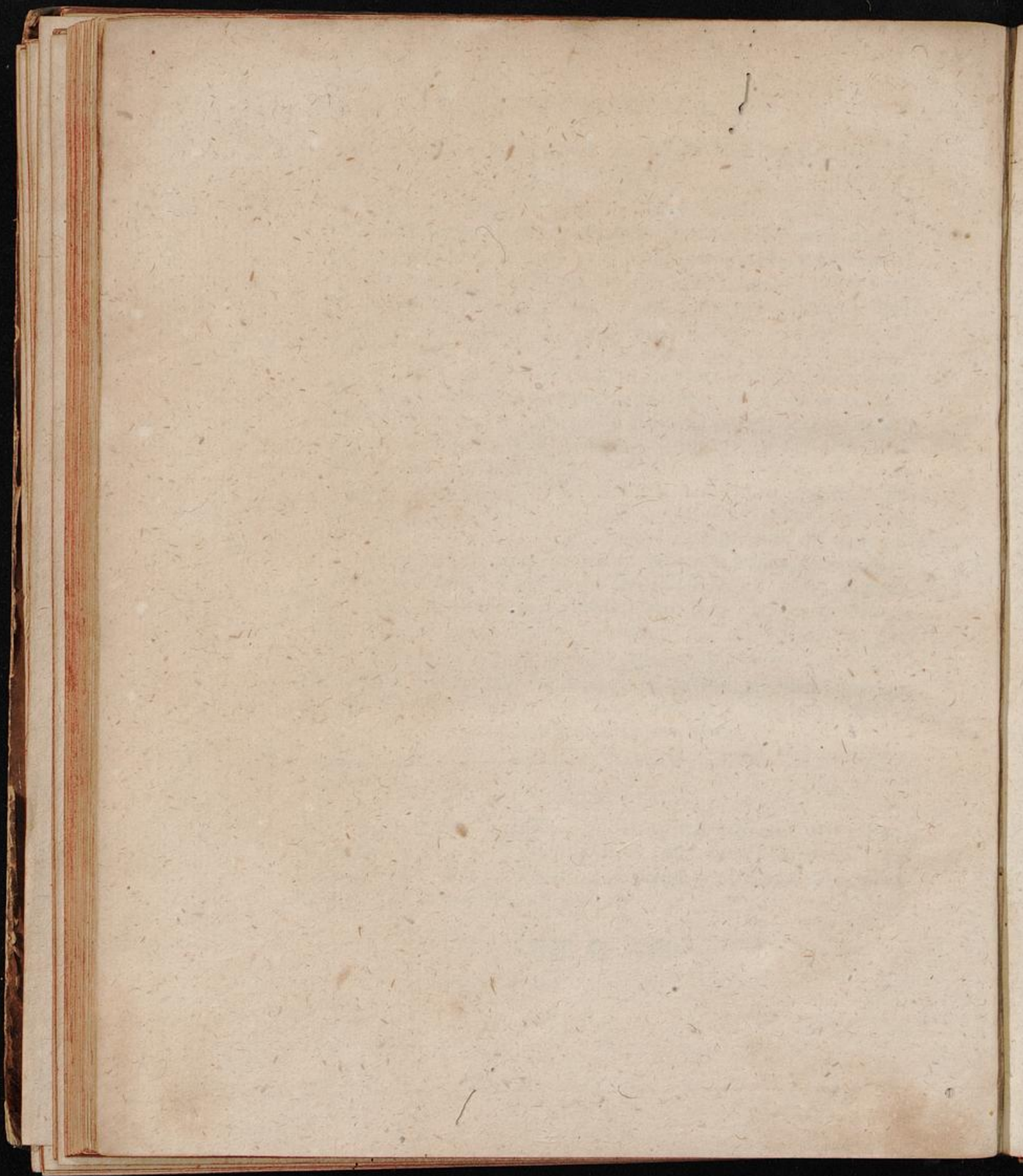
- 16.) Cum notio iudaici & paganici Diaboli, Christi, apostolorumque eidentissimis testimoniis obtruditur, contra primas artis cogitandi regulas impingi putem, quasi vanum, falsum, superstitiosum esset illud omne, quod Judæi, in primis ante repudium, a Deo Israël, acceptum, tenuerunt, οἷς ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τῆ Θεῶ, (Rom. III. 2.) qui multa a veteribus prophetis, ἀγραφα quidem, sed ea propter non falsa, (Matth. II. 23. Jud. ψ. 9.) acceperunt, qui quidem veriis falsa admiscentes, & phantasiæ iusto plus tribuentes, non tamen omnem veritatem eiurarunt, sed eidem modo peregrina induxerunt. Et quis quæso gentiles, tam græcos, quam latinos, quorum opera & admiramur, & imitamur, sapientes ἀναντιρρήτως tales, pulchri & gustus exempla, in hac vna re, in dæmonum vi & potestate in res humanas, tam insigniter delirasse, eandemque sine istis & legitimis causis, cum indocta & imperita plebe admisisse putet? Si ea, quæ imaginationi humanæ debentur, diuelleris ab veritate cerra, primæua, antiquitus tradita, inuertendum erit argumentum, & in adæmonistas insolentiores nostri æui retorquendum. Accedit denique illud, plura, quæ Christus apostolique de omni hac causâ docuere, ne reperiri quidem in iudæorum gentiliūque scriptis, ἐ κατὰ ῥητὸν, ἐδὲ κατὰ διάνοιαν.
- 17.) Qui in ipsa formula baptismali adæmonismi præsidium quærent, & mentem ecclesiæ, ad suam ὑπόθεσιν torquent, & propriam conuictionem fallunt.

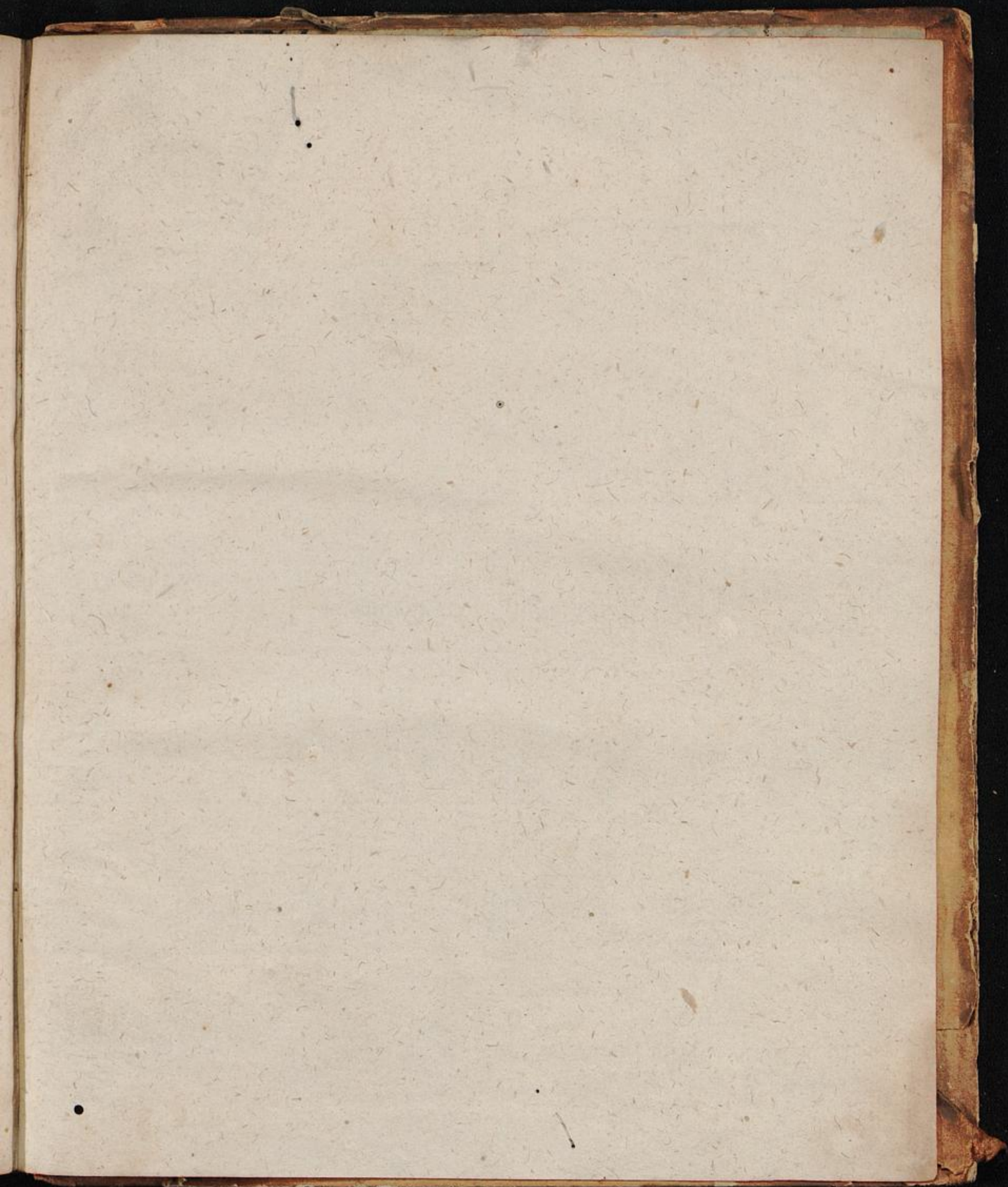
Errata.

Pag. 3. lin 27. lege *Deus*. p. 6. l. 13. l. *descedamus*. p. 12. l. 33. l. *nullam*. p. 41. l. 4. l. *fieret*. p. 67. l. 29. l. *τετιρηκεν*. p. 70. l. 11. l. *ὑπερθύμης*. ib. l. 22. l. *διὸς νεφεληγέταο*. p. 76. l. 24. l. *peius*. p. 93. l. 17. l. *pro*. p. 115. l. 4. l. *πρωμνη τω*

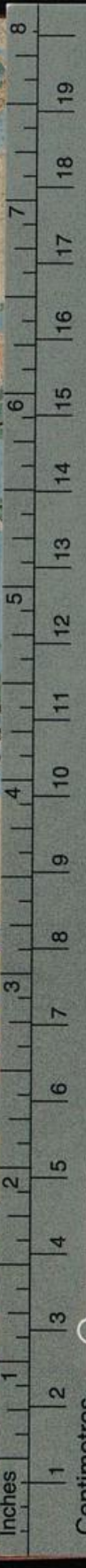












TIFFEN Color Control Patches © The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black





